

915.9304

๖๖๒๘๐

ร. 3

การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปริญญานิพนธ์

ของ

จุฑามาศ ไชยศรี

ร. 7 เม.ย. 2537

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภูมิศาสตร์

กันยายน 2536

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

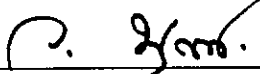
188212

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปริญญานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควร
รับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภูมิศาสตร์ ของ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการควบคุม

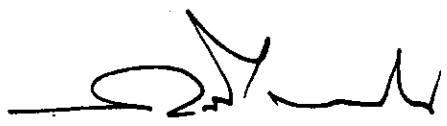
 ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์กวี วรกวิน)

 กรรมการ

(อาจารย์วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี)

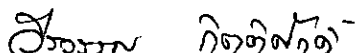
คณะกรรมการสอบ

 ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์กวี วรกวิน)

 กรรมการ

(อาจารย์วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี)

 กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(อาจารย์วีรवरณ กิตติศักดิ์)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
การศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภูมิศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

 คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ ดร.สมพร บัวทอง)

วันที่ ๒๗ เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๓๖

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับพระราชทาน

"ทุนภูมิพล"

ผู้วิจัยมีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น

ประกาศคุณูปการ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผู้ที่ให้ความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ แก่ผู้วิจัยจนจัดทำปริณิธานพันธกิจฉบับนี้สำเร็จลงได้ ดังนี้

ผู้ช่วยศาสตราจารย์กวี วรกวิน ผู้ให้คำแนะนำและความคิดเห็นนานปริณิธานพันธกิจฉบับนี้ อาจารย์วิวัฒน์ชัย บุญยักดิ์ แห่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่ให้คำแนะนำและเป็นกรรมการในครั้งนี้ และอาจารย์วีรวรรณ กิตติศักดิ์ ที่กรุณาช่วยเป็นกรรมการสอบ

ขอขอบคุณ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน และแขวง การทางจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่เอื้อเฟื้อข้อมูล

อาจารย์เรณู หอมหวล ที่ช่วยตรวจแบบสำรวจข้อมูลฉบับภาษาอังกฤษ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และอาจารย์สุภาภรณ์ ธนะชาวัฒน์ ที่ให้คำแนะนำในเรื่องการวิเคราะห์ข้อมูล

อาจารย์ไมเคิล ชาร์ล บาร์ราคอช แห่งคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ช่วยตรวจบทคัดย่อฉบับภาษาอังกฤษ

คุณศรีสุดา นันทสมบุรณ์ ที่ให้ความช่วยเหลือในการเก็บข้อมูล

คุณภาณุณา ศิริมุสิกะ และคุณอดิสร ภูสาระ ที่ให้ความช่วยเหลือในระหว่างการศึกษา

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อสวาสดี และคุณแม่มาลัย ไชยสร และขอขอบคุณ คุณณณมล ชมแสง คุณถาวร อ่อนประไพ และน้อง ๆ ของผู้วิจัยทุกคน ที่ให้กำลังใจและความช่วยเหลือผู้วิจัยตลอดมา รวมทั้งผู้ที่ไม่ได้กล่าวชื่อนามทุกท่านที่ช่วยทำให้ปริณิธานพันธกิจฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดี

จุฑามาศ ไชยสร

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
จุดมุ่งหมายของการศึกษา	6
สมมติฐานในการศึกษา	6
ความสำคัญของการศึกษา	7
ขอบเขตของการศึกษา	7
ข้อตกลงเบื้องต้น	9
เกณฑ์ในการเลือกบริเวณที่ศึกษา	9
นิยามศัพท์เฉพาะ	10
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	14
การท่องเที่ยว.....	14
ทรัพยากรการท่องเที่ยว.....	21
การวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว.....	26
ศักยภาพเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว.....	32
ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว.....	37
3 วิธีดำเนินการศึกษา	42
การกำหนดพื้นที่และกลุ่มตัวอย่าง.....	42
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา.....	46
การเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษา.....	47
การจัดกระทำข้อมูล.....	50

บทที่	หน้า
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	71
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	72
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	73
ข้อตกลงเกี่ยวกับการวิเคราะห์และแปลผล.....	73
ผลการศึกษา.....	75
5 สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ	235
สรุปผลการศึกษา.....	235
อภิปรายผลการศึกษา.....	237
ข้อเสนอแนะ.....	255
ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป.....	259
บรรณานุกรม	261
ภาคผนวก	267
ภาคผนวก ก ข้อมูลของจังหวัดแม่ฮ่องสอน	268
ภาคผนวก ข การท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน	288
ภาคผนวก ค ตารางแสดงปริมาณการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัด แม่ฮ่องสอน	306
ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว แบบสอบถาม สำหรับบริษัทนำเที่ยว	310
ประวัติย่อผู้วิจัย	328

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยและรายได้จากการท่องเที่ยว ของประเทศไทย ปี พ.ศ.2520-2534	2
2 จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี พ.ศ. 2530-2534 ..	5
3 แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนแยกตามประเภทแหล่งท่องเที่ยว	43
4 แสดงแหล่งท่องเที่ยวจำนวน 32 แห่ง ที่ใช้ในการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว	48
5 แสดงการให้คำดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐานของถนน (V_1)	50
6 แสดงการให้คำดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐานของพาหนะ (V_2)	51
7 แสดงการให้คำดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐานของความยาวของระยะทาง (V_3)	51
8 แสดงการให้คำดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐานของระยะเวลา (V_4)	52
9 แสดงการให้คำดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐานของป้ายชี้ทาง (V_5)	53
10 แสดงการให้คำดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐานของน้ำ (V_6)	53
11 แสดงการให้คำดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐานของไฟฟ้า (V_7)	54
12 แสดงการให้คำดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐานของสุขา (V_8)	54
13 แสดงการให้คำดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐานของบริเวณที่จอดรถ (V_9)	55
14 แสดงการให้คำดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐานของการกำจัดของเสีย (V_{10})	55
15 แสดงการให้คำดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐานของการกำจัดน้ำเสีย (V_{11})	56
16 แสดงการให้คำดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐานของสถานพยาบาล (V_{12})	56
17 แสดงการให้คำดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐานของศาลาที่พักผ่อน (V_{13})	57
18 แสดงการให้คำดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐานของโทรศัพท์ (V_{14})	57
19 แสดงการให้คำดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐานของสถานีบริการเชื้อเพลิง (V_{15})	58
20 แสดงการให้คำดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐานของที่พักรถ (V_{16})	58
21 แสดงการให้คำดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐานของร้านอาหารและเครื่องดื่ม (V_{17})	59

ตาราง	หน้า
22 แสดงการให้คำดัชนีและคำคะแนนมาตรฐานของร้านจำหน่ายของที่ระลึก (V ₁₈)	59
23 แสดงการให้คำดัชนีและคำคะแนนมาตรฐานของร้านค้าปลีก (V ₁₉)	59
24 แสดงการให้คำดัชนีและคำคะแนนมาตรฐานของศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (V ₂₀)	60
25 แสดงการให้คำดัชนีและคำคะแนนมาตรฐานของธนาคาร (V ₂₁)	60
26 แสดงการให้คำดัชนีและคำคะแนนมาตรฐานของบริการนำเที่ยว (V ₂₂)	61
27 แสดงการให้คำดัชนีและคำคะแนนมาตรฐานของความปลอดภัย (V ₂₃)	61
28 แสดงการให้คำดัชนีและคำคะแนนมาตรฐานของสภาพธรรมชาติ (V ₂₄)	62
29 แสดงการให้คำดัชนีและคำคะแนนมาตรฐานของนิเวศวิทยา (V ₂₅)	62
30 แสดงการให้คำดัชนีและคำคะแนนมาตรฐานของการใช้ที่ดิน (V ₂₆)	63
31 แสดงการให้คำดัชนีและคำคะแนนมาตรฐานของมลภาวะ (V ₂₇)	63
32 การกำหนดคำคะแนนของคำถามในเรื่องความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว ..	64
33 การเทียบอัตราส่วนร้อยละให้เป็นคำคะแนนในเรื่องความมีชื่อเสียงของแหล่ง ท่องเที่ยว	65
34 แสดงคำดัชนีและคำคะแนนมาตรฐานของความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว (V ₂₈)	66
35 แสดงการให้คำดัชนีและคำคะแนนมาตรฐานของกิจกรรมทางการท่องเที่ยว (V ₂₉)	67
36 แสดงการให้คำดัชนีและคำคะแนนมาตรฐานของคุณค่าทางธรรมชาติ (V ₃₀)	67
37 แสดงการให้คำดัชนีและคำคะแนนมาตรฐานของคุณค่าทางประวัติศาสตร์และ โบราณคดี (V ₃₁)	68
38 แสดงการให้คำดัชนีและคำคะแนนมาตรฐานของคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม (V ₃₂)	69
39 แสดงการให้คำดัชนีและคำคะแนนมาตรฐานของลักษณะเด่นของแหล่งท่องเที่ยว (V ₃₃)	69
40 แสดงคำคะแนนมาตรฐานของตัวแปรที่ใช้วัดในการหาค่าศักยภาพของแหล่ง ท่องเที่ยว	205

ตาราง	หน้า
41 แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปร 33 ตัวแปร	207
42 คำนี้นักที่คำนวณได้ของแต่ละตัวแปร	208
43 ค่าที่ให้นี้นักแล้วของตัวแปรทั้ง 33 ตัวของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน	210
44 ค่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน	211
45 แหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพสูงของจังหวัดแม่ฮ่องสอน	215
46 แหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพปานกลางของจังหวัดแม่ฮ่องสอน	216
47 แหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพต่ำของจังหวัดแม่ฮ่องสอน	217
48 แหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน แบ่งตามระดับศักยภาพ	219
49 แหล่งท่องเที่ยวในอำเภอขุนยวมแบ่งตามระดับศักยภาพ	221
50 แหล่งท่องเที่ยวในอำเภอปายแบ่งตามระดับศักยภาพ	223
51 แหล่งท่องเที่ยวในอำเภอแม่ลาน้อยแบ่งตามระดับศักยภาพ	224
52 แหล่งท่องเที่ยวในอำเภอแม่สะเรียงแบ่งตามระดับศักยภาพ	225
53 แหล่งท่องเที่ยวในกิ่งอำเภอปางมะผ้าแบ่งตามระดับศักยภาพ	227
54 แหล่งท่องเที่ยวในกิ่งอำเภอสบเมยแบ่งตามระดับศักยภาพ	228
55 แสดงค่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภท	230
56 แสดงการเปรียบเทียบศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภท	232
57 แสดงการเปรียบเทียบศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภทเป็นรายคู่ ...	233
58 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวกับปริมาณ	
นักท่องเที่ยว	234
59 แสดงอุณหภูมิ ความชื้นสัมพัทธ์ และปริมาณน้ำฝนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี พ.ศ.	
2533	271
60 แสดงการแบ่งการปกครองของจังหวัดแม่ฮ่องสอน	278
61 แสดงจำนวนเนื้อที่ จำนวนครัวเรือน จำนวนประชากรของจังหวัดแม่ฮ่องสอน	
ปี พ.ศ. 2534	283

ตาราง	หน้า
62 แสดงการบินระหว่างแม่ฮ่องสอน-เชียงใหม่	287
63 แสดงอายุของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ	290
64 แสดงอาชีพของนักท่องเที่ยว	291
65 แสดงถิ่นพำนักของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอน	292
66 แสดงประเทศของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอน	293
67 แสดงจุดมุ่งหมายในการเดินทางมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอน	294
68 แสดงพาหนะที่ใช้ในการเดินทางของนักท่องเที่ยว	295
69 แสดงลักษณะการเดินทางของนักท่องเที่ยว	296
70 แสดงการพักของนักท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน	297
71 แสดงจำนวนวันที่พักค้างคืนของนักท่องเที่ยว	298
72 แสดงสถานที่พักในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่นักท่องเที่ยวพักแรม	299
73 แสดงแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวชาวไทยนิยมไปเที่ยว	300
74 แสดงแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศนิยมเที่ยว	302
75 แสดงจำนวนปีที่บริษัทนำเที่ยวเปิดบริการ	304
76 แสดงรายการนำเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยม	305
77 แสดงปริมาณการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน	307

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 แผนที่แสดงที่ตั้งบริเวณที่ศึกษา	8
2 แผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน	76
3 แผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน	77
4 แผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน	78
5 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตเทศบาลเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 1)	79
6 ท้องทุ่งทองคำ	80
7 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 2)	82
8 เชื้อเพลิงน้ำมัน	83
9 เชื้อเพลิงน้ำมัน มองจากจุดชมวิวผาป่อง	84
10 ศาลาที่พักที่จุดชมวิวผาป่อง	85
11 บ่อน้ำร้อนผาป่อง	87
12 น้ำตกผาป่อง	89
13 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 3)	91
14 สภาพบริเวณที่ร่มรื่นบริเวณสวนอุทยานถ้ำปลา	92
15 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 4)	94
16 น้ำตกผาเสื่อ	95
17 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 5)	97

18	แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผ่นที่ 6)	100
19	ไร่กุหลาบในเรือนประทับแรมโป่งแดง	101
20	ฝายปางตอง	102
21	เจดีย์ในวัดพระธาตุคอกงมู	104
22	พระเจ้าพาละแข่ง	106
23	วิหารพระเจ้าพาละแข่งในวัดหัวเวียง (ก่อนการบูรณะ)	107
24	ศาลาการเปรียญศิลปไทยใหญ่ของวัดจองกลาง	108
25	อุโบสถวัดจองคำ	108
26	ตุ๊กตาไม้แกะสลักเรื่องพระเวสสันดรชาดก ที่วัดจองกลาง	110
27	จิตรกรรมบนแผ่นกระจก เรื่องพุทธประวัติ ที่วัดจองกลาง	110
28	พระพุทธรูปปางไสยาสน์ ศิลปไทยใหญ่ในวัดพระนอน	111
29	สิ่งคู่เมืองของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในบริเวณวัดพระนอน	112
30	ทางเดินเข้าวัดที่มีหลังคาคลุม ที่เป็นเอกลักษณ์ของวัดเก่าแก่อ	113
31	แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผ่นที่ 7)	115
32	สภาพหมู่บ้านมังโศรเวฟ	116
33	ที่ทำการศูนย์ศิลปาชีพ	117
34	แผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน	119
35	แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผ่นที่ 1)	120
36	ทุ่งบัวตองคอยแม่อุคอ	121
37	น้ำตกแม่สุริน	123

38	แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผ่นที่ 2)	125
39	น้ำตกแม่ยวมหลวง	127
40	เส้นทางเดินเท้าสู่น้ำตกแม่ยวมหลวง	128
41	แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผ่นที่ 3)	130
42	บ่อน้ำร้อนหนองแห้ง	132
43	แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผ่นที่ 4)	134
44	เจดีย์ศิลปมอญในวัดต่อแพ	135
45	เจดีย์ศิลปไทยใหญ่ในวัดม่วยต่อ	136
46	แผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอป่าาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน	138
47	แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอป่าาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผ่นที่ 1)	139
48	น้ำตกม่วงสร้อย	140
49	ป่าายางนเส้นทางเดินเท้าสู่น้ำตกม่วงสร้อย	141
50	น้ำตกหมอบาง	142
51	แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอป่าาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผ่นที่ 2)	144
52	น้ำพุร้อนเมืองแปง	145
53	แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอป่าาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผ่นที่ 3)	147
54	บึงร้อนท่าปาย	148
55	ภายในบึงร้อนท่าปาย	149

ภาพประกอบ	หน้า
56 กองแลน	150
57 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 4)	152
58 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 5)	154
59 ห้วยน้ำดัง	155
60 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 6)	157
61 พระพุทธรูปอุ้มเมือง	159
62 วัดพระธาตุแม่เย็น	161
63 ทิวทัศน์ปายมองจากวัดพระธาตุแม่เย็น	162
64 แผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ...	163
65 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 1)	164
66 ถ้ำแม่เห้	165
67 ทางเดินขึ้นสู่ถ้ำแม่เห้	165
68 สายน้ำที่ไหลมาจากน้ำตกดาวดึงส์	167
69 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขต อำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 2)	169
70 ที่ทำการโครงการหลวง	171
71 พันธุ์ไม้ดอกเมืองหนาวในโครงการหลวงบ้านดง	172
72 ทิวไร่ข้างบ้านละอูป	173
73 เส้นทางเข้าสู่บ้านละอูป และบ้านดง	175
74 แผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ...	176

75	แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 1)	177
76	ทุ่งบัวตอง	178
77	แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 2)	180
78	คัมภีร์ธรรมโบราณใบลาน ที่นำมาจากถ้ำผาแดง ริมฝั่งแม่น้ำสาละวิน	181
79	หินไม้ที่บรรจุคัมภีร์ธรรมโบราณ	182
80	เจดีย์ทรงมอญในวัดอุทยานรมย์	183
81	ทุ่งเกษตรกรรมของชาวบ้านพะมะลอ	184
82	แผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวในเขตกิ่งอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ..	186
83	แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตกิ่งอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 1)	187
84	ถ้ำสุกตา ถ้ำเล็กภายในถ้ำน้ำลอด	188
85	โรงศพโบราณในถ้ำน้ำลอด	188
86	แผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวในเขตกิ่งอำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน	191
87	แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตกิ่งอำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 1)	192
88	บ้านแม่สามแลบ	193
89	ทิวทัศน์ของฝั่งน้ำสาละวิน	193
90	ขบวนแห่บอยสาวลอง	197
91	จองพารา	201
92	การฟ้อนดาบ (ก้าแลว)	202
93	แผนที่แสดงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน	229
94	กราฟแสดงเพศของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอน	289

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในปัจจุบันการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการประเภทหนึ่ง ที่ช่วยเพิ่มทุนรายได้ให้แก่ท้องถิ่นหรือประเทศที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ ได้อย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพมาก เมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมอื่น ๆ ประเทศต่าง ๆ ในโลกกำลังดำเนินการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวจากที่ต่าง ๆ ให้เดินทางมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของประเทศตนเองให้มากยิ่งขึ้น นั้นหมายถึงจะทำให้มีรายได้เข้าสู่ประเทศหรือท้องถิ่นเพิ่มขึ้นจากธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งจะเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจของประเทศทั้งในส่วนรวมและส่วนท้องถิ่น นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังมีส่วนต่อการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีของชาติอีกด้วย

สำหรับในประเทศไทยอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้ขยายตัวอย่างเด่นชัดมาตั้งแต่ 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ในปัจจุบันมีสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบทางด้านการส่งเสริมและการพัฒนาการท่องเที่ยว มีการกำหนดแผนงานการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นครั้งแรก ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (2520-2524) เป็นต้นมา จนกระทั่งปัจจุบันนี้อยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (2535-2539) ที่ผ่านมามีการจัดกาจัดวางแผนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ โดยกำหนดให้ปี 2530 เป็นปีการท่องเที่ยวไทย (Visit Thailand Year) ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศไทยถึง 50,024 ล้านบาท (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2530 : 17) ทั้งยังส่งผลให้ปี 2531 มีนักท่องเที่ยวมาเยือนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 4.23 ล้านคน โดยเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 21.47 ทำรายได้เป็นเงิน 78,828 ล้านบาท (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2533 : 3) และผลของการพัฒนาการท่องเที่ยวเมื่อสิ้นสุดระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ 6 คือในปี 2534 มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยือนประเทศไทยจำนวน 5,086,899 คน ทำ
เงินรายได้เข้าสู่ประเทศเป็นเงิน 100,004 บาท ดังตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยและรายได้จากการท่องเที่ยวของ
ประเทศไทย ปี พ.ศ. 2520 - 2534

ปี พ.ศ.	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)	อัตราเพิ่ม ร้อยละ	รายได้จากการท่องเที่ยว (ล้านบาท)	อัตราเพิ่ม ร้อยละ
2520	1,220,672	-	4,607	-
2521	1,453,839	+ 19.10	8,879	+ 93.05
2522	1,591,455	+ 9.47	11,232	+ 26.29
2523	1,858,801	+ 16.80	17,765	+ 58.16
2524	2,075,615	+ 8.44	21,455	+ 20.71
2525	2,218,429	+ 10.06	23,879	+ 11.30
2526	2,191,003	- 1.24	25,050	+ 4.90
2527	2,346,709	+ 7.11	27,317	+ 9.05
2528	2,438,270	+ 3.90	31,768	+ 16.29
2529	2,818,092	+ 15.58	37,321	+ 17.48
2530	3,482,958	+ 23.59	50,024	+ 34.04
2531	4,230,737	+ 21.47	78,859	+ 57.64
2532	4,809,508	+ 13.68	96,386	+ 22.22
2533	5,298,860	+ 10.17	110,572	+ 14.72
2534	5,086,899	- 4.00	100,004	- 9.56

ที่มา : Tourism Authority of Thailand.

ดังนั้น ตามจุดมุ่งหมายของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่ต้องการให้มีนักท่องเที่ยวมาเยือนประเทศไทยมากขึ้นและในขณะเดียวกันมีความต้องการให้คนไทยสนใจทรัพยากรการท่องเที่ยวในประเทศและเส้นทางท่องเที่ยวภายในประเทศเพิ่มขึ้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจึงได้มีการจัดการวางแผน เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดต่าง ๆ ที่สำคัญในการท่องเที่ยวตามลำดับความสำคัญของศักยภาพการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยแบ่งระดับของการวางแผนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวออกเป็น 4 ระดับ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2525 : 3 - 5) คือ

1. การสำรวจเบื้องต้นเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว (Preliminary Survey or Identify Survey)

2. การศึกษาเบื้องต้นเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว (Preliminary Study)

3. การวางแผนหลักเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว (Master Plan)

4. การศึกษาความเหมาะสมของโครงการ (Feasibility Study)

ในการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้ง 4 ระดับได้มีการศึกษาและพิจารณาถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดนั้น ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จังหวัดที่มีความสำคัญหรือมีบทบาทหลักต่อการท่องเที่ยวของประเทศ มาจัดทำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นลำดับแรก ๆ คือ เชียงใหม่ พระนครศรีอยุธยา ชลบุรี (พัทยา) กาญจนบุรี นครราชสีมา ภูเก็ต และสงขลา ซึ่งทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้จัดทำแผนหลักเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว (Master Plan) ไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว และในบางจังหวัดได้มีการศึกษาในระดับต้นตามความสำคัญของศักยภาพของพื้นที่ท่องเที่ยว เช่น การศึกษาเบื้องต้นเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดระยอง/จันทบุรี/ตราด จังหวัดสตูล/ยะลา/ปัตตานี/นราธิวาส จังหวัดแพร่/น่าน/อุตรดิตถ์/พะเยา และการสำรวจเบื้องต้นเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดลำปาง/ลำพูน จังหวัดเชียงราย/พะเยา จังหวัดเพชรบูรณ์/เลย จังหวัดนครนายก/ปราจีนบุรี เป็นต้น

ในการวางแผนเพื่อการพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง จะต้องมีการศึกษาถึงความพร้อม ความเหมาะสมของแหล่งท่องเที่ยวว่า มีสภาพดึงดูดใจให้เข้าไปเที่ยวชมและน่าประทับใจสำหรับผู้เข้าชมมากน้อยเพียงไร ตลอดจนศึกษาการจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวกที่จำเป็นต่อการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งหมายถึงการศึกษาแนวทางการเพิ่มความพร้อมให้แก่พื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวให้เต็มศักยภาพนั่นเอง

ศักยภาพทางพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว เป็นความสามารถหรือความพร้อมในตัวเองของแหล่งท่องเที่ยวที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การปรับปรุง การจัดการ หรือการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ขึ้น แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ย่อมมีศักยภาพในตัวเองที่แตกต่างกัน บางแห่งมีศักยภาพสูง แต่บางแห่งอาจมีศักยภาพต่ำ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มพื้นที่ต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงขีดความสามารถ ความพร้อมของสถานที่ และอื่น ๆ ที่อยู่ในภาพรวมของศักยภาพทางพื้นที่ท่องเที่ยวว่ามีอยู่มากน้อยเพียงใด สมควรต่อการพัฒนาหรือปรับปรุงในระดับใดจึงจะเหมาะสม นอกจากนี้ ในพื้นที่ท่องเที่ยวหนึ่ง ๆ หากมีแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นกระจุกกระจายอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อจะมีการพัฒนาการท่องเที่ยวมักจะประสบปัญหาข้อจำกัดที่เกี่ยวกับ บุคลากร เครื่องมือ เทคโนโลยี ตลอดจนงบประมาณในการดำเนินการ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องคัดเลือกหรือพัฒนาเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีศักยภาพ หรือมีความสามารถในการรองรับการพัฒนาได้สูง โดยจัดให้อยู่ในอันดับแรก ๆ เพื่อให้คุ้มค่าและสอดคล้องกับเทคโนโลยีและค่าใช้จ่ายในวงเงินงบประมาณที่มีอยู่

ดังนั้น ในการจัดลำดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่หนึ่ง ๆ จึงจะต้องกำหนดหลักเกณฑ์ขึ้น โดยพิจารณาปัจจัยและคุณลักษณะในด้านต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยว เป็นตัววัดศักยภาพออกมา แล้วนำมาเปรียบเทียบกันในกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด เพื่อจัดลำดับความสำคัญของศักยภาพที่มีอยู่ ซึ่งจะทำการเลือกสรรแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งขึ้นมาพัฒนาตามลำดับก่อนหลังได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับข้อจำกัดดังกล่าว

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคเหนือตอนบน มีสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อนและป่าไม้อุดมสมบูรณ์ มีทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่งดงามหลายแห่งด้วยกัน เช่น ทุ่งบัวตองคดอยแม่อูคอ ถ้ำน้ำลอด น้ำพุร้อนผาบ่อง เป็นต้น อีกทั้งประชากรส่วนใหญ่ของจังหวัดเป็นชาวไทยภูเขาเผ่าต่าง ๆ และชาวไทยใหญ่ ที่มีขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรม ภาษาชีวิตความเป็นอยู่ตลอดจนโบราณสถานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น ซึ่งแตกต่างจากจังหวัดอื่นในภาคเหนือ เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากพม่าและประชากรพื้นเมืองเดิมเป็นชาวไทยใหญ่ ที่มีเชื้อสายใกล้ชิดกับชาวพม่า ดังนั้นศิลปะการก่อสร้าง วัด วิหาร ตลอดจนพระพุทธรูป เจดีย์ จึงมีลักษณะศิลปะผสมผสานแบบพม่าปะปนอยู่โดยตลอด และชาวไทยใหญ่นี้ มีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นเอกลักษณ์ของตัวเองเช่นเดียวกับประเพณีอื่น ๆ เช่น การแต่งกาย การฟ้อนรำหรือการละเล่น

ต่าง ๆ นอกจากนี้แล้วจินตภาพทางการท่องเที่ยว (Tourism Image) ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่รู้จักทั่วไป คือเมืองสามหมอก ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น ล้วนเป็นสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศสนใจเดินทางไปเยี่ยมเยือนจังหวัดแม่ฮ่องสอนและมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี (ตาราง 2) ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้น จะต้องมีความสามารถในการศึกษาค้นคว้า เพื่อเตรียมการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามลำดับความสำคัญต่อไป ซึ่งเป็นไปตามเป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ต้องการพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดภาคเหนือตอนบน (สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน. 2534 : 51) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (2535-2539) เรื่องการตลาดการท่องเที่ยวในประเทศไทย ที่ต้องการกระจายนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศสู่แหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น ได้แก่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน พังงา กระบี่ ชะอำ-หัวหิน ระยอง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2534 : 30)

ตาราง 2 จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี พ.ศ. 2530-2534

ปี พ.ศ.	จำนวนนักท่องเที่ยว ชาวไทย (คน)	จำนวนนักท่องเที่ยว ชาวต่างประเทศ (คน)	รวมจำนวนนักท่องเที่ยว (คน)
2530	16,458	39,712	56,170
2531	17,324	39,654	56,978
2532	20,018	40,199	60,217
2533*	-	-	-
2534	57,388	79,250	136,638

ที่มา : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน.

หมายเหตุ * ไม่มีข้อมูล

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะได้ทำการศึกษาในรายละเอียดของศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อเสนอเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัด เพื่อประโยชน์ที่จะมีผลต่อสภาพเศรษฐกิจของประชาชน และเป็นแนวทางอนุรักษ์ทรัพยากรและการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนต่อไป

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

1. เพื่อทำการสำรวจข้อมูลและศึกษารายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อจัดทำแผนที่แสดงที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. เพื่อทำการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
4. เพื่อทำการเปรียบเทียบศักยภาพและจัดลำดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการคัดเลือกเพื่อจัดลำดับความสำคัญในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
5. เพื่อนำข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวที่สำรวจได้ มาวิเคราะห์จัดทำแผนที่เพื่อการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

สมมติฐานในการศึกษา

1. แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติน่าจะมีศักยภาพสูงกว่าแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมน่าจะมีศักยภาพสูงกว่าแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน
2. ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวน่าจะมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับปริมาณการท่องเที่ยว

ความสำคัญของการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละแห่ง ซึ่งจะทำให้สามารถนำมาจัดลำดับความสำคัญในการที่จะพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนต่อไป
2. เพื่อใช้ประโยชน์ในการเป็นแนวทางการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน
4. ได้ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวและแผนที่แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนสามารถใช้ประโยชน์ในการเดินทางท่องเที่ยวได้ทั้งเอกชนและทางราชการ

ขอบเขตของการศึกษา

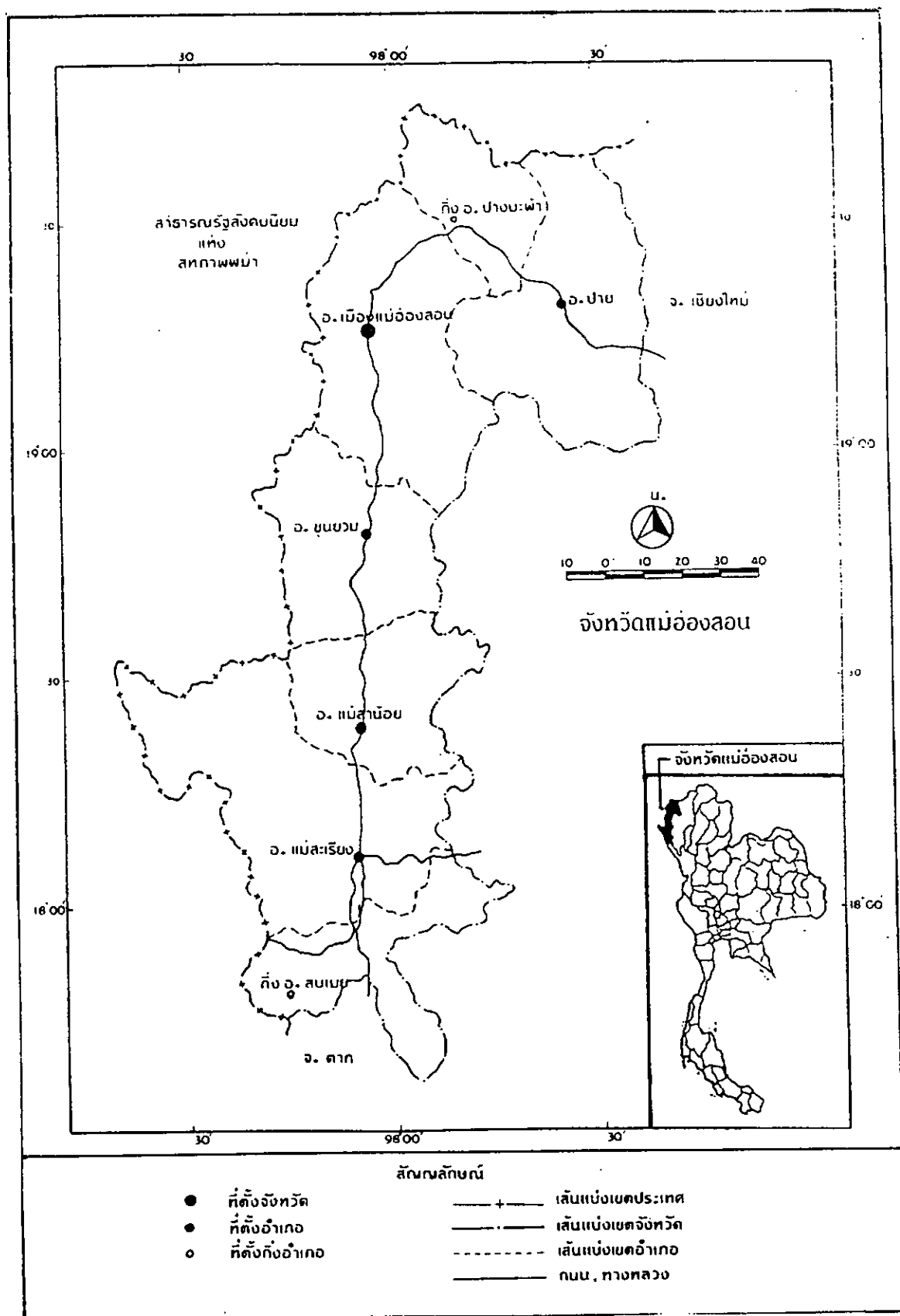
1. การศึกษาครั้งนี้ศึกษาถึงแหล่งท่องเที่ยวภายในเขตพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ภาพประกอบ 1)

✓ 2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์หาศักยภาพ ประกอบด้วยตัวแปรในเรื่องความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ตัวแปรในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ ตัวแปรในเรื่องสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และตัวแปรในเรื่องคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

✓ ตัวแปรในเรื่องความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย ถนน พาหนะ ความยาวของระยะทาง ระยะเวลาในการเดินทาง บำรุงรักษา

✓ ตัวแปรในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ ประกอบด้วย น้ำ ไฟฟ้า สุขา บริเวณที่จอดรถ การกำจัดของเสีย การกำจัดน้ำเสีย สถานพยาบาล ศาลาที่พักผ่อน โทรศัพท์ สถานีบริการเชื้อเพลิง ที่พักแรม ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ร้านค้าปลีก ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ธนาคาร บริการนำเที่ยว ความปลอดภัย

✓ ตัวแปรในเรื่องสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย สภาพธรรมชาติ นิเวศวิทยา การใช้ที่ดิน มลภาวะ

ภาพประกอบ 1 แผนที่แสดงที่ตั้งบริเวณที่ศึกษา

ตัวแปรในเรื่องคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน กิจกรรมทางการท่องเที่ยว คุณค่าทางธรรมชาติ คุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ลักษณะเด่นของแหล่งท่องเที่ยว

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ข้อมูลที่ได้จากเอกสารงานวิจัยและเอกสารจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ ถือว่าถูกต้อง
2. จำนวนแหล่งท่องเที่ยวที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีจำนวน 49 แห่ง
3. การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ศึกษาเฉพาะตัวแปรที่กำหนดไว้เท่านั้น
4. แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมประเภทงานประเพณี คือ งานประเพณีปอยส่างลอง งานประเพณีเผ่นัสการพระธาตุคุดยอกองมู และงานประเพณีปอยเหล็นลืบเฮ็ด ไม่นำมาจัดลำดับความสำคัญ แต่นำมาอธิบายในรูปของการพรรณนา

เกณฑ์ในการเลือกบริเวณที่ศึกษา

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมาก ทั้งแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม มีแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถนำมาศึกษาค้นคว้าในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จำนวน 49 แห่ง จากแหล่งท่องเที่ยวที่มีทั้งหมด 61 แห่ง (สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน. ม.ป.ป. : 25 - 38) เนื่องจาก

1. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมไปเที่ยวมาก
2. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทางจังหวัดแม่ฮ่องสอนและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีความเห็นว่าจะสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดได้
3. เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เริ่มเสื่อมโทรมเนื่องจากขาดการดูแลแต่สามารถพัฒนาได้

นิยามศัพท์เฉพาะ

แหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวชม ซึ่งแบ่งได้เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวได้ โดยพิจารณาจากปัจจัยต่อไปนี้คือ ความสะดวกในการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

๓. คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งที่กำลังทำให้เกิดความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย คุณค่าทางธรรมชาติ คุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ลักษณะเด่นของแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมทางการท่องเที่ยว ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน

๔. คุณค่าทางธรรมชาติ หมายถึง การคงอยู่ของความอุดมสมบูรณ์ขององค์ประกอบทางธรรมชาติ ที่มีปรากฏอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งทั้งในแง่ปริมาณและชนิด โดยที่

1. แหล่งท่องเที่ยวที่มีความงามตามธรรมชาติไม่ถูกดัดแปลงจากมนุษย์ หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่ได้รับการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงจากการกระทำของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการใด ๆ ยังคงรักษาสภาพเดิมไว้อยู่ เช่น น้ำพุร้อนที่ผุดขึ้นตามธรรมชาติ ทางเดินเท้าในแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่ได้สร้างด้วยคอนกรีต หรือภายในแหล่งท่องเที่ยวไม่มีการสร้างอาคารใด ๆ ยกเว้นอาคารที่พักของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในกรณีแหล่งเที่ยวนั้นอยู่ภายใต้การดูแลของกรมป่าไม้

2. แหล่งท่องเที่ยวที่มีความงามตามธรรมชาติแต่ถูกดัดแปลงจากมนุษย์ไม่มาก หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการปรับปรุงหรือการเปลี่ยนแปลงบ้าง แต่ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงทั้งหมด เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยังมองเห็นสภาพตามธรรมชาติได้ เช่น การก่อสร้างบ่อรอบบริเวณที่มีน้ำพุร้อนผุดขึ้นมา การสร้างทางเดินเท้าหรือขั้นบันไดด้วยคอนกรีต การสร้างอาคารร้านค้าเพียง 1-2 หลัง ซึ่งการก่อสร้างต้องไม่ทำลายกับสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

3. แหล่งท่องเที่ยวที่ถูกดัดแปลงให้เปลี่ยนสภาพไปจากธรรมชาติมาก หมายถึงแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงให้เปลี่ยนไปจากเดิมมาก เช่น การสร้างห้องอาบน้ำ

ในบริเวณน้ำพุร้อน การสร้างอาคารร้านค้า ตลอดจนที่นั่งพักผ่อนจำนวนมากโดยไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยว

คุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี หมายถึง การที่แหล่งท่องเที่ยวมีความหมายและความสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมและประเพณี หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่แสดงถึงวัฒนธรรมระเบียบประเพณี วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น

วิถีชีวิตในอดีต หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี ในปัจจุบันที่ยังคงสภาพเช่นเดิมในอดีต เช่น การแต่งกายแบบพื้นเมืองของชนเผ่าต่าง ๆ ประเพณีงานบุญออกพรรษา การทอผ้าด้วยมือแบบดั้งเดิม เป็นต้น

วิถีชีวิตในปัจจุบัน หมายถึง รูปแบบของการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยมของสังคมปัจจุบัน เช่น การแต่งกายแบบสากลนิยม การใช้เครื่องทุ่นแรงเข้ามาช่วยในการทำงานในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

วัฒนธรรมหลักประจำถิ่น หมายถึง ระเบียบ ประเพณี ที่เป็นลักษณะเฉพาะของชนแต่ละเผ่าที่แตกต่างไปจากชนเผ่าอื่น ๆ เช่น ประเพณีกินวอของชาวมูเซอ สถาปัตยกรรมแบบไทยใหญ่ ประเพณีปอยส่างลอง ประเพณีแห่เกี้ยว เป็นต้น

ลักษณะเด่นของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เด่นเฉพาะอย่างของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวได้มาเที่ยวชม เช่น มีลักษณะแปลกตา มีความศักดิ์สิทธิ์

แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพทางกายภาพตามธรรมชาติ ได้แก่ ถ้ำ น้ำตก ภูเขา ป่าไม้ บ่อน้ำร้อน

แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ของมนุษย์และวัตถุประสงค์ของมนุษย์ ที่เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นในอดีต ได้แก่ ศาสนสถาน โบราณวัตถุ

แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตของคนในสังคมและการประพฤติปฏิบัติที่ยึดถือสืบทอดกันมา และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ได้แก่ หมู่บ้านชาวเขา งานเทศกาลต่าง ๆ

นักท่องเที่ยว หมายถึง ชาวไทยหรือชาวต่างประเทศที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

/ ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สภาพการเดินทางเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากสภาพพื้นผิวของถนน พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง ความยาวของระยะทางเวลาในการเดินทาง

ความยาวของระยะทาง หมายถึง ระยะทางจากชุมชนที่เป็นตัวอำเภอ หรือกิ่งอำเภอไปยังแหล่งท่องเที่ยว

ระยะเวลาในการเดินทาง หมายถึง เวลาที่ใช้ในการเดินทางจากชุมชนไปยังแหล่งท่องเที่ยว

2. **สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ** หมายถึง สิ่งบริการต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่นักท่องเที่ยวสามารถใช้บริการได้ในแหล่งท่องเที่ยวหรือบริเวณใกล้เคียง เพื่อให้เกิดความสะดวกในขณะที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยว

ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่ให้บริการข่าวสารและความช่วยเหลือแก่นักท่องเที่ยว

ความปลอดภัย หมายถึง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวในขณะที่กำลังเดินทางท่องเที่ยวอยู่ในแหล่งท่องเที่ยว

/ สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง สภาพต่าง ๆ ทางด้านกายภาพ และสังคมที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยว และพื้นที่ใกล้เคียง

สภาพธรรมชาติ หมายถึง ลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏให้เห็นของแหล่งท่องเที่ยว

นิเวศวิทยา หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยวและที่อยู่รอบแหล่งท่องเที่ยว

การใช้ที่ดิน หมายถึง การใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยว

มลภาวะ หมายถึง สิ่งที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรมแก่แหล่งท่องเที่ยว เช่น การทิ้งขยะไม่เป็นที่ ควั่นจากการเผาขยะ เผาป่า น้ำเสีย ความไม่เป็นระเบียบของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสิ่งทีกล่าวนี้อาจทำให้ให้นักท่องเที่ยวมีความประทับใจในแหล่งท่องเที่ยวนั้นน้อยลง

ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน หมายถึง ความเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายของแหล่งท่องเที่ยว
เหล่านั้น ๆ ในกลุ่มนักท่องเที่ยวต่าง ๆ

ปริมาณการท่องเที่ยว หมายถึง จำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเที่ยวแหล่งท่องเที่ยว
แต่ละแห่ง ที่ได้สถิติจากการสอบถามผู้ที่อยู่ในแหล่งท่องเที่ยวหรือบริเวณใกล้เคียง สมุดสถิติที่บันทึก
การเข้าชม โดยคิดเฉลี่ยจำนวนนักท่องเที่ยวเป็นรายเดือน

กิจกรรมทางการท่องเที่ยว หมายถึง จำนวนชนิดของกิจกรรมต่าง ๆ ที่นักท่องเที่ยว
สามารถกระทำได้เพื่อความเพลิดเพลินภายใน 1 วัน โดยไม่ขัดต่อระเบียบของแหล่งท่องเที่ยว
เช่น การชมทิวทัศน์ การเดินป่า กิจกรรมทางน้ำ เป็นต้น

ชุมชน หมายถึง ชุมชนที่เป็นศูนย์กลางการคมนาคมที่นำไปสู่แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ชุมชน
ในการศึกษาค้นคว้านี้ ประกอบไปด้วยชุมชนในเขตเทศบาลและเขตสุขาภิบาล

หมู่บ้านมิ่งมิตรเวฟ หมายถึง หมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้ง ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ที่ หมู่ 11 ตำบล
ห้วยเป้ง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยหมู่บ้านนี้ตั้งอยู่บนยอดดอยสูงที่มีสภาพภูมิประเทศ
สวยงามเพื่อการสื่อสารและโทรคมนาคมของทางราชการและเอกชน ซึ่งต้องใช้จานรับสัญญาณ
ที่เรียกว่า จานไมโครเวฟ จึงมีการเรียกชื่อหมู่บ้านนี้ตามสภาพที่เกิดขึ้นว่าหมู่บ้านมิ่งมิตรเวฟ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มนุษย์มีการเดินทางอยู่เสมอ เนื่องจากมนุษย์มีความอยากรู้เป็นพื้นฐานในการเดินทางไปที่ใด ๆ เพื่อทำการสำรวจสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ หรือแสวงหาสถานที่ใหม่ ซึ่งฮัดแมน และแจคสัน (Hudman and Jackson. 1990 : 3) กล่าวว่า เป็นการค้นหาความแตกต่างของพื้นที่และสถานที่ต่าง ๆ ที่ไม่เคยเห็นมาก่อน และเพื่อหาประสบการณ์ใหม่ ๆ

ในขณะที่มนุษย์เดินทางอยู่เสมอเพื่อค้นหาสิ่งต่าง ๆ นั้น ประยูร ดาศรี (ม.ป.ป. : 11) กล่าวว่า แท้จริงแล้วก็คือการท่องเที่ยวที่ใคร ๆ รู้จักในปัจจุบันนี้เอง และได้กล่าวต่อไปว่าการท่องเที่ยว นั้น แม้จะไม่ใช่สิ่งจำเป็นพื้นฐานหรือปัจจัยสี่ของมนุษย์ แต่การท่องเที่ยวซึ่งเป็นเรื่องของการนันทนาการ การพักผ่อนหย่อนใจ เป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนาเพื่อคุณภาพของชีวิตที่ดีขึ้น การเดินทางท่องเที่ยว นั้น ก่อให้เกิดพฤติกรรมความรู้สึกต่าง ๆ มากมาย ที่สำคัญคือ ก่อให้เกิดความเข้าใจในเพื่อนมนุษย์ ต่างถิ่นต่างภาษา จึงถือว่าการท่องเที่ยวเปรียบเสมือนสะพานที่จะสามัคคีระหว่างมนุษยชาติในโลก นอกจากนั้นการเดินทางท่องเที่ยวไปในถิ่นที่ไม่เคยรู้จักไม่เคยเห็น ความตื่นเต้นประทับใจในสิ่งต่าง ๆ นั้น จะสะท้อนให้เห็นถึงบ้านเกิดเมืองนอนของตนเอง เกิดความรักและความห่วงใยในทรัพยากรและมรดกทางวัฒนธรรมของตัวเอง

การท่องเที่ยว (Tourism)

ความสำคัญของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการขนาดใหญ่ ที่ทำรายได้ให้แก่ประเทศชาติได้เป็นจำนวนมาก เพราะไม่เพียงแต่นักท่องเที่ยวจะมีเพียงคนไทยในประเทศด้วยกันเท่านั้น แต่รวมถึงนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ซึ่งจะนำเงินตราต่างประเทศเข้ามาใช้จ่ายในการเดินทางท่องเที่ยวในประเทศ เป็นค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าของที่ระลึก ค่าบริการต่าง ๆ มากมาย ซึ่งเป็นผลให้เศรษฐกิจของท้องถิ่นและชาติโดยรวมแล้ว มี

ความเจริญก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็วนับว่าเป็นรายได้จำนวนมากที่ช่วยลดการขาดดุลการค้าของประเทศได้ ในปี 2528 มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเดินทางมาเยือนประเทศไทยประมาณ 2.44 ล้านคน พักแรมโดยเฉลี่ยคนละประมาณ 5.88 วัน และในแต่ละวันจะใช้จ่ายเงินประมาณคนละ 2,335 บาท ซึ่งทำรายได้ให้แก่ประเทศไทยประมาณ 31,768 ล้านบาท (จารุพงศ์ พลเดช. 2530 : 4) และในช่วงปี 2529-2532 ภาวะการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการขยายตัวในอัตราสูงอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในประเทศไทยและรายได้จากการท่องเที่ยว จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มจาก 2.44 ล้านคน ในปี 2528 เป็น 4.8 ล้านคน ในปี 2532 หรือเพิ่มขึ้นเท่าตัวในช่วง 5 ปี ขณะที่รายได้จากการท่องเที่ยว เพิ่มจาก 31,768 ล้านบาท ในปี 2528 เป็น 96,385 ล้านบาท ในปี 2532 ซึ่งเท่ากับเพิ่มขึ้น 3 เท่าตัว การเพิ่มขึ้นในอัตราสูงติดต่อกันของรายได้จากการท่องเที่ยวในระยะดังกล่าว กลายเป็นแรงผลักดันสำคัญอันหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจส่วนรวมของประเทศในช่วงดังกล่าว ขยายตัวอย่างรวดเร็ว (วิภา พันธรัตน์. 2534 : 38) นอกจากนี้แล้ว โกเซียงเหลียง และมอร์แกน กล่าวว่าการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ คือก่อให้เกิดการจ้างงานที่อยู่ในรูปของการใช้เงินบริโภคสินค้าต่าง ๆ ในแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว ซึ่งทำให้เกิดการจ้างงานเพื่อประกอบธุรกิจต่าง ๆ ขึ้นมาด้วย (Goh Choeng leong and Morgan. n.d. : 538) องค์การท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization) ระบุว่า ในประเทศที่มีการท่องเที่ยวแพร่หลายและมีธุรกิจต่าง ๆ ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมั่นคง การจ้างแรงงานเฉพาะในธุรกิจพักรแรมจะมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 2-5 ของการจ้างงานทั้งหมดของประเทศนั้น และในประเทศเหล่านี้ การจ้างแรงงานในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวหรือในธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว มีจำนวนสูงถึงร้อยละ 5-8 ของการจ้างงานโดยตรงทั้งหมดของประเทศ (นิธิดา ประยงค์. 2527 : 76; อ้างอิงมาจาก WTO. 1982) การจ้างแรงงานและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวนั้น โกเซียงเหลียงและมอร์แกนกล่าวว่า จะแบ่งอยู่ในอาชีพต่าง ๆ เช่น การโรงแรม มัคคุเทศก์ บริษัทนำเที่ยว การขนส่งและการบริการ ร้านขายของที่ระลึก ตลอดจนทางด้านการกีฬาและบันเทิง โดยที่การจ้างงานอาจเกิดขึ้นเฉพาะในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวเท่านั้นก็ได้ แต่น่าได้มีความหมายว่า แรงงานด้านอุตสาหกรรมที่มีอยู่เป็นจำนวนมากจะมีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยวทั้งหมด แต่อุตสาหกรรมท่องเที่ยวมี

ความเกี่ยวข้องกับแรงงานประเภทฝีมือ โดยเฉพาะการเตรียมบุคลากรด้านการบริการและการท่องเที่ยว

นอกจากนี้ ผลของการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจยังแฝงอยู่ในรูปแบบของสินค้าที่นำเงินตราเข้าประเทศที่ไม่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน (invisible export) การท่องเที่ยวจะทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายชาวต่างประเทศเข้าสู่ประเทศที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และนักท่องเที่ยวจะใช้จ่ายเงินเพื่อเป็นค่าที่พัก ค่าอาหาร การกีฬาและบันเทิง ตลอดจนซื้อของที่ระลึกต่าง ๆ การท่องเที่ยวไม่ได้เป็นอาชีพที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจนหรือมีความสำคัญโดยตรงต่อดุลการค้าของประเทศ แต่ความสำคัญของการท่องเที่ยวในทางเศรษฐกิจจะอยู่ในรูปของรายได้ที่ช่วยนำเงินตราเข้าสู่ประเทศผ่านทางอาชีพต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งมีผลในการช่วยสังคมและพัฒนาประเทศชาติ (Goh Choeng Leong and Morgan. n.d. : 538-539) ในขณะที่เดียวกันอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดผลเสียเศรษฐกิจของประเทศด้วยเช่นกัน ที่สำคัญได้แก่ การไหลออกของเงินตราต่างประเทศที่นักท่องเที่ยวนำเข้ามาใช้จ่ายภายในประเทศนั่นเอง ถ้าหากว่าเงินตราต่างประเทศเหล่านั้นมีการรั่วไหลกลับออกไปต่างประเทศย่อมไม่เป็นผลดีต่อเศรษฐกิจของประเทศ

การท่องเที่ยวนอกจากจะมีผลต่อทางเศรษฐกิจของประเทศแล้ว ยังมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสาธารณูปโภคของประเทศ โดยเฉพาะในท้องถิ่นอันเป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น สาธารณูปโภคสำคัญในท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาตามการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ประกอบด้วย ถนน สะพาน ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ สถานพยาบาล การรักษาความปลอดภัย การสุขาภิบาล เป็นต้น

ความหมายของ "การท่องเที่ยว" และ "นักท่องเที่ยว"

หากจะหาคำจำกัดความว่า "การท่องเที่ยว" สามารถที่จะมองได้เป็นสองนัยโดยนัยแรกเป็นความหมายของอุตสาหกรรมบริการขนาดใหญ่ที่มีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศชาติดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และอีกนัยหนึ่งเป็นความหมายของการเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนรู้ของมนุษย์ ชาดูชัย ดวงจิตต์ (2526 : 75 - 76) กล่าวว่าเพราะมนุษย์มีสัญชาตญาณของการอยากรู้อย่างเห็น ประกอบกับการต้องการสร้างสมความรู้และการคาดการณ์ของมนุษย์ จึงทำให้เกิดมี "การท่องเที่ยว" ขึ้น ปัจจุบันได้มีการให้คำนิยามของการท่องเที่ยว โดยยึดถือเกณฑ์ต่าง ๆ

เช่น ตามวัตถุประสงค์ของการเดินทาง ช่วงระยะเวลาของการเดินทาง และลักษณะของการเดินทาง เป็นต้น (ชาญชัย ดวงจิตต์. 2526 : 75 - 76)

จี มาเกนส์ และชอย (Gee, Makens and Choy. 1989 : 9) ได้กล่าวว่า "การท่องเที่ยวเป็นการเดินทางที่ทำให้นักท่องเที่ยวมีความเพลิดเพลินสนุกสนาน โดยที่นักท่องเที่ยวนั้นคือนักท่องเที่ยวนั่นเอง"

แมคอินทอช และเกลด์เนอร์ (McIntosh and Goeldner. 1980 : ix) กล่าวว่า "การท่องเที่ยวมีความหมายได้ทั่ว ทั้งในด้านของการเป็นศาสตร์เป็นศิลป์และเป็นธุรกิจ ในการสร้างความพอใจให้กับนักท่องเที่ยว เช่น การจัดการด้านที่พักอาศัย และความสะดวกสบายต่าง ๆ เป็นต้น"

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ (2530 : 3 - 4) กล่าวว่า การเดินทางที่จัดเป็นการท่องเที่ยว นั้น จำต้องมีลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ

1. วัตถุประสงค์ของการเดินทางท่องเที่ยว ต้องมีใช่เพื่อการประกอบอาชีพ หรือหารายได้ ซึ่งปกติจะประกอบไปด้วย

1.1 การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพทางกายและทางจิตใจ เช่น การไปพักผ่อนที่สถานตากอากาศ การไปอาบน้ำแร่ เป็นต้น

1.2 การเดินทางเพื่อตอบสนองความอยากรู้อยากเห็น เช่น เดินทางไปดู ไปเห็น สังคม วัฒนธรรม การเมือง และภูมิประเทศที่แตกต่างไปจากสิ่งแวดล้อมของตน

1.3 การเดินทางเพื่อการแข่งขัน หรือชมการแข่งขันกีฬา

1.4 การเดินทางเพื่อการสนทนาการ เช่น การไปชมการแสดง การไปชมศิลปวัตถุ เป็นต้น

2. เป็นการเดินทางที่ผู้เดินทางนั้นไม่ได้ถูกบังคับหากแต่เป็นไปด้วยความสมัครใจ

3. เป็นการเดินทางที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นชั่วคราว อาจมีระยะเวลาไม่น้อยกว่า 24 ชั่วโมง หรือมากกว่าจนเป็นปีก็ได้ แต่ไม่ว่าระยะเวลายาวนานเท่าใด ผู้เดินทางจะต้องมีความต้องการที่จะเดินทางกลับภูมิลำเนาของตน

สำหรับในข้อวัตถุประสงค์ของการเดินทางท่องเที่ยวที่ว่า "จะต้องไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือรายได้" นั้น บุญช่วย ศรีคำพร (2533 : 3) กล่าวว่า การเดินทางไปประกอบอาชีพ

หรือเพื่อหารายได้นั้น ควรจะเริ่มเป็นการเดินทางท่องเที่ยวด้วย ทั้งนี้เพราะเหตุว่าการเดินทางดังกล่าวนั้นย่อมที่จะแวะไปหาความรื่นรมย์ ความบันเทิง หรือชมสถานที่ท่องเที่ยว เช่นเดียวกับนักท่องเที่ยวทั่วไปได้เช่นกัน

จากที่กล่าวมาแล้ว ยังไม่มีความหมายที่เป็นมาตรฐานสากลที่เป็นข้อสรุปให้ทุกคนพอเข้าใจ แต่พอจะสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นการสมัครใจเดินทางจากที่อยู่อาศัยของตน เพื่อไปเที่ยวชม ทัศนศึกษา หรือร่วมกิจกรรม ณ สถานที่ต่าง ๆ โดยมีกำหนดระยะเวลาไป กลับ ที่ค่อนข้างแน่นอน ซึ่งแม้ว่าจะไปเพื่อทำธุรกิจหรือหารายได้ด้วย น่าจะนับได้ว่าเป็นการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน เพราะเหตุผลสนับสนุนที่ว่า นักธุรกิจหรือผู้หารายได้ที่แวะเที่ยวชมหรือร่วมกิจกรรม ณ สถานที่ท่องเที่ยวในขณะนั้น เขาย่อมที่จะต้องเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวไปโดยปริยาย

สำหรับ "นักท่องเที่ยว" นั้นองค์การการท่องเที่ยวโลกของสหประชาชาติ (WTO) ได้เสนอคำนิยามไว้โดยใช้คำว่า "ผู้มาเยือน" (Visitors) โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. นักท่องเที่ยวที่ค้างคืน (Tourist) ได้แก่ ผู้มาเยือนชั่วคราว โดยพำนักอยู่ในประเทศที่มาเยือนเป็นเวลาอย่างน้อย 24 ชั่วโมง และการเดินทางนั้นมิวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1.1 เพื่อการใช้เวลาว่างไปในการพักผ่อน การบันเทิง สุขภาพ ศาสนา การศึกษา และการกีฬา

1.2 เพื่อกิจกรรมทางธุรกิจ การเยี่ยมญาติ การปฏิบัติภาระกิจต่าง ๆ และการประชุม สัมมนา

2. นักท่องเที่ยวที่ไม่ค้างคืน (Excursionists) หรือโดยทั่วไปใช้คำว่า "นักทัศนาจร" ได้แก่ ผู้มาเยือนเป็นการชั่วคราว โดยใช้เวลาอยู่ในประเทศที่มาเยือนน้อยกว่า 24 ชั่วโมง ทั้งนี้รวมถึงผู้โดยสารที่มาถึงเรือเดินสมุทรด้วย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2525 : 4)

จากคำจำกัดความที่กำหนดโดยองค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) ดังกล่าว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ให้นิยามของ "นักท่องเที่ยว" ไว้ดังนี้

1. นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ หมายถึง ชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทย และพำนักอยู่ในประเทศไทยครั้งหนึ่ง ๆ ไม่น้อยกว่า 24 ชั่วโมง และไม่เกิน 90 วัน โดยเดินทางเข้ามาเพื่อวัตถุประสงค์อะไรก็ได้ ที่ไม่เข้ามาหางานทำหรือหารายได้ในประเทศไทย นัก

ท่องเที่ยวเหล่านี้มีวัตถุประสงค์ในการเดินทางเข้ามา เพื่อวัตถุประสงค์กรณีใดกรณีหนึ่ง ดังนี้เพื่อ การท่องเที่ยว เยี่ยมญาติ/เพื่อน ๆ พักผ่อน การศาสนา การกีฬา การประชุม/สัมมนา การทูต การ ติดต่อธุรกิจ การค้าขาย หรือเดินทางมากับเรือเดินสมุทรแวะพักค้างคืนและเดินทางออกไป แต่ สำหรับผู้เดินทางที่แวะเพื่อต่อเครื่องบิน เดินทางผ่าน หรือผู้ที่อาศัยอยู่ติดชายแดน มาเข้า-กลับเย็น จะไม่นับรวมเป็นนักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนประเทศไทยนั้น ประกอบด้วยนักท่องเที่ยวที่ถือหนังสือ สำคัญ 2 ประเภท คือ

1.1 นักท่องเที่ยวที่ถือหนังสือเดินทาง(Passport) คือ นักท่องเที่ยวทั่ว ๆ ไป

1.2 นักท่องเที่ยวที่ถือหนังสือผ่านแดน (Border Pass) คือ นักท่องเที่ยวที่อยู่ ติดเขตแดนประเทศไทย ซึ่งเข้ามาเยือนประเทศไทยได้นาน 15 วัน

2. นักท่องเที่ยวภายในประเทศ หมายถึง บุคคลที่เดินทางออกจากท้องถิ่นที่ตนพัก อยู่จากจังหวัดหนึ่งไปยังอีกจังหวัดหนึ่งโดยมีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทค้างแรม และประเภทเข้า-ไป-เย็นกลับ นักท่องเที่ยวเหล่านี้ จะประกอบด้วย คนไทย (Thai National) คนต่างด้าวที่อยู่ในประเทศไทย (Thailand Residence) และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ (International Tourists) ที่เข้ามา เยือนประเทศไทย แล้วเดินทางท่องเที่ยวอยู่ในประเทศไทย

3. นักท่องเที่ยวคนไทย หมายถึง กลุ่มคนไทยที่เดินทางออกนอกประเทศไทย และไป พักนอนต่างประเทศไม่เกิน 90 วัน โดยมีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกับนักท่องเที่ยวประเภทที่ 1 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 5-8)

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยว

ปกติของการประกอบกิจกรรมมาใด ๆ นั้น ย่อมจะต้องประกอบด้วยปัจจัยร่วมกันหลายสิ่ง การท่องเที่ยวก็เช่นกัน ความต้องการการท่องเที่ยวของแต่ละบุคคลย่อมเป็นไปด้วยเหตุผลส่วนตัว หลาย ๆ ประการ ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์ (2531 : 88 - 90) กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้บุคคล ตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว ประกอบไปด้วย

1. เงินหรือค่าใช้จ่าย ซึ่งเป็นสิ่งแรกๆที่ผู้เดินทางท่องเที่ยวจะต้องคิดทันที เพราะการเดินทางท่องเที่ยว ไม่ว่าจะใกล้หรือไกล จำเป็นต้องมีเงินหรืองบประมาณ เพื่อใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ เช่น ค่าพาหนะ ค่าที่พัก ค่าอาหาร ค่าบริการสำหรับสิ่งอำนวยความสะดวก และการใช้จ่ายซื้อของ เป็นต้น

2. เวลา เป็นสิ่งที่มีความหมายสำคัญสำหรับผู้เดินทางท่องเที่ยว เพราะแต่ละบุคคลย่อมอยู่ในสถานภาพทางการประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน บางคนอาจใช้เวลาวันหยุดสุดสัปดาห์เพื่อการท่องเที่ยว แต่บางคนอาจจะต้องรอถึงปิดเทอมภาคเรียน หรือบางคนอาจใช้เวลาหลังช่วงชีวิตทำงาน เพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น

3. ความตั้งใจที่จะไป ปัจจัยข้อนี้เกิดจากเหตุผลและความรู้สึกนึกคิดส่วนตัวอย่างแท้จริง การมีเงินและมีเวลา คงไม่สามารถกระตุ้นให้เกิดการท่องเที่ยวได้ ถ้าไม่ตั้งใจที่จะไป นักท่องเที่ยวแต่ละคน มีความตั้งใจในการเดินทางท่องเที่ยวแต่ละครั้งไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ความตั้งใจในการเดินทางท่องเที่ยว อาจถูกกระตุ้นได้จากสิ่งต่าง ๆ เช่น ความต้องการที่จะเดินทางท่องเที่ยว การเก็บรวบรวมข้อมูลการท่องเที่ยว การเสริมสร้างทัศนคติที่ดีให้เห็นคุณค่าของการท่องเที่ยว ปัจจัยทางเศรษฐกิจ-สังคม เสถียรภาพทางการเมือง ฤดูกาล สิ่งอำนวยความสะดวกความปลอดภัยและภาพพจน์ทางการท่องเที่ยว เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความตั้งใจที่จะเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงได้อย่างตลอดเวลา

จากการที่ ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์ ได้กล่าวว่าความตั้งใจในการเดินทางท่องเที่ยวมีสิ่งต่าง ๆ เป็นตัวกระตุ้น ซึ่งมีหลายประการด้วยกัน จากการศึกษาของแมคอินทอช และเกลด์เนอร์ พบว่าตัวกระตุ้น (motivator) ให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยวเกิดขึ้น มี 4 ประการ คือ

1. ตัวกระตุ้นทางกายภาพ (Physical Motivators) เป็นตัวกระตุ้น เพื่อผ่อนคลายทางกายภาพ หรือเพื่อร่างกาย เช่น การไปพักผ่อนร่างกาย กิจกรรมทางกีฬา การไปตากอากาศชายหาด การบำบัดรักษาตามคำแนะนำของแพทย์เพื่อการรักษาสุขภาพ เป็นต้น

2. ตัวกระตุ้นทางวัฒนธรรม (Culture Motivators) เป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้เกิดการเดินทางเพื่อการเรียนรู้วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ของคนในประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของดุริยางคศิลป์ นาฏศิลป์ เป็นต้น

3. ตัวกระตุ้นทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Motivators) เป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้เกิดความต้องการ เพื่อเยี่ยมเยียนญาติ เพื่อน เพื่อพบปะกับคนแปลกหน้าใหม่ ๆ หรือคนที่มีความคิดใหม่ ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงจากงานประจำที่จำเจ เป็นต้น

4. ตัวกระตุ้นทางด้านฐานะและชื่อเสียง (Status and Prestige Motivators) เป็นตัวกระตุ้นที่ต้องการยกฐานะของตนเองให้สูงขึ้น เพื่อเกียรติยศและชื่อเสียง เป็นการเดินทาง ประกอบธุรกิจต่างประเทศ การไปประชุม การศึกษา ฯลฯ เพื่อให้เป็นคนที่มีเกียรติยศและความสำเร็จในงานของตนเอง (ฉลองศรี พิมพ์สมพงศ์. 2531 : 88 - 90; อ้างอิงมาจาก McIntosh and Goeldner. 1980 : 124 - 125)

ผลการศึกษาของแมคอินทอช และเกลด์เนอร์ ที่พบว่าการกระตุ้น 4 ประการ ที่ทำให้เกิดการเดินทาง จี มาเกนส์ และชอย (Gee, Markens and Choy. 1989 : 16) ได้นำไปเป็นข้อกำหนดวัตถุประสงค์ในการท่องเที่ยวของบุคคลทั่วไป แบ่งได้เป็น 7 ประการ คือ

1. เพื่อการเยี่ยมเยียนเพื่อน / ญาติมิตร
2. เพื่อการประชุม สัมมนา และการพบปะสังสรรค์
3. เพื่องานธุรกิจการค้า
4. เพื่อการันทนาการกลางแจ้ง เช่น การล่าสัตว์ การตกปลา การเล่นเรือ แคมป์
5. เพื่อความบันเทิง เช่น การเที่ยวชมสถานที่ต่าง ๆ การชมภาพยนตร์ การชม การแข่งขันกีฬา
6. เพื่อเหตุผลส่วนบุคคล เช่น เพื่อครอบครัว เพื่อสุขภาพ งานพิธีต่าง ๆ เช่น งานศพ งานแต่งงาน
7. เพื่อกรณีอื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจาก 6 ข้อที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource)

ความหมายและประเภทของทรัพยากรการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อมวลมนุษย์ด้วยกันเองการท่องเที่ยวจึงเป็น

กิจกรรมที่กว้างขวาง เป็นกิจกรรมที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรที่มีอยู่แทบทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติหรือผลผลิตที่มนุษย์ดำเนินสืบต่อหรือสร้างขึ้นใหม่

วินิจ วีรยางกูร (2532 : 70) ได้ให้ความหมายของ "ทรัพยากรการท่องเที่ยว" ว่า หมายถึงสถานที่ท่องเที่ยว กิจกรรมและวัฒนธรรม ประเพณี ที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรมท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่นสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้

ส่วนพงษ์ธร เกษสาส์ (2533 : 8) กล่าวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวหรือแหล่งท่องเที่ยว หมายถึงสิ่งดึงดูดใจที่ก่อให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว เพื่อความเพลิดเพลิน สนุกสนาน และเพิ่มพูนความรู้ ตลอดจนทัศนคติที่กว้างขวางในแง่ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวเปรียบเสมือน "สินค้า" ที่สามารถดึงดูด "ลูกค้า" หรือ นักท่องเที่ยว"ให้เดินทางมาซื้อถึงที่ตั้งของสินค้าได้อีกด้วย

นอกจากนี้ วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี (2532 : 10) ได้กล่าวว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึงสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา ซึ่งจะหมายรวมทั้งสิ่งที่กำเนิดเองตามธรรมชาติ อันได้แก่สภาพทางภูมิศาสตร์ ป่าเขา ลานาไพร น้ำตก แม่น้ำ ลำธาร หาดทราย ชายทะเล และเกาะแก่ง กับสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์และสืบทอดมาตามกาลเวลา ได้แก่ แหล่งโบราณคดี และประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และกิจกรรมนันทนาการ

จากความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีบุคคลหลายท่านได้ให้ความหมายไว้พอจะกล่าวสรุปได้ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง สถานที่และสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ที่เป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชม ซึ่งคล้ายคลึงกับการจำแนกทรัพยากรการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ที่จำแนกออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึง สภาพทางกายภาพของธรรมชาติ ที่มีความสวยงามหรือน่าสนใจ อาทิ ภูเขา ป่าไม้ น้ำตก แม่น้ำ ลำธาร ทะเลสาบ หาดทราย ทะเล เกาะแก่ง เป็นต้น

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนา หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นตามวัตถุประสงค์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็นมรดกของอดีต และที่สร้างขึ้นในปัจจุบันซึ่งมักมีลักษณะเป็นวัตถุ พื้นที่ หรือสิ่งก่อสร้าง แต่มีผล

ดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว อาทิ อนุสรณ์สถาน เมืองโบราณ ศาสนสถาน พระราชวัง โบราณ วัตถุสถาน พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น

3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม และการประพฤติปฏิบัติที่ยึดถือสืบทอดกันต่อมา ตลอดจน กิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว อาทิ สภาพชีวิตริมแม่น้ำลำคลอง ตลาดน้ำ เรือนแพ หมู่บ้านชาวเขา ศูนย์วัฒนธรรม สวนสนุก งานเทศกาล ประเพณีต่าง ๆ การแข่งขันเรือ ยาว การฟ้อนรำและศิลปการแสดง เป็นต้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2529 : 22)

ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้ง 3 ประการที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น เป็นปัจจัยดึงดูดที่สำคัญ ที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวเหล่านั้น นอกจากนี้ยังมีปัจจัยสนับสนุนอื่น ๆ ที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีความเห็นว่ามีส่วนที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจและ ตัดสินใจเลือกซื้อบริการ ซึ่งมีดังนี้

1. การคมนาคม เมื่อผู้ซื้อเดินทางมาซื้อบริการถึงที่ผลิต การคมนาคมขนส่งทั้งจากต่างประเทศและภายในประเทศจะต้องสะดวกรวดเร็วและปลอดภัยทั้ง 3 ทาง คือ ทางบกมีสถานที่ พากะต่าง ๆ ผ่านเข้า-ออกได้สะดวก หรือมีบริการรถไฟ ทางน้ำมีท่าเทียบเรือและอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทางอากาศ มีท่าอากาศยานสมัย มีสายการบินมาลงมาก

2. พิธีการเข้าเมืองและการบริการข่าวสาร มีการผ่อนคลากระเบียบพิธีการการเข้า เมืองได้สะดวกเร็วมีบริการให้ข่าวสาร บริการจองที่พัก บริการขนส่งผู้ที่พัก เป็นต้น

3. ที่พักแรม มีโรงแรมระดับต่าง ๆ ให้เลือก มีอัตราที่พักที่เหมาะสมกับคุณภาพ สะอาดและบริการตามมาตรฐานสากล

4. ร้านอาหาร นอกจากจะมีอาหารให้เลือกหลายชนิดแล้ว จะต้องถูกสุขลักษณะ มีบริการที่สุภาพและมีการกำหนดราคาอาหารให้แน่นอน

5. บริการนำเที่ยว มีบริการจัดนำเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ โดยมีมัคคุเทศก์ ที่มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง มีอัตราค่ามัคคุเทศก์ และมีความรับผิดชอบต่อนักที่

6. สินค้าของที่ระลึก ต้องมีการควบคุมคุณภาพ กำหนดราคา รวมทั้งการส่งเสริมการ ใช้วัสดุพื้นบ้าน การออกแบบสินค้าให้มีเอกลักษณ์ รวมทั้งการบรรจุหีบห่อที่สวยงาม

7. ความปลอดภัย ในการตัดสินใจเลือกจุดหมายการเดินทางท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว จะคำนึงความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สินเป็นประการสำคัญ มาตรการรักษาความปลอดภัยจึงต้องมีประสิทธิภาพและทั่วถึงทุกแหล่งท่องเที่ยว

8. การโฆษณาเผยแพร่ เป็นปัจจัยสำคัญต่อการขยายตัวของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว เป็นกรรมวิธี ที่จะทำให้แหล่งท่องเที่ยว เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งจากต่างประเทศและภายใน ประเทศ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2529 : 6 - 7)

ผลกระทบของการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปเยี่ยมชม ซึ่งจะมีทั้งที่เป็นทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติและที่เกิดขึ้นเพราะกำลังมนุษย์สร้างขึ้น รวมทั้งสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งรวมถึงตัวมนุษย์เองด้วย ฉะนั้นเมื่อการท่องเที่ยวได้เจริญเติบโตมากขึ้นก็ย่อมมีการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น และกระจายการเข้าไปทั่วทุกหนทุกแห่ง ผลกระทบจึงเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

แต่ขณะเดียวกัน การท่องเที่ยวก็ได้ผลักดันให้ประชาชนเจ้าของท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงคุณค่า และความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวในสภาพแวดล้อมที่ดี ทำให้เกิดมาตรการทางการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อการทะนุบำรุงรักษาและการพัฒนาปรับปรุง หรือเสริมแต่งทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ทางการท่องเที่ยวไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสมตาม หลักการอนุรักษ์และเพื่อประโยชน์ทางการท่องเที่ยวต่อไป

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี (2531 : 2 - 3) ได้จำแนกผลกระทบที่อาจพึงมีต่อทรัพยากร การท่องเที่ยวเป็น 3 ประการ คือ

1. ผลกระทบต่อสภาพกายภาพของสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะเกิดทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งที่เป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น เช่น โบราณวัตถุสถาน ผลกระทบที่เกิดขึ้น คือ การบุกรุกทำลาย และการกระทำให้เกิดความเสื่อมโทรมเสียหายเป็นต้น

ขณะเดียวกัน การท่องเที่ยวจะทำให้เจ้าของท้องถิ่นหรือผู้เกี่ยวข้องเริ่มตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรของแหล่งท่องเที่ยว ทำให้เกิดมาตรการอย่างหนึ่งอย่างใดในการบำรุงรักษา

2. ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ กล่าวคือ เกิดแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงอาชีพจากภาคเกษตรกรรมมาสู่ภาคอุตสาหกรรมเพราะหวังรายได้ที่ดีกว่า ทำให้มีปัญหาการโยกย้ายถิ่นฐานจากชนบท เข้ามาแออัดอยู่ในชุมชนเมืองแย่งกันใช้สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ทำให้เกิดปัญหาค่าครองชีพสูงตามขึ้นมาในที่สุด

แต่ในอีกทางหนึ่ง การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่สามารถให้ผลตอบแทนต่อการลงทุนได้ในระยะเวลายาวนาน และทำรายได้เป็นผลกำไรค่อนข้างสูง เกิดธุรกิจต่อเนื่องหลายประการ ทำให้เป็นการกระจายรายได้และการสร้างงานสร้างอาชีพเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำเป็นต้องใช้แรงงานคนทุกระดับเป็นจำนวนมากในการให้บริการ

3. ผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจะเป็นตัวเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าของถิ่น เกิดความเข้าใจอันดี มิตรภาพและการแลกเปลี่ยนทางศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนกระตุ้นเตือนให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูผลงานทางศิลปวัฒนธรรมขึ้น ด้วยความภาคภูมิใจและความต้องการให้ก่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอีกทอดหนึ่ง

ส่วนผลกระทบที่ต้องพึงระวังและเตรียมการป้องกันแก้ไขคือ การเอาอย่างวัฒนธรรมที่แข็งแกร่งจากนักท่องเที่ยว ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นที่มีลักษณะอ่อนไหวกว่าเสื่อมสลายไป เกิดค่านิยมเอาอย่างทางการบริโภค และวิถีการดำรงชีวิตอย่างสังคมเมือง ตลอดจนเป็นปัญหาสังคมอื่น ๆ เกิดขึ้นเช่น การประพฤติปฏิบัติผิดศีลธรรมและจารีตประเพณีของสังคม หรือแม้กระทั่งการทำผิดกฎหมาย เพื่อหวังรายได้จากนักท่องเที่ยว

จะเห็นได้ว่า แม้การท่องเที่ยวจะก่อประโยชน์ในส่วนรวมได้มาก แต่ก็มีผลกระทบในทางลบที่ควรตระหนักเช่นกัน ดังนั้น เพื่อให้การใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวเกิดประโยชน์ได้สูงสุด และสนับสนุนให้บทบาทของการท่องเที่ยวได้อำนวยคุณประโยชน์ต่อทรัพยากรการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทางประวัติศาสตร์ หรือทางศิลปวัฒนธรรม จึงต้องส่งเสริมวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำไปสู่การจัดการทรัพยากรทางการท่องเที่ยวอย่างมีระบบระเบียบ

การวางแผนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว (Tourism Development Planning)

การพัฒนาการท่องเที่ยวนั้น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกล่าวว่าเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องอาศัยทรัพยากรหลายอย่าง ทั้งกำลังเงิน กำลังคน และระยะเวลา เช่นเดียวกับกิจกรรมหรือสาขาทางเศรษฐกิจอื่น ๆ รวมทั้งการท่องเที่ยวจะพัฒนาไปในทิศทาง และขนาดที่ถูกต้องเหมาะสมหรือไม่เพียงไร จะขัดแย้งหรือสอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่โดยส่วนรวมหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการวางแผนเป็นสำคัญ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2525 : 3)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงทั้งการส่งเสริมและการพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อเชิญชวนให้ผู้คนมาชื่นชมต่อทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ ดังนั้นจึงได้มีการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวขึ้น

ประเภทของการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ทำการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวไว้ โดยมีกระบวนการหรือขั้นตอนที่ไม่แตกต่างจากทฤษฎีการวางแผนทั่ว ๆ ไป ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งกระบวนการวางแผนด้านการท่องเที่ยวออกเป็น 5 ขั้นตอนคือ

1. การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องและสำรวจภาคสนาม
2. การวิเคราะห์และการศึกษาข้อมูลที่ได้
3. การกำหนดปัญหา ข้อได้เปรียบ และข้อเสียเปรียบด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่
4. การกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีการพัฒนาการท่องเที่ยว
5. การกำหนดแผนงานของโครงการ

ซึ่งรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนจะไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับของการวางแผน คือ เป้าหมายของการวางแผนนั่นเอง ระดับหรือเป้าหมายของการวางแผนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ระดับ คือ

1. ระดับการสำรวจเบื้องต้น (Preliminary Survey or Identify Survey)

เป็นระดับพื้นฐานของการวางแผน จะมีเป้าหมาย เพื่อศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเฉพาะในประเด็นที่สำคัญมุ่งแก้ปัญหาการพัฒนาในระยะสั้น ซึ่งเป็นไปภายใต้เงื่อนไข กฎหมาย การบริหาร และงบประมาณ

ที่มีอยู่ และนำมาวิเคราะห์เพื่อการศึกษาและพัฒนาในขั้นต่อไป โดยการศึกษาจะมุ่งหมายประเด็นที่แหล่งท่องเที่ยวและตลาดการท่องเที่ยว ฉะนั้นเนื้อหาของการวางแผนในระดับนี้ จึงเน้นหนักกันขั้นตอนที่ 1 คือ รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง และสำรวจภาคสนาม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็น

2. ระดับการศึกษาเบื้องต้น (Preliminary Study) เป็นการศึกษาในระดับถัดจากการสำรวจเบื้องต้น เป็นการศึกษาแบบผสมผสานทางด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว ด้านการตลาด การท่องเที่ยว เศรษฐกิจและสังคม ด้านโครงสร้างพื้นฐานและทางด้านสิ่งแวดล้อม ในลักษณะต่าง ๆ โดยสังเขป เพื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ โอกาสและทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยว นั้น ๆ ต่อไป ขณะเดียวกันผลของการศึกษาจะชี้แนวทางของการดำเนินการและการแก้ปัญหาในระยะสั้นก่อนที่จะมีการจัดทำแผนหลัก (Master Plan) ในรายละเอียดต่อไป เนื่องจากในระดับนี้จึงเป็นหน้าที่ ขั้นตอนที่ 1 และ ขั้นตอนที่ 2 คือรวบรวมข้อมูลในด้านต่าง ๆ และวิเคราะห์ข้อมูลเหล่านั้น โดยความละเอียดชัดเจน จะมีมากกว่าในระดับการสำรวจเบื้องต้น (Preliminary Study)

3. ระดับการจัดทำแผนหลัก (Master Plan) เป็นการศึกษาและจัดทำแผนอย่างผสมผสาน (Integrated Planning) ในทุก ๆ ด้าน เช่นเดียวกับการศึกษาเบื้องต้น โดยมี การศึกษาและวิเคราะห์กันอย่างละเอียดและมีกำหนดแผนหลักและโครงการที่จะต้องมีการจัดทำตลอดจนเสนอแนะกลยุทธ์และแนวทางการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนที่ได้วางไว้ เนื่องจากในระดับนี้จะอาศัยข้อมูลและการวิเคราะห์จากสองระดับแรกเป็นพื้นฐาน และจะเน้นหนักที่การกำหนดปัญหา ข้อได้เปรียบเสียเปรียบด้านการท่องเที่ยวของพื้นที่ และการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ แนวทางการพัฒนา กลยุทธ์ในการดำเนินการ และโครงการที่ควรจะทำ จะเห็นได้ว่าระดับการจัดทำแผนหลักนี้ ครอบคลุมกระบวนการวางแผน ทั้ง 5 ขั้นตอน แต่จะเน้นรายละเอียดในขั้นตอนที่ 3, 4 และ 5 เป็นสำคัญ

4. ระดับการศึกษาความเหมาะสม (Feasibility Study) เป็นการศึกษาเกี่ยวเนื่องในรายละเอียดของโครงการต่าง ๆ ที่ได้มีการกำหนดไว้ในการจัดทำแผนหลัก เช่น การพัฒนาทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ เนื่องจากในระดับนี้จะเน้นหนักในขั้นตอนที่ 5 เรื่องของแผนงานและโครงการที่จะจัดทำ เนื่องจากจะต้องวิเคราะห์โครงการต่าง ๆ ทางด้านเศรษฐกิจ การเงิน เทคนิค การบริหาร การตลาด เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้

และเสนอแนะสู่ทางที่เหมาะสมในการดำเนินโครงการนั้น ๆ ต่อไป (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2525 : 3-5)

ปัจจัยเบื้องต้นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้ประสบความสำเร็จ มีสิ่งที่จะทำให้ทำได้ง่าย เพียงว่ามีสถานที่แล้วจะปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแล้วสามารถทำได้ทันที ยังต้องมียังต้องนำมาพิจารณาประกอบการตัดสินใจในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอยู่หลายประการ

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ (2530 : 51 - 54) ได้กล่าวว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจำเป็นต้องมีปัจจัยเบื้องต้น 3 ประการ คือ

1. แรงกระตุ้นหรือแรงจูงใจ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจะไม่เกิดขึ้น หากปราศจากความปรารถนาที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ซึ่งความปรารถนานี้อาจเกิดแรงกระตุ้นแรงจูงใจอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลาย ๆ อย่าง ผสมผสานกัน ดังนี้

1.1 ความจำเป็นของปัญหา แหล่งท่องเที่ยวหลาย ๆ แห่ง ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ เมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้าไปใช้บริการมาก จนอยู่ในสภาพเสื่อมโทรมและอาจเกิดความเสียหาย หรือสูญสลายไปได้ หากไม่มีการอนุรักษ์พัฒนาอย่างถูกต้อง หรือความจำเป็นของการที่จะต้องพัฒนาก็เนื่องมาจากภาวะที่ประเทศต้องประสบภาวะการขาดดุลการค้า จากการนำเข้าและส่งออกสินค้าออก จนต้องแสวงหาอุตสาหกรรมอื่น นำเงินตราต่างประเทศเข้าช่วยชดเชย การพัฒนาการท่องเที่ยวจึงเป็นหนทางที่จะนำไปสู่การลดภาวะปัญหาดังกล่าวได้

1.2 ความสนใจส่วนบุคคลหรือรัฐบาล มีแหล่งท่องเที่ยวจำนวนมากไม่น้อยที่ได้รับการพัฒนาโดยปราศจากปัญหาหรือความจำเป็น หากแต่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาด้วยเหตุผลส่วนบุคคลหรือส่วนรัฐบาลต่าง ๆ กันไป เช่น

1) เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ เช่น กรณีการสร้างดิสนีย์เวิลด์ สวนสยาม สวนสามพราน ฯลฯ

2) เพื่อผลประโยชน์ทางสังคม เช่น กรณีที่รัฐบาลสร้างสถานที่พักผ่อนหย่อนใจให้แก่ประชาชน หรือการสร้างสถานที่ท่องเที่ยว เพื่อแสวงหาชื่อเสียง เช่น กรณีการสร้างเมืองโบราณ ที่จังหวัดสมุทรปราการ

ความต้องการที่เกิดจากแรงกระตุ้นหรือแรงจูงใจทั้งสองประการนี้ จะเป็นแรงผลักดันให้มีการตื่นตัวที่จะแสวงหา หรือสร้างสิ่งจูงใจให้พัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น

2. ความพร้อมในการพัฒนา ความต้องการที่จะพัฒนาแต่เพียงประการเดียว อาจไม่เพียงพอที่จะทำให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสามารถดำเนินการไปได้ แหล่งท่องเที่ยวใดก็ตามเมื่อมีความต้องการที่จะพัฒนาแล้ว ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ คือ ความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ในด้านต่าง ๆ คือ

2.1 คักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ ความน่าสนใจของท้องถิ่นนั้นมีเพียงพอที่จะดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งนั้นหรือไม่ ทรัพยากรการท่องเที่ยว หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเดินทางไปยังแหล่งนั้น สิ่งดึงดูดใจตามธรรมชาติ เช่น ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ พืชพันธุ์ สัตว์นานาชนิด ปรากฏการณ์ธรรมชาติ สิ่งดึงดูดใจที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม เทศกาลงานประเพณี ล้วนมีส่วนสำคัญทั้งสิ้น

2.2 ทรัพยากรและกลยุทธในการพัฒนา การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นเรื่องของธุรกิจ ที่ต้องลงทุนสูง ต้องการความร่วมมือและอำนวยความสะดวกจากระบบกลไกของรัฐและเอกชน ต้องการเทคโนโลยีที่เหมาะสมที่จะนำมาปรับปรุงประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับท้องถิ่นแต่ละแห่งและรวมถึงการมีบุคคลที่มีลักษณะเอื้อต่อการดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยว สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่อาจสร้างหรือหามาได้ไม่ยาก หากรัฐบาลหรือผู้บริหารของแหล่งท่องเที่ยวเห็นความสำคัญและมีความต้องการอย่างจริงจัง ที่จะพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้เจริญก้าวหน้า เช่น กำหนดนโยบายส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างชัดเจนสนับสนุนด้านงบประมาณอย่างเพียงพอ จูงใจให้มีการลงทุน ด้านธุรกิจการท่องเที่ยว ทั้งจากภายในประเทศและจากการลงทุนข้ามชาติ ส่งเสริมและให้ความสนับสนุนจัดตั้งสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาบุคลากรในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และพยายามรักษาสถานการณ์และบรรยากาศที่เหมาะสมต่อการลงทุนเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เช่น ระบบการจัดเก็บภาษี มาตรการส่งเสริมการลงทุนและสถานการณ์ความมั่นคงภายในประเทศ เช่น การปฏิวัติรัฐประหาร การเดินขบวนนัดหยุดงาน เป็นต้น

3. ความต้องการของคนในท้องถิ่น สิ่งที่ดีอาจนำมาใช้สิ่งที่เหมาะสมและได้รับการยอมรับ ถ้าสิ่งนั้นขัดกับความต้องการของคนส่วนมากในท้องถิ่น การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอาจกระทำไม่ได้ เมื่อ

มีปัจจัยสองประการแรก คือ แรงกระตุ้นและความพร้อมในการพัฒนา แต่เมื่อทำการพัฒนาแล้วอาจก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งตามมา หากการพัฒนานั้นมีรากฐานของความไม่ต้องการของคนกลุ่มใหญ่เกิดขึ้น ผลการพัฒนาจะสำเร็จและดำเนินการไปด้วยดี จำเป็นจะต้องคำนึงถึงปัจจัยข้อนี้เป็นอย่างมาก ความต้องการหรือไม่ต้องการของคนท้องถิ่นต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว มักจะมีสาเหตุจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งหรือหลาย ๆ ปัจจัย ต่อไปนี้

3.1 ความขัดแย้งหรือสอดคล้องกับวัฒนธรรม ความเชื่อ ค่านิยมของคนในท้องถิ่น

3.2 กลุ่มอิทธิพลที่จะได้หรือเสียประโยชน์จากผลของการพัฒนา

3.2 ความเสียหายต่อลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพ และ จิตภาพ

อย่างไรก็ตาม ท้องที่ใดหากมีจุดเริ่มต้นของการพัฒนาสามประการดังกล่าวแล้วเป็นที่เชื่อแน่ว่า การดำเนินการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวจะประสบความสำเร็จได้ด้วยดี สามารถพัฒนาอุปสรรคทั้งหลาย และยังประโยชน์แก่ส่วนรวมของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ วนับปลาย (ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. 2530 : 51-54)

ส่วนนัสน สุวรรณ (2530 : 20 - 22) ได้แบ่งสิ่งที่ต้องนำมาพิจารณาประกอบการตัดสินใจในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ว่ามีอย่างน้อยที่สุด 4 ประการ ดังนี้

1. ความปรารถนาหรือความต้องการ (Desire) ของผู้ท่องเที่ยว ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จำเป็นต้องทราบความต้องการในประเภท และบริการการท่องเที่ยวของคนส่วนใหญ่นับปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต กรณีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทย สถานที่ท่องเที่ยวประเภทโบราณสถานโบราณวัตถุ และสถานที่สิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ อาจดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ (ที่เป็นนักวิชาการทางสังคมศาสตร์ และค่อนข้างจะเป็นผู้สูงอายุ) ได้มาก ในขณะที่แหล่งท่องเที่ยวประเภทความสวยงามตามธรรมชาติจะดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวไทยเอง และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เป็นคนวัยหนุ่มวัยสาวมากกว่า อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าแนวโน้มของสถานที่ท่องเที่ยวประเภทหลัง จะดึงดูดนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นในอนาคต เพราะนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ ต้องการเห็นสภาพสิ่งแวดล้อมในยามพักผ่อน ที่แตกต่างไปจากสภาพที่จำเจของสถานที่ทำงานประจำซึ่งตั้งอยู่ในเมือง

2. ความสามารถในการให้บริการ (Ability) ของผู้ท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวที่จะสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้มากจะต้องกำหนดค่าธรรมเนียม ค่าใช้ หรือค่าบริการที่สมเหตุสมผล

การตั้งค่าธรรมเนียมการเข้าพัก หรือค่าบริการไว้สูงและซ้ำซ้อน เช่น การเก็บค่าผ่านประตูทุกครั้งที่ใช้บริการแต่ละประเภท ราคาอาหารและที่พักสูงเกินควรเหล่านี้ อาจเป็นเหตุทำให้นักท่องเที่ยวเปลี่ยนใจไปใช้บริการของสถานที่อื่นที่ถูกกว่า และเขามีความสามารถทางการเงินเพียงพอ

3. ความสะดวกในการเดินทางและการเข้าถึง (Mobility and Accessibility)

ความสะดวกในการเดินทางและการเข้าถึง นับว่ามีความสำคัญมาก ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สถานที่ท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ไกลเกินไป ถึงแม้การคมนาคมสะดวก หรือสถานที่ท่องเที่ยวตั้งอยู่ใกล้ แต่มีความลำบากในการเข้าถึง ย่อมทำให้ผู้ท่องเที่ยวเกิดความท้อแท้ที่จะไปใช้บริการ ทั้งนี้ วันแต่ว่าสถานที่นั้นที่ดึงดูดใจหรือท้าทายนักท่องเที่ยวเป็นพิเศษ เช่น การปีนเขาเพื่อพิชิตาให้ถึงยอดเขา การล่องแก่ง และการบุกป่าผจญภัย เป็นต้น

4. ความสามารถที่จะรับรองได้ของสถานที่ (Carrying Capacity) ความสามารถที่จะได้รับของสถานที่ที่จะถูกพัฒนา หากมีค่าต่ำย่อมทำให้การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวมีความลำบาก ความสามารถที่จะรับได้นี้ สามารถพิจารณาได้ 3 ประการดังนี้คือ

4.1 ความสามารถที่จะรับได้เชิงกายภาพ (Physical Carrying Capacity)

หมายถึง ลักษณะหรือสภาพทางกายภาพของสถานที่ที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ตามประสงค์เจ้าของ หรือผู้จัดการการพัฒนาพื้นที่ เพื่อให้มีลักษณะเป็นแหล่งท่องเที่ยว

4.2 ความสามารถที่จะรองรับได้ทางสังคม (Social Carrying Capacity)

หมายถึง ความสามารถและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยวที่จะพัฒนา เพื่อให้หรือขายบริการแก่ผู้มาเที่ยว กล่าวง่าย ๆ คือ ความสามารถของสถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถให้บริการผู้มาเที่ยวจำนวนสูงสุดเท่าไร อย่างไรก็ตามจะต้องพิจารณาประกอบด้วยว่า สิ่งอำนวยความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวมีลักษณะเป็นเช่นไร เช่น ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวประเภทเช้า-เย็นกลับ พักค้างคืนวันสุดสัปดาห์ หรือพักผ่อนระยะยาว (Long Vacation)

4.3 ความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศวิทยา (Ecological Carrying Capacity)

หมายถึง ความสามารถของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ที่จะรับได้ ต่อการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

ดังนั้น การที่จะพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวได้ ต้องอาศัยปัจจัยหลายประการมาประกอบกันในการวางแผนพัฒนา

ศักยภาพเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

ปัจจัยเพื่อการประเมินศักยภาพทางการท่องเที่ยว

การพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว เป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการมุ่งมองทรัพยากรที่มีอยู่ก่อนที่จะทุ่มเทการวางแผนพัฒนาหรือส่งเสริมใด ๆ เพื่อให้การดำเนินงานนั้น บรรลุวัตถุประสงค์เป้าหมาย และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างมีประสิทธิภาพ

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี (2532 : 42) ได้ให้จำกัดความคำว่า "ศักยภาพ" หมายถึง ความสามารถหรือความพร้อมในตัวเองของสิ่งหนึ่งสิ่งใด ที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนา การปรับปรุง การจัดการหรือการเข้าทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ขึ้น ฉะนั้นแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจึงมีศักยภาพหรือความสำคัญของตัวเองแตกต่างกันออกไป การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มพื้นที่ต่าง ๆ จำเป็นต้องพิจารณาถึง ความพร้อมหรือความสามารถของสถานที่ว่ามีมากน้อยเพียงใด สมควรต่อการพัฒนา ปรับปรุงอย่างไร ซึ่งหากมีแหล่งท่องเที่ยวอยู่เป็นจำนวนมากในพื้นที่นั้น ๆ จำเป็นที่จะต้องคัดเลือกเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ หรือความสามารถในการรองรับการพัฒนาได้สูงมาดำเนินการพัฒนาก่อนในลำดับแรก ทั้งนี้เพื่อความเหมาะสมข้อจำกัดทางด้านเครื่องมือ บุคลากร และงบประมาณเป็นสำคัญ

ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร (2512 : 43 - 44) ได้แบ่งองค์ประกอบที่สำคัญที่นำมาเป็นเครื่องบ่งชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ออกเป็น 4 อย่าง คือ

1. ปัจจัยจุดจูงใจหลักของการท่องเที่ยว พิจารณาจากความสำคัญของสถานที่ตั้งและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวนั้นต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวหลาย ๆ ด้าน เช่น ความต้องการทางด้านความสงบพักผ่อน ความสนุกสนานตื่นเต้น การหาประสบการณ์และความจริง ซึ่งปัจจัยจุดจูงใจหลักแบ่งได้ 3 ชนิด คือ

1.1 ปัจจัยจุดจูงใจด้านธรรมชาติ (Natural Assets) ได้แก่ หาดทราย ชายทะเล ป่าไม้ น้ำตก เป็นต้น

1.2 ปัจจัยจุงใจทางด้านประวัติศาสตร์และศาสนา (Historical and Religions Assets) ได้แก่ แหล่งประวัติศาสตร์และโบราณคดี วัด อนุสาวรีย์ พระราชวัง เป็นต้น

1.3 ปัจจัยจุงใจทางด้านกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น (Contemporary Human Product) ได้แก่ ศิลปวัฒนธรรม งานประเพณี งานฝีมือ การดำเนินชีวิต เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวที่มีสิ่งดึงดูดใจที่มีคุณภาพสูง มีเอกลักษณ์หรือเป็นบริเวณที่มีสิ่งดึงดูดใจอยู่ใกล้กันเป็นกลุ่ม เป็นข้อที่น่าพิจารณาถึงความได้เปรียบด้วย

2. ปัจจัยประกอบ ได้แก่ คุณค่าดึงดูดใจของสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และลักษณะภูมิทัศน์อันเป็นเอกลักษณ์ สภาพเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสะท้อนหาที่ พฤติกรรม และสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน ทั้งทางด้าน ใจผู้ร้าย ภัยธรรมชาติ และการเมือง

3. ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกสบาย มาตรฐาน ในเรื่องที่พักและอาหารแก่นักท่องเที่ยว การติดต่อเข้าเ้าภาษา การให้ข่าวสารและประชาสัมพันธ์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกด้านบันเทิง และร้านค้าของที่ระลึก

4. ปัจจัยทางด้านโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม จะต้องพิจารณาถึงโครงข่ายการคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำและทางอากาศ ที่สะดวกสบาย บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า น้ำใช้ การระบายน้ำ การกำจัดสิ่งโสโครก ตลอดจนระบบสื่อสารโทรคมนาคม

วิวัฒน์ชัย บุญภักดิ์ (2532 : 42 - 49) ได้เสนอหลักเกณฑ์การพิจารณาและกำหนดศักยภาพหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาจากองค์ประกอบหลัก ๆ ดังนี้

1. คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ความเป็นมา ความสำคัญทางลัทธิความเชื่อและศาสนา บรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และวิถีชีวิตโดยรอบ เป็นต้น

2. สภาพการเข้าถึง ได้แก่ สภาพของเส้นทาง ลักษณะการเดินทางใช้วิธีใด ระยะทางจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

3. สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหาร-เครื่องดื่ม สถานบริการต่าง ๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สถานรักษาพยาบาล การรักษาความปลอดภัย เป็นต้น

4. สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ กลิ่น เสียง ควัน ระบบนิเวศ และสภาพอื่น ๆ ของแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณใกล้เคียง

5. ข้อจำกัดในการรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อจำกัดทางพื้นที่ ข้อจำกัดทางการบริการ สาธารณูปโภค ปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

6. ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ ความเป็นที่รู้จักแพร่หลายของแหล่งท่องเที่ยว จำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง

ซึ่งข้อเสนอของ วิวัฒน์ชัย บุญยักดิ์ ที่ได้กล่าวมาแล้วคล้ายคลึงกับ เกณฑ์การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว ของคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ที่ได้ทำการศึกษาศักยภาพเพื่อวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัดสุพรรณบุรี อ่างทอง ลพบุรี สระบุรี โดยตั้งเกณฑ์ในการประเมินศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งประเภทธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศาสนสถาน ซึ่งประกอบด้วยเกณฑ์ต่อไปนี้

1. ประเมินค่าและพิจารณาจากสิ่งแวดล้อมของทรัพยากรการท่องเที่ยว
2. ประเมินค่าและพิจารณาความพร้อมในการพัฒนา ซึ่งประกอบด้วย โครงสร้างรองรับพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก ความสนใจของคนในพื้นที่ ความปลอดภัย
3. ประเมินค่าและพิจารณาจากแรงดึงดูด ประกอบด้วย ลักษณะเด่นของแหล่งท่องเที่ยว ความประทับใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อแหล่งท่องเที่ยว คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

4. ประเมินค่าและพิจารณาจากภูมิทัศน์ที่รองรับ (คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ม.ป.ป. : 3-34 - 3-35)

เกียร์ริง สวาร์ท และวาร์ (Gearing Swart and Var. 1976 : 91 - 93) ได้เสนอเกณฑ์ในการวัดความสามารถในการดึงดูดนักท่องเที่ยวของสถานที่ท่องเที่ยวในประเทศตุรกีไว้ 17 ตัวแปร แล้วรวมเป็น 5 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มธรรมชาติ ได้แก่ ความงามทางธรรมชาติ และสภาพภูมิอากาศ
2. กลุ่มสังคม ได้แก่ งานประเพณี ลักษณะเด่นของพื้นบ้าน งานแสดงสินค้า หรือ นิทรรศการ และทัศนคติของชาวบ้านที่มีต่อนักท่องเที่ยว
3. กลุ่มทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ ซากโบราณ ความสำคัญทางศาสนา และลักษณะเด่นทางประวัติศาสตร์

4. ด้านบันเทิงและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกด้านกีฬา สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการศึกษา สิ่งอำนวยความสะดวกด้านสุขภาพ การพักผ่อนและความสงบ สถานที่บันเทิงยามกลางคืน ร้านขายของ

5. โครงสร้างพื้นฐาน อาหารและที่พัก ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานเพื่อนักท่องเที่ยว ร้านอาหารและที่พัก

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปโดยรวมได้ว่า การพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ต้องมีองค์ประกอบหลายประการด้วยกัน ทั้งในด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว ที่ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ช่วยบ่งบอกถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวได้

การให้คะแนนและค่าความสำคัญของตัวแปร

ในการวิเคราะห์ศักยภาพเพื่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของพื้นที่ที่ทำการศึกษา สิ่งที่จะใช้เป็นตัววัดหรือวิเคราะห์ระดับความสำคัญของตัวแปรแต่ละด้านได้ คือ การให้คะแนนและค่าน้ำหนักความสำคัญ (weight) ของตัวแปร ซึ่งวิวัฒน์ชัย บุญยภักดี (2532 : 42) กล่าวว่า การให้คะแนนในเรื่องคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวใดก็จะเปรียบเทียบกันภายในเฉพาะประเภทเดียวกันตามที่แบ่งไว้แล้ว 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน ศาสนา และประเภทกิจกรรมวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภทดังกล่าว จะไม่มีการเปรียบเทียบข้ามประเภท เช่น ไม่นำถ้าไปเปรียบกับหมู่บ้านชาวเขา ไม่นำน้ำตกไปเปรียบเทียบกับวัด หรือโบราณสถาน นอกจากนี้จะเปรียบเทียบกันเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการศึกษาที่กำหนดเท่านั้น แต่สำหรับเรื่องความสะดวกในการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ และสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว นั้น สามารถนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการให้คะแนนของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภทได้ โดยไม่มีการแยกประเภทในขณะทำการให้คะแนน

การให้คะแนนความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวของผู้วิจัยแต่ละคนจะแตกต่างกันไป เช่น ศิริธร สุวรรณเลิศ (2533 : 88 - 89) กำหนดคะแนนความสำคัญตัวแปรของแหล่งท่องเที่ยวในการศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดชุมพร ได้กำหนดช่วงคะแนนจาก

1 ถึง 5 โดยเรียงลำดับจากน้อยไปหามากตามลำดับความสำคัญในแต่ละตัวแปร และสำหรับเกณฑ์การให้คะแนนของกองวางแผนโครงการ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2530 : 109 - 110) ที่ได้ทำการสำรวจเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดลพบุรี กำหนดช่วงคะแนนความสำคัญของตัวแปรมีค่าคะแนนจาก 1 ถึง 4

เนื่องจากค่าคะแนนของแต่ละตัวแปรนั้น ไม่สามารถที่บ่งชี้ถึงความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง เพราะแต่ละตัวแปรมีความสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวไม่เท่ากัน ดังนั้นเพื่อหาคะแนนของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากขึ้น ตัวแปรต่าง ๆ ต้องมีน้ำหนักค่าความสำคัญของตัวเอง เพื่อเปรียบเทียบในกลุ่มตัวแปรทั้งหมดที่ใช้ เมื่อให้คะแนนตัวแปรใดให้ค่าคะแนนไปคู่กับน้ำหนักของตัวแปรนั้นก่อน จึงจะถือว่าเป็นคะแนนที่แท้จริง จากนั้นจึงนำคะแนนที่คูณด้วยค่าน้ำหนักแล้วนี้ของแต่ละตัวแปรมารวมกัน จะเป็นคะแนนรวมของแหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ ซึ่งจะได้นำไปเปรียบเทียบเพื่อจัดลำดับความสำคัญกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ต่อไป (วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี. 2532 : 46 - 47)

ระบบการให้ค่าน้ำหนักของตัวแปร (Weighting System) สามารถหาค่าน้ำหนักของแต่ละตัวแปรได้หลายวิธี เช่น การให้คะแนนเป็นลำดับที่ (Ordinal Scale) ตามข้อพิจารณาต่าง ๆ การให้คะแนนโดยเป็นการพิจารณาผลได้ (Benefit) และผลเสีย (Cost) ในการลงทุนของแต่ละตัวแปร การให้คะแนนโดยการถามความเห็นของกลุ่มบุคคลให้ความสำคัญของแต่ละตัวแปร (ศิริธร สุวรรณเลิศ. 2533 : 90)

ซึ่งวิธีการถามความเห็นของกลุ่มบุคคลนี้ เกียร์ริง สวอร์ต และวาร์ (Gearing Swart and Var. 1976 : 96) ได้ให้น้ำหนักความสำคัญของตัวแปร ที่ใช้ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศตุรกี โดยใช้วิธีสอบถามจากผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับนักท่องเที่ยว โดยมีสมมติฐานว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ จะทราบข้อมูลและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวมากพอที่จะเป็นตัวอย่งที่สมบูรณ์ของนักท่องเที่ยวได้ บุคคลเหล่านี้ ได้แก่

ผู้จัดการบริษัทท่องเที่ยว	จำนวน 6 คน
ที่ปรึกษาด้านการท่องเที่ยว	จำนวน 4 คน
ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวของรัฐบาล	จำนวน 4 คน

ผู้จัดการสายการบิน

จำนวน 4 คน

นักวิชาการที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยว จำนวน 4 คน

และจากการให้น้ำหนักตามความสำคัญของตัวแปรของบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้ง 26 คนนี้ เกียรติ ingsworth และวาร์ (Gearing Swart and Var. 1976 : 96) ได้นำค่าเหล่านั้นมาหาค่าเฉลี่ยเป็นน้ำหนักตามความสำคัญมากน้อยให้กับตัวแปรทั้งหมด

วิธีที่นิยมใช้กันมาก คือ การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation) โดยใช้ตารางสหสัมพันธ์ (Correlation Metrix) โดยการคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เมื่อได้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ครบทุกคู่แล้ว นำมาหาผลรวมของสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของแต่ละตัวแปรที่มีต่อตัวแปรอื่นทั้งหมด ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์รวมนี้ จะเป็นค่าความสำคัญของตัวแปรแต่ละตัว ซึ่งมีผู้นิยามใช้กันหลายท่าน เช่น พิกพ พัทธศิลป์ (2527 : 158 - 159) ที่ได้ศึกษาเพื่อวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบุรี พงศธร เกษสาส์ (2527 : 188 - 189) ในเรื่องการศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย-ลำพูน

ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภทย่อมมีศักยภาพแตกต่างกันออกไป จากการกำหนดค่าตัวแปรต่าง ๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์หาค่าศักยภาพ ทำให้ทราบว่าแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภทมีศักยภาพแตกต่างกัน ผลจากค่าคะแนนที่ได้แสดงถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง ซึ่งค่าคะแนนนั้นสามารถนำมาพิจารณาเปรียบเทียบศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวได้ และนำมาจัดกลุ่มเพื่อจัดลำดับความสำคัญในการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยที่การพัฒนาจะมีจุดมุ่งหมายที่กลุ่มแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงเป็นอันดับแรก ส่วนกลุ่มที่มีศักยภาพรองลงไป อาจกำหนดเป็นแผนงานในลำดับต่อไป ดังเช่น การจัดกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเพชรบุรี ของพิกพ พัทธศิลป์ (2527 : 164 - 165) ที่พิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว จากเรื่องความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวและความพอใจในคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้ผลการพิจารณาศักยภาพเป็น 4 กลุ่มคือ แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง ได้แก่ หาดชะอำ วัดมหาธาตุ วัดใหญ่-สุพรรณเขาวัง กลุ่มร้านขายของข้างเขาวัง เขื่อนแก่งกระจาน และวัดเพชรพลี จากแหล่งท่องเที่ยวที่มี

คำศักราชภาพสูง เมื่อพิจารณาถึงประเภทของแหล่งท่องเที่ยว ปรากฏว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ 3 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์และโบราณสถาน จำนวน 3 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรมและวิถีชีวิต จำนวน 1 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวที่มีคำศักราชภาพสูงเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในตัวเมือง 5 แห่ง ยกเว้นหาดชะอำ และเขื่อนแก่งกระจานที่อยู่นอกตัวเมือง แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพปานกลางค่อนข้างสูง ได้แก่ เขาหลวง หาดเจ้าสำราญ หุบกระพง วัดมหาสมณาราม วัดสระบัว วัดพระพุทธไสยาสน์ วัดกำแพงแลง และวัดเขาตะเครา ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานเป็นส่วนใหญ่ แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพปานกลางค่อนข้างต่ำ ได้แก่ ถ้ำเขาย้อย เขาคันค้อ และเขื่อนเพชร เหตุที่มีศักยภาพปานกลางค่อนข้างต่ำ เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่มีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว รวมทั้งความทรุดโทรมของแหล่งท่องเที่ยว และกลุ่มสุดท้ายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพต่ำ ได้แก่ ถ้ำเขาอีโต้ พระรามราชนิเวศน์ ถ้ำเขาทะโมน ถ้ำเขารงค์ ถ้ำเขากระจิว อุทยานแห่งชาติป่าแก่งกระจาน และน้ำตกหุบสลับ แหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติทั้งหมด มีคำศักราชภาพต่ำ เนื่องจากมีความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวต่ำ และมีความเสื่อมสภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่ทาให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเป็นไปได้อย่างลำบาก

พรพจน์ สุขเกษม (2523 : ง - จ) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า เมื่อใช้เกณฑ์การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในเรื่องคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว ปรากฏว่าแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์มีคำศักราชภาพสูง คล้ายกับแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดพิษณุโลกที่ว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีคำศักราชภาพสูง ได้แก่ วัดราชบูรณะ วัดนางพญา วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน โดยเฉพาะวัดพระศรีรัตนมหาธาตุเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมและสักการะบูชามากที่สุด เนื่องจากองค์ประกอบทางด้านที่ตั้งที่อยู่ใจกลางกลางเมือง มีถนนและการเข้าถึงสะดวกกว่าแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ รวมทั้งได้รับการบริการด้านสาธารณูปโภคเท่าที่เขตเทศบาลมี (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2533 : 5-7 - 5-9) เช่นเดียวกับอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยที่จังหวัดสุโขทัย เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่มีคำศักราชภาพสูง เนื่องมาจากภายในแหล่งท่องเที่ยว มีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวหลายประการ ที่สำคัญคือทางด้านชื่อเสียงที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ได้รับการจัดตั้งเป็นมรดก

โลก ประกอบกับภายนอกแหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการต่าง ๆ ที่สามารถให้บริการแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างทั่วถึง และอุทยานประวัติศาสตร์นี้ยังมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ชาติไทยอย่างมาก ปริมาณนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวชมมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี คิดเป็นอัตราเพิ่มร้อยละ 7 ต่อปี (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2527 : 5-48 - 5-64) ซึ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพสูงของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดสุโขทัยที่กล่าวมาแล้วนั้นเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานทั้งสิ้น ต่างจากแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่สันติ ชูตินธรา (2525 : ก - ข) ได้ทำการศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยใช้เกณฑ์ในการประเมินค่าศักยภาพทางด้าน ความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวพบว่า แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพสูง อันเนื่องมาจากสภาพภูมิศาสตร์ที่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยว เช่นเดียวกับแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดชุมพร ที่ศิริธร สุวรรณเลิศ (2533 : 102 - 103) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดชุมพร พบว่า เมื่อพิจารณาถึงความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวแล้ว แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีค่าศักยภาพสูงกว่าแหล่งท่องเที่ยวทางด้านศิลปวัฒนธรรม แต่แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เป็นเกาะต่าง ๆ ในทะเล เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพต่ำ เนื่องจากการเข้าถึงลำบาก ซึ่งเหมือนกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดตาก ที่ทำการศึกษาโดยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2533 : 5-127 - 5-128) พบว่า เขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพสูง เนื่องมาจากความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว และมีสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวพร้อมบริบูรณ์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (2531 : 6-86 - 6-88) ได้ทำการศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว สดุล ปัตตานี ยะลา นราธิวาส มีเกณฑ์การประเมินศักยภาพในเรื่องความพร้อมด้านการรองรับนักท่องเที่ยวและความพอใจในลักษณะและคุณค่าที่นักท่องเที่ยวมีต่อแหล่งท่องเที่ยว พบว่า จังหวัดสตูล เป็นจังหวัดที่แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติมีค่าศักยภาพสูง อันเนื่องมาจากมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้มากกว่าแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น สิ่งที่มีส่วนให้แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติมีศักยภาพสูงคือ ลักษณะเด่นของแหล่งท่องเที่ยวที่มีส่วนช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี เช่น อุทยานแห่งชาติตะรุเตา

อุทยานแห่งชาติทะเลบัน ต่างจากจังหวัดปัตตานี ที่แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณสถานมีศักยภาพสูงกว่าแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถึงแม้ว่าจะมีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวมาก เนื่องมาจากแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณสถาน ตั้งอยู่ในเขตชุมชนใหญ่ ทำให้มีความพร้อมในด้านสาธารณูปโภคมากกว่า อำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวได้มาก ตรงกันข้ามกับแหล่งท่องเที่ยวในเขตชนบทที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่อยู่ในเขตชนบทห่างไกล ทำให้เสียเปรียบในด้านความพร้อมของการรองรับนักท่องเที่ยว

คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร มหาวิทยาลัยมหิดล (2530 : 2-146 - 2-149) ได้ทำการศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนและระนอง โดยใช้เกณฑ์การประเมินทางด้านความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของจังหวัดระนอง คือ บ่อน้ำร้อน อุทยานแห่งชาติแหลมสน-บางเบน น้ำตกบุญตูปูล และวัดหาดส้มแป้น เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงสุด

นอกจากจัดกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวได้ตามศักยภาพแล้วยังทำให้สามารถเห็นภาพรวม (Image) ทางการท่องเที่ยวของจังหวัดได้ โดยพิจารณาจากกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง และศักยภาพปานกลางว่าอยู่ในประเภทใด เช่น ถ้าอยู่ในกลุ่มประเภทธรรมชาติ แสดงว่าจังหวัดนี้จะมีภาพรวมไปทางแหล่งท่องเที่ยวประเภทนั้น เช่น จังหวัดพิษณุโลก มีภาพรวมทางด้าน "ประวัติศาสตร์และโบราณสถาน" ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัยมีภาพรวมในด้าน "ศิลปโบราณสถาน" มีศูนย์กลางอยู่ที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย จังหวัดกำแพงเพชร มีภาพรวมทางด้าน "ศิลปโบราณสถาน" มีศูนย์กลางอยู่ที่ตัวเมืองกำแพงเพชร จังหวัดตากมีภาพรวมทางด้าน "ธรรมชาติ" มีศูนย์กลางอยู่ที่ 3 แห่งใหญ่ ๆ คือ เขื่อนภูมิพล แม่สอย และวนอุทยานน้ำตกลานสาง จังหวัดพิจิตรมีภาพรวมทางด้าน "ประวัติศาสตร์ที่บริเวณเมืองเก่า" (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2533 : 4 - 12)

ผลจากภาพรวมทางการท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัด ทำให้มีผลต่อการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวได้ถูกต้องว่า จะมุ่งส่งเสริมพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวกลุ่มใดหรือประเภทใดเป็นอันดับแรก ซึ่งจะเป็นการวางแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ เปรียบเสมือนเป็น

การปรับปรุงสินค้าเพื่อเสนอขายให้กับลูกค้าได้ตรงตามความต้องการของลูกค้าซึ่งก็คือนักท่องเที่ยว
นั่นเอง

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงจะได้ทำการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน
โดยอาศัยตัวแปรต่าง ๆ คือ ความสะดวกในการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ
สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อที่จะนำข้อมูลที่ได้จากการ
ศึกษามาจัดกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวตามระดับของศักยภาพ ซึ่งจะได้ศึกษาในรายละเอียดต่อไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้ได้จำแนกเป็นขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การกำหนดพื้นที่และกลุ่มตัวอย่าง
2. การกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา
3. การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ศึกษา
4. การจัดกระทำข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูล
6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดพื้นที่และกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาครั้งนี้ กำหนดพื้นที่ทั้งหมดของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นพื้นที่ในการศึกษา ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 13,184.2 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 5 อำเภอ กับ 2 กิ่งอำเภอ ดังนี้

1. อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน
2. อำเภอขุนยวม
3. อำเภอปาย
4. อำเภอแม่อาย
5. อำเภอแม่สะเรียง
6. กิ่งอำเภอปางมะผ้า
7. กิ่งอำเภอสบเมย

✓ แหล่งท่องเที่ยวที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีจำนวน 49 แห่ง ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งย่อมมีคุณลักษณะแตกต่างกันไปตามประเภทของแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่นั้น ๆ ในการศึกษาค้นคว้านี้ได้แบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะใกล้เคียงกันและสามารถทำกิจกรรมได้คล้ายคลึงกันรวมอยู่ในกลุ่มเดียวกัน ดังนี้

✓ 1. แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ เป็นสถานที่ที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติหรือเป็นสถานที่ที่เกิดจากมนุษย์เข้าไปดัดแปลงสภาพธรรมชาติโดยยังคงสภาพตามธรรมชาติอยู่ เช่น ถ้ำ น้ำตก น้ำพุร้อน หนองน้ำ ป่าไม้ อ่างเก็บน้ำ เขื่อน เป็นต้น

2. แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน เป็นสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นในอดีต ได้แก่ โบราณสถาน วัด

3. แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่แสดงถึงกิจกรรมงานประเพณีหรือวิถีชีวิตของกลุ่มชน ได้แก่ งานประเพณีต่าง ๆ หมู่บ้านชาวเขา ศูนย์ศิลปาชีพ

จากแหล่งท่องเที่ยวที่แบ่งได้ 3 ประเภท ตามที่กล่าวมาแล้ว แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนทั้ง 49 แห่ง สามารถแยกประเภทได้ดังนี้

ตาราง 3 แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนแยกตามประเภทแหล่งท่องเที่ยว

อำเภอ	ธรรมชาติ	ประวัติศาสตร์ และศาสนสถาน	ศิลปวัฒนธรรม
เมือง	1. หนองจองคำ 2. เขื่อนพลังน้ำผาป่อง 3. จุดชมวิวกว๊าน 4. บ่อน้ำร้อนผาป่อง 5. น้ำตกผาป่อง 6. วนอุทยานถ้ำปลา 7. วนอุทยานน้ำตกผาเสื่อ	1. วัดพระธาตุดอยกองมู 2. วัดหัวเวียง 3. วัดจองคำ - วัดจองกลาง 4. วัดพระนอน 5. วัดฟ้าก่อ	1. งานประเพณีปอยส่างลอง* 2. งานประเพณีแม่สการ พระธาตุดอยกองมู* 3. งานประเพณีปอยเหลิน สิบเอ็ด* 4. หมู่บ้านมังไมโครเวฟ 5. ศูนย์ศิลปาชีพ

ตาราง 3 (ต่อ)

อำเภอ	ธรรมชาติ	ประวัติศาสตร์ และศาสนสถาน	ศิลปวัฒนธรรม
	8. บ้านน้ำเพียงดิน 9. เรือนประทับแรมโป่งแดง 10. เรือนประทับแรมปางตอง		
ขุนยวม	1. ทุ่งบัวตองคอยแม่ฮูคอ 2. น้ำตกแม่สุริน 3. น้ำตกแม่ฮูคอ 4. น้ำตกแม่ยวมหลวง 5. ถ้ำแม่ลาเกะ 6. บ่อน้ำร้อนหนองแห้ง	1. วัดต่อแพ 2. วัดม่วยต่อ	
ปาย	1. น้ำตกม่วงสร้อย 2. น้ำตกหมอบาง 3. น้ำพุร้อนเมืองปาน 4. บึงร้อนท่าปาย 5. กองแลน 6. ห้วยจอกหลวง 7. ห้วยน้ำดัง 8. การล่องแม่น้ำปาย	1. วัดน้ำฮู 2. วัดพระธาตุแม่เย็น	

ตาราง 3 (ต่อ)

อำเภอ	ธรรมชาติ	ประวัติศาสตร์ และศาสนสถาน	ศิลปวัฒนธรรม
แม่ลาน้อย	1. ถ้ำแม่เห้ 2. น้ำตกดาวดึงส์ 3. น้ำตกปางตาย 4. โครงการหลวงบ้านดง		1. บ้านลี้ะละอูบ
แม่สะเรียง	1. พุ่มบัวตองดอยแม่เพาะ	1. วัดกิตติวงศ์ 2. วัดอุทยานรมย์	1. บ้านกะเหรี่ยงพะมะลอ
ปางมะผ้า	1. วนอุทยานถ้ำน้ำลอด		
สบเมย	1. บ้านแม่สามแลบ		

หมายเหตุ *ไม่นับมาจัดลำดับความสำคัญ แต่นำมาอธิบายในรูปของการพรรณนา

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ ได้แก่ นักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างประเทศ ที่เดินทางมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 392 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (accident sampling) นักท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยว ในพื้นที่อำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และบริษัทนำเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง

ขนาดตัวอย่างในการสุ่มตัวอย่าง กำหนดขึ้นจากการใช้สถิติจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในปี พ.ศ. 2534 จำนวน 136,638 คน เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 57,388 คน และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจำนวน 79,250 คน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2535 : 25) เป็นเกณฑ์ เพื่อการสัมภาษณ์ในการศึกษาคั้งนี้ (ปี พ.ศ. 2535) ต่อจากนั้นนำมาหาค่าเฉลี่ยรายเดือนได้ 11,387 คน แล้วนำมาคำนวณ โดยใช้สูตรดังนี้ (Chua. 1984 : 15)

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

โดยที่ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนประชากรทั้งหมด ในการศึกษาครั้งนี้มีจำนวน 11,387 คน

e = ความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ (ในที่นี้ใช้ 0.05)

ได้ขนาดตัวอย่าง (n) = 392 คน

จำแนกเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย 165 คน ชาวต่างประเทศ 227 คน ซึ่งเทียบค่าจากสถิตินักท่องเที่ยวที่มาเยือนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในปี 2534 ที่มีอัตราส่วน นักท่องเที่ยวชาวไทย : ชาวต่างประเทศเป็น 42 : 58

สำหรับบริษัทนำเที่ยว กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือบริษัทนำเที่ยวทุกบริษัทในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 12 บริษัท (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดแม่ฮ่องสอนและการสำรวจ)

การกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. แบบบันทึกข้อมูลที่ใช้ในการสำรวจภาคสนามและแบบสอบถาม ได้แก่

1.1 แบบบันทึกข้อมูลที่ตั้งและข้อมูลต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยว

1.2 แบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยว

1.3 แบบสอบถามสำหรับบริษัทนำเที่ยว

แบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยว ประกอบด้วยรายละเอียด 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

ตอนที่ 2 ข้อมูลลักษณะการเดินทางมาท่องเที่ยว

ตอนที่ 3 ทักษะติดต่อแหล่งท่องเที่ยว

~~2.~~ การสร้างแผนที่แสดงที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.1 อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้

2.1.1 แผนที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน มาตรฐาน 1:250,000 หมายเลข
ระวาง NE 47-2, NE 47-5, NE 47-6 และ NE 47-10 จากกรมแผนที่ทหาร

2.1.2 แผนที่ทางหลวงจังหวัดของจังหวัดแม่ฮ่องสอน มาตรฐาน 1 :
250,000 จากแขวงทางจังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.2.3 แผนที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน มาตรฐาน 1 : 250,000 จาก
สำนักงานสถิติแห่งชาติ

2.2 ขั้นตอนการดำเนินงานสร้างแผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยว

2.2.1 ทำแผนที่ต้นร่าง มาตรฐาน 1:250,000

2.2.2 นำข้อมูลที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวที่ได้จากแบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม
ลงในแผนที่ต้นร่าง

2.3 ขั้นตอนการดำเนินงานสร้างแผนที่ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งที่แสดง
แหล่งที่ตั้งและการเข้าถึง

2.3.1 ทำแผนที่ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง

2.3.2 นำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งลงบนแผนที่

การเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษา

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร วารสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม มีวิธีการดังนี้

เลือกตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่ต้องการสัมภาษณ์ ในลักษณะการเจาะจง (selective)

ตัวแทนกลุ่มนักท่องเที่ยวที่พบโดยบังเอิญ (accidental) โดยเลือกกลุ่มตัวอย่าง 1-2 คน สำหรับนักท่องเที่ยวที่มีสมาชิกไม่เกิน 10 คน และกลุ่มละ 2-3 คน สำหรับนักท่องเที่ยวที่มีสมาชิกมากกว่า 10 คน ขึ้นไปผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลพร้อมกันในส่วน 2 ส่วน คือ 1) การสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว และ 2) การบันทึกข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว สำหรับบริษัทนำเที่ยวทำการเก็บข้อมูลแยกต่างหาก

ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล ใช้เวลาประมาณ 4 เดือน ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2535 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2536 ซึ่งอยู่ในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 32 แห่ง ซึ่งคิดเป็นจำนวนร้อยละ 75 ของแหล่งท่องเที่ยวจำนวน 46 แห่ง โดยไม่รวมแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมประเภทงานประเพณี โดยวิธีจับสลาก ยกเว้นแหล่งท่องเที่ยวในกิ่งอำเภอปางมะผ้าและกิ่งอำเภอสะเมิง เลือกมาไม่ต้องจับสลากเนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวเพียงกิ่งอำเภอสะเมิง 1 แห่ง ดังในตาราง 4 โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยอีก 2 คน ใช้แบบสัมภาษณ์ในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละ 12 ชุด แบ่งเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย 5 ชุด (มีแหล่งท่องเที่ยวจำนวน 27 แห่ง ที่ใช้แบบสัมภาษณ์แต่ละ 5 ชุด และแหล่งท่องเที่ยวจำนวน 5 แห่ง ใช้แบบสัมภาษณ์แต่ละ 6 ชุด เพื่อให้ได้จำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยครบ 165 คน) นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจำนวน 7 ชุด (มีแหล่งท่องเที่ยวจำนวน 29 แห่ง ที่ใช้แบบสัมภาษณ์แต่ละ 7 ชุด และแหล่งท่องเที่ยวจำนวน 3 แห่ง ที่ใช้แบบสัมภาษณ์แต่ละ 8 ชุด เพื่อให้ได้จำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศครบ 227 คน)

ตาราง 4 แสดงแหล่งท่องเที่ยวจำนวน 32 แห่ง ที่ใช้ในการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยว

อำเภอ	ธรรมชาติ	ประวัติศาสตร์ และศาสนสถาน	ศิลปวัฒนธรรม
เมือง	1. หนองจองคำ 2. เขื่อนพลังน้ำผาบ่อง	1. วัดพระธาตุดอยกองมู 2. วัดหัวเวียง	1. หมู่บ้านม้งไมโครเวฟ 2. ศูนย์ศิลปาชีพ

ตาราง 4 (ต่อ)

อำเภอ	ธรรมชาติ	ประวัติศาสตร์ และศาสนสถาน	ศิลปวัฒนธรรม
	3. สวนอุทยานถ้ำปลา 4. สวนอุทยานน้ำตกผาเสื่อ 5. เรือนประทับแรมปางตอง	3. วัดจองคำ-วัดจองกลาง 4. วัดพระนอน 5. วัดก้ำก่อ	
ขุนยวม	1. พุงบัวตองคอยแม่อุคค 2. น้ำตกแม่สุริน 3. บ่อน้ำร้อนหนองแห้ง	1. วัดต่อแพ 2. วัดม่วยต่อ	-
ปาย	1. น้ำตกหมอบแง 2. บึงร้อนท่าปาย 3. ห้วยน้ำดัง 4. การล่องแม่น้ำปาย	1. วัดน้ำฮู 2. วัดพระธาตุแม่เย็น	-
แม่ลาน้อย	1. โครงการหลวงบ้านดง		1. บ้านลี้ะละอูบ
แม่สะเรียง	1. พุงบัวตองคอยแม่เหาะ	1. วัดอุทยานรมย์	1. บ้านกะเหรี่ยงพะมะลอ
ปางมะผ้า	1. สวนอุทยานถ้ำน้ำลอด	-	-
สบเมย	1. บ้านแม่สามแลบ	-	-

การจัดกระทำข้อมูล

1. สร้างแผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยว ที่เป็นแผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวทั้งจังหวัด และแผนที่แสดงแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละอำเภอ
2. สร้างแผนที่แสดงที่ตั้งและการเข้าถึงของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง
3. จำแนกข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ตามความต้องการในการศึกษา
4. กำหนดตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์หาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว
5. กำหนดดัชนีวัดค่าตัวแปรและปรับฐานข้อมูลให้อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน (Normalization)

สำหรับดัชนีในการวัดค่าตัวแปรและค่าคะแนนมาตรฐาน มีรายละเอียดดังนี้

ตัวแปรในเรื่องความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

ตาราง 5 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของถนน (V_1) ถนนในการเดินทางจากชุมชนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พิจารณาจากพื้นผิวถนน

ลักษณะของพื้นผิวถนน	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
ถนนคอนกรีตหรือถนนลาดยาง	8	10
ถนนคอนกรีตหรือถนนลาดยางและถนนลูกรังและถนนดิน	7	8.56
ถนนคอนกรีตหรือถนนลาดยางและถนนลูกรัง	6	7.14
ถนนคอนกรีตหรือถนนลาดยางและถนนดิน	5	5.71
ถนนลูกรัง	4	4.29
ถนนคอนกรีตหรือถนนลาดยางและทางเดินเท้า	3	2.86
ถนนลูกรังและทางเดินเท้า	2	1.43
ถนนดิน	1	0

ตาราง 6 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของพาหนะ (V₂)

ประเภทของพาหนะ	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
รถยนต์ รถจักรยานยนต์	5	10
รถจักรยานยนต์	4	7.5
รถยนต์หรือรถจักรยานยนต์และเรือ	3	5
รถยนต์หรือรถจักรยานยนต์และทางเดินเท้า	2	2.5
รถจักรยานยนต์และทางเดินเท้า	1	0

ตาราง 7 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของความยาวของระยะทาง (V₃)

ระยะทาง(กิโลเมตร)	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
.1 - 10	7	10
11 - 20	6	8.33
21 - 30	5	6.67
31 - 40	4	5
41 - 50	3	3.33
51 - 60	2	1.67
มากกว่า 60	1	0

ระยะเวลา

ระยะเวลาในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในการศึกษาค้นคว้านี้ ตัดแปลงมาจากการให้ค่าดัชนี เรื่องความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2527 : ภาคผนวก) ที่จัดทำแผนหลักพัฒนาการท่องเที่ยวพิษณุโลก สุโขทัย มีค่าดัชนี ดังนี้

ตาราง 8 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของระยะเวลา (V_4)

ระยะเวลา (นาที)	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
1 - 30	5	10
31 - 60	4	7.5
61 - 90	3	5
91 - 120	2	2.5
มากกว่า 120	1	0

ตาราง 9 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของป้ายชี้ทาง(V5)

ลักษณะของป้าย	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
ป้ายบอกทิศทางพร้อมระยะทาง	4	10
ป้ายบอกทิศทางไม่มีระยะทาง	3	6.67
ป้ายบอกระยะทางไม่มีทิศทาง	2	3.33
ไม่มีป้ายแสดง	1	0

ตัวแปรในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ

ตาราง 10 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของน้ำ(V6)

ประเภทของน้ำ	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
น้ำประปาของการประปาสวนภูมิภาค	4	10
น้ำประปาภูเขา	3	6.67
น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีทุกฤดูกาล	2	3.33
น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติที่มีบางฤดูกาล	1	0

ตาราง 11 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของไฟฟ้า (V₇)

ประเภทของไฟฟ้า	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
ไฟฟ้าจากโรงไฟฟ้าของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค	3	10
ไฟฟ้าจากเครื่องกำเนิดไฟฟ้าขนาดเล็ก	2	5
ไม่มีไฟฟ้า	1	0

ตาราง 12 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของสุขา (V₈)

ประเภทของสุขา	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
ห้องอาบน้ำและห้องส้วม	4	10
ห้องส้วม	3	6.67
ห้องอาบน้ำ	2	3.33
ไม่มีห้องอาบน้ำและห้องส้วม	1	0

ตาราง 13 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของบริเวณที่จอดรถ(V₉)

ลักษณะบริเวณที่จอดรถ	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
จอดรถโดยสารขนาดใหญ่ รถยนต์ รถจักรยานยนต์	4	10
จอดรถยนต์ รถจักรยานยนต์	3	6.67
จอดรถจักรยานยนต์	2	3.33
ไม่มีบริเวณที่จอดรถ	1	0

ตาราง 14 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของการกำจัดของเสีย(V₁₀)

ลักษณะของการกำจัดของเสีย	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
มีภาชนะรองรับขยะพองเพียงกับพื้นที่	3	10
มีภาชนะรองรับขยะไม่เพียงพอ	2	5
ไม่มีภาชนะรองรับขยะ	1	0

ตาราง 15 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของการกำจัดน้ำเสีย(V₁₁)

ลักษณะของการกำจัดน้ำเสีย	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
มีที่ระบายน้ำและมีการระบายน้ำได้สะดวก	3	10
มีที่ระบายน้ำ แต่การระบายน้ำไม่สะดวก	2	5
ไม่มีที่ระบายน้ำ	1	0

สถานพยาบาล

ที่ตั้งของสถานพยาบาลที่อยู่ห่างจากแหล่งท่องเที่ยวในการศึกษารั้งนี้ ดัดแปลงมาจากการศึกษาเขตการให้บริการของสถานพยาบาลโดย De Chiare and Koppelman (ขวัญฤทัย ทองอินทร์. 2533 : 89; อ้างอิงมาจาก De Chiare and Koppelman. 1975 : 56) ในที่นี้กำหนดให้แหล่งท่องเที่ยว เป็นศูนย์กลางในการกำหนดรัศมี

ตาราง 16 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของสถานพยาบาล(V₁₂)

ระยะห่างจากแหล่งท่องเที่ยว (เมตร)	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
0 - 400	5	10
401 - 800	4	7.5
801 - 1,200	3	5
1.201 - 1,600	2	2.5
มากกว่า 1,600	1	0

ตาราง 17 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของศาลาที่พักผ่อน(V₁₃)

ลักษณะของศาลาที่พักผ่อน	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
สภาพดีและมีจำนวนพอเหมาะกับแหล่งท่องเที่ยว	5	10
สภาพดีแต่มีจำนวนไม่เพียงพอ	4	7.5
สภาพชำรุดและมีจำนวนพอเหมาะกับแหล่งท่องเที่ยว	3	5
สภาพชำรุดและมีจำนวนไม่เพียงพอ	2	2.5
ไม่มีศาลาที่พักผ่อน	1	0

ตาราง 18 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของโทรศัพท์ (V₁₄)

ระยะห่างจากแหล่งท่องเที่ยว (เมตร)	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
อยู่ภายในแหล่งท่องเที่ยว	6	10
1 - 500	5	8
501 - 1,000	4	6
1,001 - 1,500	3	4
1,501 - 2,000	2	2
มากกว่า 2,000	1	0

ตาราง 19 การแสดงให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของสถานบริการเชื้อเพลิง (V₁₅)

ลักษณะของการบริการ	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
น้ำมันเชื้อเพลิง ปะ-เปลี่ยนยาง สูบลมและเช็คเครื่องยนต์	4	10
น้ำมันเชื้อเพลิง ปะ-เปลี่ยนยาง สูบลม	3	6.67
น้ำมันเชื้อเพลิง	2	3.33
ไม่มีสถานบริการ	1	0

ตาราง 20 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของที่พักแรม (V₁₆)

ประเภทของที่พักแรม	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
มีบริการสำหรับกางเตนท์ และบ้านพัก	4	10
มีบ้านพัก	3	6.67
มีบริการสำหรับกางเตนท์ ไม่มีบ้านพัก	2	3.33
ไม่มีบริเวณกางเตนท์ หรือบ้านพัก	1	0

ตาราง 21 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของร้านอาหารและเครื่องดื่ม (V₁₇)

ลักษณะของร้าน	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
ร้านอาหารและเครื่องดื่ม	3	10
ร้านขายเครื่องดื่ม	2	5
ไม่มีร้านขายอาหารและเครื่องดื่ม	1	0

ตาราง 22 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของร้านจำหน่ายที่ระลึก (V₁₈)

ร้านจำหน่ายของที่ระลึก	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
มี	2	10
ไม่มี	1	0

ตาราง 23 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของร้านค้าปลีก (V₁₉)

ระยะทางจากแหล่งท่องเที่ยว (เมตร)	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
0 - 500	3	10
501 - 1,000	2	5
มากกว่า 1,000	1	0

ตาราง 24 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (V20)

ประเภทของการบริการที่มีในแหล่งท่องเที่ยว	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
ศูนย์บริการข่าวสารพร้อมเจ้าหน้าที่	3	10
แผ่นป้ายแสดงข่าวสาร	2	5
ไม่มีบริการข่าวสารใด ๆ	1	0

ตาราง 25 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของธนาคาร (V21)

ระยะห่างจากแหล่งท่องเที่ยว (เมตร)	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
1 - 500	5	10
501 - 1,000	4	7.5
1,001 - 1,500	3	5
1,501 - 2,000	2	2.5
มากกว่า 2,000	1	0

ตาราง 26 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของบริการน้ำเที่ยว (V22)

บริการน้ำเที่ยว	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
มีบริการน้ำเที่ยวโดยมีมีคตุเทศก์พร้อมสิ่งอำนวยความสะดวก	3	10
มีบริการน้ำเที่ยวโดยมีมีคตุเทศก์	2	5
ไม่มีบริการน้ำเที่ยว	1	0

ตาราง 27 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของความปลอดภัย (V23)

ความปลอดภัย	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
ผลกระทบจากปัญหาชายแดน	4	10
โรคติดต่อ	3	6.67
สัตว์ร้าย	2	3.33
โอกาสที่จะเกิดอุบัติเหตุจากแหล่งท่องเที่ยว	1	0

ตัวแปรในเรื่องสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

ตาราง 28 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของสภาพธรรมชาติ (V₂₄)

สภาพความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติ	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
สภาพธรรมชาติไม่มีการเปลี่ยนแปลง	4	10
สภาพธรรมชาติเริ่มมีการเปลี่ยนแปลง	3	6.67
สภาพธรรมชาติถูกทำลาย	2	3.33
สภาพธรรมชาติถูกทำลายและทรุดโทรม	1	0

ตาราง 29 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของนิเวศวิทยา (V₂₅)

ลักษณะทางนิเวศวิทยา	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
ไม่ได้รับผลกระทบใด ๆ จากพื้นที่ข้างเคียง	4	10
อาจได้รับผลกระทบจากพื้นที่ข้างเคียงแต่สามารถแก้ปัญหาได้	3	6.67
อาจได้รับผลกระทบจากพื้นที่ข้างเคียงแต่ไม่มีผลโดยตรง	2	3.33
ได้รับผลกระทบโดยตรง	1	0

ตาราง 30 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของการใช้ที่ดิน(V26)

ลักษณะการใช้ที่ดิน	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
ไม่มีปัญหาในเรื่องการใช้ที่ดิน	4	10
ถูกบุกรุกจากพื้นที่เกษตรกรรม	3	6.67
ถูกบุกรุกเป็นที่อยู่อาศัย	2	3.33
อยู่ใกล้บริเวณโรงงานอุตสาหกรรม	1	0

มลภาวะที่เกิดขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยว มีดังนี้ มลภาวะทางเสียง มลภาวะทางน้ำ มลภาวะทางอากาศ มลภาวะทางขยะ มลภาวะทางสายตา

ตาราง 31 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของมลภาวะ(V27)

จำนวนมลภาวะที่เกิดขึ้น	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
ไม่มีมลภาวะ	6	10
มี 1 มลภาวะ	5	8
มี 2 มลภาวะ	4	6
มี 3 มลภาวะ	3	4
มี 4 มลภาวะ	2	2
มี 5 มลภาวะ	1	0

ตัวแปรในเรื่องคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

ความมีชื่อเสียงในปัจจุบันของแหล่งท่องเที่ยว

วิธีการในการให้คะแนนเรื่องนี้ได้ปรับปรุงมาจากเกณฑ์การให้คะแนนของคณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่ได้จัดทำแผนหลักการพัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัดนครราชสีมา (ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. 2528 : 12-18) มีวิธีการดังนี้

การประเมินความมีชื่อเสียงในปัจจุบันของแหล่งท่องเที่ยว

การพิจารณาในเรื่องนี้ พิจารณาจากข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวจำนวน 392 คนในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวแห่งใดบ้างที่นักท่องเที่ยวเคยไปเที่ยวชม
2. แหล่งท่องเที่ยวแห่งใดบ้างที่นักท่องเที่ยวรู้จัก
3. แหล่งท่องเที่ยวแห่งใดที่นักท่องเที่ยวไม่รู้จัก

จากนั้นกำหนดค่าคะแนนของคำถามทั้ง 3 ข้อ ดังนี้

ตาราง 32 การกำหนดค่าคะแนนของคำถามในเรื่องความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว

คำถาม	ค่าคะแนน
1. แหล่งท่องเที่ยวที่เคยไปเที่ยวชม	2
2. แหล่งท่องเที่ยวที่รู้จัก	1
3. แหล่งท่องเที่ยวที่ไม่รู้จัก	0

ต่อนั้น คำนวณหาค่าคะแนนสมรรถที่แสดงถึงความเสี่ยงของแหล่งท่องเที่ยวโดยกำหนดจากความถี่จากข้อเท็จจริงที่ได้จากตัวอย่างนักท่องเที่ยวทั้ง 392 ตัวอย่าง โดยพิจารณาจากค่าความถี่ข้อเท็จจริงที่จะได้รับการแปลงอีกชั้นหนึ่งให้อยู่ในรูปของร้อยละ จากนั้นจึงแปลงค่าร้อยละออกมาในลักษณะค่าดัชนี จาก 1 ถึง 10 ตามเกณฑ์ในตาราง 33

ตาราง 33 การเทียบอัตราส่วนร้อยละให้เป็นค่าดัชนีในเรื่องความเสี่ยงของแหล่งท่องเที่ยว

ค่าพิสัยของความถี่ คิดเป็นร้อยละ	ค่าดัชนี
91 - 100	10
81 - 90	9
71 - 80	8
61 - 70	7
51 - 60	6
41 - 50	5
31 - 40	4
21 - 30	3
11 - 20	2
1 - 10	1

และทำการเปรียบเทียบให้เป็นค่าคะแนนมาตรฐาน ดังตาราง 34

ตาราง 34 แสดงการให้ค่าดัชนีและคะแนนมาตรฐาน ของความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว
(V28)

ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
10	10
9	8.89
8	7.78
7	6.67
6	5.56
5	4.46
4	3.33
3	2.22
2	1.11
1	0

กิจกรรมทางการท่องเที่ยว

กิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวมีดังนี้ พักผ่อน กิจกรรมทางน้ำ การเดินป่า การชมสิ่งต่าง ๆ ภายในแหล่งท่องเที่ยว การชมทิวทัศน์ ส่องสัตว์ แคมป์ไฟ การปีนเขา ถ่ายภาพ ในการให้คะแนนพิจารณาถึงความสามารถของนักท่องเที่ยวที่จะกระทำกิจกรรมได้ภายใน 1 วันให้มีกิจกรรมมากที่สุดไม่เกิน 5 ประเภท เพื่อมิให้เป็นผลเสียต่อสุขภาพของนักท่องเที่ยว

ตาราง 35 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของกิจกรรมทางการท่องเที่ยว (V₂₉)

จำนวนของกิจกรรม	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
5	5	10
4	4	7.5
3	3	5
2	2	2.5
1	1	0

ตาราง 36 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของคุณค่าทางธรรมชาติ (V₃₀)

คุณค่าทางธรรมชาติ	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
มีความงามตามธรรมชาติ ไม่ถูกตัดแปลงจากมนุษย์ และมีเพียง แห่งเดียวในจังหวัด	4	10
มีความงามตามธรรมชาติ ไม่ถูกตัดแปลงจากมนุษย์มีหลายแห่งในจังหวัด	3	6.67
มีความงามตามธรรมชาติ ถูกตัดแปลงจากมนุษย์บ้างแต่น้อยมาก	2	3.33
มีการตัดแปลงให้มีสภาพเปลี่ยนไปจากสภาพธรรมชาติมาก	1	0

ตาราง 37 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของคุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี
(V31)

คุณค่าทางประวัติศาสตร์	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และประวัติของท้องถิ่นมีอายุมากกว่า 100 ปี และมีเพียงแห่งเดียวในจังหวัด	5	10
เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และประวัติของท้องถิ่นมีอายุมากกว่า 100 ปี และมีหลายแห่งในจังหวัด	4	7.5
เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และประวัติของท้องถิ่นมีอายุน้อยกว่า 100 ปี และมีเพียงแห่งเดียวในจังหวัด	3	5
เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และประวัติของท้องถิ่นมีอายุน้อยกว่า 100 ปี และมีหลายแห่งในจังหวัด	2	2.5
ไม่มีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และประวัติของท้องถิ่น	1	0

คุณค่าทางวัฒนธรรม

เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรม หรืออย่างน้อยเป็นเพียง "กึ่งนามธรรม" เท่านั้น
มาได้เป็น "นามธรรม" ส่วน ๆ เกณฑ์การให้คะแนน จึงพิจารณาว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึง
วิถีชีวิตในอดีต วิถีชีวิตในปัจจุบัน วัฒนธรรมหลักประจำถิ่น

ตาราง 38 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของคุณค่าทางวัฒนธรรม (V32)

คุณค่าทางวัฒนธรรม	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
มีครบทั้ง 3 ประการ	4	10
มีเพียง 2 ประการ	3	7.5
มีเพียง 1 ประการ	2	5
ไม่มีความเกี่ยวข้องทางวัฒนธรรม	1	0

ตาราง 39 แสดงการให้ค่าดัชนีและค่าคะแนนมาตรฐาน ของลักษณะเด่นของแหล่งท่องเที่ยว (V33)

ลักษณะเด่นของแหล่งท่องเที่ยว	ค่าดัชนี	ค่าคะแนนมาตรฐาน
มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และมีเพียงแห่งเดียวในจังหวัด	3	10
มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และมีหลายแห่งในจังหวัด	2	5
ไม่มีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว	1	0

6. การหาค่าน้ำหนักของตัวแปร

เมื่อปรับค่าคะแนนของทุกตัวแปรให้อยู่ในช่วงคะแนนมาตรฐานเดียวกัน (Normalization) แล้ว ต่อมาจึงเป็นการหาค่าน้ำหนัก (Weight) ของแต่ละตัวแปร โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของแต่ละตัวแปร มีขั้นตอนดังนี้ (พิภพ พัทธศิลป์. 2527 : 159-160; อ้างอิงมาจาก Berry and Herten. 1970 : 170-184)

1) การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของแต่ละตัวแปร โดยใช้วิธี Pearson's Product Moment ซึ่งมีสูตรดังนี้ (ประคอง การณสูตร. 2534 : 64-66)

$$r_{xy} = \frac{N\sum xy - \sum X \sum Y}{\sqrt{[N\sum x^2 - (\sum x)^2] [N\sum y^2 - (\sum y)^2]}}$$

เมื่อ r_{xy} = ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของข้อมูลในชุดตัวแปร x และ y

N = จำนวนคู่ของข้อมูลทั้งหมด ในที่นี้คือ 46

x = คะแนนดิบในชุดของข้อมูลตัวแปร x

y = คะแนนดิบในชุดของข้อมูลตัวแปร y

ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ จะเป็นค่าที่บอกความสัมพันธ์ของตัวแปรแต่ละคู่ เมื่อนำค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรทุกตัวที่มีต่อกันมาทำเป็นตารางสหสัมพันธ์ และนำค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มาหาผลรวม ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์รวมนี้ จะเป็นค่าน้ำหนักความสำคัญของตัวแปรนั้น ๆ

7. ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน

เมื่อได้ค่าน้ำหนักของตัวแปรแต่ละตัวแล้ว (จากข้อ 6) นำค่าน้ำหนักนั้นมาคูณกับค่าที่ปรับค่า (Normalization) ของตัวแปรในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง ดังนี้

ค่าทำให้น้ำหนักแล้วของตัวแปร V_i = ค่าน้ำหนักของตัวแปร V_i x ค่าตัวแปรที่ปรับค่า

เมื่อนำน้ำหนักแต่ละตัวแปรคูณกับ ค่าตัวแปรที่ปรับค่า (Normalization) ของแต่ละตัวแปรจนครบ 33 ตัวแปร จะได้ค่าที่ทำให้น้ำหนักแล้วทั้ง 33 ตัวแปร จากนั้นนำค่าตัวแปรของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งทั้ง 33 ตัวแปร มารวมกัน จะได้ค่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละแห่ง

8. การแบ่งระดับศักยภาพ

เพื่อให้สามารถแบ่งระดับศักยภาพเป็นระดับสูง ปานกลาง และต่ำ ได้กำหนดระดับศักยภาพเป็น 3 ระดับ โดยมีอันตรภาคชั้น (Class interval) คำนวณได้จากสูตรดังนี้

$$\text{อันตรภาคชั้น} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. จัดลำดับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงสุดไปหาต่ำสุด
3. จำแนกแหล่งท่องเที่ยวออกเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง ศักยภาพปานกลาง และศักยภาพต่ำ
4. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวกับปริมาณการท่องเที่ยว
5. สรุปและนำเสนอข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

✓ 1. คะแนนมาตรฐานจากสูตร

$$K = \frac{X - \bar{X}}{X_{\max} - X_{\min}} \times 10$$

โดยที่ K คือ ค่าคะแนนที่ปรับเป็นมาตรฐาน

X คือ ค่าดัชนีที่จะปรับค่า

10 คือ ตัวเลขที่ใช้เป็นมาตรฐาน

$X_{\min}$ คือ ค่าคะแนนดิบที่มีค่าต่ำสุด

$X_{\max}$ คือ ค่าคะแนนดิบที่มีค่าสูงสุด

✓ 2. สถิติพื้นฐาน ได้แก่ มัชฌิมเลขคณิต ($\bar{X}$)

✓ 3. สถิติเพื่อใช้ทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่ม ได้แก่ F-test (ANOVA one way)

✓ 4. สถิติเพื่อหาความสัมพันธ์ของตัวแปร ได้แก่ สหสัมพันธ์เชิงเดียว (Pearson Product-Moment Correlation Coefficient) จากสูตร

$$r_{xy} = \frac{N\sum xy - \sum X \sum Y}{\sqrt{[N\sum x^2 - (\sum x)^2] [N\sum y^2 - (\sum y)^2]}}$$

ใช้ในการวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวกับปริมาณการท่องเที่ยว

✓ 5. Scheffe' ในการทดสอบความแตกต่างกันของค่าเฉลี่ยในแต่ละกลุ่มย่อย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลมีขั้นตอนดังนี้

1. การแสดงที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้
2. การเสนอข้อมูลเบื้องต้นของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. การวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้
4. การจัดลำดับศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวตามค่าคะแนนศักยภาพ
5. การเปรียบเทียบศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภทคือ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม
6. การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวกับปริมาณนักท่องเที่ยว

ข้อตกลงเกี่ยวกับการวิเคราะห์และแปลผล

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บภาคสนามและการแปลความหมายจากการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นที่เข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

V_1 = ถนน

V_2 = พาหนะ

V_3 = ระยะทาง

V_4 = ระยะเวลา

V_5 = ป้ายชี้ทาง

V_6 = น้ำ

V_7 = ไฟฟ้า

V_8 = สุขา

V_9 = บริเวณที่จอดรถ

V_{10} = การกำจัดของเสีย

V_{11} = การกำจัดน้ำเสีย

V_{12} = สถานพยาบาล

V_{13} = ศาลาที่พัก

V_{14} = โทรศัพท์

V ₁₅ =	สถานีบริการเชื้อเพลิง	V ₁₆ =	ที่พักแรม
V ₁₇ =	ร้านอาหารและเครื่องดื่ม	V ₁₈ =	ร้านจำหน่ายของที่ระลึก
V ₁₉ =	ร้านค้า	V ₂₀ =	ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว
V ₂₁ =	ธนาคาร	V ₂₂ =	บริการนำเที่ยว
V ₂₃ =	ความปลอดภัย	V ₂₄ =	สภาพธรรมชาติ
V ₂₅ =	นิเวศวิทยา	V ₂₆ =	การใช้ที่ดิน
V ₂₇ =	มลภาวะ	V ₂₈ =	ความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว
V ₂₉ =	กิจกรรมการท่องเที่ยว	V ₃₀ =	คุณค่าทางธรรมชาติ
V ₃₁ =	คุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี		
V ₃₂ =	คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม	V ₃₃ =	ลักษณะเด่นของแหล่งท่องเที่ยว
$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ยของคะแนน	
S.D.	แทน	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	
$\Sigma x, \Sigma y$	แทน	ผลรวมของคะแนนดิบ	
Σxy	แทน	ผลรวมของผลคูณของคะแนนแต่ละคู่	
$\Sigma x^2 \Sigma y^2$	แทน	ผลรวมของกำลังสองของคะแนนดิบแต่ละตัว	
S^2	แทน	ค่าความแปรปรวน	
r	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์	
SS	แทน	ความแปรปรวนกำลังสอง	
MS	แทน	ความแปรปรวนเฉลี่ยยกกำลังสอง	
df	แทน	อัตราความเป็นอิสระ (Degree of freedom)	
*	แทน	ความมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05	
F	แทน	F - distribution	
Scheffe	แทน	การตรวจสอบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่	
Z	แทน	คะแนนมาตรฐาน	

ผลการศึกษา

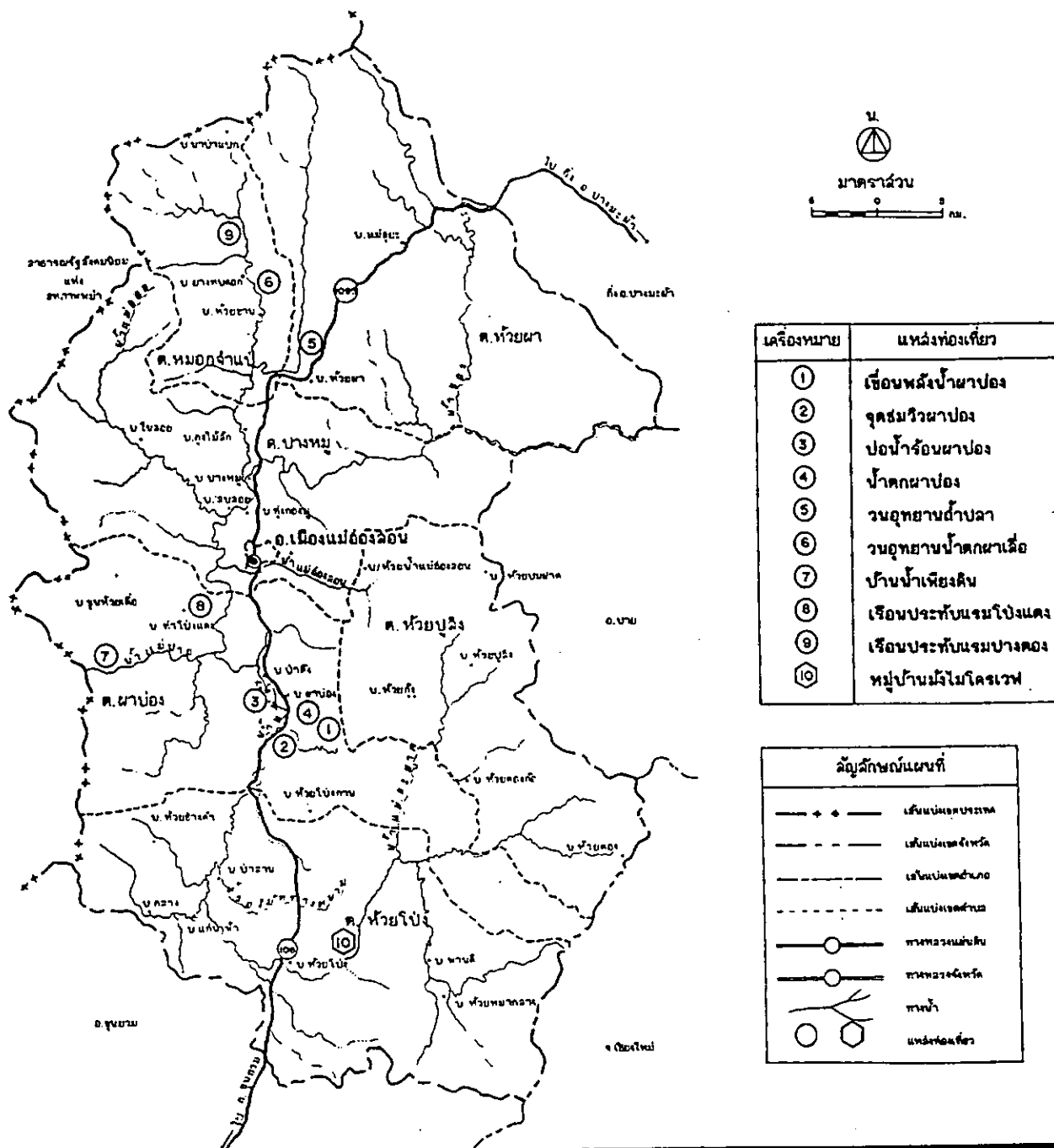
1. ที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีจำนวนทั้งหมด 49 แห่ง ที่มีปรากฏแผนผังที่ จำนวน 46 แห่ง ส่วนอีก 3 แห่งเป็นการท่องเที่ยวในรูปของงานเทศกาล ซึ่งจะนำเสนอในรูปแบบของการพรรณนา

2. ข้อมูลเบื้องต้นของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การรับทราบข่าวสารเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งในการตัดสินใจที่จะกระทำการใด ๆ นักท่องเที่ยวก็เช่นกัน ในการที่จะตัดสินใจเดินทางไปยังที่แห่งใดแห่งหนึ่งก่อนที่จะออกเดินทาง นักท่องเที่ยวจะต้องเตรียมการหาข้อมูลข่าวสารเบื้องต้น เพื่อเป็นองค์ประกอบในการตัดสินใจเดินทางและเพื่อเตรียมสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการเดินทางท่องเที่ยว สิ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการทราบ ส่วนใหญ่จะเป็นข่าวสารเกี่ยวกับความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น สภาพของถนน ระยะทาง ระยะเวลาในการเดินทาง รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการต่าง ๆ เช่น ที่พัก อาหารและเครื่องดื่ม เหล่านี้เป็นต้น

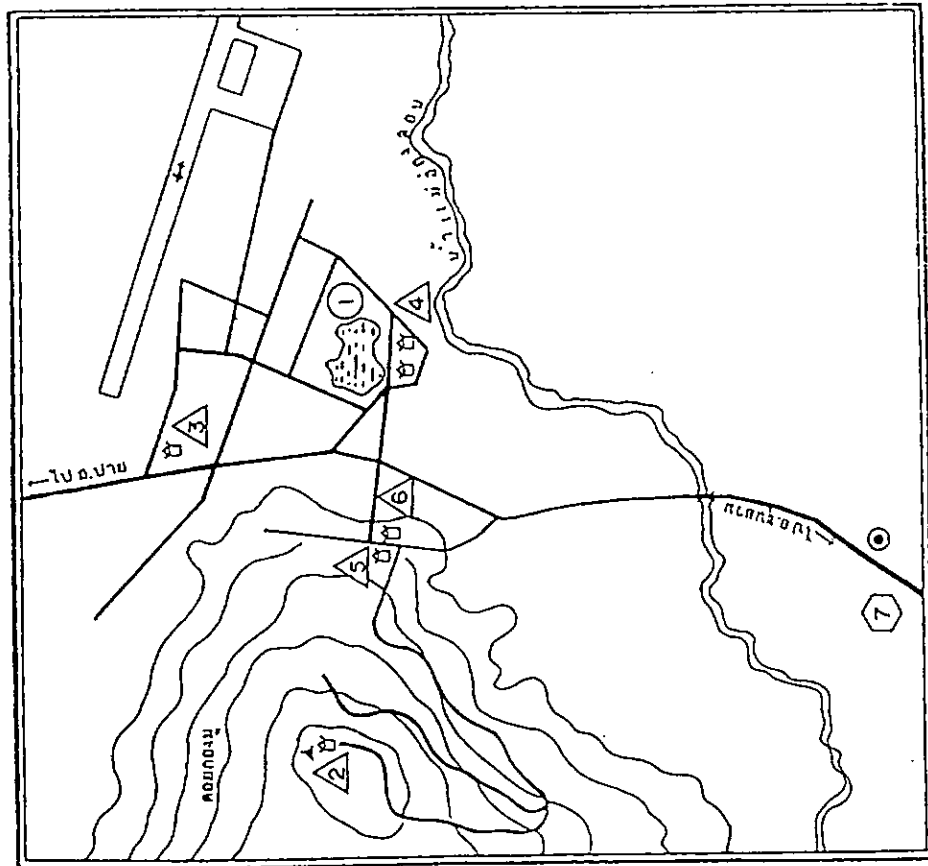
ข้อมูลเบื้องต้นของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จำแนกได้ตามรายชื่ออำเภอ จำนวน 5 อำเภอ และ 2 กิ่งอำเภอ มีดังนี้

แผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาพประกอบ 3 แผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

แผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

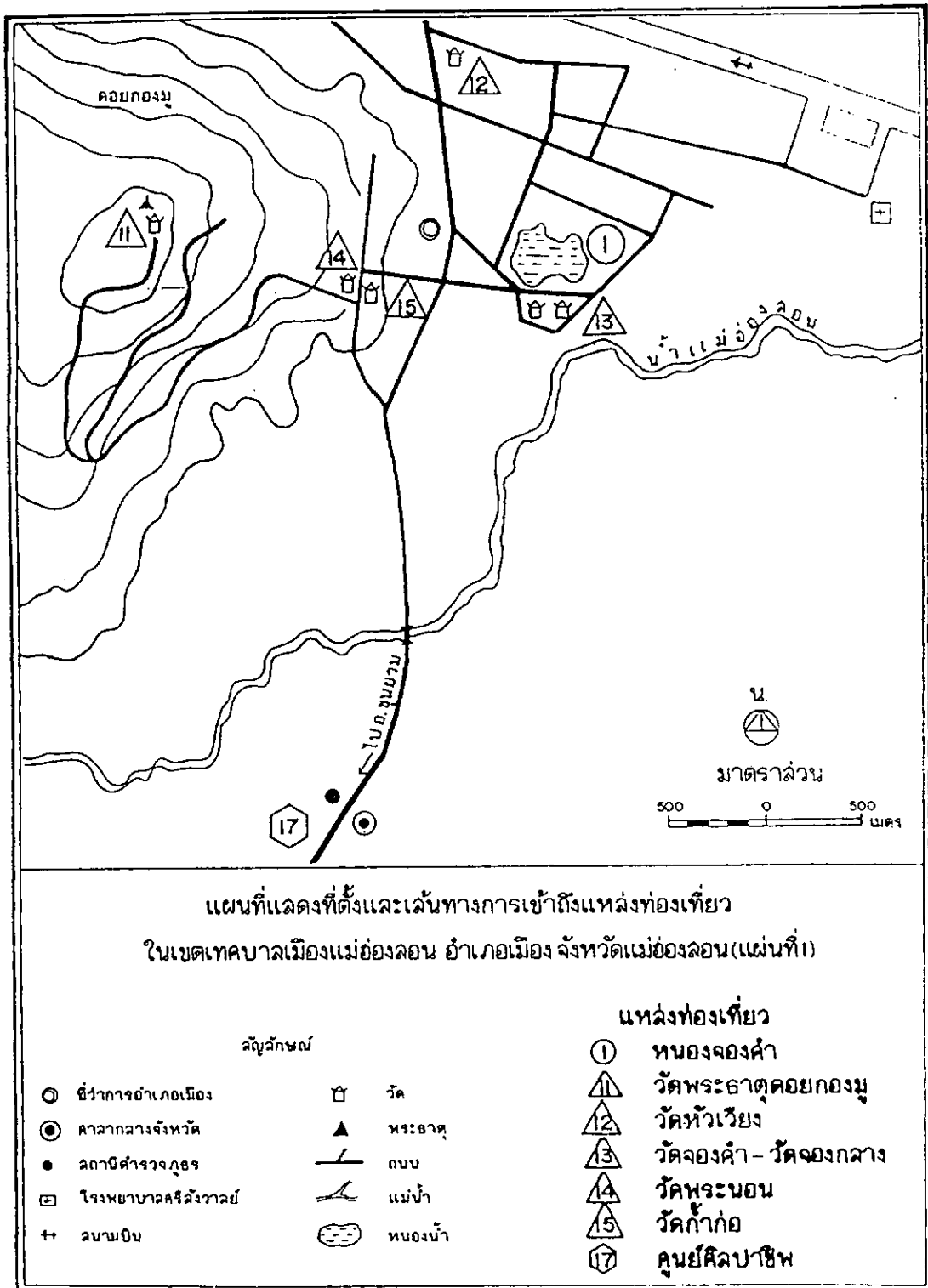
มาตราส่วน
0 500 1000
เมตร

เครื่องหมาย	แหล่งท่องเที่ยว
①	หนองจองคำ
②	วัดพระธาตุดอยกองมู
③	วัดหัวเวียง
④	วัดจองคำ - วัดจองกลาง
⑤	วัดพระนอน
⑥	วัดก้ำก่อ
⑦	ศูนย์ศิลปาชีพ

สัญลักษณ์แผนที่	
	ถนน
	แม่น้ำ
	หนอง, บึง
	ศาลากลางจังหวัด
	วัด
	พระธาตุ, เจดีย์
	หมู่บ้าน
	แหล่งท่องเที่ยว

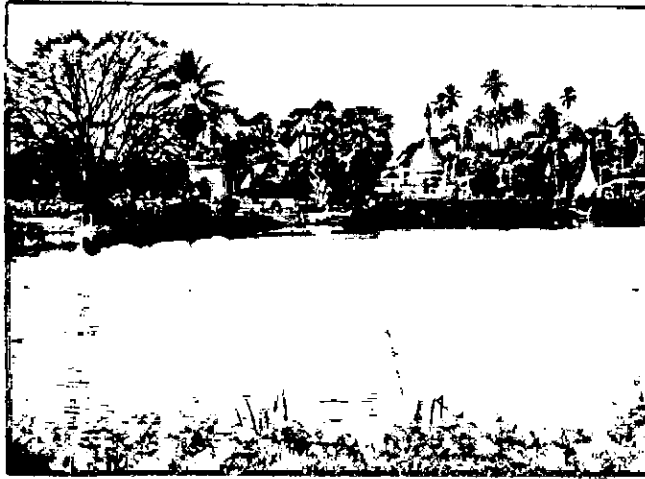
: เขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน :

ภาพประกอบ 4 แผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

ภาพประกอบ 5 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 1)

หนองจองคำ

ภาพประกอบ 6 หนองจองคำ

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง ถนนประดิษฐ์จองคำ ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ตรงข้ามกับวัดจองคำ -

วัดจองกลาง

การเข้าถึง หนองจองคำอยู่ในใจกลางเมืองสามารถเดินทางไปโดยใช้ถนนได้หลายสาย

- ระยะทาง 300 เมตร จากสี่แยกในตัวเมืองแม่ฮ่องสอน
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง เดินเท้า รถทุกประเภท
- สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง [วัดจองคำ - วัดจองกลาง]

ความสำคัญ หนองจองคำ เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ ที่ใช้เป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจของชาวเมืองแม่ฮ่องสอนและนักท่องเที่ยว และใช้เป็นสถานที่แข่งเรือในงานเทศกาลสงกรานต์ของทุก ๆ ปี

สภาพปัจจุบัน หนองจองคำปัจจุบันนี้ได้รับการปรับปรุงให้มีน้ำใสสะอาด สภาพบริเวณโดยรอบได้มีการจัดเป็นสวนสุขภาพ เพื่อใช้เป็นสถานที่ออกกำลังกาย มีซุ้มม้านั่งไว้นั่งพักผ่อน และมีทางเดินเท้าโดยรอบหนองจองคำ

ศักยภาพในการพัฒนา หนองจอกคำเป็นสถานที่พักผ่อนที่อยู่ในใจกลางเมือง มีความสะดวกในการเข้าถึง และเป็นจุดหนึ่งที่สามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงได้สะดวก เช่น วัดจอกคำ-วัดจอกกลาง วัดก้ำก่อ วัดพระนอน วัดพระธาตุคอกยงมู ศูนย์ศิลปาชีพ

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. ความสะอาดของหนองจอกคำและบริเวณโดยรอบที่มีเศษขยะทิ้งไว้เกลื่อน ควรหาถังขยะเพิ่มเติม และทำการกำจัดขยะที่อุดตันในท่อระบายน้ำ ซึ่งจะทำให้เกิดน้ำเน่าเสียได้ง่าย
2. แผ่นป้ายแสดงข่าวสารเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง ควรจัดทำมาให้อ่านได้ชัดเจน เพื่อเป็นการชี้แนะให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในบริเวณใกล้เคียง

ภาพประกอบ 7 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผ่นที่ 2)

เขื่อนพลังน้ำผาบ่อง

ภาพประกอบ 8 เขื่อนพลังน้ำผาบ่อง

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศใต้ของตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ในเขตบ้านผาบ่อง ตำบลผาบ่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

การเข้าถึง ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 108 (ช่วงแม่ฮ่องสอน-ขุนยวม) เมื่อถึงช่วงหลักกิโลเมตรที่ 254-255 มีทางแยกซ้ายมือเข้าสู่ตัวเขื่อน โดยใช้เส้นทางที่ขนานไปกับคลองส่งน้ำจากเขื่อนไปจนถึงตัวเขื่อน

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวเมืองแม่ฮ่องสอน-ทางแยกเข้าสู่เขื่อนระยะทาง 14 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่ทางแยกเข้าสู่เขื่อน-ตัวเขื่อน ระยะทาง 6.8 กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 20.8 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 35 นาที จากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน

พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถทุกประเภท

- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง	{	น้ำตกผาบ่อง	ระยะห่าง	5.8 กิโลเมตร
		บ่อน้ำร้อนผาบ่อง	ระยะห่าง	8 กิโลเมตร
		จุดชมวิวผาบ่อง	ระยะห่าง	11 กิโลเมตร

ความสำคัญ เชื้อเพลิงน้ำผาบ่อง กันลำนน้ำแม่สะมาด เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าให้กับอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

สภาพปัจจุบัน เชื้อเพลิงน้ำผาบ่องเป็นเขื่อนขนาดเล็ก ปริมาณน้ำเหนือเขื่อนจะมีมากในช่วงฤดูฝน ส่วนฤดูแล้งมีปริมาณของน้ำน้อย นักท่องเที่ยวที่ไปชมจึงมีจำนวนน้อย เนื่องจากไม่มีสิ่งดึงดูดใจ บริเวณที่พักผ่อนค่อนข้างคับแคบ ศาลาที่พักหลังใหญ่ก็ทรุดโทรมมาก สภาพบริเวณโดยรอบขาดการดูแล

ศักยภาพในการพัฒนา เพื่อเป็นการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว หลังจากที่พักท่องเที่ยวได้แวะชมแหล่งท่องเที่ยวในบริเวณใกล้เคียงกับเชื้อเพลิงน้ำผาบ่องแล้ว (น้ำตกผาบ่อง บ่อน้ำร้อนผาบ่อง และจุดชมวิวน้ำผาบ่อง) จะต้องมีการปรับปรุงสภาพของบริเวณที่พักผ่อนให้ร่มรื่น เพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม แผ่นป้ายแสดงข่าวสารแก่นักท่องเที่ยวที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเชื้อเพลิงน้ำผาบ่องและแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เพราะในบริเวณของตัวเชื้อเพลิงน้ำเป็นสถานที่ที่มีบรรยากาศดี และสามารถชมทิวทัศน์ได้โดยรอบ รวมทั้งทัศนียภาพทุ่งนาของชาวบ้านผาบ่องได้ชัดเจน

ภาพประกอบ 9 เชื้อเพลิงน้ำผาบ่อง มองจากจุดชมวิวน้ำผาบ่อง

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. ซ่อมแซมศาลาที่พักที่อยู่ในสภาพทรุดโทรม
2. จัดหาที่นั่งขยะเพิ่ม
3. จัดหาน้ำเพื่อใช้บริโภคของนักท่องเที่ยว

จุดชมวิวดาบ้อง

ภาพประกอบ 10 ศาลาที่พักที่จุดชมวิวดาบ้อง

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางใต้ของตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ในเขตบ้านดาบ้อง ตำบลดาบ้อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

การเข้าถึง ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 108 (ช่วงแม่ฮ่องสอน-ขุนยวม) จุดชมวิวยู่ติดถนนทางด้านซ้ายมือ ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 249-250

- ถนนลาดยางตลอดสาย ตั้งแต่ตัวเมืองแม่ฮ่องสอน - จุดชมวิว
- ระยะทาง 18 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 30 นาที จากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถทุกประเภท

- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

- น้ำตกผาบ่อง ระยะห่าง 4 กิโลเมตร
- บ่อน้ำร้อนผาบ่อง ระยะห่าง 6 กิโลเมตร
- เขื่อนพลังน้ำผาบ่อง ระยะห่าง 11 กิโลเมตร

ความสำคัญ จุดชมวิวผาบ่องเป็นสถานที่ที่ตั้งอยู่บนไหล่เขาสูงประมาณ 380 เมตร จากระดับน้ำทะเล และอยู่ติดกับถนนสายหลักที่ผู้คนใช้สัญจรกันเป็นประจำ ดังนั้นจึงเป็นจุดหนึ่งที่มีความเข้มข้นของผู้แวะชมมาก

สภาพปัจจุบัน ในปัจจุบันนี้ บริเวณจุดชมวิว ประกอบไปด้วย ศาลาที่นั่งพักผ่อน 2 หลังและห้องน้ำ 1 หลัง (4 ห้อง) มีบริเวณที่สามารถชมวิวของเขื่อนพลังน้ำผาบ่อง และสภาพหมู่บ้านผาบ่อง (บางส่วน) ที่อยู่ด้านล่างได้ชัดเจน

ศักยภาพในการพัฒนา ในขณะนี้จุดชมวิวผาบ่องเป็นเพียงจุดแวะพักเท่านั้น ซึ่งนักท่องเที่ยวบางคนไปไม่มีเวลาที่จะแวะชม เพื่อเป็นการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวแวะชมมากขึ้น ควรมีการปรับปรุงสภาพบริเวณให้สวยงาม โดยการปลูกดอกไม้ และจัดสวน พร้อมทั้งสร้างที่นั่งพักเพิ่มขึ้น โดยให้พอเหมาะกับสถานที่หรือจัดตั้งร้านจำหน่ายเครื่องดื่ม ของที่ระลึกต่าง ๆ เพื่อให้เป็นจุดสนใจ ก่อนที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่ใกล้เคียงกับจุดชมวิว คือ เขื่อนพลังน้ำผาบ่อง น้ำตกผาบ่อง และบ่อน้ำร้อนผาบ่อง

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. ความสะอาดของสถานที่
2. จัดหาถังขยะเพิ่มขึ้น
3. ติดป้ายเตือนให้นักท่องเที่ยวระมัดระวังอันตรายจากการพังทลายของหิน
4. บริเวณที่จอดรถควรจัดให้เป็นสัดส่วน

บ่อน้ำร้อนผาบ่อง

ภาพประกอบ 11 บ่อน้ำร้อนผาบ่อง

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศใต้ของตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ในเขตบ้านผาบ่อง ตำบลผาบ่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

การเข้าถึง ใช้เส้นทางหลวง หมายเลข 108 (ช่วงแม่ฮ่องสอน-ขุนยวม) บ่อน้ำร้อนอยู่ทางขวามือติดกับถนนระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 256-257

- ถนนลาดยางตลอดสาย ตั้งแต่ตัวเมืองแม่ฮ่องสอน - บ่อน้ำร้อนผาบ่อง
- ระยะทาง 12 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 15 นาที จากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถทุกประเภท
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

{	น้ำตกผาบ่อง ระยะห่าง 3 กิโลเมตร
	จุดชมวิวผาบ่อง ระยะห่าง 6 กิโลเมตร
	เขื่อนพลังน้ำผาบ่อง ระยะห่าง 8 กิโลเมตร

ความสำคัญ บ่อน้ำร้อนผาบ่องเป็นบ่อน้ำร้อนธรรมชาติ เชื่อกันว่าน้ำร้อนซึ่งเป็นน้ำแร่สามารถรักษาโรคผิวหนังได้ ชาวบ้านผาบ่องได้อาศัยน้ำนี้ในการอาบในฤดูหนาวเป็นประจำ รวมทั้งนักท่องเที่ยวที่แวะผ่านมา

สภาพปัจจุบัน บ่อน้ำร้อนในปัจจุบันนี้ ได้รับการปรับปรุงสภาพบ่อเป็นบ่อคอนกรีต ลักษณะเป็นอ่างสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดใหญ่ นอกจากนี้ยังมีห้องอาบน้ำสำหรับบุคคลที่ไม่ต้องการอาบรวมกับใครที่ริมบ่อ เมื่ออาบน้ำเสร็จ สามารถนั่งพักผ่อนภายในบริเวณบ่อน้ำร้อนได้ โดยมีซุ้มนั่งพัก พร้อมทั้งร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม

ศักยภาพในการพัฒนา บ่อน้ำร้อนเป็นสถานที่ที่อยู่ติดกับถนนสายหลัก ที่สะดวกต่อการเดินทางเข้าชม เพื่อเป็นการดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ควรมีการสร้างห้องอาบน้ำให้มีจำนวนมากขึ้น จัดแยกให้เป็นสัดส่วน ชาย-หญิง ปรับปรุงบริเวณให้สวยงาม จัดซุ้มจำหน่ายของที่ระลึกที่เป็นผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. ระบบการระบายน้ำจากห้องอาบน้ำ ปัจจุบันมีน้ำเน่าขัง เนื่องจากการระบายน้ำไม่สะดวก
2. ซ่อมแซมศาลาที่พักที่ทรุดโทรม

น้ำตกผาบ่อง

ภาพประกอบ 12 น้ำตกผาบ่อง

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศใต้ของตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ในเขตบ้านผาบ่อง ตำบลผาบ่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

การเข้าถึง ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 108 (ช่วงแม่ฮ่องสอน-ขุนยวม) เมื่อถึงช่วงระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 254-255 จะมีป้ายบอกทางแยกซ้ายมือเข้าสู่ น้ำตกผาบ่อง

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวเมืองแม่ฮ่องสอน-ทางแยกเข้าสู่ น้ำตก ระยะทาง 15 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่ทางแยกเข้าสู่ น้ำตก-ตัวน้ำตก ระยะทาง 300 เมตร
- ระยะทางรวม 15.3 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 30 นาที จากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ รถยนต์

- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง
 - บ่อน้ำร้อนผาบ่อง ระยะห่าง 3 กิโลเมตร
 - จุดชมวิวน้ำผาบ่อง ระยะห่าง 4 กิโลเมตร
 - เขื่อนพลังน้ำผาบ่อง ระยะห่าง 5.8 กิโลเมตร

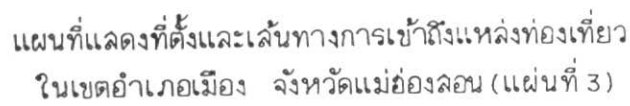
ความสำคัญ น้ำตกผาบ่อง หรือมีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า "น้ำตกห้วยตาซ່อน" เพราะเป็นน้ำตกที่เกิดจากการไหลของสายน้ำห้วยตาซ່อน ลักษณะเป็นน้ำตกชั้นเดียว สูงประมาณ 15 เมตร

สภาพปัจจุบัน ปัจจุบันนี้บริเวณน้ำตกผาบ่องมีสำนักสงฆ์ธารทิพย์ตั้งอยู่ ซึ่งมีทั้งข้อดีและข้อเสีย "ข้อดี" คือ มีส่วนช่วยในการดูแลสภาพบริเวณน้ำตก ำให้เป็นระเบียบ สะอาด ส่วน "ข้อเสีย" คือ การสร้างสำนักสงฆ์ทำให้ขัดต่อสภาพแวดล้อม และมีการต่อสายยาง เพื่อนำน้ำจากน้ำตกมาใช้ ซึ่งเมื่อมองไปที่น้ำตกจะเห็นท่อสายยางส่งน้ำพาดลงมาสู่เบื้องล่าง ทำให้ทัศนียภาพเสียไป

ศักยภาพในการพัฒนา น้ำตกผาบ่องสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าแวะชมได้แห่งหนึ่งในเส้นทางช่วงแม่ฮ่องสอน-ขุนยวม เนื่องจากมีระยะทางห่างจากถนนสายหลักเพียง 300 เมตร อีกทั้งปริมาณน้ำของน้ำตกมีปริมาณมาก ที่สามารถชมน้ำตกได้ตลอดปี สภาพบริเวณรอบ ๆ น้ำตก สามารถปรับแต่ง เพื่อที่สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวได้ เช่น ที่นั่งพักผ่อน หรือการเดินป่าขึ้นไปทางด้านต้นน้ำของน้ำตก

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. จัดหาดังขยะเพิ่มขึ้น
2. การตั้งสำนักสงฆ์ควรอยู่ห่างจากบริเวณน้ำตก

ภาพประกอบ 13 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยววนเขตอำเภอเมือง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผ่นที่ 3)

ถ้ำปลา

ภาพประกอบ 14 สภาพที่ร่มรื่นภายในวนอุทยานถ้ำปลา

ประเภท ธรรมชาติ (วนอุทยาน)

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศเหนือของตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ในเขตบ้านห้วยผา ตำบลห้วยผา อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

การเข้าถึง ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1095 (แม่ฮ่องสอน-ปาย) ถ้ำปลาอยู่ทางซ้ายมือ ห่างจากถนนประมาณ 200 เมตร ถ้ำปลาอยู่ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 190-191

- ถนนลาดยางตลอดสาย ตั้งแต่ตัวเมืองแม่ฮ่องสอน - ถ้ำปลา
- ระยะทาง 19 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 20 นาที จากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ และรถยนต์ทุกชนิด
- สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง

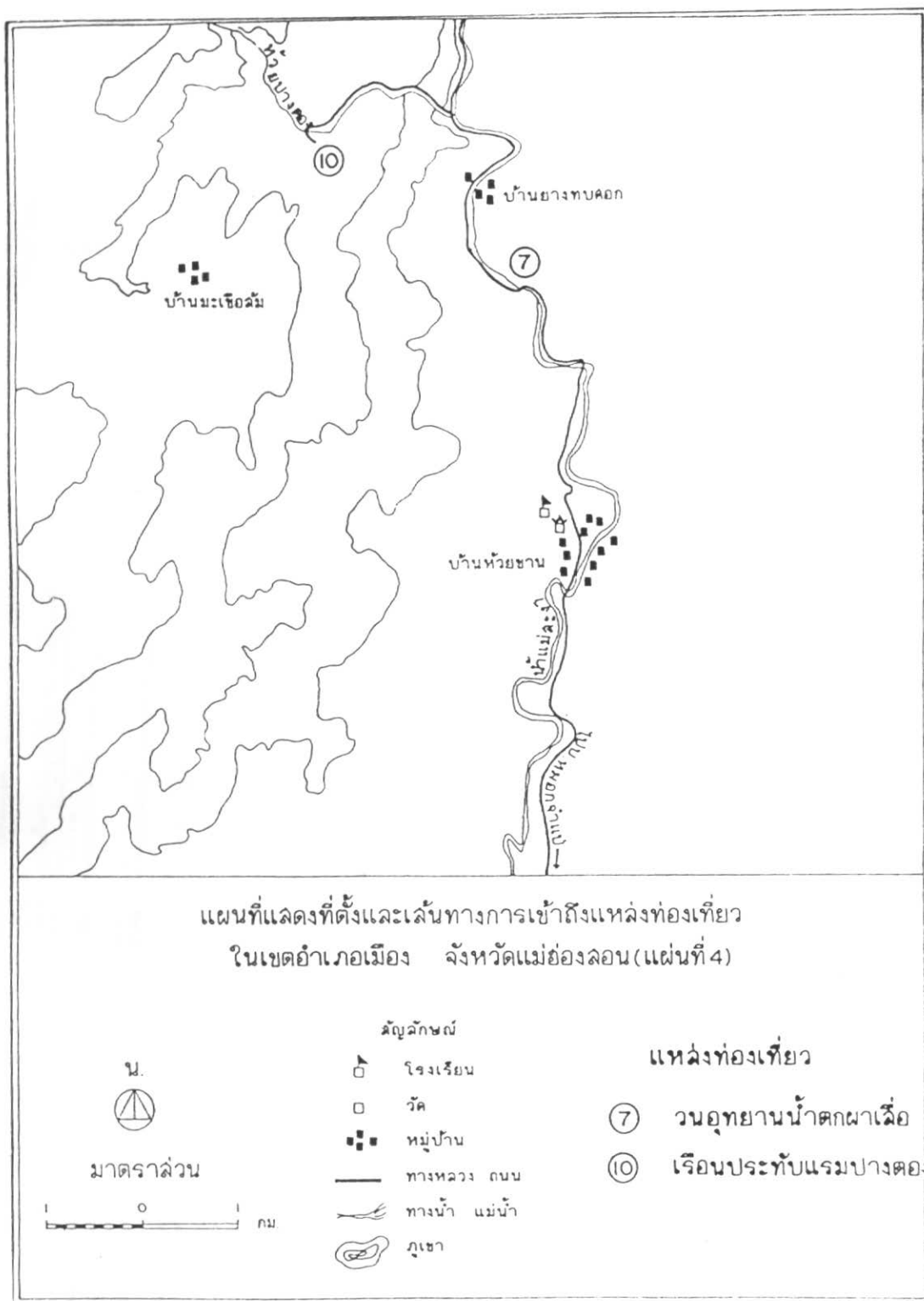
[	น้ำตกผาเสื่อ ระยะห่าง 11 กิโลเมตร
]	เรือนประทับแรมปางตอง ระยะห่าง 15 กิโลเมตร

ความสำคัญ ถ้ำปลาอยู่ตรงบริเวณเชิงเขา เป็นแอ่งน้ำขนาดใหญ่ กว้าง 2 เมตร ลึกประมาณ 1.5 เมตร ภายในแอ่งมีน้ำไหลออกจากถ้ำตลอดเวลา และมีปลาที่ชาวบ้านเรียกว่า

"ปลามุง" ซึ่งมีขนาดใหญ่โต ว่ายอยู่เป็นจำนวนมาก ปลามุงนี้ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นปลาศักดิ์สิทธิ์ ไม่มีใครกล้าจับไปรับประทาน

สภาพปัจจุบัน ถ้ำปลา ปัจจุบันได้รับการจัดตั้งให้เป็นวนอุทยานสังกัดกรมป่าไม้ สภาพภายในวนอุทยาน ได้รับการปรับปรุงให้เป็นระเบียบสวยงาม มีทางเดินสำหรับการเดินไปสู่อำเภอ มีศาลาที่นั่งพักผ่อน ตลอดจนร้านอาหาร ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

ศักยภาพในการพัฒนา ถ้ำปลา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน และอยู่ห่างจากถนนสายหลักเพียง 200 เมตร สะดวกต่อการเข้าชมและภายในวนอุทยานถ้ำปลา มีสิ่งอำนวยความสะดวกครบถ้วน สะดวกแก่นักท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปเยี่ยมชม และนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงได้

ภาพประกอบ 15 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมือง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 4)

น้ำตกผาเสือ

ภาพประกอบ 16 น้ำตกผาเสือ

ประเภท ธรรมชาติ (วนอุทยาน)

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศเหนือของตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ในเขตบ้านห้วยขาน ตำบลหมอกจำแป่
อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

การเข้าถึง ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1095 (แม่ฮ่องสอน-ปาย) แยกซ้ายมือระหว่าง
หลักกิโลเมตรที่ 190-191 เข้าสู่เขตบ้านหมอกจำแป่ ไปตามเส้นทาง หมอกจำแป่-ห้วยขาน-
นาป่าแปก

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวเมืองแม่ฮ่องสอน-หลักกิโลเมตรที่ 190 ระยะทาง 18 กิโลเมตร
- ถนนคอนกรีต ตั้งแต่ทางแยกซ้ายหลักกิโลเมตรที่ 190 - บ้านหมอกจำแป่ ระยะทาง 3 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่บ้านหมอกจำแป่-น้ำตกผาเสือ ระยะทาง 7 กิโลเมตร เป็นเส้นทางขึ้นเขาตลอดทาง
- ระยะทางรวม 28 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 1 ชั่วโมง จากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน

- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถยนต์ ถ้าเป็นรถส่วนบุคคลเป็นรถประเภทขับเคลื่อน 4 ล้อ
- สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง [เรือนประทับแรมบางตอง ระยะห่าง 4 กิโลเมตร]

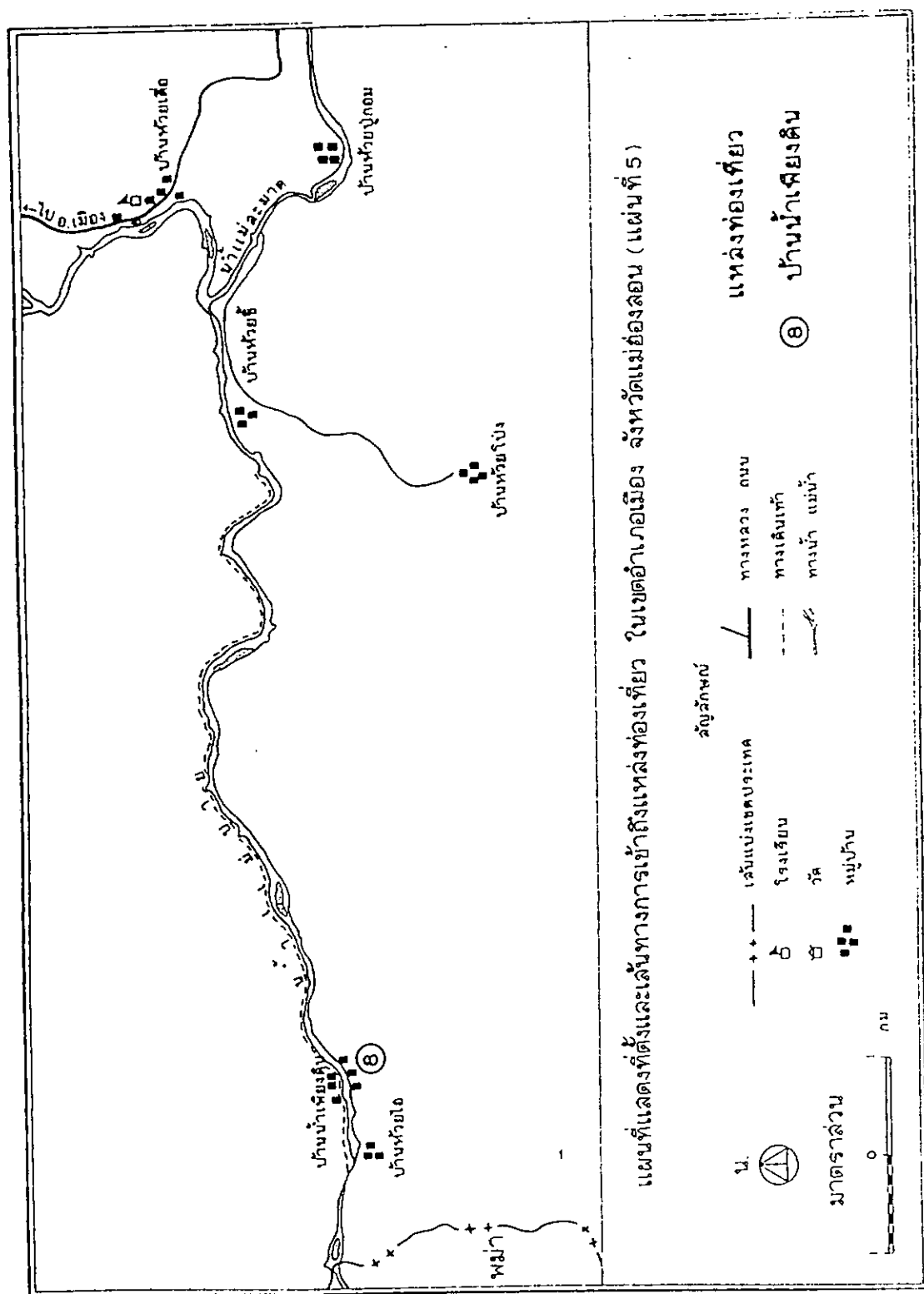
ความสำคัญ น้ำตกผาเสือ เป็นน้ำตกหนึ่งในจำนวนน้ำตกที่มีทั้งหมด 6 ชั้นของน้ำแม่สะงา ซึ่งชั้นบนสุดอยู่ในป่าลึก ต้องใช้เวลาเดินทาง 1 ชั่วโมง คือ น้ำตกแม่สะงากลาง ถัดมาเป็น ผาขาว ผาลาด ผาเสือ ผาตั้ง และผาซ่อม น้ำตกผาเสือนี้นับเป็นชั้นที่คนนิยมเที่ยวกันมาก สองข้างของน้ำตกชั้นนี้ไม่มีแผ่นหินลักษณะคล้ายเสือปูลาดอยู่เป็นจำนวนมาก

สภาพปัจจุบัน น้ำตกผาเสือปัจจุบันนี้ได้รับการจัดตั้งให้เป็นวนอุทยานขึ้นกับกรมป่าไม้การปรับปรุงสภาพบริเวณยังไม่ดีเท่าที่ควร และปัจจุบันปริมาณน้ำลดน้อยลงเนื่องมาจากการสร้างเขื่อนพลังน้ำเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าทางตอนบนของน้ำตก จึงมีการปล่อยน้ำลงมาไม่มากเท่ากับสมัยก่อนที่ไม่มีการสร้างเขื่อน

ศักยภาพในการพัฒนา น้ำตกผาเสือเป็นน้ำตกที่อยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนมากนัก แต่สภาพของถนนบางช่วงเป็นถนนลูกรังที่ไม่สะดวกต่อการเดินทางในฤดูฝน ถ้าหากทำการปรับปรุงถนนให้ใช้ได้ทุกฤดูกาล จะทำให้การเดินทางสะดวกมากขึ้น และระยะเวลาในการเดินทางน้อยลง ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางท่องเที่ยวชมน้ำตกผาเสือ และแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงได้หลายแห่ง เช่น เรือนประทับแรมบางตอง ถ้ำปลา หรือสามารถเดินทางไปยังบ้านนาป่าแบก และหมู่บ้านรักไทยที่อยู่ติดชายแดนได้ ซึ่งการท่องเที่ยวในลักษณะที่ตั้งสัมพันธน์นี้จะทำให้นักท่องเที่ยวมีความเพลิดเพลิน และในเส้นทางสายนี้สามารถเดินทางท่องเที่ยวแบบเช้าไป-เย็นกลับได้

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. ความสะอาดของบริเวณ ปัจจุบันนี้สกปรกมาก ถึงขั้นไม่เพียงพอกับปริมาณขยะ และการกำจัดขยะยังไม่ถูกวิธี ควรกำจัดขยะโดย วิธีเผาดีกว่าการปล่อยทิ้งไว้
2. ห้องน้ำ-ห้องส้วม ปัจจุบันนี้ใช้การไม่ได้ และมีจำนวนเพียง 2 ห้อง
3. บริเวณที่นั่งพักผ่อนมีน้อยเกินไป ควรสร้างเพิ่มเติมให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม
4. ติดป้ายประกาศเตือนระวังอันตรายจากหินลื่น ไว้ทุกบริเวณที่น่าจะเกิดอันตราย

ภาพประกอบ 17 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมือง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 5)

บ้านน้ำเพียงดิน

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ในเขตบ้านน้ำเพียงดินตำบลปางหมู อำเภอแม่ฮ่องสอน

การเข้าถึง ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 108 (แม่ฮ่องสอน-ขุนยวม) มีทางแยกขวา ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 265-266 ไปยังเส้นทางเดียวกับเรือนประทับแรมโป่งแดง ถึงทางแยกซ้ายไปบ้านห้วยเตือ ซึ่งเป็นจุดที่ลงเรือหางยาวไปบ้านน้ำเพียงดิน

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ ตัวเมืองแม่ฮ่องสอน - บ้านห้วยเตือ ระยะทาง 12 กิโลเมตร
- การลงเรือ ตั้งแต่ บ้านห้วยเตือ - บ้านน้ำเพียงดิน ระยะทาง 14 กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 26 กิโลเมตร ระยะเวลาในการเดินทาง 1 ชั่วโมง 30 นาที จากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถทุกประเภท และเรือหางยาว
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง [เรือนประทับแรมโป่งแดง 18 กิโลเมตร]

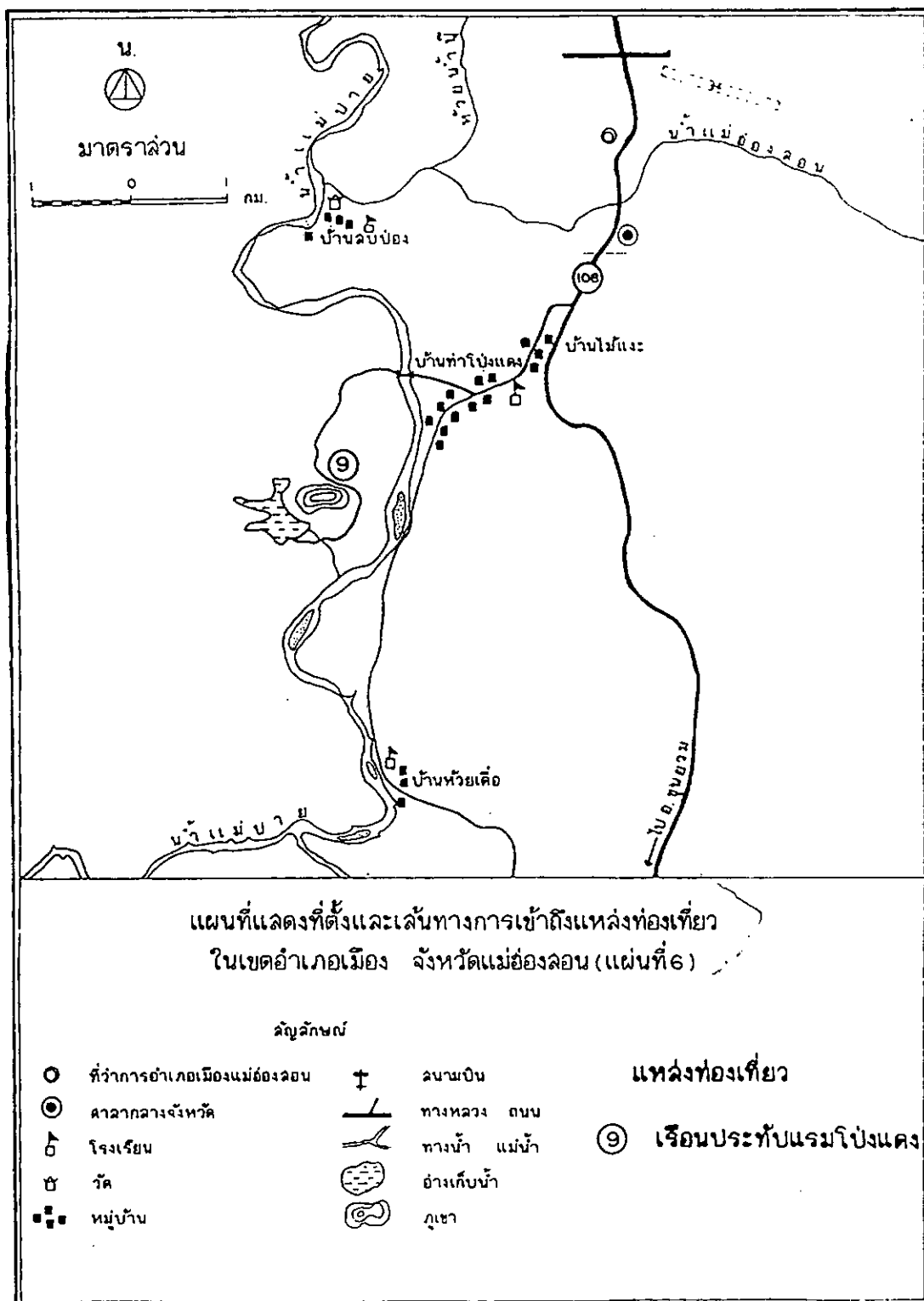
ความสำคัญ บ้านน้ำเพียงดินเป็นหมู่บ้านที่ติดชายแดนพม่า การเดินทางที่สะดวกที่สุดคือ ทางน้ำ ที่หมู่บ้านนี้เป็นจุดที่สามารถข้ามแดนไปยังประเทศพม่าได้สะดวก โดยทางแม่น้ำปาย

สภาพปัจจุบัน บ้านน้ำเพียงดินเป็นชุมชนเล็ก ๆ ซึ่งมีสภาพไม่ต่างไปจากหมู่บ้านชายแดนอื่น ๆ แต่มีชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ที่เรียกตัวเองว่า "ปาดอง" มาอาศัยอยู่ ซึ่งชาวเขาเผ่านี้มีลักษณะแตกต่างไปจากบุคคลทั่วไป คือผู้หญิงจะมีการใส่ห่วงทองเหลืองที่คอ ที่ทำให้ดูคอดยาว ซึ่งเรียกกันโดยทั่วไปว่ากระเหรี่ยงคอดยาว

ศักยภาพในการพัฒนา บ้านน้ำเพียงดิน สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าดึงดูดใจ นักท่องเที่ยวที่นอกเหนือไปจากกระเหรี่ยงคอดยาว คือ การล่องแพไปตามลำน้ำปาย เพราะลำน้ำปายมีทัศนียภาพที่สวยงามเหมาะแก่การผจญภัยทางน้ำ และตามเส้นทางสามารถหยุดแวะพักได้ ฤดูกาลที่เหมาะสมกับการเที่ยวบ้านน้ำเพียงดิน คือ ฤดูหนาวและฤดูร้อน เนื่องจากมีปริมาณของน้ำปายไม่มากจนเกินไป แต่จุดที่จะพัฒนาได้ลำบากคือ เรื่องความปลอดภัยทางด้านปัญหาชายแดน

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. การโฆษณาเชิญชวนให้มาเที่ยวบ้านน้ำเพียงดิน ส่วนมากจุดขายคือ ทะเลเรียงคอยาว โดยนักท่องเที่ยวจะต้องจ่ายเงินให้ชาวเขาผ่านนี้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ควรเน้นในเรื่องนี้ ควรนำเสนอในรูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อชมสภาพธรรมชาติมากกว่า
2. อุปสรรคที่สำคัญ คือ ปัญหาเรื่องชายแดนระหว่างไทยกับพม่า ที่ทางจังหวัดและหน่วยงานระดับสูงต้องเร่งแก้ไขโดยด่วน เพื่อความปลอดภัยของชาวบ้านและนักท่องเที่ยว

เรือนประทับแรมโป่งแดง

ภาพประกอบ 19 ไร่กุหลาบในเรือนประทับแรมโป่งแดง

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ในเขตบ้านโป่งแดง ตำบลปางหมู อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

การเข้าถึง ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 108 (แม่ฮ่องสอน-ขุนยวม) มีทางแยกขวา ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 265-266 เข้าไปยังเรือนประทับแรม

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่เมืองแม่ฮ่องสอน-เรือนประทับแรม ระยะทาง 8.1 กิโลเมตร
ระยะเวลาในการเดินทาง 15 นาที จากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถทุกประเภท
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง [ศูนย์ศิลปาชีพ ระยะห่าง 6 กิโลเมตร]

ความสำคัญ เรือนประทับแรมโป่งแดง เป็นสถานที่ประทับแรมและพักผ่อนอิริยาบถของพระราชวงศ์ เพื่อทรงงานในศูนย์โครงการพัฒนาตามพระราชดำริ ท่าโป่งแดง ซึ่งเป็นที่ทำการทดลองการเพาะปลูกพืช ผลไม้ต่าง ๆ และเลี้ยงหม่อนไหม

สภาพปัจจุบัน ตัวเรือนประทับแรมโปงแดง ตั้งอยู่บนเนินเขาเล็ก ๆ ด้านหน้ามีแม่น้ำ
 ปายไหลผ่าน รอบ ๆ เรือนประทับแรม มีไม้ดอกไม้ประดับปลูกไว้อย่างสวยงาม บรรยากาศเหมาะ
 แก่การพักผ่อน จากเรือนประทับแรมไปประมาณ 1 กิโลเมตร มีไร่กุหลาบซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของศูนย์
 โครงการตามพระราชดำริ ที่เปิดให้เข้าชมไร่กุหลาบและส่งกุหลาบจำหน่าย ภายในไร่มีศาลา
 นั่งพักผ่อนได้ นอกจากนี้นักท่องเที่ยวสามารถชมการเพาะปลูก ที่เป็นแบบแปลงสาธิตของหน่วยงาน
 ต่าง ๆ ที่อยู่ภายในศูนย์ฯได้

ศักยภาพในการพัฒนา เรือนประทับแรมโปงแดง เป็นสถานที่ที่อยู่ในเขตพระราชฐาน มี
 การเวลาในการเข้าชม ตั้งแต่เวลา 8.30-16.30 น. ซึ่งเป็นข้อจำกัดที่จะทำให้นักท่องเที่ยวบาง
 กลุ่มที่มาถึงในช่วงบ่ายมีเวลาในการเข้าชมสถานที่ในเวลาสั้น และสถานที่ในช่วงฤดูกาลที่เหมาะสมแก่
 การท่องเที่ยวคือช่วงฤดูหนาว

เรือนประทับแรมปางตอง

ภาพประกอบ 20 ฝ่ายปางตอง

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศเหนือของตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ในเขตบ้านปางตอง ตำบลหมอกจำแป่
 อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

การเข้าถึง ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1095 (แม่ฮ่องสอน-ปาย) แยกซ้ายระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 190-191 เข้าสู่เขตบ้านหมอกจําเป ไปตามเส้นทางหมอกจําเป-ห้วยชาน-นาป่าแบก

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวเมืองแม่ฮ่องสอน-หลักกิโลเมตรที่ 190 ระยะทาง 18 กิโลเมตร
- ถนนคอนกรีต ตั้งแต่ ทางแยกซ้ายหลักกิโลเมตรที่ 190 - บ้านหมอกจําเป ระยะทาง 3 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่บ้านหมอกจําเป-เรือนประทับแรม ระยะทาง 11 กิโลเมตร ช่วงนี้เป็นเส้นทางขึ้นเขาตลอดทาง
- ระยะทางรวม 32 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 1 ชั่วโมง 15 นาที จากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ รถยนต์ประเภทขับเคลื่อนสี่ล้อ (ใช้ในช่วงฤดูฝน) รถยนต์โดยสารขนาดเล็ก
- สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง [น้ำตกผาเสื่อ ระยะห่าง 4 กิโลเมตร]

ความสำคัญ เรือนประทับแรมปางตอง อยู่ในแผนผังโครงการพัฒนาพื้นที่สูงปางตอง ซึ่งเป็นโครงการในพระราชดำริ

สภาพปัจจุบัน ตัวเรือนประทับแรม ตั้งอยู่บนเนินเขา รอบบริเวณเป็นพื้นที่ป่าดิบชื้นดงดิบ นานาพันธุ์โดยเฉพาะดอกกุหลาบ นอกจากนี้มีฝายปางตอง และสวนสัตว์ให้ชม

ศักยภาพในการพัฒนา เรือนประทับแรมปางตอง เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า การเข้าชมสถานที่ต้องได้รับการอนุญาตจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบที่ประจำอยู่ในศูนย์ศิลปาชีพ ที่ตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งจะออกหนังสืออนุญาตให้เข้าชมภายในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงปางตอง โดยมีวัตถุประสงค์ที่เป็นเจ้าหน้าที่ของโครงการชมสถานที่เฉพาะวันจันทร์-วันเสาร์

วัดพระธาตุดอยกองมู

ภาพประกอบ 21 เจดีย์ในวัดพระธาตุดอยกองมู

ประเภท ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน

ที่ตั้ง ตั้งอยู่บนยอดดอยกองมู ที่สูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 1,300 เมตร อยู่ทางทิศตะวันตกของตัวเมืองแม่ฮ่องสอน

การเข้าถึง วัดพระธาตุดอยกองมู มีเส้นทางที่เริ่มจากภายในตัวเมืองหลายเส้นทาง เส้นทางที่นิยมใช้กันมากคือ เส้นทางถนนห้วยล้อมประพาส (เส้นทางเดียวกับทางหลวงหมายเลข 108) ผ่านอนุสาวรีย์พระยาสิงหนาทราชา ขึ้นไปจนถึงวัดพระธาตุดอยกองมู

- ถนนลาดยางตลอดสาย
- ระยะทาง 3 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 10 นาที ถ้าเป็นการเดินเท้า ใช้เวลาประมาณ 20 นาที
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถทุกประเภทถ้าเป็นเดินเท้า ใช้เส้นทางที่ขึ้นทางด้านหน้าของดอยกองมู

- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง
 - วัดพระนอน ระยะทาง 1.6 กิโลเมตร
 - วัดก้าก้อ ระยะทาง 1.6 กิโลเมตร
 - วัดจองคำ-วัดจองกลาง ระยะทาง 2 กิโลเมตร
 - หนองจองคำ ระยะทาง 2 กิโลเมตร

ความสำคัญ วัดพระธาตุคดยองกองมูเดิมมีชื่อเรียกว่า "วัดบลายคอย" สร้างโดยจองต้องผู้คหบดีชาวแม่ฮ่องสอน หลักฐานที่ปรากฏคือ พระธาตุเจดีย์องค์ใหญ่สร้างเมื่อ พ.ศ. 2403 ส่วนพระธาตุเจดีย์องค์เล็ก สร้างโดยพระยาสิงหนาทราชา เจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน เมื่อ พ.ศ. 2417 พระธาตุเจดีย์ทั้งสององค์นี้เป็นศิลปะแบบไทใหญ่

สภาพปัจจุบัน วัดพระธาตุคดยองกองมู เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งที่นักท่องเที่ยวนิยมไปเที่ยว เนื่องจากเป็นวัดที่ตั้งอยู่บนยอดดอยสูงที่สามารถมองเห็นได้ไม่ว่าจะอยู่ในส่วนใดของตัวเมืองแม่ฮ่องสอน และเมื่อขึ้นเขามานวัด สามารถมองเห็นทัศนียภาพของตัวเมืองแม่ฮ่องสอนและบริเวณใกล้เคียงกับตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ภายในวัด นอกจากมีเจดีย์ 2 องค์แล้ว ยังมีศาลาชมวิวและศาลาที่มีพระพุทธรูปประดิษฐานไว้ให้ฉันภัตตาหาร

ศักยภาพในการพัฒนา วัดพระธาตุคดยองกองมู เป็นวัดที่มีอาณาบริเวณค่อนข้างคับแคบ ไม่สมควรที่จะมีการสร้างอาคารเพิ่ม เพราะจะทำให้สภาพของวัดดูแออัดมาก การพัฒนาวัดเพียงแต่การปรับปรุงศาลาต่าง ๆ ภายในวัดให้แข็งแรง มั่นคง

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. ห้ามรถโดยสารขนาดใหญ่เข้าจอดในบริเวณวัด ให้จอดที่ลานจอดรถด้านล่าง เนื่องจากบริเวณวัดคับแคบ และอาจก่อความสั่นสะเทือนต่อองค์พระธาตุ
2. ซ่อมแซมศาลาที่พักชมวิวให้แข็งแรง และสะอาดเรียบร้อย
3. จัดหาถังขยะเพิ่ม และติดป้ายห้ามทิ้งขยะลงเบื้องล่างของคดยองกองมู เนื่องจากปัจจุบันนักท่องเที่ยวทิ้งขยะลงเบื้องล่างของคดยองกองมู โดยเฉพาะขยะประเภทขวดน้ำพลาสติก ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม และเกิดมลภาวะทางสายตา

วัดหัวเวียง

ภาพประกอบ 22 พระเจ้าพลละแข่ง

ประเภท ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน

ที่ตั้ง ถนนสิงหนาทบารุง ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ใกล้กับตลาดสดเทศบาล

การเข้าถึง

- ถนนคอนกรีต
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง เดินเท้า และรถทุกประเภท
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง
 - วัดพระธาตุดอยกองมู ระยะห่าง 3 กิโลเมตร
 - วัดก้ำก่อ ระยะห่าง 1.5 กิโลเมตร
 - วัดพระนอน ระยะห่าง 1.5 กิโลเมตร
 - วัดจองคำ-วัดจองกลาง ระยะห่าง 600 เมตร
 - หนองจองคำ ระยะห่าง 600 เมตร

ความสำคัญ วัดหัวเวียงเป็นวัดที่ประดิษฐาน "พระเจ้าพลละแข่ง" พระพุทธรูปทรงเครื่องประจำเมืองทุ่งดงาม มีประวัติว่าหล่อจำลองมาจาก "พระมหามุนี" ซึ่งเป็นพระเจ้าพลละแข่งองค์จริง ณ เมืองมณฑลพะเยา ประเทศพม่า โดยล่องจ่องโพหย่า เดินทางไปนิมนต์มา พระเจ้า

พาละแข่งองค์นี้สร้างเป็นท่อน ๆ ทั้งหมด 9 ท่อน แล้วนำมาประกอบที่วัดพระนอนเสร็จแล้วจึงนำไปประดิษฐานที่วัดหัวเวียงจนทุกวันนี้

สภาพปัจจุบัน วัดหัวเวียงเป็นวัดที่อยู่ใจกลางเมืองแม่ฮ่องสอน ติดกับตลาดสดเทศบาล ภายในวัดมีศาลาการเปรียญหลังใหญ่ และมีวิหารที่เป็นที่ประดิษฐาน พระเจ้าพาละแข่ง ซึ่งขณะนี้กำลังทำการซ่อมแซมวิหารอยู่ เพื่อเป็นการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมแบบไทยใหญ่ไว้

ภาพประกอบ 23 วิหารพระเจ้าพาละแข่ง (ก่อนการบูรณะ)

ศักยภาพในการพัฒนา วัดหัวเวียงเป็นวัดที่มีความสะดวกในการเข้าถึง และมีวิหารที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเป็นแบบศิลปะไทยใหญ่ และมีพระพุทธรูปที่ต่างไปจากวัดอื่น ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทางวัดควรจัดทำประวัติของพระเจ้าพาละแข่งและประวัติของวัด รวมทั้งคำอธิบายลักษณะอาคารที่เป็นสถาปัตยกรรมไทยใหญ่ที่นิยมสร้างหลังคาอาคารซ้อนชั้นขึ้นใบ ที่เรียกว่า "สองคอสามชาย" เพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพราะในปัจจุบันนี้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยววัดหัวเวียงโดยไม่มีมัคคุเทศก์ จะไม่ได้รับความรู้จากการมาชมวัดหัวเวียงเท่าที่ควร

วัดจองคำ-วัดจองกลาง

ภาพประกอบ 24 ศาลาการเปรียญศิลปะไทยใหญ่ของวัดจองกลาง

ภาพประกอบ 25 อุโบสถวัดจองคำ

ประเภท ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน

ที่ตั้ง ถนนประดิษฐ์ทองคำ ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

การเข้าถึง วัดจองคำ-วัดจองกลาง อยู่ตรงข้ามหนองจองคำ ที่อยู่ในเขตใจกลาง

เมืองแม่ฮ่องสอน สามารถเดินทางไปวัดโดยใช้ถนนได้หลายเส้นทาง

- ถนนคอนกรีตและถนนลาดยาง ระยะทาง 300 เมตร จากสี่แยกในตัวเมืองแม่ฮ่องสอน
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง เดินเท้า รถทุกประเภท
- สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง [หนองจองคำ]

ความสำคัญ วัดจองคำเป็นวัดที่สร้างขึ้นเป็นแห่งแรกของจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยพระยาสิงหนาทราชา เจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน เมื่อปี พ.ศ. 2370 ภายในวัดมีวิหารที่ประดิษฐานหลวงพ่อดโตที่มีขนาดหน้าตักกว้าง 5.88 เมตร ลักษณะเด่นของวัดอีกประการหนึ่ง คือ เป็นวัดที่สร้างตามแบบศิลปไทยใหญ่ หลังคาศาลาการเปรียญเป็นรูปปราสาทที่เรียกว่า "สองคอสามชาย" วัดจองกลางสร้างเมื่อ พ.ศ. 2410 ลักษณะของวัดเป็นศิลปไทยใหญ่ เช่นเดียวกับวัดจองคำ นอกจากนี้ภายในวัดยังเป็นสถานที่ที่เก็บรักษาตุ๊กตาไม้แกะสลักจำนวน 33 ตัว เรื่อง พระเวสสันดรชาดก ที่แกะโดยช่างชาวพม่า โดยนำมาจากประเทศพม่า เมื่อประมาณ พ.ศ. 2400 และมีภาพจิตรกรรมที่เป็นการวาดภาพลงบนแผ่นกระจก เรื่องพระเวสสันดรและภาพประวัติของเจ้าชายสิทธัตถะมีคำบรรยายใต้ภาพเป็นภาษาพม่า

สภาพปัจจุบัน วัดจองคำ-วัดจองกลาง ประกอบด้วยศาลาการเปรียญ ที่เป็นศิลปไทยใหญ่ วัดจองกลางมีเจดีย์และวิหาร ส่วนวัดจองคำมีโบสถ์และวิหาร ที่เป็นศิลปไทยใหญ่

ศักยภาพในการพัฒนา วัดจองคำ-วัดจองกลางเป็นสถานที่อยู่ในใจกลางเมืองแม่ฮ่องสอน มีการคมนาคมที่สะดวก นักท่องเที่ยวจึงนิยมมาเที่ยวชมกันมาก สภาพต่าง ๆ ภายในวัดมีการดูแลและปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ โดยทางวัดร่วมกับคณะกรรมการวัด

ภาพประกอบ 26 ศึกตาไม้แกะสลักเรื่องพระเวสสันดรชาดกที่วัดจองกลาง

ภาพประกอบ 27 จิตรกรรมบนแผ่นกระຈก เรื่องพระพุทธรูปประวัติที่วัดจองกลาง

วัดพระนอน

ภาพประกอบ 28 พระพุทธรูปปางไสยาสน์ ศิลปไทยใหญ่ ที่วัดพระนอน

ประเภท ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน

ที่ตั้ง ถนนผดุงม่วยต้อ ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

การเข้าถึง

- ถนนลาดยาง
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง เดินเท้า และรถทุกประเภท
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง
 - วัดก้ำก้อ ระยะห่าง 50 เมตร
 - วัดพระธาตุดอยกองมู ระยะห่าง 1.6 กิโลเมตร
 - วัดจองคำ-วัดจองกลาง ระยะห่าง 400 เมตร
 - หนองจองคำ ระยะห่าง 400 เมตร
 - วัดหัวเวียง ระยะห่าง 600 เมตร

ความสำคัญ วัดพระนอน สร้างโดยพระยาสิงหนาทราชาเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน เมื่อ พ.ศ. 2418 ภายในวัดมีพระพุทธรูปปางไสยาสน์ ศิลปไทยใหญ่ ยาว 12 เมตร นอกจากนี้มี อุโบสถศิลปไทยใหญ่ที่ถือว่าเป็นโบสถ์แห่งแรกของจังหวัดแม่ฮ่องสอน กว้าง 9 เมตร ยาว 20

เมตร ที่สร้างเมื่อ พ.ศ.2469 โดยเจ้าเมืององค์ที่ 4 และมีสิ่งคู่เมือง 2 ตัว อยู่ทางด้านหลังของอุโบสถพร้อมทั้งอนุสาวรีย์ที่บรรจุอัฐิของเจ้าเมืองทุกองค์

สภาพปัจจุบัน วัดพระนอน ได้ทำการสร้างห้องพิพิธภัณฑ์ของวัดไว้ที่ศาลาการเปรียญใช้เป็นสถานที่เก็บรวบรวมสิ่งต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์แสดงให้ชมเป็นการเพิ่มพูนความรู้แก่นักท่องเที่ยว นอกจากการชมและนมัสการพระพุทธรูปปางไสยาสน์ และทางวัดได้จัดทำประวัติของวัดไว้เผยแพร่ด้วย สภาพของบริเวณวัดโดยรอบได้รับการปรับปรุงให้ร่มรื่น และสะอาดเป็นระเบียบจากวัดพระนอน นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปยังวัดก้าก้อ และวัดม่วยต่อ ที่อยู่ใกล้เคียงได้สะดวก

ศักยภาพในการพัฒนา วัดพระนอน มีสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ มากไม่ควรที่จะมีการสร้างอาคารเพิ่มขึ้นเพราะจะทำให้ดูแออัด และควรทำการซ่อมแซมอาคารบางหลังที่ทรุดโทรมมาให้อยู่ในสภาพดี นอกจากมีพระนอนที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวแล้ว สิ่งคู่ที่อยู่บริเวณด้านหลังของวัด 2 ตัว ควรเป็นสิ่งที่เด่นของวัดนี้ได้เช่นกัน เพราะมีความเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของวัดและของอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

ภาพประกอบ 29 สิ่งคู่เมืองของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในบริเวณวัดพระนอน

วัดก้ำก้อ

ภาพประกอบ 30 ทางเดินเข้าวัดที่มีหลังคาคลุม ที่เป็นเอกลักษณ์ของวัดก้ำก้อ

ประเภท ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน

ที่ตั้ง ถนนผดุงม่วยต๋อ ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

การเข้าถึง

- ถนนลาดยาง
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง เดินเท้า และรถทุกประเภท
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง
 - วัดพระนอน ระยะห่าง 50 เมตร
 - วัดพระธาตุคอกยงมู ระยะห่าง 1.6 กิโลเมตร
 - วัดจองคำ-วัดจองกลาง ระยะห่าง 400 เมตร
 - หนองจองคำ ระยะห่าง 400 เมตร
 - วัดหัวเวียง ระยะห่าง 600 เมตร

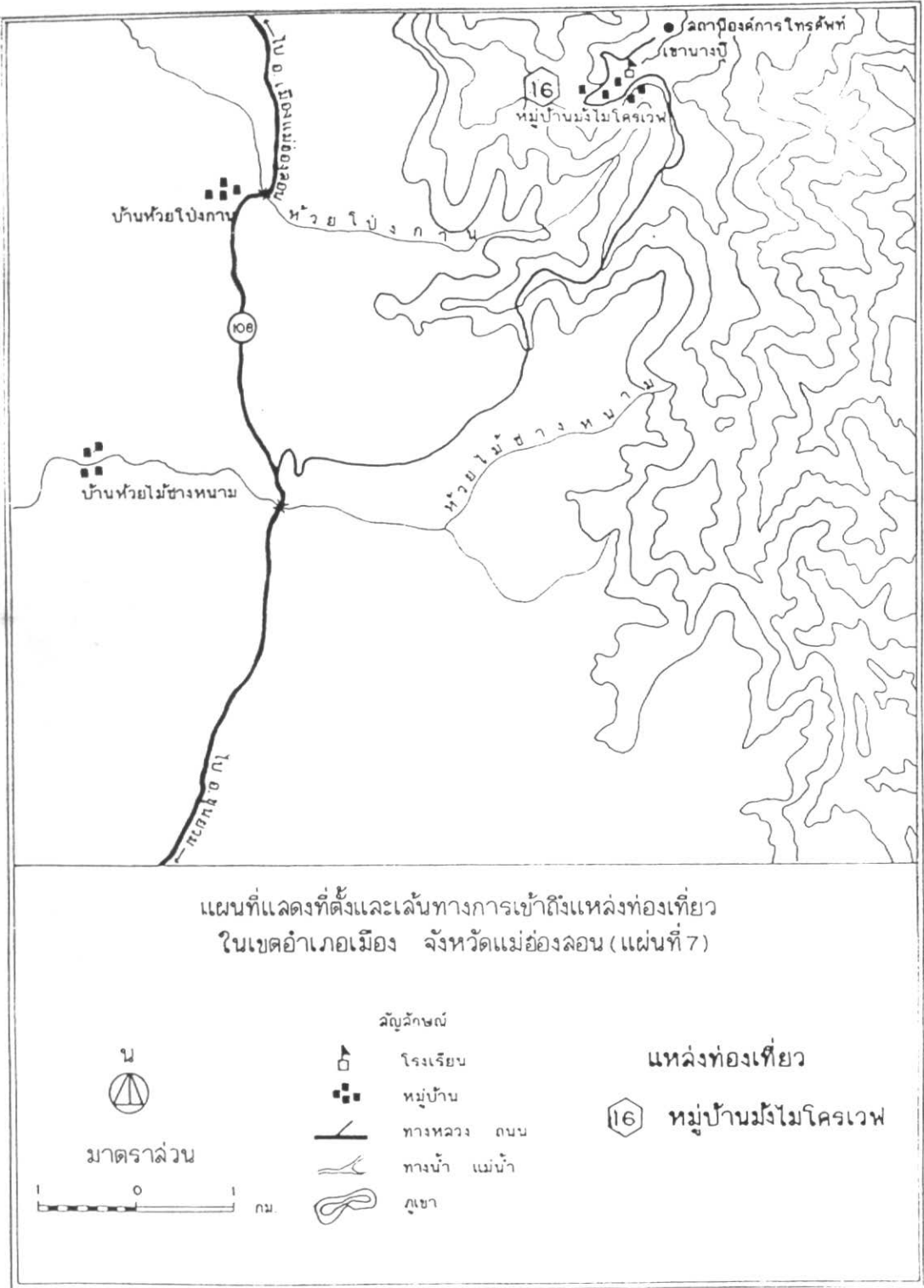
ความสำคัญ วัดก้ำก้อ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2433 โดยเจ้าอาวาสองค์แรกของวัดที่ชื่อว่า "ครูบาเต่า" ลักษณะเด่นของวัดนี้คือ ทางเดินเข้าวัด มีลักษณะเป็นทางเดินที่มีหลังคาคลุมตลอดเส้นทางสู่ศาลาการเปรียญ และบนศาลาการเปรียญยังมีโบราณวัตถุต่าง ๆ โดยเฉพาะธรรมมาศ

เก็บไว้เป็นจำนวนมาก รวมทั้งตำราภาษาไทยใหญ่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยใหญ่กับพระเจ้า
 โนรธามังซอ ซึ่งปัจจุบันได้รับการแปลเป็นภาษาไทย โดยพระมหาบุญรักษ์ สุบุญญ เจ้าอาวาสองค์
 ปัจจุบันของวัดนี้

สภาพปัจจุบัน วัดก้ำกือเป็นวัดที่ตั้งอยู่เชิงดอยกองมู นอกจากมีทางเดินเข้าวัดที่มีลักษณะ
 เด่นแล้ว ยังมีโบสถ์ที่ทำด้วยไม้สักทั้งหลัง มีลักษณะงดงามตามแบบศิลปะไทยใหญ่

ศักยภาพในการพัฒนา วัดก้ำกือมีสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว คือ ทางเดินเข้าวัดและ
 โบราณวัตถุซึ่งโบราณวัตถุเหล่านี้ ถ้าหากมีการจัดทำในรูปแบบของพิพิธภัณฑ์แสดงให้เป็นระเบียบ
 รวมทั้งมีประวัติของโบราณวัตถุเหล่านั้น จะเป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับโบราณวัตถุมากขึ้นและเป็น
 ความรู้แก่นักท่องเที่ยว

สิ่งที่ควรปรับปรุง จัดบริเวณที่จอดรถให้เป็นสัดส่วน โดยใช้ที่ว่างหน้าวัดเป็นสถานที่
 สำหรับจอดรถขนาดใหญ่

ภาพประกอบ 31 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมือง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผ่นที่ 7)

หมู่บ้านมังไมโครเวฟ

ภาพประกอบ 32 สภาพหมู่บ้านมังไมโครเวฟ

ประเภท ศิลปวัฒนธรรม

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศใต้ของตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ในเขตบ้านไมโครเวฟ ตำบลห้วยโป่ง
อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

การเข้าถึง ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 108 (ช่วงแม่ฮ่องสอน-ขุนยวม) เมื่อถึงช่วง
หลักกิโลเมตรที่ 235-236 มีทางแยกซ้ายมือ ซึ่งเป็นเส้นทางขึ้นเขาตลอดทางจนถึงหมู่บ้าน

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวเมืองแม่ฮ่องสอน-หมู่บ้านมังไมโครเวฟ ระยะทาง 43 กิโลเมตร
- เวลาในการเดินทาง 1 ชั่วโมง 5 นาที จากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ รถยนต์
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง [จุดชมวิวดาบ้อง ระยะห่าง 25 กิโลเมตร]

ความสำคัญ หมู่บ้านมังไมโครเวฟเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้ง(แม้ว) ที่ตั้งอยู่บนยอดดอยสูง
ซึ่งมีสถานี่รับสัญญาณด้านการโทรคมนาคมของหน่วยงานต่าง ๆ ตั้งอยู่ เช่น การสื่อสารแห่งประเทศไทย สถานีโทรทัศน์ช่อง 3 และสถานีโทรทัศน์ช่อง 9

สภาพปัจจุบัน ปัจจุบันนี้หมู่บ้านมังเฌวเป็นหมู่บ้านชาวเขาหมู่บ้านหนึ่งที่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของตนเองไว้อยู่ นับเป็นหมู่บ้านที่น่าสนใจเข้าไปศึกษาถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขา

ศักยภาพในการพัฒนา หมู่บ้านมังเฌวมีการคมนาคมที่สะดวก โดยถนนที่เข้าถึงหมู่บ้านเป็นถนนลาดยางตลอดสายที่เริ่มมาจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน สะดวกต่อการเดินทางทุกฤดูกาล ประกอบกับมีวิวทัศนียภาพงดงามทั้งอากาศที่หนาวเย็นตลอดปี สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดให้เป็นจุดแวะพักของนักท่องเที่ยวได้ สิ่งที่ต้องเพิ่มเติม คือ การสร้างร้านจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมของชาวเขา เพื่อให้เป็นที่รวมจำหน่ายสินค้าและสะดวกต่อการซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยว

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. จัดหาถังขยะไว้เพื่อเป็นการบริการแก่นักท่องเที่ยว
2. จัดร้านค้าหรือสหกรณ์ขายสินค้าหัตถกรรมชาวเขา
3. ส่งเสริมให้ปลูกไม้ดอกไม้ประดับเมืองหนาว

ศูนย์ศิลปาชีพ

ภาพประกอบ 33 ที่ทำการศูนย์ศิลปาชีพ

ประเภท ศิลปวัฒนธรรม

ที่ตั้ง ถนนขุนลุมประพาส ติดกับสถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน

การเข้าถึง

- ถนนลาดยาง ระยะทาง 2 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 5 นาที จากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถทุกประเภท
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

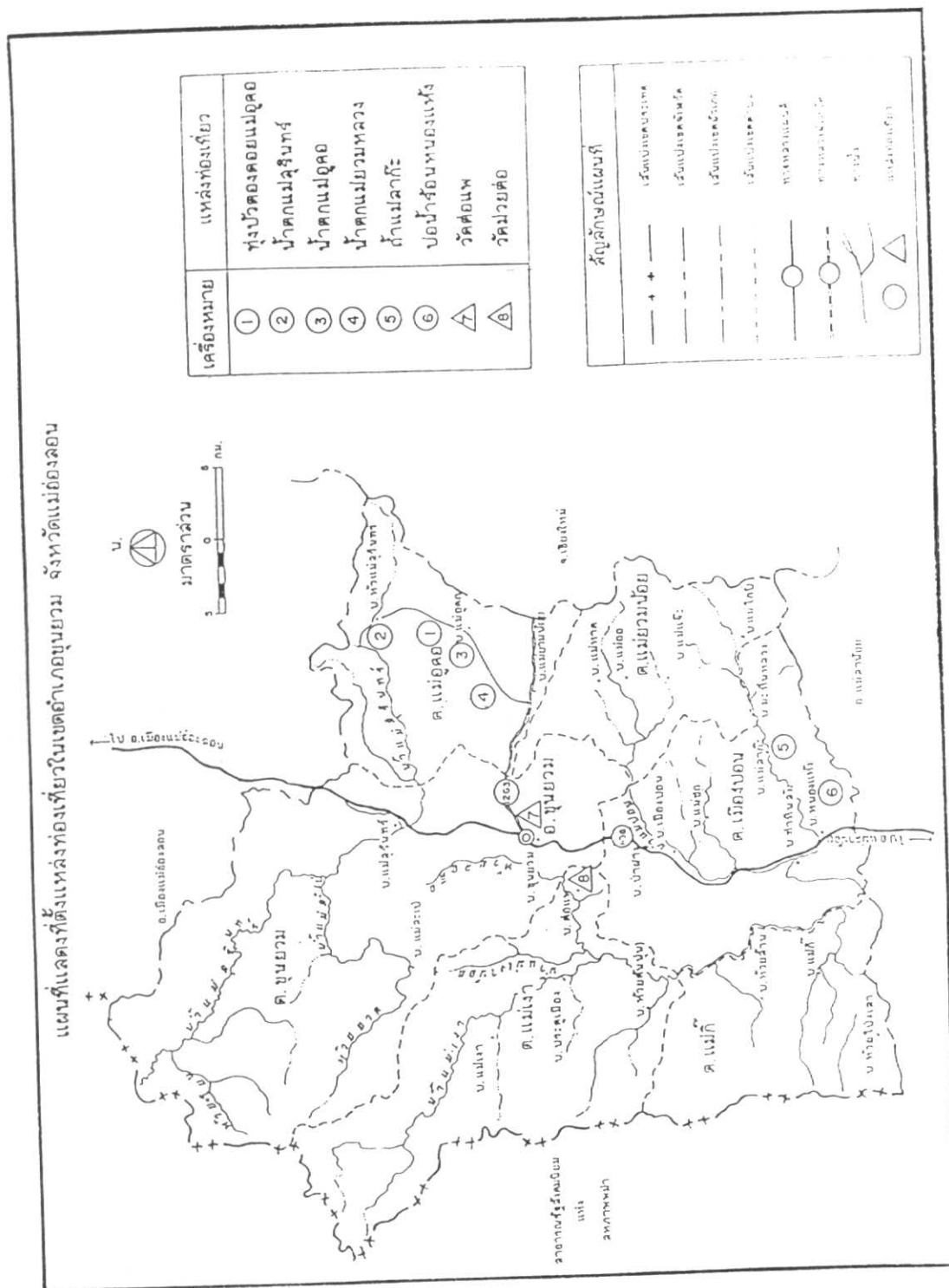
{	วัดก้ำก่อ ระยะห่าง 1 กิโลเมตร
{	วัดพระนอน ระยะห่าง 1 กิโลเมตร
{	วัดพระธาตุดอยกองมู ระยะห่าง 2.5 กิโลเมตร

ความสำคัญ ศูนย์ศิลปะเป็นสถานที่ฝึกสอนทางด้านศิลปหัตถกรรม และเป็นสถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางด้านหัตถกรรม

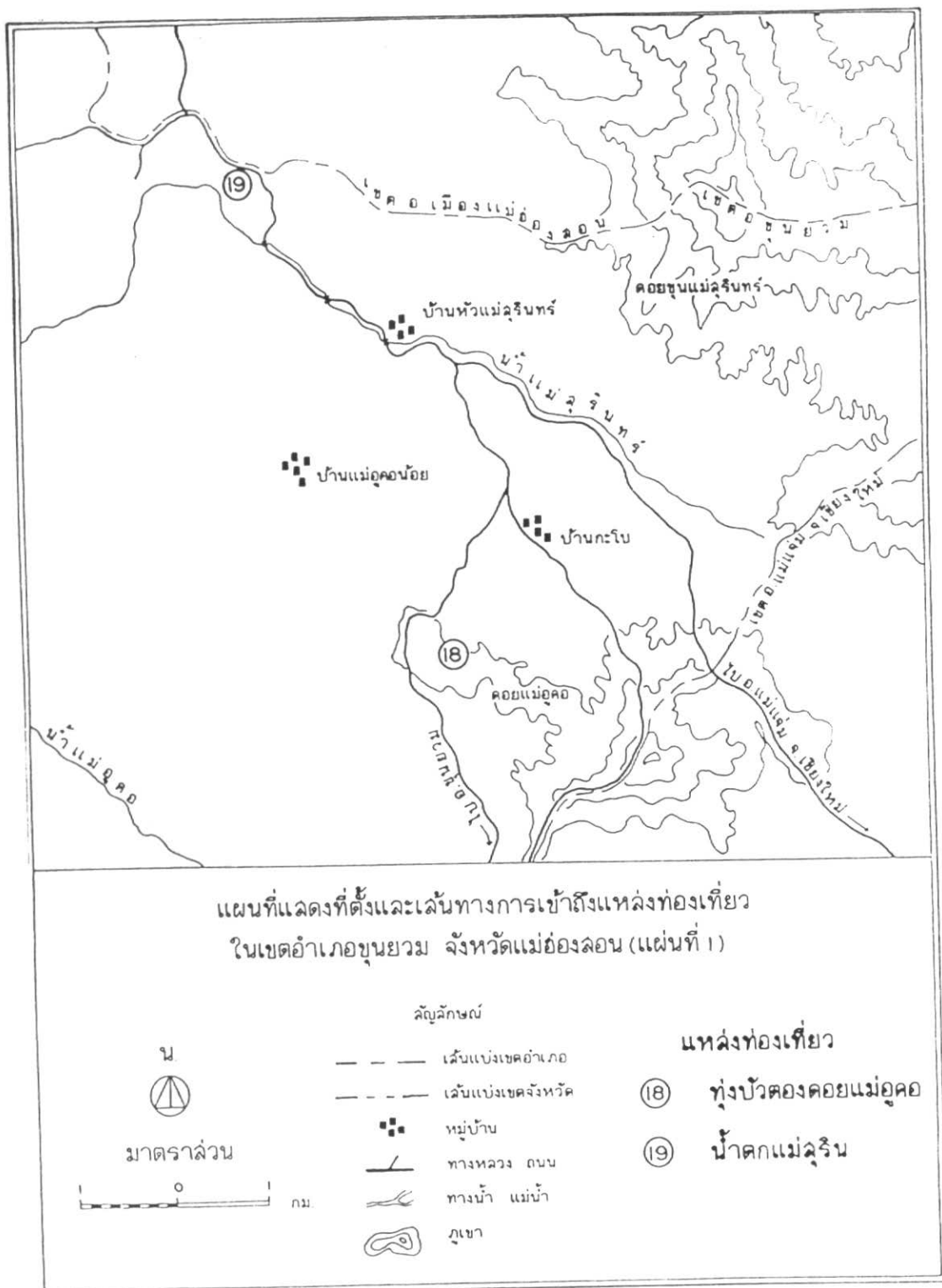
สภาพปัจจุบัน ศูนย์ศิลปะ ปัจจุบันนี้เปิดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางด้านหัตถกรรมทุกวัน โดยจัดจำหน่ายที่อาคารด้านหน้าหลังแรก สินค้าที่จำหน่ายเป็นประเภทของที่ระลึกต่าง ๆ เช่น ตุ๊กตาชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน บัตรอวยพร ผ้าทอของชาวเขา

ศักยภาพในการพัฒนา ศูนย์ศิลปะเป็นสถานที่ที่อยู่ติดถนนสายหลัก (ทางหลวงหมายเลข 108) ที่เข้าสู่ตัวอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นที่สังเกตได้ง่ายและสะดวกต่อการแวะชมของนักท่องเที่ยว การจัดทำผลิตภัณฑ์จำหน่ายควรจัดตู้แสดงสินค้าให้สวยงาม และจัดทำผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้นอีกหลาย ๆ ชนิด ที่เป็นฝีมือของคนในท้องถิ่น และทางศูนย์ศิลปะสามารถที่ตั้งร้านจำหน่ายอาหารที่เป็นอาหารพื้นเมืองของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวได้แวะชมมากขึ้น

สิ่งที่ควรปรับปรุง ผลิตสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นแม่ฮ่องสอน ไม่ให้ซ้ำกับของทางจังหวัดเชียงใหม่ หรือนำเข้าจากพม่าอย่างเดียว เพื่อให้ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและสร้างอาชีพให้กับคนในท้องถิ่น

ภาพประกอบ 34 แผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยววนเขตอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาพประกอบ 35 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 1)

ทุ่งบัวตองคอยแม่อุค

ภาพประกอบ 36 ทุ่งบัวตองคอยแม่อุค

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตัวอำเภอ ในเขตบ้านแม่อุค ตำบลแม่อุค อำเภอขุนยวม

การเข้าถึง ใช้ทางหลวงหมายเลข 108 (ขุนยวม-แม่ฮ่องสอน) จากตัวอำเภอขุนยวม มีทางแยกขวามือ ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 201-202 ไปตามเส้นทางหมายเลข 1263 (ขุนยวม-แม่แจ่ม) เมื่อถึงสามแยกทางไปปางอุ๋ง ให้แยกซ้ายไปบ้านแม่อุค จนถึงบริเวณทุ่งบัวตอง คอยแม่อุค

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวอำเภอขุนยวม-ทางแยกเข้าระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 201-202 ระยะทาง 2 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่ทางแยกเข้า-ทุ่งบัวตองคอยแม่อุค ระยะทาง 30 กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 32 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 1 ชั่วโมง 20 นาที จากตัวอำเภอขุนยวม
- พาหนะในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ รถยนต์โดยสารขนาดเล็ก

- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง
 - น้ำตกแม่ฮูค ระยะห่าง 3 กิโลเมตร
 - น้ำตกแม่ยมหลวง ระยะห่าง 18 กิโลเมตร
 - น้ำตกแม่สุริน ระยะห่าง 11 กิโลเมตร

ความสำคัญ พุ่มบัวตองคอยแม่ฮูค เป็นสถานที่ที่เป็นภูเขาสูงในเขตอำเภอขุนยวมที่มีดอกบัวตอง ซึ่งอยู่ในสกุลดอกทานตะวัน ขึ้นปกคลุมภูเขาในอาณาเขตประมาณ 1,000 ไร่ และดอกบัวตองจะบานให้สีเหลืองอร่ามในช่วงเดือนตุลาคม-เดือนธันวาคม

สภาพปัจจุบัน พุ่มบัวตองคอยแม่ฮูค จะเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปชมได้ในช่วงฤดูหนาว เนื่องจากดอกบัวตองจะบานในช่วงฤดูหนาวเท่านั้น

ศักยภาพในการพัฒนา เนื่องจากดอกบัวตองบานในช่วงฤดูหนาวช่วงเดียว ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้ไปเที่ยวชม การพัฒนาพื้นที่บริเวณพุ่มบัวตองให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมตลอดปีจึงไม่สามารถทำได้ นอกจากการเตรียมการในเรื่องพื้นที่ปลูกดอกบัวตอง ที่ต้องมีการดูแลให้พื้นที่ลดลง ที่อาจเกิดได้หลายสาเหตุ เช่น การเกิดไฟไหม้ป่า การบุกรุกทำไร่เลื่อนลอยของชาวเขา ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เมื่อถึงฤดูกาลดอกบัวตองบานจะมีการเตรียมไว้ให้นักท่องเที่ยว เช่น ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร บริเวณที่กางเต็นท์ การบริการทางการแพทย์ ห้องน้ำ ซึ่งสิ่งที่จะต้องเพิ่มเติมในช่วงฤดูกาลดอกบัวตองบาน คือ ห้องน้ำ เนื่องจากปริมาณนักท่องเที่ยวในแต่ละวันมีมาก ทำให้เกิดความขาดแคลน ส่วนในเรื่องถนน ควรจะมีการลาดยางตลอดเส้นทาง เพื่อช่วยให้การเดินทางสะดวกเร็วมากขึ้น เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่ไม่ต้องการพักแรมที่พุ่มบัวตองสามารถเดินทางไปเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น น้ำตกแม่ฮูค น้ำตกแม่สุริน และน้ำตกแม่ยมหลวง แล้วสามารถเดินทางไป-กลับ ได้ภายใน 1 วัน

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. ติดป้ายประกาศห้ามนักท่องเที่ยวหัก - ทำลายดอกบัวตอง
2. จัดหาถังขยะให้เพียงพอ เนื่องจากปริมาณนักท่องเที่ยวมาก

น้ำตกแม่สุริน

ภาพประกอบ 37 น้ำตกแม่สุริน

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตัวอำเภอขุนยวม ในเขตบ้านห้วยแม่สุรินทร์

ตำบลแม่อุคค อำเภอขุนยวม

การเข้าถึง ใช้ทางหลวงหมายเลข 108 (ขุนยวม-แม่ฮ่องสอน) จากตัวอำเภอขุนยวม มีทางแยกขวามือ ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 201-202 ไปตามเส้นทางหมายเลข 1263 (ขุนยวม-แม่แจ่ม) เมื่อถึงสามแยกทางไปปางอุ๋ง ให้แยกซ้ายไปบ้านแม่อุคค ผ่านทุ่งบัวตองคอยแม่อุคค ไปจนถึงน้ำตกแม่สุริน

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ ตัวอำเภอขุนยวม-ทางแยกเข้าระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 201-202 และตั้งแต่ทางแยกเข้า-กม.ที่ 12 ระยะทาง 14 กิโลเมตร

- ถนนลูกรัง ตั้งแต่ ทางแยกเข้ากิโลเมตรที่ 12-น้ำตกแม่สุริน ระยะทาง 29 กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 43 กิโลเมตร เวลาที่ใช้ในการเดินทาง 1 ชั่วโมง 45 นาที จากตัวอำเภอขุนยวม
- พาหนะในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ รถยนต์ประเภทขับเคลื่อน 4 ล้อ
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

{	ทุ่งบัวตองดอยแม่ฮูด ระยะห่าง 11 กิโลเมตร
	น้ำตกแม่ฮูด ระยะห่าง 14 กิโลเมตร
	น้ำตกแม่ยวมหลวง ระยะห่าง 25 กิโลเมตร

ความสำคัญ น้ำตกแม่สุรินเป็นน้ำตกชั้นเดียวที่ตกจากหน้าผาสูงประมาณ 200 เมตร ซึ่งอาจเป็นน้ำตกที่สูงที่สุดของประเทศไทยขณะนี้

สภาพปัจจุบัน น้ำตกแม่สุรินปัจจุบันได้รับการจัดตั้งให้เป็นอุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์ สังกัดกรมป่าไม้ ภายในบริเวณเขตอุทยาน ประกอบไปด้วย บ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยว ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว จุดชมวิว

ศักยภาพในการพัฒนา น้ำตกแม่สุริน นอกจากเป็นสถานที่ที่ให้นักท่องเที่ยวได้ชมน้ำตกได้แล้วยังสามารถที่จะจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบของการเดินป่า ไปยังน้ำตกแล้วเดินไปสู่หมู่บ้านกะเหรี่ยงที่อยู่ทางด้านล่างน้ำตก เนื่องจากปัจจุบันนี้ การชมน้ำตกแม่สุรินสามารถดูได้จากจุดชมวิวเท่านั้น นักท่องเที่ยวที่มีเวลาท่องเที่ยวไม่มาก ไม่สามารถไปสัมผัสน้ำตกได้ด้วยตนเอง ฤดูกาลที่เหมาะสมกับการเดินป่าควรเป็นตอนปลายของเดือนตุลาคม เพราะปริมาณของน้ำตกยังมาก และเส้นทางเดินป่ามีความปลอดภัยมากกว่า

สิ่งที่ควรปรับปรุง สภาพของถนนที่เข้าสู่ น้ำตก ตั้งแต่ทุ่งบัวตองดอยแม่ฮูด-น้ำตกแม่สุริน ปัจจุบันนี้ถนนมีสภาพเป็นดินบนลูกรัง ที่ก่อให้เกิดความยากลำบากในการเดินทางในฤดูฝน และควรขยายความกว้างของผิวจราจรให้กว้างกว่าเดิม

ภาพประกอบ 38 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวที่เขตอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผ่นที่ 2)

น้ำตกแม่อุค

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของตัวอำเภอขุนยวม ในเขตบ้านแม่อุค ตำบลแม่อุค อำเภอขุนยวม

การเข้าถึง ใช้ทางหลวงหมายเลข 108 (ขุนยวม-แม่ฮ่องสอน) จากตัวอำเภอขุนยวม มีทางแยกขวามือระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 201-202 ไปตามเส้นทาง หมายเลข 1263 (ขุนยวม-แม่แจ่ม) เมื่อถึงสามแยกทางไปปางอุ๋งให้แยกซ้ายบ้านแม่อุค ทางเข้าน้ำตกแม่อุคจะอยู่ทางซ้ายมือ

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวอำเภอขุนยวม-ทางแยกเข้าระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 201-202 และจากทางแยกจนถึงกิโลเมตรที่ 12 เป็นระยะทาง 14 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่ทางแยกเข้ากิโลเมตรที่ 12 - ทางเข้าน้ำตกแม่อุค ระยะทาง 17 กิโลเมตร
- ทางเดินเท้า ตั้งแต่ทางเข้าน้ำตก-น้ำตกแม่อุค ระยะทาง 3 กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 34 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 1 ชั่วโมง 45 นาที จากตัวอำเภอขุนยวม
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ รถยนต์โดยสารขนาดเล็ก
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

{	น้ำตกแม่วมหลวง 17 กิโลเมตร
	ทุ่งบัวตองดอยแม่อุค 3 กิโลเมตร
	น้ำตกแม่สุริน 14 กิโลเมตร

สภาพปัจจุบัน น้ำตกแม่อุคเป็นน้ำตกชั้นเดียว มีความสูงประมาณ 30 เมตร นักท่องเที่ยวจะต้องเดินเท้าเข้าไปยังน้ำตก เป็นระยะทาง 3 กิโลเมตร

ศักยภาพในการพัฒนา น้ำตกแม่อุค เป็นน้ำตกที่นักท่องเที่ยวไม่ค่อยจะเข้าถึง เนื่องจากอุปสรรคทางด้านระยะทางที่ไกลถึง 3 กิโลเมตร จึงเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีเวลามาก อีกประการหนึ่งคือ เมื่อถึงบ้านแม่อุคแล้ว ไม่มีป้ายบอกทางเข้าน้ำตก จึงก่อให้เกิดความยากในการค้นหาเส้นทางไปน้ำตก น้ำตกแม่อุคจึงเหมาะสำหรับการท่องเที่ยวแบบผจญภัย โดยเป็น

การท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เช่น น้ำตกแม่สุริน หุบบัวตองดอยแม่ฮื้อค้อ แล้วมาสิ้นสุดการท่องเที่ยวที่น้ำตกแม่ฮื้อค้อ หรือจะเริ่มเดินทางเข้าน้ำตกแม่ฮื้อค้อตอนเช้า แล้วตอนบ่ายมาเที่ยวหุบบัวตอง และการท่องเที่ยวลักษณะนี้จะทำได้ในช่วงฤดูหนาวเท่านั้น เพราะนักท่องเที่ยวจะได้ชมทั้งดอกบัวตอง และน้ำตก ถ้าหากมาในฤดูกาลอื่นดอกบัวตองยังไม่บาน จะได้ชมแต่เพียงน้ำตกอย่างเดียว และอุปสรรคที่สำคัญ คือ ถนนที่เป็นลูกรัง ต้องใช้เวลาในการเดินทางมากขึ้น

สิ่งที่ควรปรับปรุง เส้นทางเข้าสู่ น้ำตกให้มีความกว้างมากกว่าเดิม ถ้าเป็นไปได้ควรปรับปรุงถนนให้รถจักรยานยนต์และรถยนต์โดยสารขนาดเล็กวิ่งได้สะดวก

น้ำตกแม่ฮื้อมหลวง

ภาพประกอบ 39 น้ำตกแม่ฮื้อมหลวง

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันออกของตัวอำเภอขุนยวม ในเขตบ้านพัฒนา ตำบลแม่ฮื้อค้อ อำเภอ

ขุนยวม

ภาพประกอบ 40 สภาพเส้นทางเดินเท้าเข้าสู่เขื่อนแม่มอญหลวง

การเข้าถึง ใช้ทางหลวงหมายเลข 108 (ขุนยวม-แม่ฮ่องสอน) จากตัวอำเภอขุนยวม มีทางแยกขวามือระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 201-202 ไปตามเส้นทางหมายเลข 1263 (ขุนยวม-แม่แจ่ม) เขื่อนแม่มอญหลวงจะอยู่ทางซ้ายมือ

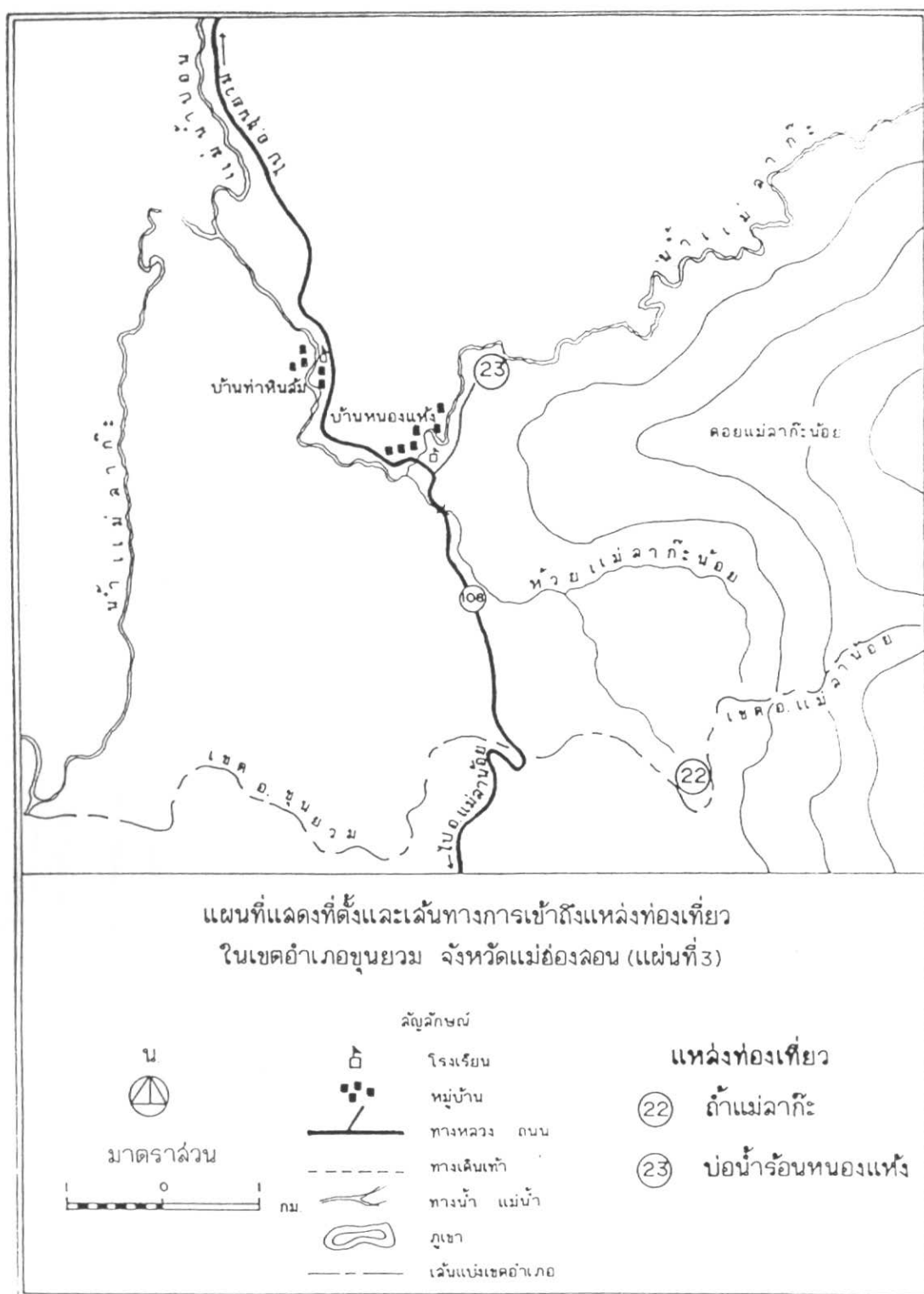
- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวอำเภอขุนยวม-ทางแยกเข้าระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 201-202 และจากทางแยกเข้าถึงกิโลเมตรที่ 12 เป็นระยะทาง 14 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่ ทางแยกเข้ากิโลเมตรที่ 12 - ทางเข้าเขื่อนแม่มอญหลวง ระยะทาง 3.4 กิโลเมตร
- ทางเดินเท้า ตั้งแต่ทางเข้าเขื่อน-เขื่อนแม่มอญหลวง ระยะทาง 700 เมตร
- ระยะทางรวม 18.1 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 1 ชั่วโมง จากตัวอำเภอขุนยวม
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ รถยนต์โดยสารขนาดเล็ก
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง
 - เขื่อนแม่อูคอ ระยะห่าง 17 กิโลเมตร
 - หุบผาดอยดอยแม่อูคอ ระยะห่าง 19.5 กิโลเมตร
 - เขื่อนแม่สุริน ระยะห่าง 25 กิโลเมตร

สภาพปัจจุบัน น้ำตกแม่ยมหลวงเป็นน้ำตกขนาดกลาง มีจำนวนหลายชั้น บางชั้นสามารถลงเล่นน้ำได้ ปริมาณน้ำมากตลอดปี สภาพบริเวณโดยรอบน้ำตกร่มรื่น

ศักยภาพในการพัฒนา น้ำตกแม่ยมหลวงเป็นน้ำตกที่ไม่ไกลจากอำเภอขุนยวมมากและอยู่ใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เช่น ทุ่งบัวตองดอยแม่อูคอ น้ำตกแม่อูคอ ถึงแม้ว่าน้ำตกจะอยู่ห่างจากทางหลวงหมายเลข 1263 ประมาณ 700 เมตร โดยที่นักท่องเที่ยวต้องเดินเท้าเข้าไปยังน้ำตก แต่สภาพสองข้างทางเดินเต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่และนกนานาชนิดชวนให้เป็นที่น่าเดินทาง เมื่อถึงบริเวณน้ำตก มีพื้นที่ที่พอจะนั่งพักได้ไม่มาก ควรที่มีการปรับปรุงบริเวณรอบ ๆ น้ำตกให้ดี โดยการจัดหาที่นั่งพักผ่อนและต้องมีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. จัดหาดังขยะ เนื่องจากปัจจุบันนี้ไม่มีถังขยะทำให้นักท่องเที่ยวทิ้งขยะไม่เป็นที่
2. จัดทำป้ายเตือนให้ระมัดระวังในการเล่นน้ำ
3. จัดทำที่นั่งพักผ่อน

ภาพประกอบ 41 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 3)

ถ้ำแม่ลาเกะ

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศใต้ของตัวอำเภอขุนยวม ในเขตบ้านแม่ลาเกะ ตำบลเมืองปอน อำเภอ
ขุนยวม

การเข้าถึง ใช้ทางหลวงหมายเลข 108 (ขุนยวม-แม่สะเรียง) เมื่อถึงระหว่างหลัก
กิโลเมตรที่ 171-172 มีทางแยกซ้ายมือ ที่เป็นทางเดินเท้าไปยังถ้ำแม่ลาเกะ

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวอำเภอขุนยวม-ทางแยกเข้าสู่ถ้ำแม่ลาเกะ ระหว่างหลักกิโลเมตร
ที่ 171-172 ระยะทาง 30 กิโลเมตร
- ทางเดินเท้า จากทางแยกริมทางหลวงหมายเลข 108 - ถ้ำแม่ลาเกะ ระยะทาง 2
กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 32 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 1 ชั่วโมง 30 นาที จากตัวอำเภอ
ขุนยวม
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ รถยนต์ขนาดเล็ก
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง [บ่อน้ำร้อนหนองแห้ง ระยะห่าง 4.5 กิโลเมตร]

สภาพปัจจุบัน ถ้ำแม่ลาเกะมีลักษณะเป็นห้องโถงขนาดใหญ่ มีหินงอกหินย้อยสวยงาม

การเข้าไปชมถ้ำต้องเดินเท้าเป็นระยะทาง 2 กิโลเมตร ซึ่งเป็นทางขึ้นเขาตลอด

ศักยภาพในการพัฒนา ถ้ำแม่ลาเกะ ยังไม่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวมากนัก เนื่องจาก
การเข้าถึงลำบากต้องเดินเท้า การที่จะพัฒนาถ้ำแม่ลาเกะให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ต้องจัดการใน
เรื่องถนนให้ดีกว่าเดิม อีกประการหนึ่งคือขาดป้ายชี้ทางที่แสดงถึงตำแหน่งและระยะทางที่เข้าถึง
ถ้ำ การเที่ยวถ้ำเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่ชอบการผจญภัย

สิ่งที่ควรปรับปรุง จัดทำป้ายแสดงทิศทางและระยะทางของถ้ำแม่ลาเกะ ตรังริมทางหลวง
หมายเลข 108

บ่อน้ำร้อนหนองแห้ง

ภาพประกอบ 42 บ่อน้ำร้อนหนองแห้ง

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศใต้ของตัวอำเภอขุนยวม ในเขตบ้านหนองแห้ง ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม

การเข้าถึง ใช้ทางหลวงหมายเลข 108 (ขุนยวม-แม่สะเรียง) เมื่อถึงบ้านหนองแห้งที่อยู่ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 173-174 มีทางแยกซ้ายมือ ช้างโรงเรียนบ้านหนองแห้ง ไปยังบ่อน้ำร้อน

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวเมืองขุนยวม-ทางแยกเข้าบ่อน้ำร้อนระยะทาง 28.5 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่ทางแยกเข้า-บ่อน้ำร้อน ระยะทาง 1.5 กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 30 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 45 นาที จากตัวอำเภอขุนยวม
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ รถยนต์ทุกประเภท
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง [ถ้ำแม่ลาเกะ ระยะห่าง 4.5 กิโลเมตร]

สภาพปัจจุบัน บ่อน้ำร้อนหนองแห้ง เป็นบ่อน้ำร้อนธรรมชาติที่มีน้ำร้อนผุดขึ้นมาหลายจุด ในบริเวณทุ่งนา อุณหภูมิของน้ำประมาณ 80 องศาเซลเซียส ขณะนี้มีการก่อสร้างเป็นบ่อซีเมนต์

รอบ ๆ บริเวณที่น้ำผุดขึ้นมา มีจำนวน 3 บ่อด้วยกัน โดยมีสะพานไม้สำหรับเดินจากถนนเข้าไปยังบ่อน้ำร้อน

ศักยภาพในการพัฒนา บ่อน้ำร้อนหนองแห้ง ถึงแม้ว่าจะมีบริเวณที่น้ำผุดขึ้นมาเพียงไม่กี่จุด แต่ในน้ำมีความร้อนพอเพียงที่จะใช้อาบได้ ในปัจจุบันยังไม่ได้มีการปรับปรุงสภาพบ่อน้ำร้อน ควรจะได้มีการทำบริเวณที่อาบน้ำ โดยทำเป็นห้องอาบน้ำแล้วต่อน้ำร้อนเข้าไป และทำการปรับปรุงสภาพบริเวณโดยรอบให้สวยงาม ให้มีการจัดและตกแต่งบริเวณด้วยดอกไม้ จัดสร้างศาลาที่พัก และมีร้านจำหน่ายเครื่องดื่ม เพื่อให้เป็นจุดแวะพักของนักท่องเที่ยว

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. จัดทำป้ายชื่อและป้ายบอกระยะทางของบ่อน้ำร้อนหนองแห้ง ตรังริมทางหลวง

หมายเลข 108

2. จัดสร้างที่อาบน้ำและห้องสุขา
3. จัดหาถังขยะ

ภาพประกอบ 43 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 4)

วัดต่อแพ

ภาพประกอบ 44 เจดีย์ศิลปมอญในวัดต่อแพ

ประเภท ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันตกของตัวอำเภอขุนยวม ในเขตบ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา อำเภอ
ขุนยวม

การเข้าถึง ใช้ทางหลวงหมายเลข 108 (ขุนยวม-แม่สะเรียง) แยกขวามือระหว่าง
หลักกิโลเมตรที่ 200-201 ตรงข้ามกับวัดม่วยต่อไปตามเส้นทางขุนยวม-บ้านต่อแพ

- ถนนคอนกรีตสลับกับถนนลูกรัง ตั้งแต่ ทางแยกเข้า-วัดต่อแพ ระยะทาง 6.8 กิโลเมตร
ระยะเวลาในการเดินทาง 10 นาที จากตัวอำเภอขุนยวม
- พาหนะในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ และรถยนต์ทุกประเภท
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง [วัดม่วยต่อ ระยะทาง 6.8 กิโลเมตร]

ความสำคัญ วัดต่อแพ เป็นวัดที่มีเจดีย์เป็นศิลปแบบมอญ และผ้ามา่านปักสมัยโบราณที่เป็น
ผ้าปักศิลปพม่าเก่าแก่

ศักยภาพในการพัฒนา วัดต่อแพ เป็นวัดที่อยู่ไม่ไกลจากตัวอำเภอขุนยวม มีความสะดวก
ในการเข้าถึง นักท่องเที่ยวที่ไปเที่ยวชมจะได้รับความรู้เกี่ยวกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบมอญ

และทางวัดควรมีการจัดทำประวัติของวัดไว้เผยแพร่เป็นความรู้ ผ้ามาโนโบราณที่มีอยู่ซึ่งเก็บรักษาไว้ในตู้ควรนำมา กางจัดแสดงในตู้กระจกและมีคำอธิบายประกอบ

วัดม่วยต่อ

ภาพประกอบ 45 เจดีย์ศิลปไทยใหญ่ในวัดม่วยต่อ

ประเภท ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน

ที่ตั้ง ริมถนนสายขุนยวม-แม่สะเรียง (ทางหลวงหมายเลข 108) ในเขตสุขาภิบาล
ขุนยวม

การเข้าถึง ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 108 (ขุนยวม-แม่สะเรียง) วัดม่วยต่อตั้งอยู่
ริมถนนทางด้านซ้ายมือ (ในกรณีที่เดินทางมาจากอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน)

- ถนนลาดยาง ระยะทาง 500 เมตร จากตัวอำเภอขุนยวม ใช้เวลาในการเดินทาง 5 นาที
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง เดินเท้า รถทุกประเภท
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง [วัดต่อแพ ระยะห่าง 6.8 กิโลเมตร]

ความสำคัญ วัดม่วยต่อเป็นวัดโบราณที่มีศิลปะแบบไทยใหญ่ และมีหลุมฝังศพของทหารญี่ปุ่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

สภาพปัจจุบัน วัดม่วยต่อมีเจดีย์ที่เป็นศิลปะไทยใหญ่ที่เป็นลักษณะเด่นของวัด ที่นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาแวะชมได้ แต่ปริมาณนักท่องเที่ยวยังมีไม่มากนัก

ศักยภาพในการพัฒนา วัดม่วยต่อเป็นวัดที่อยู่ริมถนนหมายเลข 108 สะดวกต่อการแวะชมทางวัดควรมีการปรับปรุงสภาพภายในวัด เพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น เช่น การทำความสะอาดบริเวณวัด จัดทำแผ่นพับอธิบายประวัติความเป็นมาของวัด

สิ่งที่ควรปรับปรุง ความสะอาดของบริเวณวัด

น้ำตกม่วงสร้อย

ภาพประกอบ 48 น้ำตกม่วงสร้อย

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ของตัวอำเภอปาย ในเขตบ้านม่วงสร้อย ตำบล
แม่มาเต็ง อำเภอปาย

การเข้าถึง ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1095 (ปาย-แม่ฮ่องสอน) มีทางแยกซ้ายมือ
ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 102-103 ไปตามเส้นทาง 2 กิโลเมตร จนถึงทางแยกให้เลี้ยวขวาไป
บ้านม่วงสร้อย ไปจนถึงโรงเรียนบ้านปาย่าง จากนั้นต้องเดินเท้าไปยังน้ำตกม่วงสร้อย

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ ตัวอำเภอปาย-ทางแยกระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 102-103
ระยะทาง 5 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่ทางแยกเข้า-โรงเรียนบ้านปาย่าง ระยะทาง 5.4 กิโลเมตร
- ทางเดินเท้า ตั้งแต่โรงเรียนบ้านปาย่าง-น้ำตกม่วงสร้อย ระยะทาง 2 กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 12.4 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 1 ชั่วโมง 15 นาที จาก
ตัวอำเภอปาย
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ รถยนต์โดยสารขนาดเล็ก

- แหล่งท่องเที่ยววาล์วเคียง [น้ำตกม่วงสร้อย ระยะห่าง 10 กิโลเมตร]

ภาพประกอบ 49 ปายางในเส้นทางเดินสู่น้ำตกม่วงสร้อย

สภาพปัจจุบัน น้ำตกม่วงสร้อยเป็นน้ำตกที่มีชั้นน้ำหลายชั้น มีความสูงไม่มาก ปริมาณน้ำมาก และไหลแรงตลอดปี เป็นน้ำตกที่อยู่ในป่า ที่ต้องเดินเท้าเข้าไปยังน้ำตก บริเวณน้ำตกเป็นป่าไผ่รก ทำให้มองเห็นน้ำตกได้ไม่ชัดเจน

ศักยภาพในการพัฒนา น้ำตกม่วงสร้อย เป็นน้ำตกที่ต้องเดินเท้าเข้าไปเป็นระยะทาง 2 กิโลเมตร บางช่วงเป็นทางขึ้นเขา ไม่สะดวกต่อนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่ไม่ชอบการเดินทางแบบเดินป่า ถ้าหากมีการปรับปรุงสภาพบริเวณน้ำตกให้สะอาดบ้าง (จำเป็นต้องมีการตัดไม้ไผ่บ้าง) เพื่อให้มองเห็นน้ำตกได้ชัดเจน และปรับปรุงสภาพเส้นทางเดินเข้าสู่น้ำตก พร้อมทั้งบอกทิศทาง จะทำให้น้ำตกม่วงสร้อยเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ เพราะระยะทางจากตัวอำเภอไปยังโรงเรียนบ้านปายางที่เป็นจุดพักรถ เป็นระยะทางที่ไม่ไกลมากนัก

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. บ้ายบอกตำแหน่งและทิศทางการเดินทางสู่น้ำตกม่วงสร้อย เนื่องจากในปัจจุบันมีป้ายบอกไว้ที่รอมถนนหมายเลข 1095 เท่านั้น เมื่อเดินทางเข้าไปน้ำตกในระหว่างทางไม่มีป้ายจะทำให้เกิดการหลงทางได้

2. สภาพบริเวณโดยรอบน้ำตก ควรปรับปรุงให้สะดวกต่อการเดินทางเข้าชม สภาพป่าในปัจจุบันค่อนข้างรก

น้ำตกหมอแปง

ภาพประกอบ 50 น้ำตกหมอแปง

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของตัวอำเภอปาย ในเขตบ้านหมอแปง ตำบลแม่นาเติง อำเภอปาย

การเข้าถึง ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1095 (ปาย-แม่ฮ่องสอน) มีทางแยกซ้ายมือระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 102-103 ไปตามเส้นทาง 2 กิโลเมตร จนถึงทางแยกให้เลี้ยวซ้ายไปบ้านหมอแปง ไปจนถึงน้ำตกหมอแปง

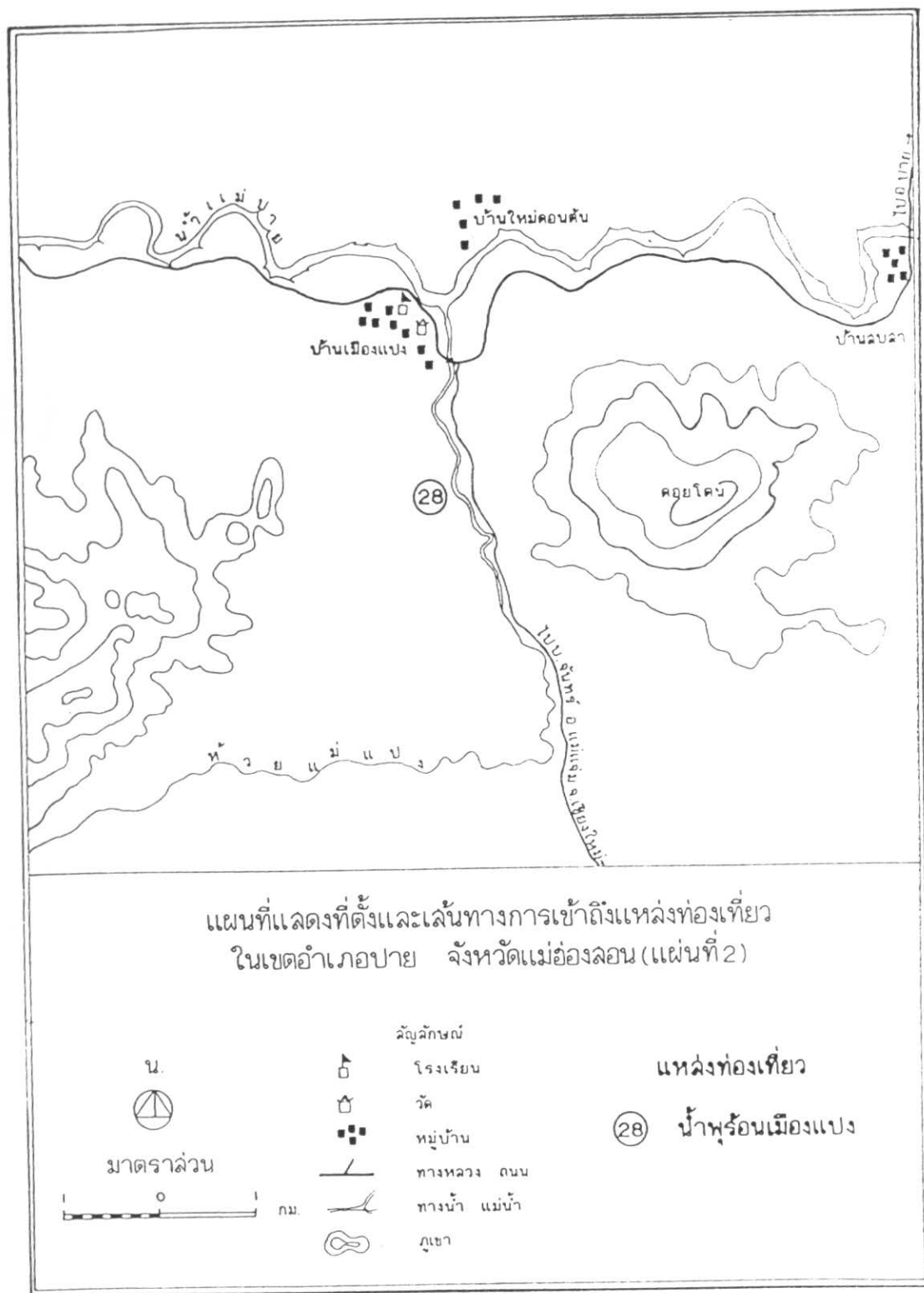
- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวอำเภอบาย-ทางแยกระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 102-103 ระยะทาง 5 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่ทางแยกเข้า-น้ำตกหมอแปง ระยะทาง 4.4 กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 9.4 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 25 นาที จากตัวอำเภอบาย
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ รถยนต์
- สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง [น้ำตกม่วงสร้อย ระยะห่าง 10 กิโลเมตร]

สภาพปัจจุบัน น้ำตกหมอแปงเป็นน้ำตกขนาดกลาง มีปริมาณน้ำไหลแรงตลอดปี ตอนล่างของน้ำตกมีแอ่ง สามารถเล่นน้ำได้

ศักยภาพในการพัฒนา น้ำตกหมอแปงเป็นน้ำตกที่มีการคมนาคมสะดวก รถสามารถเข้าถึงบริเวณน้ำตกได้ สะดวกต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยว อีกทั้งมีปริมาณน้ำมากและไหลแรงตลอดปี จึงเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว แต่บริเวณน้ำตกยังขาดการปรับปรุงในเรื่องศาลาที่พัก ปัจจุบันค่อนข้างทรุดโทรม และไม่มีห้องน้ำ - ห้องส้วม ไว้บริการนักท่องเที่ยว ถ้ามีการปรับปรุงในเรื่องเหล่านี้ให้ดีขึ้น จะเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมมากขึ้น และจากน้ำตกหมอแปงนี้ นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปยังน้ำตกม่วงสร้อยและวัดน้ำฮูได้สะดวก รวมทั้งการแวะตามหมู่บ้านชาวเขาที่อยู่บนเส้นทางในการไปน้ำตกจะทำให้การเดินทางท่องเที่ยวได้ความรู้ในหลาย ๆ ด้าน

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. สร้างศาลาที่พักเพิ่มขึ้น
2. สร้างห้องน้ำ - ห้องส้วม

ภาพประกอบ 51 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผ่นที่ 2)

น้ำพุร้อนเมืองแปง

ภาพประกอบ 52 น้ำพุร้อนเมืองแปง

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของตัวอำเภอปาย ในเขตบ้านเมืองแปง ตำบลเมืองแปง อำเภอปาย

การเข้าถึง ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1095 (ปาย-แม่มาลัย) แยกขวามือระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 91-92 ไปตามเส้นทางปาย-บ้านสบแพม-บ้านเมืองแปง โดยที่น้ำพุร้อนเมืองแปงจะอยู่ทางด้านซ้ายมือห่างจากถนนประมาณ 2 กิโลเมตร

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวอำเภอปาย-ทางแยกเข้าบ้านสบแพม ระยะทาง 5 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่ทางแยกเข้าบ้านสบแพม-น้ำพุร้อนเมืองแปง ระยะทาง 27.7 กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 32.7 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 50 นาที จากตัวอำเภอปาย
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ รถยนต์โดยสารขนาดเล็ก
- สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง [กองแลน ระยะห่าง 29 กิโลเมตร]

สภาพปัจจุบัน น้ำพุร้อนเมืองแปง เป็นน้ำพุร้อนที่มีอุณหภูมิของน้ำประมาณ 90 องศาเซลเซียส บริเวณที่น้ำพุร้อนผุดขึ้นมา มีการวางก้อนหินเป็นแนวยาวเพื่อกักน้ำไว้ ก่อนที่จะให้ไหลลง

ห้วยแบ่งที่อยู่ติดกับบริเวณน้ำพุร้อน บริเวณที่มีน้ำร้อนผุดขึ้นมามีบริเวณกว้างประมาณ 100 ตารางเมตร

ศักยภาพในการพัฒนา น้ำพุร้อนเมืองแปง เป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอปายที่มีระยะทางค่อนข้างไกลกว่าแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ สภาพของถนนบางตอนไม่เอื้ออำนวยต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยว การที่จะพัฒนาน้ำพุร้อนเมืองแปงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ต้องทำการปรับปรุงสภาพของถนนให้ดีขึ้น เนื่องจากในขณะนี้ เป็นถนนลูกรัง และในระยะทาง 2 กิโลเมตรที่แยกเข้าน้ำพุร้อน ถนนลูกรังมีความกว้างของผิวจราจรประมาณ 3 เมตร ควรขยายผิวการจราจรให้กว้างกว่าเดิม และควรสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องอาบน้ำร้อน ห้องสุขา ที่นั่งพักผ่อน ร้านจำหน่ายอาหาร และทำการปรับปรุงบริเวณโดยรอบให้สวยงาม เพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยว

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. สภาพถนนจากทางเข้าบ้านเมืองแปงถึงน้ำพุร้อนเมืองแปง
2. ขยายผิวการจราจรของถนนช่วงทางแยกเข้าน้ำพุร้อนเมืองแปงให้กว้างกว่าเดิม เพื่อให้สะดวกในการเข้าถึง
3. จัดทำป้ายชี้ทางตรงทางแยกเข้าน้ำพุร้อนเมืองแปง

ภาพประกอบ 53 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผ่นที่ 3)

โป่งร้อนท่าปาย

ภาพประกอบ 54 โป่งร้อนท่าปาย

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอบาย ในเขตบ้านท่าปาย ตำบลแม่ฮี้

อำเภอบาย

การเข้าถึง ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1095 (ปาย-แม่มาลัย) แยกซ้ายมือระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 87-88 เข้าสู่โป่งร้อนบ้านท่าปาย

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวอำเภอบาย-ทางแยกเข้าบ้านท่าปาย ระยะทาง 8.3 กิโลเมตร
- ถนนคอนกรีต ตั้งแต่ทางแยกเข้าบ้านท่าปาย-ทางเข้าโป่งร้อนท่าปาย ระยะทาง 3 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่ทางเข้าโป่งร้อนท่าปาย-ที่จอดรถในโป่งร้อนท่าปาย ระยะทาง 1 กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 12.3 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 20 นาที จากตัวอำเภอบาย
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถทุกประเภท
- สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง
 - วัดพระธาตุแม่เย็น ระยะทาง 7.5 กิโลเมตร
 - กองแลน ระยะทาง 8.6 กิโลเมตร

ความสำคัญ เป่งร้อนท่าปายเป็นแหล่งน้ำร้อนธรรมชาติ ที่ผุดขึ้นมาเหนือผิวดินในเขตบ้านท่าปาย ซึ่งชาวบ้านท่าปาย และนักท่องเที่ยวที่แวะผ่านมานิยมมาแช่อาบกันในฤดูหนาว

สภาพปัจจุบัน บริเวณที่เป็นน้ำร้อนผุดขึ้นมาหลายจุด สังเกตได้จากบริเวณที่น้ำผุดจะไม่แห้งผากขึ้น และมีการนำก้อนหินขนาดใหญ่ไปวางไว้รอบ ๆ บริเวณน้ำผุด และบางจุดมีการก่อเป็นขอบซีเมนต์เป็นป่อเล็ก ๆ เพื่อกักน้ำไว้ ก่อนที่จะให้ไหลไปตามลำธารที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งน้ำในลำธารเป็นน้ำเย็น

ศักยภาพในการพัฒนา ปัจจุบันนี้บริเวณเป่งร้อนท่าปายได้รับการปรับปรุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของอำเภอปาย อยู่ในความดูแลของหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ 1 (ห้วยน้ำดัง) ของกรมป่าไม้ มีการจัดสภาพบริเวณเรียบร้อย มีที่นั่งพักผ่อน บริเวณจอดรถกว้างขวาง การที่จะพัฒนาให้ดีขึ้น ควรมีการเพิ่มเติมในเรื่องสุขา ห้องอาบน้ำร้อน เพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นสถานที่ที่ไม่ไกลจากตัวอำเภอปายมากนัก การคมนาคมสะดวก

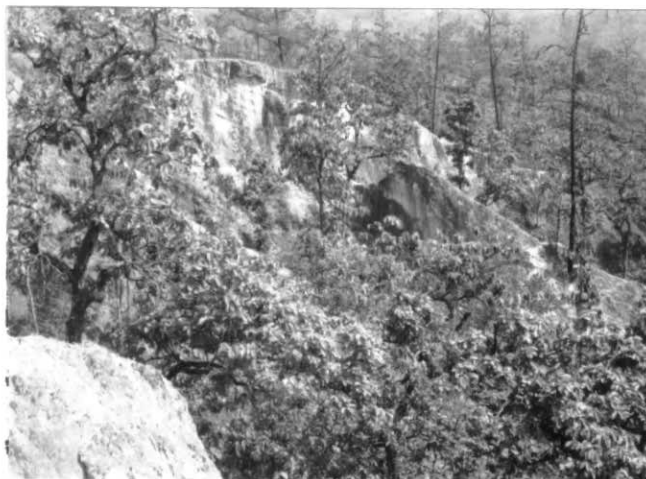
สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. สร้างห้องอาบน้ำร้อน
2. จัดให้มีร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม

ภาพประกอบ 55 ภายในบริเวณเป่งร้อนท่าปาย

กองแลน

ภาพประกอบ 56 กองแลน

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของตัวอำเภอปาย ในเขตบ้านร้องແຫ່ງ ตำบล
ทุ่งยาว อำเภอปาย

การเข้าถึง ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1095 (ปาย-แม่มาลัย) กองแลนอยู่ทางขวามือ
ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 89-90 โดยต้องเดินเท้าไปประมาณ 200 เมตร

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวอำเภอปาย-กองแลน ระยะทาง 8 กิโลเมตร เวลาในการ
เดินทาง 10 นาที จากตัวอำเภอปาย
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถทุกประเภท
- สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง

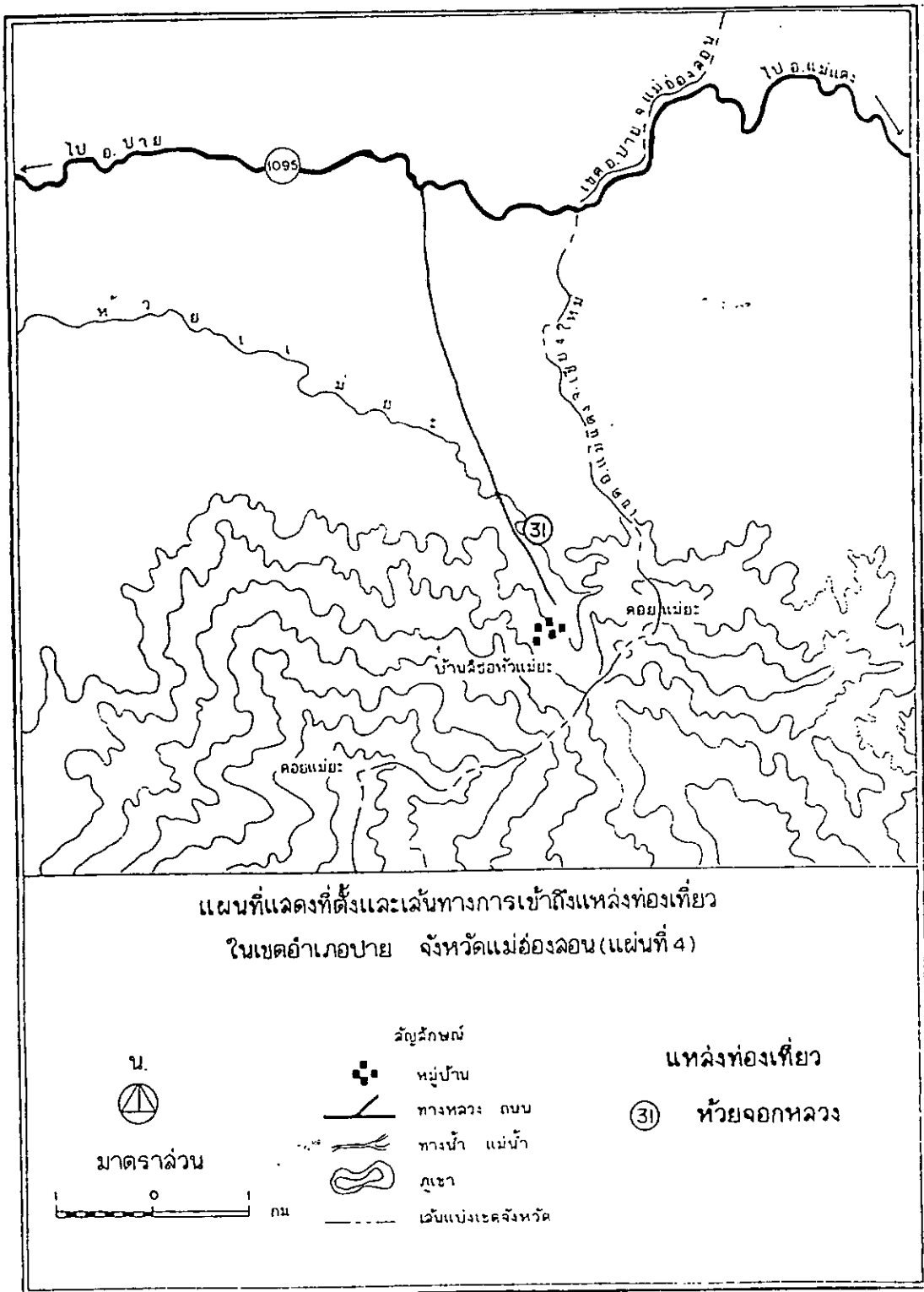
[	โป่งร้อนท่าปาย ระยะห่าง 8.6 กิโลเมตร
]	วัดพระธาตุแม่เย็น ระยะห่าง 10.5 กิโลเมตร

ความสำคัญ กองแลนเป็นลักษณะทางธรณีวิทยา ที่แสดงให้เห็นถึงภัยการของดินที่เกิดขึ้น
ตามธรรมชาติ

สภาพปัจจุบัน กองแลนมีลักษณะเป็นหน้าผาที่ถูกกัดเซาะ เป็นแนวยาว และมีแนวโน้มน่าจะเกิดการพังทลายลงไปทุกปี

ศักยภาพในการพัฒนา จากสภาพที่ตั้งของกองแลนที่ตั้งอยู่ใกล้เส้นทางหลวงและน้ำไกลจากตัวอำเภอป่ามายมาก ซึ่งสะดวกต่อการเดินทาง ถ้าหากมีการพัฒนาบริเวณกองแลนให้ดีขึ้นกว่าเดิม จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ การพัฒนาทำได้โดยการปรับปรุงสภาพบริเวณกองแลนให้มีความสะอาดปราศจากขยะ จัดสร้างศาลาชมลักษณะของกองแลน มีแผ่นป้ายแสดงคำอธิบายทางธรณีวิทยาเกี่ยวกับการเกิดลักษณะเช่นกองแลน เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้แก่นักท่องเที่ยว

สิ่งที่ควรปรับปรุง จัดทำป้ายชื่อของกองแลนให้เป็นที่น่าสนใจแก่ผู้ที่สัญจรไปมา เนื่องจากปัจจุบันนี้ป้ายชื่อมีสภาพทรุดโทรม

ภาพประกอบ 57 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอบาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผ่นที่ 4)

ห้วยจอกหลวง

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันออกของตัวอำเภอปาย ในเขตบ้านแม่ฮี้ ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย

การเข้าถึง ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1095 (ปาย-แม่มาลัย) มีทางแยกขวามือ

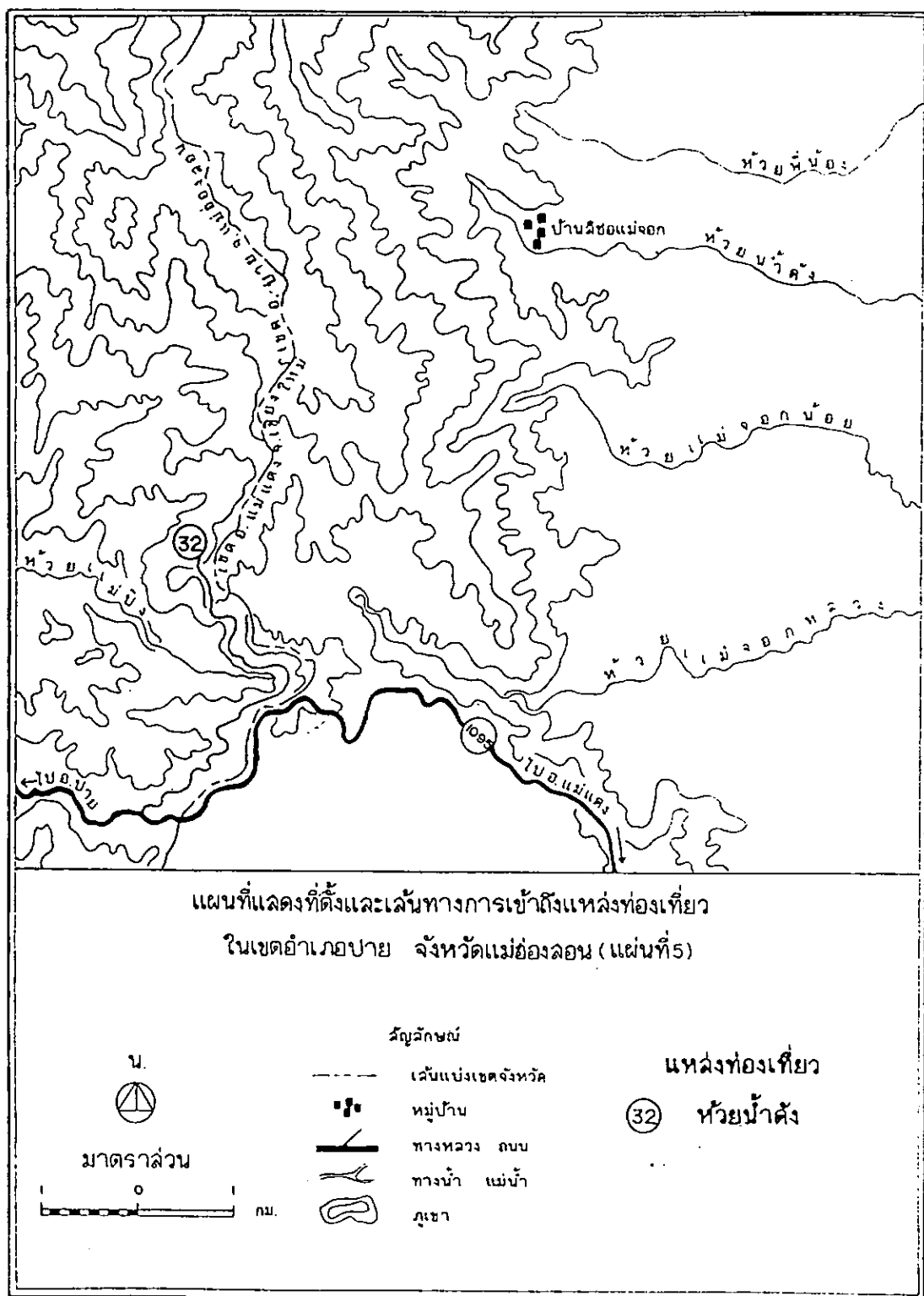
ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 66-67 เข้าสู่หน่วยอนุรักษ์ต้นน้ำห้วยจอกหลวง

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวอำเภอปาย-ทางแยกเข้าห้วยจอกหลวง ระยะทาง 29 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่ทางแยกเข้าห้วยจอกหลวง-หน่วยอนุรักษ์ต้นน้ำ ห้วยจอกหลวง ระยะทาง 14 กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 43 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 1 ชั่วโมง 30 นาที จากตัวอำเภอปาย
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ รถยนต์ทุกประเภท
 - สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง [ห้วยน้ำดัง ระยะทาง 23 กิโลเมตร]

ความสำคัญ ห้วยจอกหลวง อยู่ในความรับผิดชอบของกองอนุรักษ์ต้นน้ำ กรมป่าไม้ มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลการอนุรักษ์ต้นน้ำในเขตอำเภอปาย

สภาพปัจจุบัน ห้วยจอกหลวงเป็นที่ทำการย่อยของกองอนุรักษ์ต้นน้ำ กรมป่าไม้ ตัวทำการตั้งอยู่บนเนินเขา ล้อมรอบไปด้วยพันธุ์ไม้เมืองหนาว

ศักยภาพในการพัฒนา ห้วยจอกหลวงเป็นหน่วยงานของทางราชการ การเข้าชมสามารถเข้าชมสถานที่ได้เลย แต่การพักค้างคืนต้องขออนุญาตก่อน โดยต้องทำหนังสือแจ้งล่วงหน้า การที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้โดยการดูแลรักษาพันธุ์ไม้และบริเวณโดยรอบ ให้สวยและเป็นระเบียบ สะอาดอยู่เสมอ ซึ่งปัจจุบันนี้ห้วยจอกหลวงมีทัศนียภาพที่สวยงาม เป็นระเบียบเรียบร้อยดี

ภาพประกอบ 58 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 5)

ห้วยน้ำดัง

ภาพประกอบ 59 ห้วยน้ำดัง

ประเภท ธรรมชาติ (อุทยานแห่งชาติ)

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันออกของตัวอำเภอปาย ในเขตบ้านห้วยแม่เมือง ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย

การเข้าถึง ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1095 (ปาย-แม่มาลัย) มีทางแยกซ้ายมือระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 65-66 เป็นเส้นทางเข้าสู่ห้วยน้ำดัง

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวอำเภอปาย-ทางแยกเข้าห้วยน้ำดัง ระยะทาง 32 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่ทางแยกเข้าห้วยน้ำดัง-ที่ทำการอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ระยะทาง 6.7 กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 38.7 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 1 ชั่วโมง 15 นาที จากตัวอำเภอปาย
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ รถยนต์
- สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง [ห้วยจอกหลวง ระยะห่าง 23 กิโลเมตร]

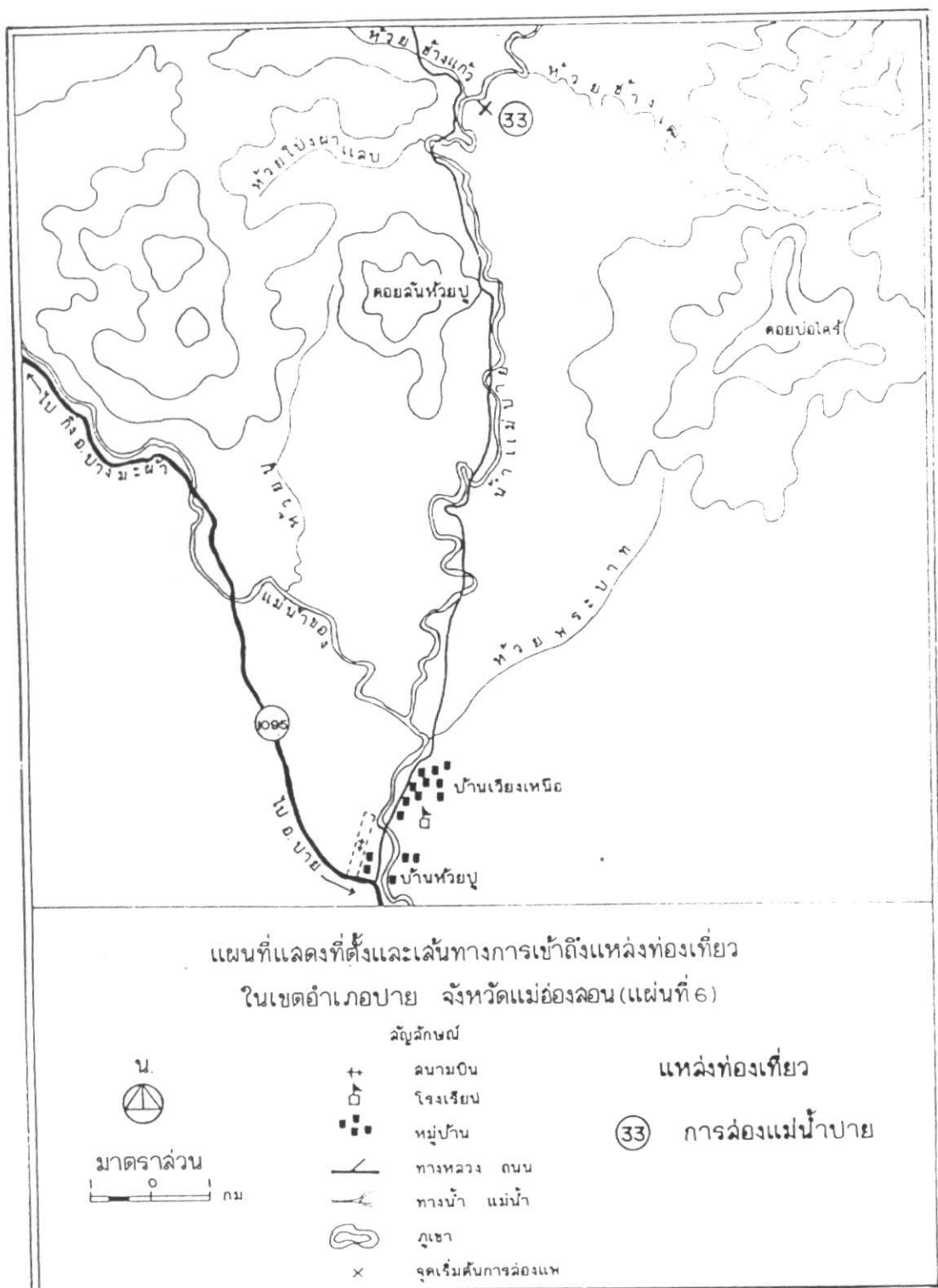
ความสำคัญ ห้วยน้ำดังปัจจุบันได้รับการจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ สังกัดกรมป่าไม้ เป็นสถานที่ปลูกไม้เมืองหนาว เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว โดยมีผู้เข้าชมตลอดทั้งปี โดยเฉพาะฤดูหนาว

มีปริมาณนักท่องเที่ยวมาก อาณาเขตของอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ครอบคลุมพื้นที่ของ 2 จังหวัดคือ จังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดเชียงใหม่

สภาพปัจจุบัน ห้วยน้ำดังมีการปลูกและทดลองพันธุ์ไม้เมืองหนาว ที่จัดทำเป็นแปลงทดลอง และแปลงปลูกเป็นแถวแนวแบบขั้นบันได มีบ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยวพร้อมทั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

ศักยภาพในการพัฒนา ห้วยน้ำดังเป็นสถานที่นักท่องเที่ยวนิยมไปเที่ยวกันมาก ปัจจุบันนี้ เส้นทางคมนาคมสะดวก โดยมากนักท่องเที่ยวจะมาจากจังหวัดเชียงใหม่ การเข้าชมห้วยน้ำดัง สามารถแวะชมแล้วเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวแห่งอื่นได้ ส่วนมากจะผนวกรวมกับแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ ที่อยู่ใกล้เคียงกัน เช่น ไปงเตีอดป่าแป๋ และเมื่อเป็นอุทยานแห่งชาติจึงอยู่ในความรับผิดชอบของกองอุทยานแห่งชาติ กรมป่าไม้ ที่จะพัฒนาห้วยน้ำดัง

สิ่งที่ควรปรับปรุง ถนนจากทางหลวงสาย 1095 เข้าไปยังที่ทำการอุทยาน ควรเป็น ถนนลาดยาง

ภาพประกอบ 60 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 6)

การส่งแม่น้ำปาย

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง ห้วยช้างเผือก บ้านเวียงเหนือ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย

การเข้าถึง ใช้ทางหลวงหมายเลข 1095 (ปาย-แม่ฮ่องสอน) แยกไปบ้านเวียงเหนือ ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 98-99 มีทางแยกขวามือ ไปตามเส้นทางจนถึงห้วยช้างเผือกที่เป็นจุดเริ่มต้นส่งแพ

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวอำเภอปายจนถึงทางแยก ระยะทาง 1 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่ทางแยก-ห้วยช้างเผือก ระยะทาง 15 กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 16 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 30 นาที จากตัวอำเภอปาย
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ รถยนต์โดยสารขนาดเล็ก

ความสำคัญ แม่น้ำปายเป็นแม่น้ำที่ใหญ่และยาวที่สุดของจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีความยาวประมาณ 180 กิโลเมตร ท้องน้ำมีลักษณะเป็นกรวดทราย ในฤดูแล้งน้ำลึกประมาณ 1 เมตร ลำน้ำปายนี้เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากที่ชอบการผจญภัยทางน้ำโดยการส่งแพ

สภาพปัจจุบัน ในปัจจุบันนี้ลำน้ำปายสามารถส่งแพได้ 3 ตอน คือ

1. ช่วงต้นลำน้ำปาย-อำเภอปาย
2. ช่วงจากอำเภอปาย - อำเภอเมือง และ
3. ช่วงอำเภอเมือง-เขตชายแดนไทยพม่า ในที่นี้กล่าวเพียง 2 ช่วงเท่านั้น คือ

1) ช่วงต้นลำน้ำปาย-อำเภอปาย เริ่มต้นที่ห้วยช้างเผือก ใช้เวลาในการส่งแพประมาณ 6 ชั่วโมง ถึง สะพานเวียงเหนือ (บ้านจอมพลใกล้ตัวอำเภอปาย)

2) ช่วงอำเภอปาย- อำเภอเมือง เริ่มต้นที่บ้านหมอแปง ระยะทางการส่งแพทั้งหมด 70 กิโลเมตร ใช้เวลาในการส่งแพอย่างต่ำ 5 วัน

ศักยภาพในการพัฒนา การส่งแม่น้ำปายเป็นการท่องเที่ยวแบบผจญภัย ที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังอำเภอปาย การส่งแม่น้ำปาย มีทั้งการส่งแพ และการใช้เรืออย่างเป็นพาหนะ ในปัจจุบันนี้มีกลุ่มบริษัททัวร์ที่รับจัดการส่งแพหลายกลุ่มด้วยกัน รวมทั้งของที่ว่าการ

อำเภอปาย ถ้าหากมีการรวมกลุ่มของผู้ที่จัดทัวร์ และมีการจัดระเบียบรวมทั้งมาตรฐานของการบริการจะทำให้การส่งแม่ค้าปายเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวมากกว่าเดิม และการส่งแม่ค้าปายที่มีความปลอดภัยต่อนักท่องเที่ยว จะอยู่ในช่วงตอนปลายฤดูฝน ฤดูหนาว เนื่องจากกระแสไม่เชี่ยวมาก และสภาพภูมิประเทศสองฝั่งแม่น้ำคงาม

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. ส่งเสริมให้ปลูกไม้บริเวณต้นทางการส่งแพ เพื่อให้มีไม้ไผ่เพียงพอในการส่งแพ
2. ส่งเสริมให้นาไม้ไผ่ที่ใช้ส่งแพแล้วไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นให้คุ้มค่า เช่น ใช้ทำตอกจักสาน ใช้ทำหัตถกรรมอื่น ๆ เป็นต้น

วัดน้ำฮู

ภาพประกอบ 61 พระพุทธรูปอุ่นเมือง

ประเภท ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันตกของตัวอำเภอปาย ในเขตบ้านน้ำฮู ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย

การเข้าถึง ใช้เส้นทางพาย-บ้านน้ำฮู

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ที่ว่าการอำเภอพาย-โรงพยาบาลอำเภอพาย ระยะทาง 1 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่โรงพยาบาลอำเภอพาย-วัดน้ำฮู ระยะทาง 3.7 กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 4.7 กิโลเมตร ระยะเวลาในการเดินทาง 10 นาที จากตัวอำเภอพาย
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถทุกประเภท
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

[	วัดพระธาตุแม่เย็น ระยะทาง 7.2 กิโลเมตร
[	น้ำตกหมอบาง ระยะทาง 5.3 กิโลเมตร

ความสำคัญ วัดน้ำฮูเป็นวัดที่ประดิษฐานพระพุทธรูปอุ่นเมือง ที่เป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่เมืองพาย องค์พระพุทธรูปเป็นโลหะทองสัมฤทธิ์ หน้าตักกว้าง 80 เซนติเมตร สูง 111 เซนติเมตร พระพุทธรูปนี้เป็นพระสิงห์รุ่นที่ 3 อายุประมาณ 600 ปี มีพระเศียรกลวง ส่วนบนเปิดปิดได้ ตรงพระเศียรมีน้ำขังอยู่ เมื่อตักน้ำในพระเศียรออกหมด จะมีน้ำซึมออกมาในพระเศียรอีก

สภาพปัจจุบัน พระพุทธรูปอุ่นเมืองประดิษฐานอยู่ในวิหารที่สร้างขึ้นใหม่ การเข้าสักการะพระพุทธรูปต้องขออนุญาตจากทางวัดก่อน จึงจะเข้าไปสักการะได้

ศักยภาพในการพัฒนา วัดน้ำฮูมีสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชม คือ พระพุทธรูปที่มีน้ำอยู่ในพระเศียร การที่จะไปชมต้องมีการขออนุญาตทางวัดจึงจะเปิดให้เข้าชมได้ ซึ่งบางครั้งทำให้ขาดการเคารพในเรื่องของทางศาสนา เนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องการมาดูว่าพระพุทธรูปมีน้ำอยู่ในพระเศียรจริงหรือไม่ ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายในการมาสักการะบูชา

วัดพระธาตุแม่เย็น

ภาพประกอบ 62 วัดพระธาตุแม่เย็น

ประเภท ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน

ที่ตั้ง ตั้งอยู่บนเนินเขาทางทิศตะวันออกของตัวอำเภอปาย ในเขตบ้านแม่เย็น ตำบลแม่ฮี้

อำเภอปาย

การเข้าถึง ใช้เส้นทางปาย-บ้านแม่เย็น

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ที่ว่าการอำเภอ-สะพานข้ามแม่น้ำปาย ระยะทาง 500 เมตร
- ถนนคอนกรีต ตั้งแต่สะพานข้ามแม่น้ำปาย-วัดพระธาตุแม่เย็น ระยะทาง 2.0 กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 2.5 กิโลเมตร ระยะเวลาในการเดินทาง 10 นาที
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ และรถยนต์ขนาดเล็ก
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

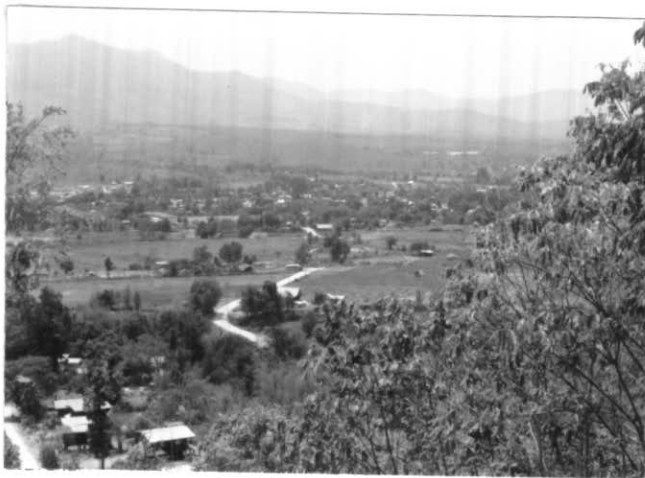
{	วัดน้ำฮู ระยะห่าง 7.2 กิโลเมตร
{	โป่งร้อนท่าปาย ระยะห่าง 7.5 กิโลเมตร
{	กองแลน ระยะห่าง 10.5 กิโลเมตร

ความสำคัญ วัดพระธาตุแม่เย็น เป็นวัดที่ตั้งอยู่บนเนินเขา มีเจดีย์ที่สร้างในสมัยอาณาจักรล้านนา เป็นวัดสำคัญวัดหนึ่งในอำเภอปาย

สภาพปัจจุบัน ภายในวัดพระธาตุแม่เย็น ประกอบไปด้วย เจดีย์ โบสถ์ กุฏิสงฆ์ และศาลาที่พักของภรรวาส บริเวณของวัดมีบริเวณค่อนข้างแคบเนื่องจากตั้งอยู่บนเนินเขา

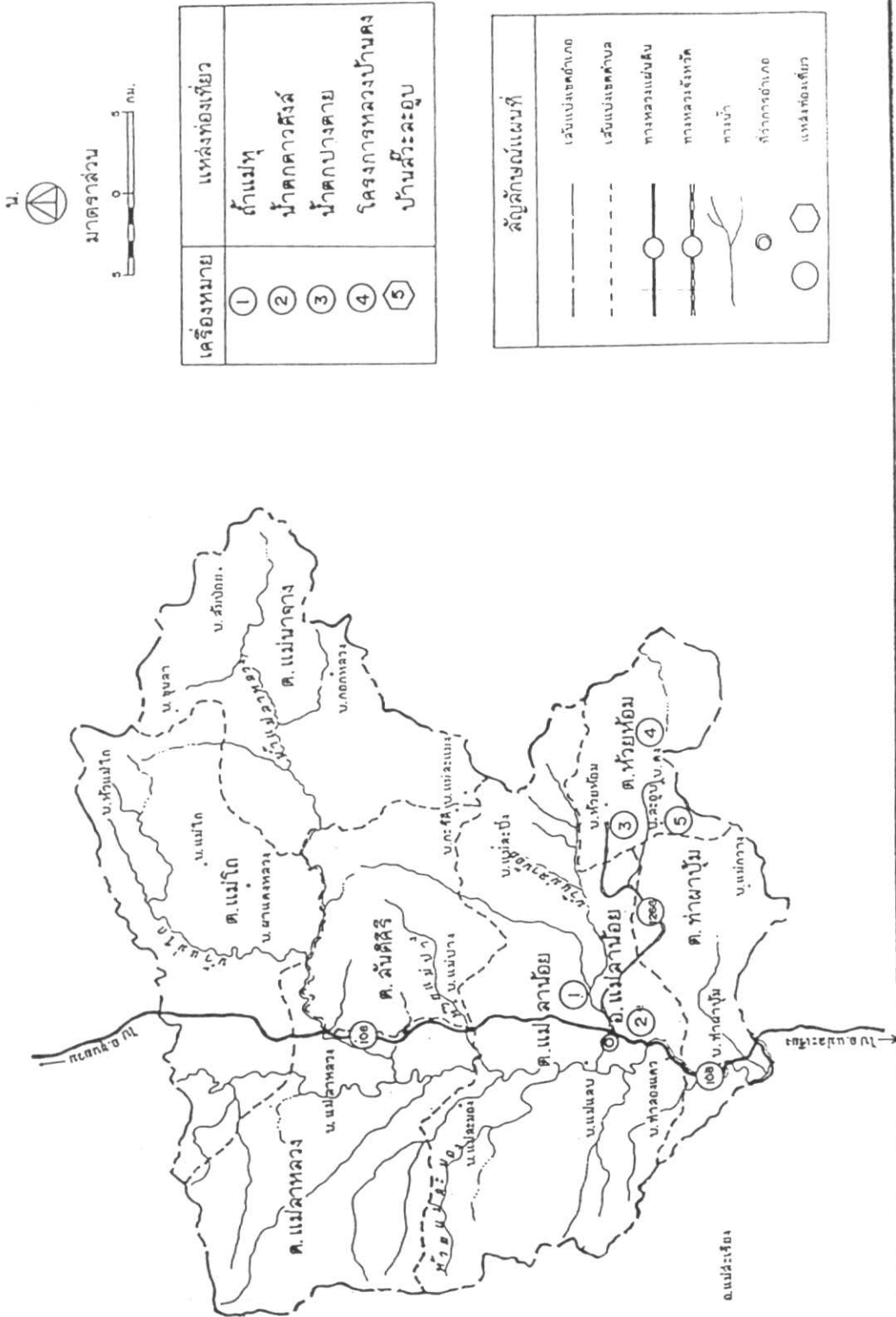
ศักยภาพในการพัฒนา วัดพระธาตุแม่เย็น เป็นวัดที่อยู่ไม่ไกลจากตัวอำเภอปายมาก และตั้งอยู่บนเนินเขา ที่มองเห็นได้ชัดเจนจากทุกแห่งของอำเภอปาย และเมื่อขึ้นไปบนวัดก็สามารถมองเห็นทิวทัศน์ของอำเภอปายได้เป็นบริเวณกว้างเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยว และการเข้าถึงวัด สามารถใช้รถหรือเดินเท้าได้

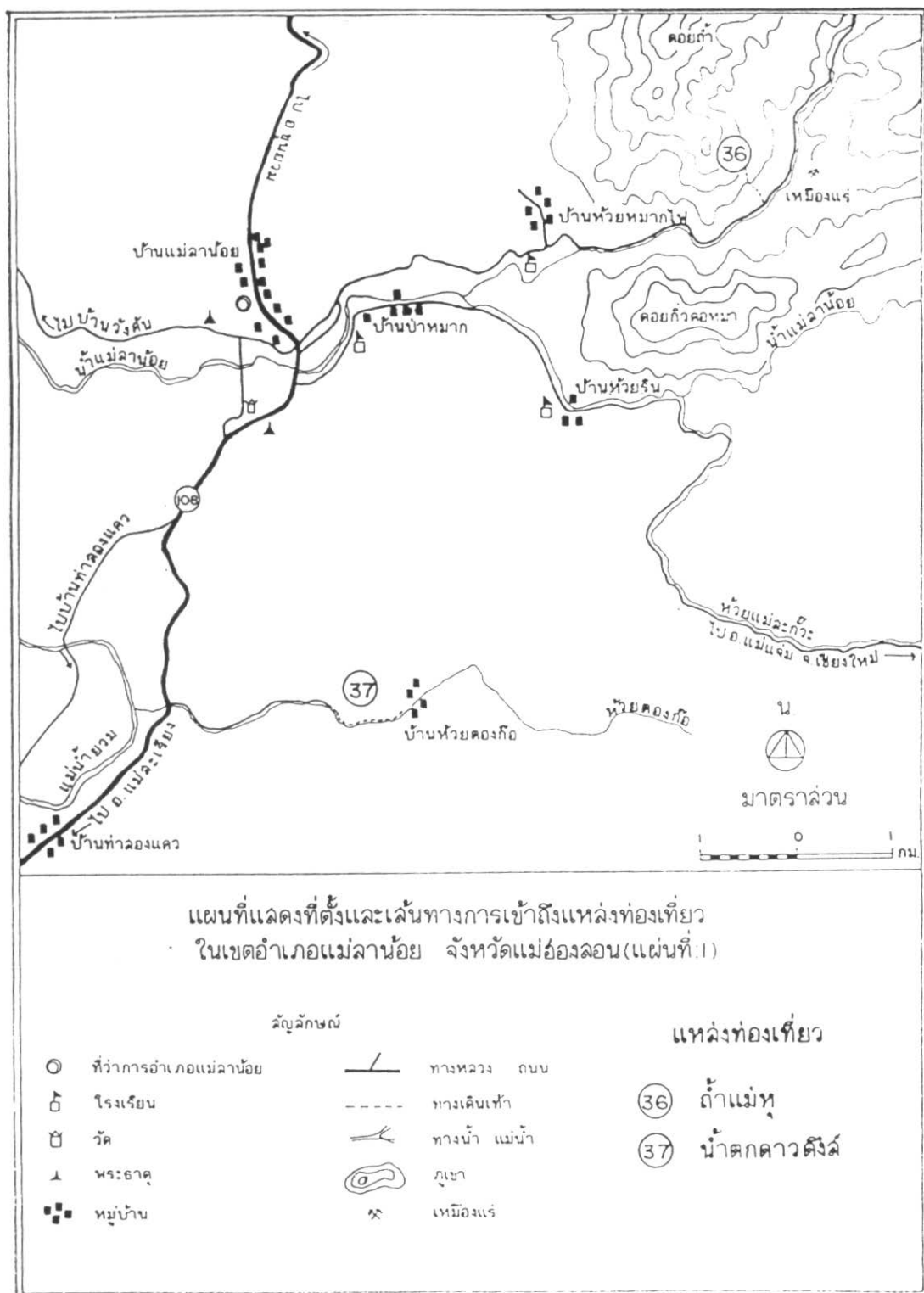
สิ่งที่ควรปรับปรุง จัดหาถังขยะให้เพียงพอ ปัจจุบันมีการทิ้งขยะลงไปด้วยตามต้นไม้ที่อยู่บริเวณด้านล่างของวัด

ภาพประกอบ 63 ทิวทัศน์ปายมองจากวัดพระธาตุแม่เย็น

แผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอแม่ลาน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

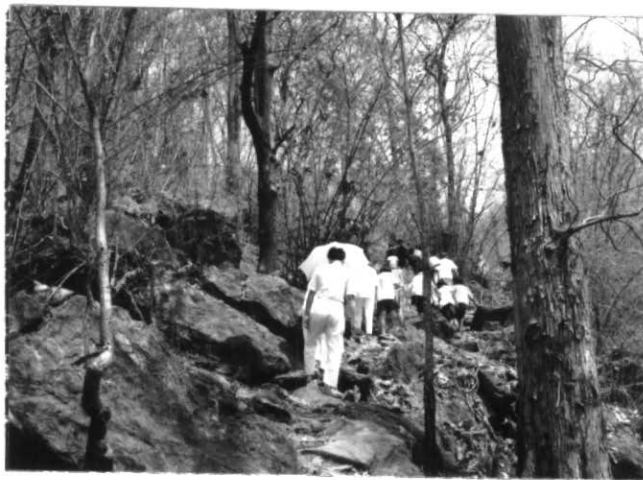

ภาพประกอบ 65 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอแม่ลาน้อย
จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผ่นที่ 1)

ถ้ำแม่หลู

ภาพประกอบ 66 ถ้ำแม่หลู

ภาพประกอบ 67 ทางเดินขึ้นสู่ถ้ำแม่หลู

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันออกของตัวอำเภอแม่ลาน้อย ในเขตบ้านป่าหมาก ตำบลแม่ลาน้อย

อำเภอแม่ลาน้อย

การเข้าถึง ใช้ทางหลวงหมายเลข 108 (แม่ลำน้อย-แม่สะเรียง) แยกซ้ายมือระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 132-133 ตามเส้นทางแม่ลำน้อย-บ้านป่าหมาก ซึ่งเป็นเส้นทางไปเมืองแร่ ของห้างหุ้นส่วนจำกัด P.V. ซัพพลายส์ (ไทยแลนด์)

- ถนนลูกรัง ตั้งแต่ตัวอำเภอแม่ลำน้อย-บ้านป่าหมาก-เมืองแร่ ระยะทาง 5 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 15 นาที
- ทางเดินเท้า ตั้งแต่เมืองแร่-ถ้ำแม่หู ซึ่งเป็นทางขึ้นเขา ระยะทาง 100 เมตร
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ รถยนต์ทุกประเภท
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง [น้ำตกดาวตึงส์ ระยะห่าง 11 กิโลเมตร]

ความสำคัญ ถ้ำแม่หูเป็นถ้ำขนาดเล็ก ตั้งอยู่ในเขาในบริเวณป่าแม่หู มีความลึกภายในถ้ำประมาณ 15 เมตร

สภาพปัจจุบัน ถ้ำแม่หูปัจจุบันนี้ได้รับการดัดแปลงจากสภาพเดิมตามธรรมชาติ ำให้กลายเป็นที่พำนักของสงฆ์ โดยบริเวณปากถ้ำมีการเทพื้นคอนกรีต และมีฝ้าม่านประดับทำให้ขาดความเป็นธรรมชาติ และบริเวณรอบถ้ำเป็นที่ทำเหมืองแร่ ของห้างหุ้นส่วนจำกัด P.V. ซัพพลายส์ (ไทยแลนด์)

ศักยภาพในการพัฒนา โอกาสที่จะพัฒนาถ้ำแม่หูให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว นั้น มีอุปสรรคมาก แม้ว่าจะอยู่ไม่ไกลจากตัวอำเภอก็ตาม เนื่องจากอยู่ในเขตเมืองแร่มีมลภาวะทั้งทางฝุ่นเสียง และบางครั้งมีการระเบิดหินที่ส่งผลต่อถ้ำ รวมทั้งการใช้ถ้ำเป็นสำนักสงฆ์ ที่ถือเป็นการยึดครองถ้ำ ทำให้นักท่องเที่ยวไม่มีความสะดวกในการเข้าชม

สิ่งที่ควรปรับปรุง ย้ายสำนักสงฆ์ให้มาตั้งอยู่บริเวณเชิงเขา

น้ำตกดาวดิงส์

ภาพประกอบ 68 สายน้ำที่ไหลมาจากน้ำตกดาวดิงส์

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของตัวอำเภอแม่ลาน้อย ในเขตบ้านทุ่งรวงทอง ตำบลแม่ลาน้อย อำเภอแม่ลาน้อย

การเข้าถึง ใช้ทางหลวงหมายเลข 108 (แม่ลาน้อย-แม่สะเรียง) แยกซ้ายมือระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 128-129

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวอำเภอแม่ลาน้อย-ทางแยกเข้าน้ำตก ระยะทาง 4 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่ทางแยกเข้าน้ำตก-น้ำตกดาวดิงส์ ระยะทาง 2 กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 6 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 15 นาที จากตัวอำเภอแม่ลาน้อย
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ รถยนต์ขนาดเล็ก
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง [ถ้ำแม่หุ ระยะทาง 11 กิโลเมตร]

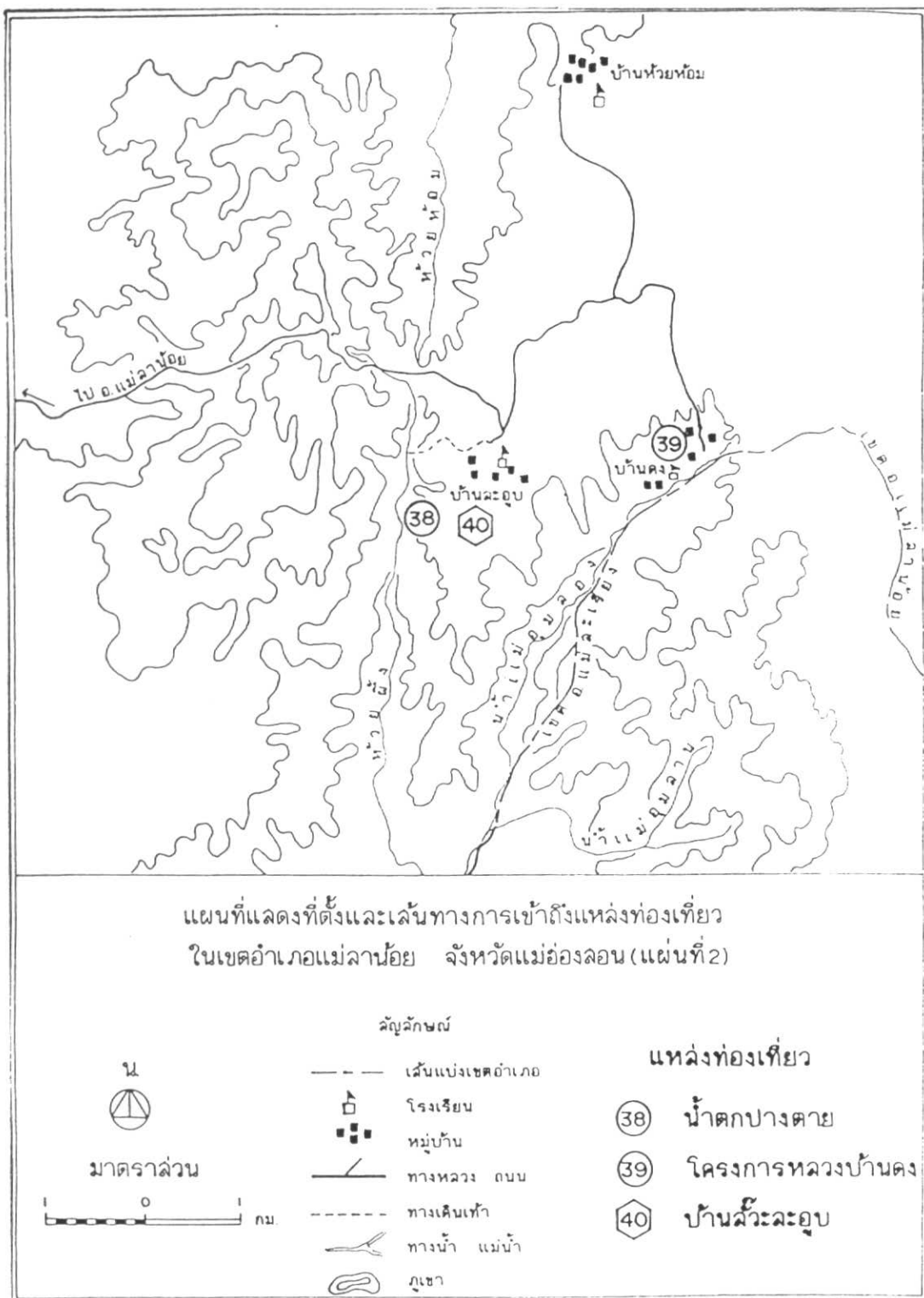
ความสำคัญ น้ำตกดาวดิงส์ เป็นน้ำตกขนาดเล็ก

สภาพปัจจุบัน น้ำตกดาวดิงส์ ปัจจุบันมีน้ำตกในช่วงฤดูฝนเท่านั้น สภาพเส้นทางที่เข้าสู่ น้ำตกมีพื้นผิวเป็นดินปนลูกรัง ที่ก่อให้เกิดความลำบากในการเดินทางในฤดูฝน

ศักยภาพในการพัฒนา น้ำตกดาวดึงส์มีฤดูกาลที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวในฤดูฝน แต่ปริมาณน้ำมีจำนวนน้อยลงทุกปี อันเนื่องมาจากการตัดไม้ในช่วงต้นน้ำของน้ำตก โอกาสที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวนั้น ต้องป้องกันมิให้มีการตัดไม้ และจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกไว้ให้นักท่องเที่ยว เช่น ศาลาที่พัก ถึงขยะ การซ่อมแซมเส้นทาง

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. จัดหาป้ายชื่อของน้ำตกติดไว้ริมเส้นทางหมายเลข 108 เพื่อให้สังเกตได้ง่าย
2. จัดทำที่นั่งพักผ่อน

ภาพประกอบ 69 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอแม่ลาวน้อย
จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผ่นที่ 2)

น้ำตกปางตาย

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันออกของตัวอำเภอแม่ลาน้อย ในเขตบ้านละอูป ตำบลห้วยหอม อำเภอแม่ลาน้อย

การเข้าถึง ใช้ทางหลวงหมายเลข 108 (แม่ลาน้อย-แม่สะเรียง) แยกซ้ายมือระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 132-133 ไปตามเส้นทางหมายเลข 1266 แม่ลาน้อย-บ้านแม่แฮ)

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวอำเภอแม่ลาน้อย-ทางแยกระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 132-133 ระยะทาง 1 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่ทางแยกเข้า-ทางเข้าน้ำตกปางตาย ระยะทาง 26 กิโลเมตร
- ทางเดินเท้า ตั้งแต่ทางเข้าน้ำตก-น้ำตกปางตาย ระยะทาง 2 กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 29 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 2 ชั่วโมง จากตัวอำเภอแม่ลาน้อย
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ รถยนต์โดยสารขนาดเล็ก
- สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง

[	บ้านลี้ะละอูป ระยะห่าง 7 กิโลเมตร
]	โครงการหลวงบ้านดง ระยะห่าง 11 กิโลเมตร

สภาพปัจจุบัน น้ำตกปางตายเป็นน้ำตกที่เป็นชั้นเล็ก ๆ จำนวนหลายชั้น อยู่บนป่า ต้องเดินเท้าเข้าไป ปัจจุบันนี้เป็นเส้นทางทัวรป่าของนักท่องเที่ยว

ศักยภาพในการพัฒนา น้ำตกปางตายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวประเภท ทัวรป่าที่ต้องมีมัคคุเทศก์นำทาง ซึ่งปัจจุบันนี้ได้มีมัคคุเทศก์ทำทัวรป่าในหมู่บ้านละอูปเพราะถ้าเป็นการเดินทางไปเที่ยวน้ำตกปางตายแห่งเดียว จะทำให้ไม่คุ้มค่ากับการเดินทาง ถ้าหากเป็นการจัดทัวรป่าที่ทำกันในปัจจุบันนี้ จะทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และความเพลิดเพลินหลายด้าน เริ่มตั้งแต่การชมสภาพความเป็นอยู่ของชาวเขาเผ่าลี้ะที่บ้านละอูป และขี่ช้างเดินป่าไปยังน้ำตกปางตาย

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. ป้ายแสดงตำแหน่งที่ตั้งของน้ำตกบางตายตามเส้นทางหมายเลข 1266 เนื่องจากในปัจจุบันมีป้ายแสดงไว้ริมทางหลวง หมายเลข 108 เท่านั้น เมื่อเข้าไปยังเส้นทางหมายเลข 1266 ไม่มี ทำให้เกิดความลำบากในการค้นหาทางเข้าสู่ น้ำตก

2. การจัดทัวร์ป่าต้องมีการให้ความรู้แก่ผู้มาศึกษาในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ไม่ให้มีการทิ้งขยะเกลื่อนกลาดในแหล่งท่องเที่ยว ไม่ตัดไม้ทำลายป่า

โครงการหลวงบ้านดง

ภาพประกอบ 70 ที่ทำการโครงการหลวง

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันออกของตัวอำเภอแม่ลาน้อย ในเขตบ้านดง ตำบลห้วยห้อม อำเภอแม่ลาน้อย

การเข้าถึง ใช้ทางหลวงหมายเลข 108 (แม่ลาน้อย-แม่สะเรียง) แยกซ้ายมือระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 132-133 ไปตามเส้นทางหมายเลข 1266 (แม่ลาน้อย-บ้านแม่แฮ)

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวอำเภอแม่ลาน้อย-ทางแยกระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 132-133 ระยะทาง 1 กิโลเมตร

- ถนนลูกรัง ตั้งแต่ทางแยกเข้า-บ้านดง ระยะทาง 31 กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 32 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 1 ชั่วโมง
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ รถยนต์โดยสารขนาดเล็ก
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง [บ้านลี้จะละอูบ ระยะทาง 4 กิโลเมตร]

ความสำคัญ โครงการหลวงบ้านดง เป็นโครงการหนึ่งของโครงการพระราชดำริ ที่บ้านดงนี้ โครงการหลวงมีส่วนในการสนับสนุนและส่งเสริมให้ราษฎรในบ้านดงและหมู่บ้านใกล้เคียง ปลูกพืชเมืองหนาว เพื่อเป็นการเสริมรายได้

สภาพปัจจุบัน บริเวณที่ทำการของโครงการหลวงบ้านดง ตั้งอยู่บนเนินเขา ที่สามารถมองเห็นภูมิทัศน์ได้โดยรอบ มีการปลูกดอกไม้เมืองหนาวหลากหลายพันธุ์ ซึ่งจะมีดอกไม้ให้ชมตลอดปี รวมทั้งสภาพอากาศที่หนาวเย็นตลอดปี สำหรับบ้านพักต้องมีการติดต่อยังโครงการหลวงบ้านดง เป็นการล่วงหน้า

ภาพประกอบ 71 พันธุ์ไม้ดอกเมืองหนาวในโครงการหลวงบ้านดง

ศักยภาพในการพัฒนา โครงการหลวงบ้านดง มีบ้านพักรับรอง 1 หลัง ที่ใช้เป็นที่พักของนักท่องเที่ยว รวมทั้งมีสิ่งอำนวยความสะดวกพร้อม อุปสรรคในการพัฒนา คือ สภาพของถนนที่เข้ามายังบ้านดง ที่ใช้การได้เฉพาะฤดูแล้งเท่านั้น ถ้าหากมีการปรับปรุงสภาพถนนให้ดีขึ้น เป็น

สถานที่แห่งหนึ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชมได้มากขึ้น นอกจากจะได้ชมสภาพธรรมชาติที่งดงามแล้ว ยังมีสภาพวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่อยู่บ้านดงให้ชม และสามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง คือ บ้านลี้วะละอุบ และน้ำตกปางตายได้

สิ่งที่ควรปรับปรุง ถนนจากอำเภอมะละน้อยไปยังบ้านดง ควรเป็นถนนลูกรังอัดแน่น เพื่อให้ใช้ถนนได้ตลอดทั้งปี

บ้านลี้วะละอุบ

ภาพประกอบ 72 ทิวไร่ข้างบ้านละอุบ เส้นทางน้ำตกปางตาย

ประเภท ศิลปวัฒนธรรม

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันออกของตัวอำเภอมะละน้อย ในเขตบ้านละอุบ ตำบลห้วยห้อม

อำเภอมะละน้อย

การเข้าถึง ใช้ทางหลวงหมายเลข 108 (แม่ลาน้อย-แม่สะเรียง) แยกซ้ายมือระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 132-133 ไปตามเส้นทางหมายเลข 1266 (แม่ลาน้อย-บ้านแม่แฮ)

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวอำเภอแม่ลาน้อย-ทางแยกระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 132-133 ระยะทาง 1 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่ทางแยกเข้า-บ้านละอูบ ระยะทาง 27 กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 28 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 50 นาที จากตัวอำเภอแม่ลาน้อย
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ รถยนต์โดยสารขนาดเล็ก
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง [โครงการหลวงบ้านดง ระยะห่าง 4 กิโลเมตร]

ความสำคัญ บ้านละอูบเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าลัวะที่มีชื่อเสียงในด้านการทำเครื่องเงิน

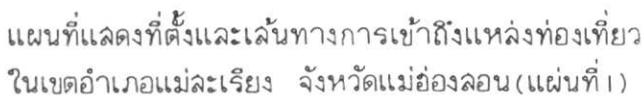
สภาพปัจจุบัน ชาวเขาเผ่าลัวะที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านละอูบนั้นนอกจากมีอาชีพหลักในการทำเกษตรกรรมแล้ว อาชีพที่ทำนอกล่วงจากการเกษตรกรรม คือ การทำเครื่องเงิน โดยจัดตั้งเป็นชมรมผู้ทำเครื่องเงินเมื่ออยู่ด้วยกัน 3 กลุ่ม พร้อมทั้งมีสถานที่ไว้จำหน่ายสินค้าเครื่องเงิน รวมทั้งการสาธิตให้นักท่องเที่ยวได้ชม นอกจากการทำเครื่องเงินแล้ว มีการธุรกิจทางด้านทัวร์ป่า (ใช้ช้างเป็นพาหนะ) ซึ่งเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

ศักยภาพในการพัฒนา ธุรกิจด้านการทำเครื่องเงิน และการทำทัวร์ป่าของชาวบ้านละอูบ นำที่จะจัดรวมกันไว้ในการท่องเที่ยวคราวเดียวกัน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชมทั้งวัฒนธรรมและสภาพธรรมชาติไปพร้อม ๆ กัน โดยการจัดรายการการชมการทำเครื่องเงินและสภาพหมู่บ้านในช่วงเช้า ตอนบ่ายจัดนำเที่ยวแบบทัวร์ป่าจากบ้านละอูบไปยังน้ำตกปางตาย

สิ่งที่ควรปรับปรุง ถนนจากอำเภอแม่ลาน้อยไปบ้านละอูบ ควรเป็นถนนลูกรังอัดแน่น

ภาพประกอบ 73 เส้นทางสู่บ้านละอูนและบ้านดง

๔๑) ท่งบัวตองคอยแม่เหาะ

ภาพประกอบ 75 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยววนเขตกาเหอแม่สะเรียง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผ่นที่ 1)

ทุ่งบัวตองดอยแม่เหาะ

ภาพประกอบ 76 ทุ่งบัวตอง

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันออกของตัวอำเภอแม่สะเรียง ในเขตบ้านแม่เหาะ ตำบลแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง

การเข้าถึง ใช้ทางหลวงหมายเลข 108 (แม่สะเรียง-ฮอด) ทุ่งบัวตองดอยแม่เหาะ อยู่ในช่วงหลักกิโลเมตรที่ 84

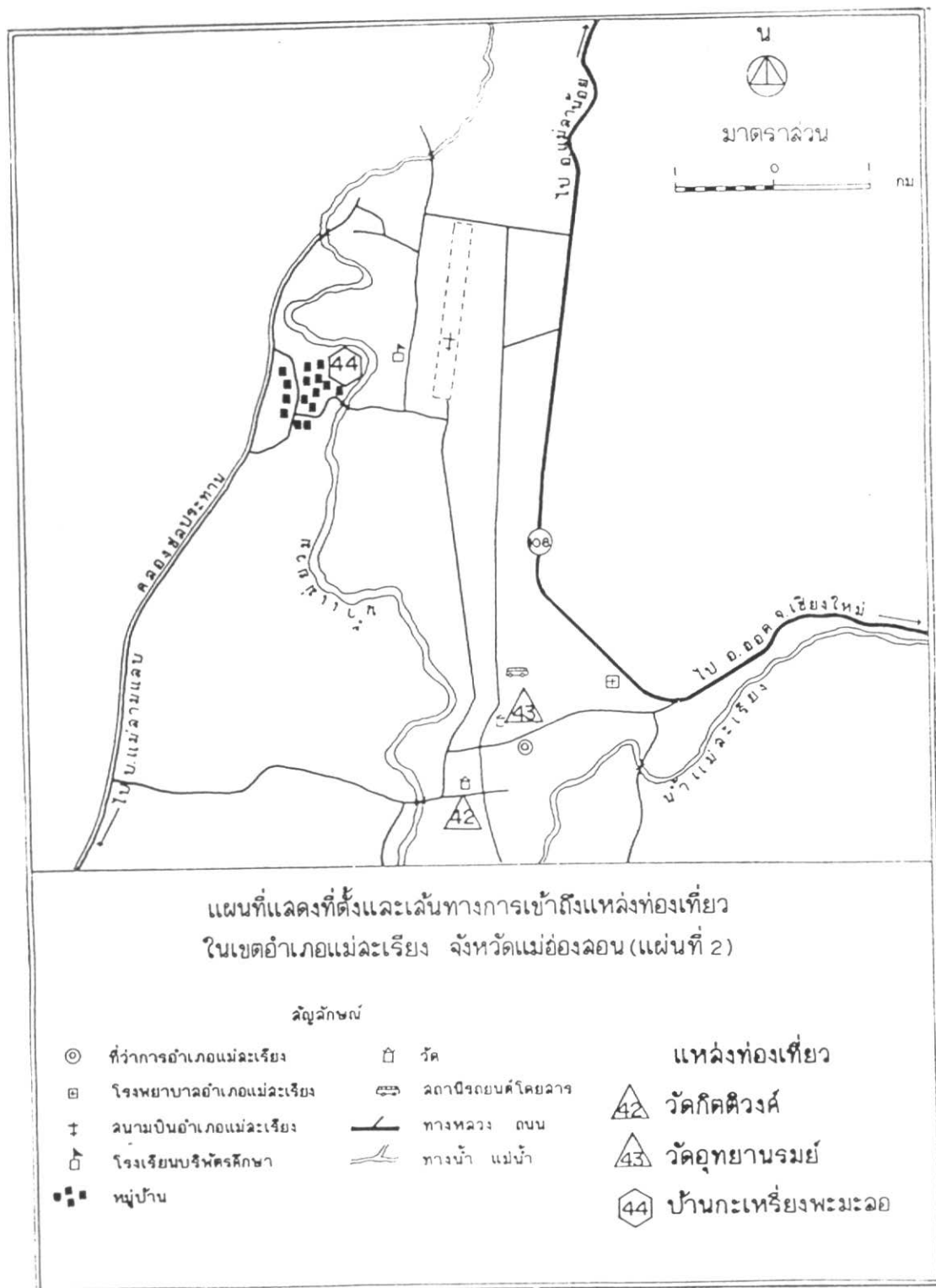
- ถนนลาดยางตลอดสาย ตั้งแต่ตัวอำเภอแม่สะเรียง-ทุ่งบัวตองดอยแม่เหาะ
- ระยะทาง 17 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 35 นาที จากตัวอำเภอแม่สะเรียง
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ และรถยนต์ทุกประเภท

ความสำคัญ ทุ่งบัวตองดอยแม่เหาะ เป็นสถานที่อีกแห่งหนึ่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่มีดอกบัวตองขึ้นตามภูเขาสูง ซึ่งดอกบัวตองจะบานในช่วงเดือนตุลาคม-เดือนธันวาคมของทุกปี

สภาพปัจจุบัน ดอกบัวตองที่ดอยแม่เหาะอยู่ริมสองข้างทางหลวงหมายเลข 108 บางช่วงจะมีไร่กะหล่ำปลีของชาวเขาเผ่าม้งปลูกไว้สลับกันกับดอกบัวตอง

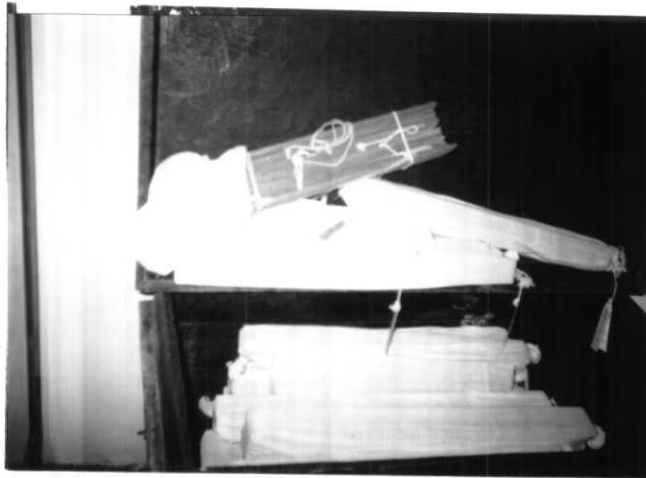
ศักยภาพในการพัฒนา พุ่มบัวตองที่ดอยแม่เหาะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ริมทางหลวง สะดวกต่อการเข้าถึงและมีระยะทางไม่ไกลจากตัวอำเภอแม่สะเรียง ผู้คนที่สัญจรไปมาระหว่าง จังหวัดเชียงใหม่กับจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ใช้เส้นทางนี้ เมื่อผ่านมาสามารถแวะชมได้ นอกจากนี้ ดอกบัวตองให้แวะชมได้แล้ว ยังมีหมู่บ้านชาวเขาที่อยู่บริเวณข้างทางคือ บ้านแม่เหาะ ที่นักท่องเที่ยวสามารถชมสภาพชีวิตความเป็นอยู่ได้ รวมทั้งอาชีพเกษตรกรรมที่ขึ้นชื่อของหมู่บ้านนี้คือ การปลูกกะหล่ำปลีตามสองข้างทาง ในรูปขั้นบันได ทำให้ได้บรรยากาศของการท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่ง และเพื่อเป็นการดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวที่แวะชมดอกบัวตอง ควรมีสถานที่จำหน่าย ผลิตภัณฑ์ของชาวเขาด้วย เพื่อเป็นการส่งเสริมรายได้อีกทางหนึ่ง สินค้าที่จำหน่ายควรจัดทำใน รูปของที่ระลึก เช่น ผ้าทอพื้นเมืองของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่นำมาทำเป็นกระเป๋า ผ้าทอตัดเย็บ เป็นที่รองจาน เป็นต้น

สิ่งที่ควรปรับปรุง ช่วยกันรักษาดอกบัวตองที่อยู่ริมทางหลวงไว้ให้มีต้นดอกบัวตอง ทั้งสอง ข้างทางอย่าให้ขาดเป็นช่วง

ภาพประกอบ 77 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอแม่ละเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วัดกิตติวงศ์

ภาพประกอบ 78 คัมภีร์ธรรมโบราณใบลานที่นำมาจากถ้ำผาแดงริมฝั่งแม่น้ำสาละวิน

ประเภท ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน

ที่ตั้ง ถนนวัยศึกษา ใกล้กับตลาดสดสุขาภิบาลแม่สะเรียง ตำบลแม่สะเรียง อำเภอแม่สะเรียง

การเข้าถึง ถนนคอนกรีต ระยะทาง 300 เมตร จากตัวเมืองแม่สะเรียง แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง

- วัดอุทยานรมย์ ระยะทาง 400 เมตร

ความสำคัญ วัดกิตติวงศ์เป็นวัดที่ประดิษฐาน พระสารีริกธาตุและคัมภีร์โบราณที่ค้นพบที่ถ้ำผาแดงริมฝั่งแม่น้ำสาละวิน ในเขตประเทศไทย ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่จารึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของดินแดนล้านนากับพม่า

ศักยภาพในการพัฒนา วัดกิตติวงศ์เป็นวัดที่อยู่ในใจกลางเมืองแม่สะเรียง การเดินทางไปวัดสะดวก นักท่องเที่ยวสามารถเดินไปยังวัดได้ เพื่อเป็นการพัฒนาการทางด้านประวัติศาสตร์ คัมภีร์โบราณที่ค้นพบได้ ปัจจุบันนี้ได้นำมาตั้งแสดงไว้ในพระอุโบสถของวัดยังไม่ได้นำมาแปลเป็นภาษาไทยทั้งหมด ควรจะได้รับการแปลแล้วพิมพ์เป็นรูปเล่มเพื่อเผยแพร่เป็นวิทยาทาน และจะได้

นำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาทางประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นภาคเหนือได้ต่อไป ปัจจุบันนี้นักท่องเที่ยวเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่รู้จักวัดกิตติวงศ์

ภาพประกอบ 79 หีบไม้ที่บรรจุคัมภีร์ธรรมบาลาน

วัดอุทยานรมย์

ประเภท ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน

ที่ตั้ง ถนนแม่สะเรียงใกล้สถานีขนส่งอำเภอแม่สะเรียง ตำบลบ้านกาศ อำเภอแม่สะเรียง

การเข้าถึง ถนนคอนกรีต ระยะทาง 100 เมตร จากตัวอำเภอแม่สะเรียงแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง วัดกิตติวงศ์ ระยะทาง 400 เมตร

ความสำคัญ วัดอุทยานรมย์หรือวัดจองสูง เป็นวัดที่มีเจดีย์ทรงมอญ จำนวน 2 องค์ ซึ่งเป็นการแสดงถึงอิทธิพลการก่อสร้างตามแบบศิลปะมอญ ที่เข้ามาถึงอำเภอแม่สะเรียง

สภาพปัจจุบัน วัดอุทยานรมย์ เป็นวัดที่มีอาณาเขตบริเวณกว้างมาก ประกอบด้วย ศาลาการเปรียญ โบสถ์ วิหาร ศาลาที่พักของฆราวาส เจดีย์ และโรงครัว

ศักยภาพในการพัฒนา สิ่งที่เป็นแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาชมวัดนี้คือ เจดีย์ทรงมอญ ซึ่งในปัจจุบันมีสภาพค่อนข้างทรุดโทรม เนื่องจากขาดการบูรณารัง องค์เจดีย์มีคราบที่เกิดจากน้ำฝนและฝุ่นละอองจับอยู่ ทำให้มองดูแล้วไม่น่าสนใจ ควรมีการพัฒนาปรับปรุงโดยการทาสีเจดีย์ใหม่ ทำความสะอาดบริเวณวัด

ภาพประกอบ 80 เจดีย์ทรงมอญในวัดอุทยานรมย์

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. ทำความสะอาดบริเวณวัด และจัดการสภาพต่าง ๆ ภายในวัดให้เรียบร้อย
2. จัดทำป้ายแสดงประวัติของวัดและเจดีย์ เพื่อเป็นการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว

บ้านกะเหรี่ยงพะมะลอ

ภาพประกอบ 81 พืชเกษตรกรรมของชาวบ้านพะมะลอ

ประเภท ศิลปวัฒนธรรม

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของตัวอำเภอแม่สะเรียง ในเขตบ้านพะมะลอ ตำบล
บ้านกาศ อำเภอแม่สะเรียง

การเข้าถึง ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 108 (แม่สะเรียง-แม่ลาน้อย) แยกซ้ายมือ
ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 106-107 ใช้เส้นทางนี้จนถึงสะพานข้ามแม่น้ำยวม หมู่บ้านจะอยู่ทางทิศ
ตะวันตกของแม่น้ำยวม

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวเมืองแม่สะเรียง-ทางแยกที่หลักกิโลเมตรที่ 106-107
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่ทางแยกที่หลักกิโลเมตรที่ 106-107 - หมู่บ้านพะมะลอ
- ระยะทางรวม 4 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 10 นาที จากตัวอำเภอแม่สะเรียง
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ และรถยนต์ขนาดเล็ก

ความสำคัญ บ้านพะมะลอเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่อยู่ใกล้ชุมชนแม่สะเรียง
มากที่สุด

สภาพปัจจุบัน ปัจจุบันนี้ สภาพการดำรงชีวิตของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงนี้ยังคงรักษา ประเพณีดั้งเดิมของเผ่าไว้ เช่น การทอผ้าด้วยมือที่ใช้อุปกรณ์แบบสมัยเดิม ซึ่งถือได้ว่าเป็นอาชีพ เสริมที่ทำรายได้ให้อย่างมาก และเป็นที่ยึดกันทั่วไปว่า หมู่บ้านพะมะลอมีชื่อเสียงในด้านทอผ้า ภายในบ้านทุกหลังจะมีอุปกรณ์สำหรับทอผ้าไว้ใช้งาน ยามที่ว่างจากการทำเกษตรกรรม และขณะนี้ มีการจัดตั้งร้านเพื่อจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมประเภทผ้าทอ ที่มีทั้งลักษณะเป็นผ้าผืน ผ้าห่ม ถู ยาม และทำเป็นสินค้ารูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งการแสดงวิธีการทอผ้าให้นักท่องเที่ยวชม

ศักยภาพในการพัฒนา บ้านพะมะลอเป็นหมู่บ้านที่มีการคมนาคมสะดวก ทำให้นักท่องเที่ยว สามารถเดินทางมาแวะชมได้ง่าย ซึ่งนอกจากจะมีวิธีการทอผ้าที่เป็นสิ่งที่น่าสนใจของหมู่บ้านนี้แล้ว สภาพแวดล้อมของหมู่บ้านที่เป็นสังคมเกษตรกรรม มีการเพาะปลูกพืชหมุนเวียนตลอดปี ทำให้เป็น หมู่บ้านที่แสดงถึงวิถีการดำรงชีวิตที่เป็นแบบดั้งเดิม ซึ่งหาได้ยากในปัจจุบันนี้ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้เป็นอย่างดี

สิ่งที่ควรปรับปรุง

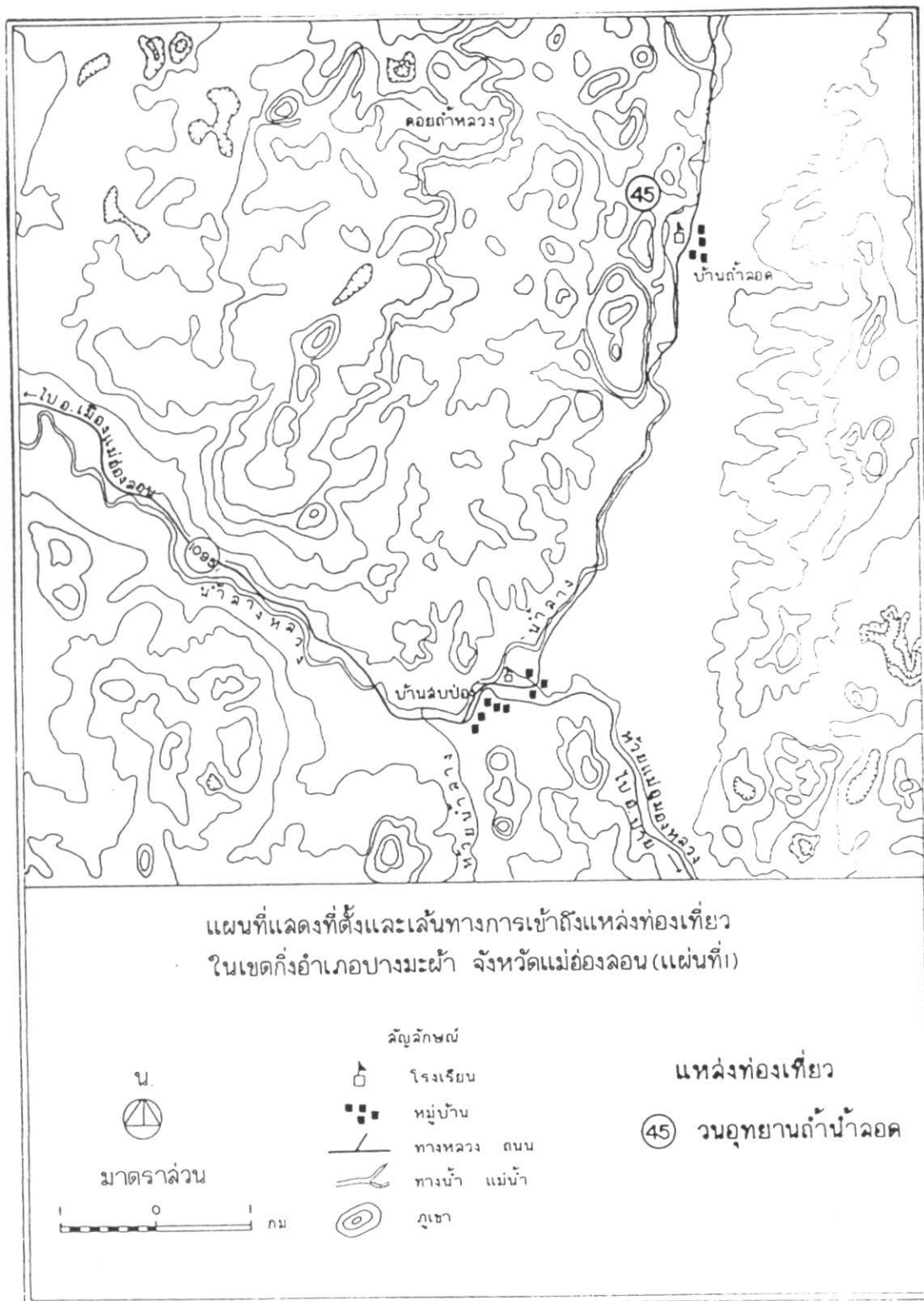
1. สะพานข้ามแม่น้ำยวม มีสภาพชำรุด ควรซ่อมแซมให้แข็งแรง รถผ่านได้เฉพาะรถ จักรยานยนต์
2. บริเวณที่จัดแสดงการทอผ้า ควรปรับปรุงให้สะอาด และมีคำอธิบายเกี่ยวกับวิธีการ ทอผ้าไว้ด้วย เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้แก่นักท่องเที่ยว
3. การจัดจำหน่ายสินค้า ควรกำหนดวัน-เวลา ปิด-เปิดให้แน่นอน และผ้าที่ทอควรจะมี การประยุกต์ไปทำประโยชน์ได้หลาย ๆ ประเภท

แผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวในเขตกิ่งอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน

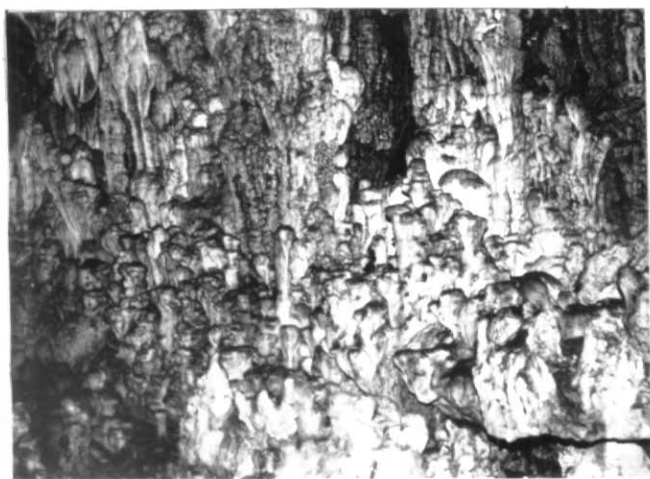
เครื่องหมาย	แหล่งท่องเที่ยว
①	วนอุทยานถ้ำน้ำลอด

สัญลักษณ์แผนที่	
— + —	เส้นแบ่งเขตประเทศ
— — —	เส้นแบ่งเขตอำเภอ
— · — · —	เส้นแบ่งเขตตำบล
○ — ○ — ○	ทางหลวงจังหวัด
○ — ○	ทางน้ำ
○	แหล่งท่องเที่ยว

ภาพประกอบ 83 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตกิ่งอำเภอบางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผนที่ 1)

ถ้ำน้ำลอด

ภาพประกอบ 84 ถ้ำตุ๊กตา ถ้ำเล็กภายในถ้ำน้ำลอด

ภาพประกอบ 85 โลงศพโบราณในถ้ำน้ำลอด

ประเภท ธรรมชาติ (วนอุทยาน)

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศเหนือของตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ในเขตบ้านถ้ำลอด ตำบลถ้ำลอด กิ่งอำเภอ

ปางมะผ้า

การเข้าถึง ใช้ทางหลวงหมายเลข 1095 (แม่ฮ่องสอน- ปาย) เมื่อถึงบ้านสบป่องที่อยู่ระหว่างหลักกิโลเมตรที่ 68-69 ให้แยกซ้ายเข้าไปตามเส้นทางบ้านสบป่อง-บ้านถ้ำลอด สิ้นสุดระยะทางที่ถ้ำน้ำลอด

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวเมืองแม่ฮ่องสอน-บ้านสบป่อง ระยะทาง 68 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่บ้านสบป่อง-บ้านถ้ำลอด ระยะทาง 8 กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 76 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 2 ชั่วโมง 30 นาที จากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน

- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถจักรยานยนต์ รถยนต์โดยสารขนาดเล็ก
- แหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง [วนอุทยานถ้ำปลา ระยะทาง 57 กิโลเมตร]

ความสำคัญ ถ้ำน้ำลอดเป็นถ้ำขนาดใหญ่มีน้ำลงไหลผ่านถ้ำ ที่มีความลึกจากปากถ้ำด้านหนึ่งไปยังอีกด้านหนึ่ง ประมาณ 200 เมตร ภายในถ้ำมีถ้ำขนาดเล็กหลายถ้ำ เช่น ถ้ำเพชร ถ้ำตุ๊กตา ถ้ำผีแมน ซึ่งภายในถ้ำผีแมนมีโครงศพไม้โบราณ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นของมนุษย์ถ้ำที่เคยอาศัยอยู่ในถ้ำนี้

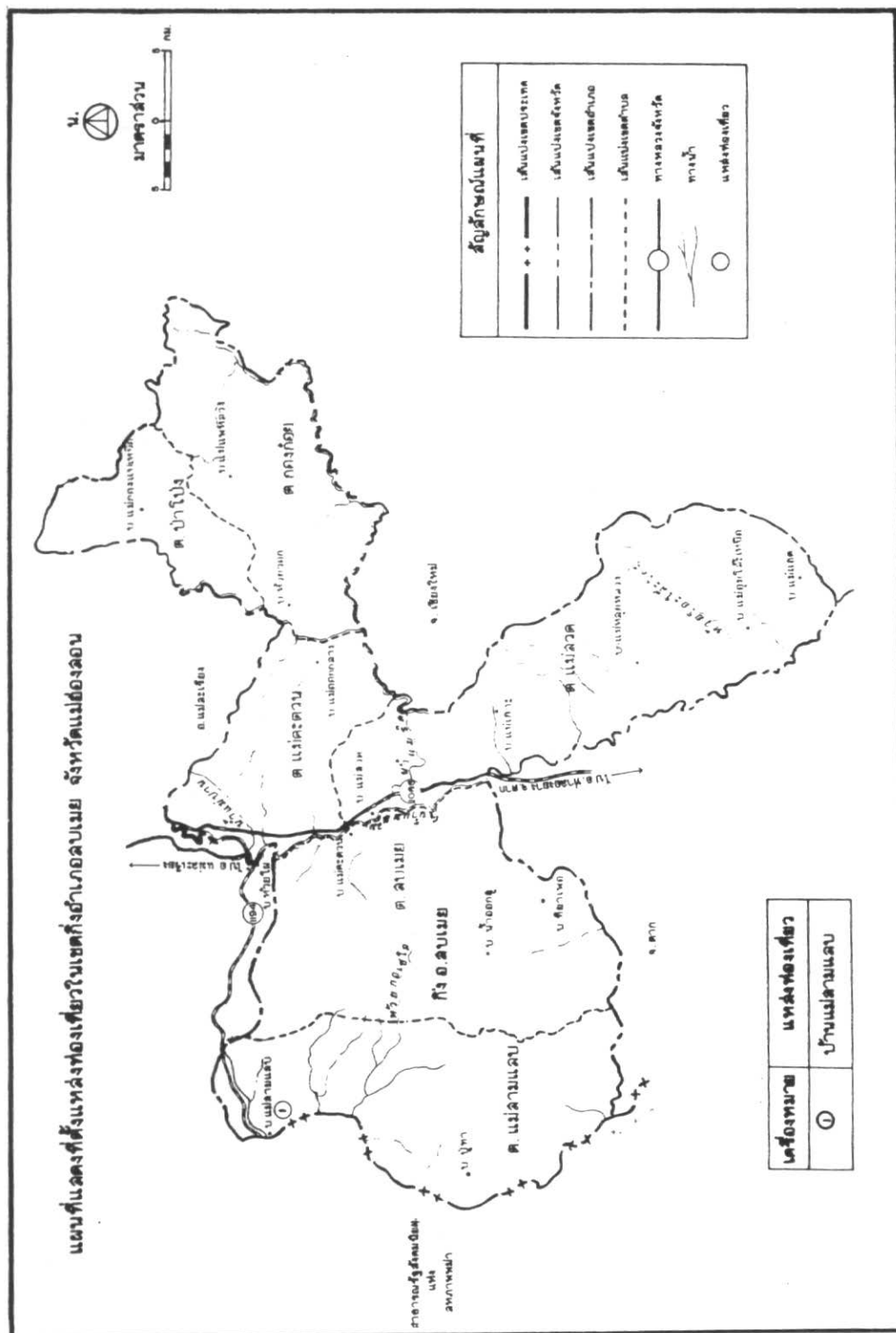
สภาพปัจจุบัน ปัจจุบันถ้ำน้ำลอดเป็นส่วนหนึ่งของวนอุทยานถ้ำน้ำลอดของกรมป่าไม้ ภายในถ้ำที่เป็นถ้ำเล็ก ได้มีการจัดทำบันไดไม้ไว้สำหรับให้นักท่องเที่ยวได้ปีนไปชมถ้ำได้อย่างสะดวกและมีแพไม้ไผ่ไว้ข้ามน้ำลงที่ไหลผ่านถ้ำ การเข้าชมถ้ำต้องอาศัยตะเกียงเจ้าพายุ ซึ่งต้องจ้างจากชาวบ้านถ้ำน้ำลอด โดยชาวบ้านจะเป็นผู้นำชมภายในถ้ำ การเข้าชมถ้ำต้องระมัดระวังอันตรายจากหินงอกหินย้อย และการลื่นไถลเนื่องจากน้ำที่อยู่ภายในถ้ำ

ศักยภาพในการพัฒนา เนื่องจากถ้ำน้ำลอดอยู่ในการดูแลของกรมป่าไม้ ที่เป็นวนอุทยาน จึงมีการจัดระเบียบของสภาพแวดล้อมภายนอกถ้ำไว้อย่างดี มีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้บริการนักท่องเที่ยว เช่น ร้านอาหาร น้ำดื่ม ห้องน้ำ ทางเข้าชมถ้ำ ห้องน้ำ บริเวณกางเต็นท์พักแรม หากต้องการความสะดวกในการพักแรมภายในหมู่บ้านมีเกสท์เฮาส์ไว้บริการสำหรับภายในถ้ำ ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมเป็นจำนวนมาก ทำให้หินงอก หินย้อย เกิดความสกปรก หรือหักพังรวมทั้งโครงศพที่มองดูแล้วเป็นเพียงเศษไม้เท่านั้น ควรมีค่าเตือนก่อนที่จะเดินทางเข้าชมถ้ำ นำให้นักท่องเที่ยว ชีต เขียน ผึ้งถ้ำ หรือทุบทำลายหินงอก หินย้อย ซึ่งจะทำให้ถ้ำเสื่อมโทรม

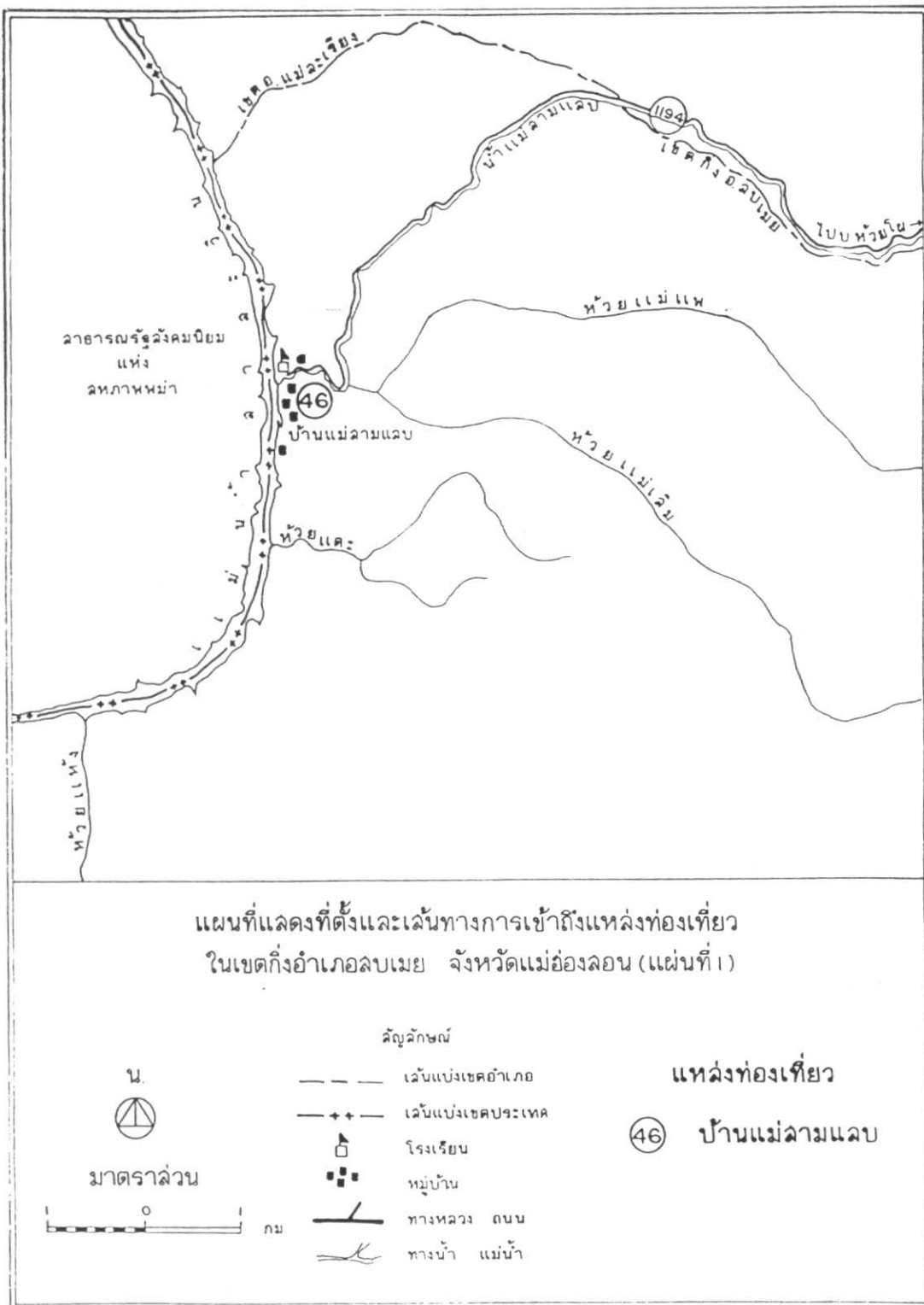
ฤดูกาลที่เหมาะสมในการเดินทางไปยังถ้ำน้ำลอด คือ ฤดูหนาว และฤดูร้อน เพราะถนนจะใช้การได้ดีกว่าในฤดูฝนที่เป็นถนนลูกรัง ทำให้การเดินทางลำบากเกิดอุบัติเหตุได้ง่าย และน้ำลางที่ไหลผ่านถ้ำจะมีระดับน้ำที่สามารถเดินลุยน้ำได้ เพราะแพที่ข้าม ถ้าเป็นฤดูฝนจะไม่สามารถทนต่อกระแสน้ำ และระดับน้ำจะสูงยากที่จะเดินข้ามไปยังอีกด้านหนึ่งได้

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกในการเดินทางของนักท่องเที่ยว ควรปรับปรุงสภาพถนนจากบ้านสบป่อง-บ้านน้ำลอด โดยการขยายผิวจราจรให้กว้างกว่าเดิมและปรับปรุงสภาพผิวการจราจรให้เป็นถนนดินลูกรังอัดแน่น จะช่วยให้การเดินทางสู่ถ้ำน้ำลอดสะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น
2. ควรจัดการในเรื่องแสงสว่างภายในถ้ำ โดยการใช้หลอดไฟให้แสงสว่างเป็นจุด ๆ แต่การวางสายไฟฟ้าต้องทำด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้เป็นที่เกะกะต่อการเดินชมถ้ำของนักท่องเที่ยว ซึ่งแสงสว่างจากไฟฟ้าจะช่วยให้การเข้าชมถ้ำสะดวกมากขึ้น

ภาพประกอบ 86 แผนที่แสดงที่ตั้งแหล่งท่องเที่ยวในเขตกิ่งอำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

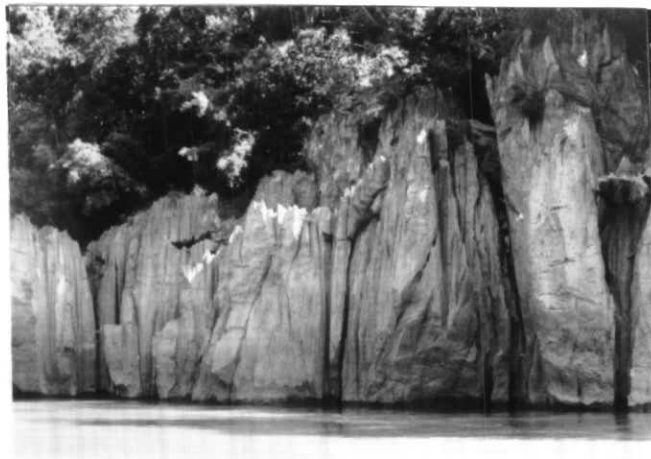

ภาพประกอบ 87 แผนที่แสดงที่ตั้งและเส้นทางการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในเขตกิ่งอำเภอลบเมย
จังหวัดแม่ฮ่องสอน (แผ่นที่ 1)

บ้านแม่สามแลบ

ภาพประกอบ 88 หมู่บ้านแม่สามแลบ

ภาพประกอบ 89 ทิวทัศน์ริมฝั่งน้ำสาละวิน

ประเภท ธรรมชาติ

ที่ตั้ง อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของตัวเมืองแม่สะเรียง ในเขตบ้านแม่สามแลบ ตำบล
แม่สามแลบ กิ่ง อ.สบเมย

การเข้าถึง ใช้เส้นทางหมายเลข 1094 (แม่สะเรียง-แม่สามแลบ)

- ถนนลาดยาง ตั้งแต่ตัวเมืองแม่สะเรียง-บ้านห้วยโผ ระยะทาง 17 กิโลเมตร
- ถนนลูกรัง ตั้งแต่บ้านห้วยโผ-บ้านแม่สามแลบ ระยะทาง 30 กิโลเมตร
- ระยะทางรวม 47 กิโลเมตร เวลาในการเดินทาง 1 ชั่วโมง 30 นาที จากตัวเมืองแม่สะเรียง
- พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง รถยนต์ประเภทขับเคลื่อน 4 ล้อ

ความเป็นมา บ้านแม่สามแลบ เป็นหมู่บ้านชายแดนไทยกับพม่า ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสาละวิน ที่ใช้เป็นเส้นแบ่งเขตประเทศทั้งสอง

สภาพปัจจุบัน บ้านแม่สามแลบ เป็นหมู่บ้านที่ใช้เป็นแหล่งค้าขายสินค้ากับประเทศพม่า รวมทั้งเป็นเส้นทางผ่านในการข้ามแดนไปยังประเทศพม่าได้สะดวก โดยใช้เวลาทางยาว ปัจจุบันประชากรในหมู่บ้านมีหลายเชื้อชาติ ทั้งชาวไทย ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง (ทั้งที่เป็นสัญชาติไทยและสัญชาติพม่า) ชาวมอญ ชาวพม่า ชาวอินเดีย ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายแล้วยังมีธุรกิจเกี่ยวกับการนำเที่ยว โดยนั่งเรือหางยาวล่องแม่น้ำสาละวิน จากบ้านแม่สามแลบไปยังบ้านสมเเมย ที่เป็นจุดที่แม่น้ำเมยไหลมาบรรจบกับแม่น้ำสาละวิน เป็นการล่องเรือชมสภาพภูมิประเทศของสองฝั่งแม่น้ำสาละวิน

ศักยภาพในการพัฒนา ปัจจุบันนี้บ้านแม่สามแลบกำลังได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมาก ถึงแม้ว่าการคมนาคมยังไม่สะดวกเท่าที่ควร เส้นทางสู่บ้านแม่สามแลบกำลังอยู่ในระหว่างการสร้างทาง สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวในการเดินทาง คือ สภาพของเส้นทางที่แม้ว่าจะลำบากแต่ให้ความสนุก ท้าทายและการล่องเรือในลำน้ำสาละวินเพื่อชมทิวทัศน์ ที่มีทั้งป่าไม้ และหาดหินจำนวนมาก ตลอดจนหาดทรายขาวสะอาดสองฝั่งแม่น้ำสาละวิน

สิ่งที่ควรปรับปรุง

1. ความปลอดภัยในการลงเรือล่องแม่น้ำสาละวิน ต้องมีชูชีพไว้ให้ผู้โดยสารทุกคน
2. ให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับปัญหาชายแดน

งานประเพณีปอยส่างลอง

ประวัติความเป็นมา

"ส่างลอง" เป็นคำผสมระหว่าง "ส่าง" กับ "ลอง" หรือ "อลอง" ดังนั้นคำว่า "ส่างลอง" จึงแปลว่า หน่อเนื้อของสามเศรหรืออยู่ที่เตรียมจะเป็นสามเศร

ประเพณี "ปอยส่างลอง" เป็นประเพณีสำคัญและยิ่งใหญ่ในความรู้สึกของชาวไทยใหญ่ เป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน ที่เป็นเช่นนี้เพราะประเพณีปอยส่างลองเกิดจากการจำลองเหตุการณ์เรื่องราวในพุทธประวัติ ชาวไทยใหญ่นำเอาเศียรพระพุทธรูปมาบูชาอย่างลึกซึ้ง ประเพณีบรรพชาอุปสมบทของชาวไทยใหญ่จึงทำเป็นงานใหญ่โตโอฬารถือเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ที่มีบุตรชายจะพยายามดิ้นรนให้บุตรของตนได้บวชเรียนให้จบได้การบรรพชาอุปสมบทส่วนใหญ่มักจะจัดงานประเพณีปอยส่างลองกันทั้งนั้น

ในขณะที่ผู้บวชยังอยู่ฐานะเป็น "ลอง" จะได้รับการปฏิบัติเสมือนหนึ่งเป็นพระราชองค์หนึ่ง ถือว่าช่วงเวลาการเป็นลอง เป็นเสมือนช่วงเวลาเสวยราชสมบัติของเจ้าชายสิทธัตถะก่อนออกผนวช การแต่งกายของอลองแต่งแบบกษัตริย์พม่าโบราณ คือ นุ่งโจงกระเบนผ้าแพรผ้าลายหรือผ้าสีต่าง ๆ สวมเสื้อ มีชายเชิงงอน ประดับด้วยวัสดุเทียมเพชร พลอย หรือปักดินไหมสีต่าง ๆ ศีรษะสวมชฎาที่ทำจากกระดาษแข็ง มียอดแหลมประดับกระดาษสีต่าง ๆ หรือเกล้ามวยผมมีผ้าแพรพวงศีรษะ และประดับด้วยดอกไม้สดตามฤดูกาล ส่วนใหญ่จะเป็นเอื้องผึ้ง

สถานที่และช่วงเวลาจัดงาน

การจัดงานประเพณีปอยส่างลอง นิยมจัดกันในเดือนมีนาคม-พฤษภาคม ของทุกปีโดยเฉพาะตอนต้นเดือนเมษายนมีมาก เพื่อเป็นการให้ส่างลองที่บวชแล้วมีโอกาสศึกษาพระธรรมวินัยในช่วงเดือนเมษายน-เดือนพฤษภาคม ได้อย่างเต็มที่ก่อนที่โรงเรียนจะเปิดภาคเรียน

สถานที่จัดงาน มีทุกหมู่บ้านในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปัจจุบันนี้นิยมจัดรวมกันตามในเขตตัวอำเภอเพื่อความสะดวกในการเดินทางและประหยัดค่าใช้จ่าย

ลักษณะของงาน

บอยสาบลองเป็นงานที่ใช้เวลานานประมาณ 3-5 วัน (ในปัจจุบันนี้ ถ้าเป็นในสมัยอดีตใช้เวลาจัดงานนานประมาณ 7 - 15 วัน) ผู้ที่จะเป็นสาบลองส่วนมากจะเป็นเด็กชาย อายุประมาณ 7 ปีขึ้นไป แต่ไม่เกิน 15 ปี

ขั้นตอนต่าง ๆ ในงานประเพณีบอยสาบลอง มีดังนี้คือ อุปกรณ์และเครื่องใช้ในพิธีบวชสาบลอง ที่ค้ำ น้ำเต้าหรือคนโท พานหมาก พรม หมอน

บริวารอลอง มีหน้าที่คอยปรนนิบัติรับใช้ ซึ่งบริวารอลอง ประกอบด้วยคนแต่งตัวประมาณ 2 คน คนทำหน้าที่เป็นพาหนะให้อลองขี่คือ จำนวน 2-3 คน คนถือน้ำเต้าคนถือพานหมาก คนถือที่ค้ำมีหลายคนสับเปลี่ยนกัน คนถือพรมและหมอน คณะดนตรี ชุดเคลื่อนที่เร็ว เรียกว่า ชุดกลองกันยาว

ขั้นตอนการบวชสาบลอง มีขั้นตอนโดยสรุปดังนี้

1. ขั้นเตรียมงาน ก่อนถึงวันพิธีประมาณครึ่งเดือนถึง 3 เดือน ขึ้นอยู่กับปริมาณงานที่จะจัด ถ้าเป็นงานใหญ่บวชหลายองค์ ต้องเตรียมงานนาน หากบวชน้อยองค์หรือองค์เดียวใช้เวลาเตรียมงานเพียง 7-15 วันก็พอ งานที่จะจัดเตรียม ประกอบด้วย

1.1 เตรียมข้าวแดงหรือข้าวตอก

1.2 เตรียมบุหรี่ บุหรี่มี 2 ชนิด คือ ยาจุนกับชีโย

1.3 เครื่องไทยธรรมและอัฐบริวาร

1.4 เตรียมสถานที่ เช่น ที่พักอลอง บริเวณวัดที่ใช้เป็นสถานที่ทำพิธี สถานที่

รับแขก สถานที่รับประทานอาหาร โรงครัว เป็นต้น

1.5 อุปกรณ์อื่น ๆ

2. ขั้นเป็นลองหรืออลอง เป็นช่วงสมมติว่ามีฐานะเป็นกษัตริย์เช่นเดียวกับตอนที่เจ้าชายสิทธัตถะดำรงฐานะก่อนออกผนวช มีขั้นตอนดังนี้

2.1 วันเริ่มต้น ภาษาถิ่นเรียกว่า "วันเฮก" คือ วันแรกเริ่มงาน ส่วนมาก จะเริ่มตั้งแต่ตอนเช้ามีด ตอนเย็นก่อนวันเฮกผู้ที่จะบวชลองจะไปขออนุญาตต่อบิดา มารดา โทกหัว

นุ่งขาว สวมทวนเบญจศีลก่อนเข้านอนในคืนวันนั้น รุ่งเช้าประมาณ 05.00 น. จะให้ผู้ที่จะบวชลอง ทาการอาบน้ำเงิน น้ำทอง ได้แก่ น้ำแช่เงิน ทอง และเครื่องหอมหรือมะกรูด สัมป่อย ฯลฯ เสร็จแล้วพากันไปวัดเพื่อสมาทานเบญจศีลและเริ่มงานบวชลองต่อไป

2.2 หลังจากรับศีลแล้ว บริวาร (คนแต่งตัว) ของอลองจะแต่งหน้าและแต่ง เครื่องทรงงาให้ใหม่ เมื่อแต่งตัวเสร็จแล้วถือว่าเป็นอลองเต็มตัว การปฏิบัติต่ออลองในช่วงต่อไปนี้จะสมมติเหมือนการปฏิบัติต่อกษัตริย์ อลองจะไม่มีโอกาสเหยียบดินจนกว่าจะถึงวันบรรพชาอุปสมบท

2.3 ไปนมัสการสถานศักดิ์สิทธิ์ บริวารจะนำอลองไปนมัสการเจ้าอาวาส พระปฎิมา เจดีย์ และโบราณสถานต่าง ๆ ภายในวัด แล้วเดินทางไปยังศาลหลักเมืองหรือเจ้าเมืองในภาษาถิ่นเพื่อกราบคารวะ

2.4 วันเยี่ยมญาติ หลังจากนมัสการเจ้าอาวาสและสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แล้ว อลองจะไปเยี่ยมตามบ้านญาติ เสมือนเป็นการประพาสต้น ญาติผู้ใหญ่จะผูกข้อมืออวยพรให้พรแก่อลอง

2.5 วันข้ามแขก คือ วันรับแขก จะเป็นวันที่ญาติพี่น้องจากหมู่บ้านอื่นมาร่วมงาน

2.6 พิธีแห่ไทยธรรม ก่อนวันบรรพชาอุปสมบทหรือในวันบรรพชาอุปสมบท จะมีการแห่ไทยธรรมเป็นขบวนใหญ่ เครื่องไทยธรรมทุกชิ้นจะนำมาแห่พร้อมกันในวันนี้

ภาพประกอบ 90 ขบวนแห่ปอยสา่งลอง

3. พิธีบรรพชาอุปสมบท เป็นพิธีทางสงฆ์ ปฏิบัติเหมือนกับท้องถิ่นอื่นทุกประการ การบรรพชานิยมทำกันในตอนบ่าย ส่วนการอุปสมบทนิยมทำกันในตอนเช้ามืด เลียนแบบการออกผนวชของเจ้าชายสิทธัตถะ

งานประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด

ประวัติความเป็นมา

งานประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด หรืองานประเพณีเทศกาลออกพรรษาของชาวไทยใหญ่ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้เริ่มมีปรากฏขึ้นพร้อมกับการสืบทอดของชาวไทยใหญ่ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ตั้งแต่ครั้งที่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านแรก คือ บ้านโป่งหมู (บ้านปางหมูในสมัยปัจจุบัน) ราวปี พ.ศ. 2374 โดยมีวัดโป่งหมูหรือปางหมู เป็นศูนย์กลางของชุมชน เมื่อการขยายตัวของชุมชนเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ จึงต้องมีการขยายที่ตั้งอย่างเป็นทางการมาอยู่ที่บ้านแม่ฮ่องสอนหรือแม่ฮ่องสอนในปัจจุบัน เนื่องจากการขาดแคลนน้ำและพื้นที่ราบสำหรับการเพาะปลูก การขยายตัวของหมู่บ้านต่าง ๆ ก็เพิ่มขึ้น พร้อมกับการปลูกสร้างวัดต่าง ๆ ติดตามมา โดยมีวัดหัวเวียงเป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมทางศาสนาของชุมชนเมือง การจัดงานประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ดก็มีวิวัฒนาการขยายตัวเพิ่มขึ้น คู่ไปกับประวัติของเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งยึดถือปฏิบัติสืบมาจนถึงปัจจุบัน

งานประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด หมายความว่า งานเดือนสิบเอ็ด (เหลิน หมายถึง เดือน) ตรงกับช่วงออกพรรษา จุดประสงค์คือ เป็นการเฉลิมฉลองแสดงความยินดีที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงมาจากสวรรค์ หลังจากพระพุทธองค์ไปทรงโปรดพระมารดาที่สวรรค์ในช่วงเข้าพรรษาเป็นเวลา 3 เดือน

สถานที่และช่วงเวลาจัดงาน

ปอยเหลินสิบเอ็ด มีระยะเวลาเริ่มตั้งแต่ วันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 11 จนถึง วันแรม 14 ค่ำ เดือน 11

สถานที่จัดงาน บริเวณตลาดสดเทศบาล ถนนพานิชย์วัฒนา ถนนสิงหนาทบำรุงและบริเวณ
หนองจอกคำ

ลักษณะของงาน ปอยเหลินสิบเอ็ด มีการประกอบกิจกรรมพิธีการ ดังนี้

วันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 11 เป็นวันที่ชาวบ้านจะจับจ่ายใช้สอย จัดเตรียมเครื่องจตุปัจจัย
ไทยทานเพื่อที่จะนำไปในวันพระขึ้น 15 ค่ำ สิ่งสำคัญที่ต้องเตรียม ได้แก่ จตุปัจจัยไทยทาน
อาหารคาว-หวาน ดอกไม้ ในตอนเย็นของวันขึ้น 13 ค่ำ เป็นวันที่เรียกว่าสนุกสนานรื่นเริงที่สุด
ของงาน เนื่องจากมีตลาดนัดในตอนกลางคืน ชาวบ้านจะนำสินค้ามาขายแลกเปลี่ยนกันแต่จุด
ประสงค์ใหญ่คือ ซื้อของเตรียมไปวัด งานตลาดนัดนี้จะมีตลาดทั้งคืนจนถึงเช้าของวันรุ่งขึ้นและ
เลยไปถึงตอนเย็นคือ ตลอดวันขึ้น 14 ค่ำด้วย ในช่วงกลางคืนจะมีการแสดงพื้นเมืองต่าง ๆ
ตลอดจนมีมหรสพ เช่น คอนเสิร์ต ภาพยนตร์ เป็นต้น

วันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 หรือ "วันดา" ตามภาษาไทยใหญ่ คือ วันจัดเตรียมข้าวของ
เครื่องไทยทาน มีการประดับตกแต่งให้เป็นพุ่มเป็นกอง มีภาชนะรองรับอย่างสวยงามพร้อมทั้งมี
การจัดทำจองพารา ซึ่งเป็นปราสาทจำลองสำหรับเป็นเรือนประทับของพระพุทธเจ้า เพื่อเตรียม
ต้อนรับพระพุทธเจ้าหลังจากเสด็จโปรดพุทธมารดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 อันเป็นวันออกพรรษา ประชาชนพร้อมใจกันไปทำบุญตามวัด
บางแห่งจัดให้มีการตักบาตรเทโวหรือตักบาตรข้าวสาร ตอนเย็นมีการนำขนมพร้อมทั้งดอกไม้
ธูปเทียนไปขอขมาต่อบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่

จนกระทั่งก่อนย่ำรุ่งของวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 จะมีการตามจุดเทียนที่ตั้งไว้กับกระทง
ข้าวขมเล็ก ๆ หรือที่เรียกว่า "ขอมต่อ" แล้วนำไปตั้งไว้ตามสถานที่สำคัญ ซึ่งชาวไทยใหญ่ถือว่า
เป็นสิ่งที่มิให้คุณต่อการดำเนินชีวิต ได้แก่ หิ้งพระ เตาไฟ ประดับบ้าน ยุงข้าว ศาลเจ้า บ่อน้ำ เรือ
ศาลปู่ตาประจำหมู่บ้าน เจดีย์อัฐิ พระพุทธรูปต่าง ๆ และศาลเจ้าทั้งห้า เทวดาทั้งสี่ (คล้ายศาล
พระพรหม) ซึ่งมักจะอยู่บริเวณใกล้วัด

ช่วงหลังงานวันออกพรรษา ตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 จนถึง วันแรม 14 ค่ำ
เดือน 11 มีการละเล่นพื้นเมืองต่าง ๆ หลายชนิด เช่น ราวโต พ้อนดาบ พ้อนรูปสัตว์ต่าง ๆ

ก่อนถึงวันแรม 14 ค่ำ เดือน 11 อันเป็นวันสุดท้ายของงานจะมีพิธี "หลั่งเตนเหง" หรือ พิธีถวายเทียนพันเล่ม ซึ่งมีทั้งการจัดถวายเพียงคนเดียวและการถวายร่วมกันเป็นหมู่คณะมีการแห่ เทียนกันออกไปเป็นรูปขบวน มีฆ้อง กลองประโคมนาไปอย่างครึกครื้น

"วันอ่องจ้อด" หรือวันปิดเทศกาลออกพรรษา จะมีการถวายไม้เกียะ ซึ่งทำจากพื้นไม้สน (เกียะ เป็นภาษาถิ่นทางภาคเหนือ คือ ไม้สนในภาษาไทยกลาง) ไม้เกียะชิ้นเล็ก ๆ ที่นำมามัดรวมเป็นกำแล้วผูกต่อตั้งให้สูงขึ้นไป ต้นเกียะนี้มีขนาดใหญ่มาก สูงไม่ต่ำกว่า 2.5 เมตร และมีเส้นผ่าศูนย์กลางไม่ต่ำกว่า 30 เซนติเมตร การมัดตั้งรวมกันของไม้เกียะนี้เปรียบเหมือนเป็นต้นเทียนลำเดียวกัน โดยจัดให้มีการแห่กันเป็นรูปขบวนใหญ่ไปสู่วัด มีการฟ้อนรำอันแสดงถึงความสมัครสมานสามัคคีกัน และประโคมด้วยเสียงฆ้องกลองเป็นจังหวะร่วมขบวนไปด้วย เมื่อถึงวัดแล้วก็จะปักลงในหลุมที่จัดเตรียมไว้กลางลานวัด ต่อจากนั้นจะเป็นพิธีจุดไฟต้นเกียะ ซึ่งจะมีการทำให้เกิดเสียงดังระเบิดสนั่นหวั่นไหว ด้วยวิธีการที่น่าตื่นตาตื่นใจต่างกันไป เมื่อแสงไฟที่โชติช่วงนั้นสิ้นสุดลงเป็นสัญญาณบ่งบอกถึงการสิ้นสุดของเทศกาลเข้าพรรษาประจำปีแล้ว จากนั้นจะมีการขนย้ายเอาจองพาราจากที่ตั้งไปไว้ริมถนนสายต่าง ๆ ปลอ่ยให้เสื่อมสลายไปตามธรรมชาติที่กำลังเปลี่ยนแปลงจากฤดูฝนเข้าสู่ฤดูหนาว

รูปแบบของจองพาราในงานประเพณีปอยเทลินสิบเอ็ด

จองพาราเป็นงานสถาปัตยกรรมหุ่นจำลองรูปทรงมณฑปหรือปราสาท จัดสร้างขึ้นเพื่อรอรับการเสด็จลงมาจากสวรรค์ของพระพุทธเจ้า มีแบบอย่างทางศิลปะต่าง ๆ กันไปตามคุณลักษณะทางสถาปัตยกรรมไทยใหญ่ นิยมใช้ทั้งโครงไม้จริงและไม้ไผ่แล้วแต่ขนาด ใช้วัสดุประดับตกแต่งจำพวกกระดาษเงิน กระดาษทอง และกระดาษสีต่าง ๆ โดยจำแนกประเภทได้ 4 แบบ คือ

1. จองसान จองพารารูปปราสาท ที่มีฐานเรือนยอดก่อตั้งขึ้นไปเป็นชั้น ๆ
2. จองปักต่าน เป็นจองพาราที่ไม่มีเรือนยอด ประดิษฐ์ขึ้นอย่างง่าย
3. จองตั้นช้าง เป็นจองพารารูปทรงปราสาทที่ไม่มีเรือนยอด มีรูปทรงสี่เหลี่ยมคล้ายรูปตั้นช้าง
4. จองพารายอด เป็นจองพาราขนาดใหญ่

การแสดงพื้นเมืองในงานประเพณีปอยเทลินสิบเอ็ด

การแสดงพื้นเมืองของจังหวัดแม่ฮ่องสอนในงานประเพณีปอยเทลินสิบเอ็ด เป็นลักษณะเฉพาะของชาวไทยใหญ่ มีดังนี้

1. ก้า เป็นการฟ้อนพื้นเมือง เรียกว่าฟ้อนไต (ฟ้อนเงี้ยว)
2. ราวไต เป็นการละเล่นอย่างหนึ่งของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชิดคล้ายสิงห์โตจีน
3. ก้าแลว หรือการฟ้อนดาบ
4. กิ้งก่าหล่า หรือรำกีนรี และการฟ้อนรูปสัตว์ต่าง ๆ
5. จ้าดไต เป็นการละเล่นประเภทละครหรือลิเก ร้องกลอนเป็นภาษาไทยใหญ่
6. เอ็ดความ เป็นการขับร้องเพลงซึ่งคล้ายกับการร้องเพลงขอของชาวไทยพื้นเมือง

ทางภาคเหนือ ในการขับร้องมีทั้งชายและหญิง ขับร้องเป็นภาษาไทยใหญ่

ภาพประกอบ 91 จองพารา

ภาพประกอบ 92 การฟ้อนดาบ (ก้าแลว)

งานประเพณีนมัสการพระธาตุคอกงมู

ประวัติความเป็นมา

พระธาตุคอกงมู เป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นโดยจองต่องสู้ และพระยาสิงหนาทราชา ถือเป็นปูชนียสถานคู่บ้านคู่เมือง ตั้งอยู่บนยอดคอกงมู สูงจากระดับน้ำทะเล 1,300 เมตร อยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

งานประเพณีนมัสการพระธาตุคอกงมู จัดขึ้นเพื่อเป็นการบูชาพระเจดีย์

สถานที่และเวลาที่จัดงาน

สถานที่จัดงาน ในบริเวณวัดพระธาตุคอกงมู

ช่วงเวลา งานประเพณีนมัสการพระธาตุคอกงมู จัดให้มี เริ่มตั้งแต่ วันขึ้น 12 ค่ำ ถึง วันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 12

ลักษณะของงาน

กิจกรรมที่จัดขึ้นในงานนมัสการพระธาตุคอกงมู ประกอบไปด้วย

1. การบูชาดอกไม้ธูปเทียน เพื่อนำไปถวายพระพุทธรูปในศาลาการเปรียญและรอบเจดีย์ทั้ง 2 องค์
2. การบูชาพระประจำวัน
3. การบูชาเจดีย์ข้าวสาร จุดประสงค์เพื่อเป็นการถวายข้าวสารแก่พระภิกษุสงฆ์ โดยการจัดทำเจดีย์ไม้ที่มีลักษณะกลวง เมื่อจะถวายข้าวสารให้นำข้าวสารไปเทใส่ในเจดีย์ไม้นั้น
4. การบูชาพระมาลัยโปรดโลก
5. การประกวดดอกไม้เพลิง

อนึ่ง ในช่วงเวลาที่ยังจัดงานนี้ใกล้กับวันลอยกระทง (ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12) ดังนั้นจึงมีการจัดลอยกระทงสวรรค์ขึ้นภายในงานนี้ วิธีการคือ นำกระทงที่ตกแต่งอย่างสวยงาม(ส่วนมากเป็นกระทงที่ทำด้วยกระดาษสีต่าง ๆ รองด้วยโคมเพื่อให้มีน้ำหนักรเบา) จุดประทีปโคมไฟ แล้วผูกติดกับลูกโป่ง บล่อยให้ลอยขึ้นไปในอากาศ ซึ่งจะแลดูสว่างไสวไปทั่วในยามค่ำคืนคำฉันท์การลอยกระทงสวรรค์นี้มีที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเพียงแห่งเดียว

นอกจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ยังมีการจัดฉายภาพยนตร์ ลิเก ดนตรี ให้ชม

ตลอดงาน

ข้อเสนอแนะ

การจัดงานประเพณีนมัสการพระธาตุคอกงมู จัดขึ้นในบริเวณวัดพระธาตุคอกงมู ที่มีบริเวณค่อนข้างคับแคบ ประชาชนที่ไปเที่ยวงานมักจะเบียดเสียดกัน เนื่องจากความแออัด ควรขยายการจัดงานลงมาตามถนนทางขึ้น และบริเวณลานที่จอดรถ ตรงบันไดทางเดินเท้า จะช่วยลดความแออัดลงไปได้ และควรห้ามรถทุกประเภทเข้าไปในบริเวณงาน ควรจัดหาสถานที่จอดรถไว้แล้วใช้วิธีการเดินเท้าไปยังบริเวณงาน

3. การวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีตัวแปรที่ใช้ศึกษาวิเคราะห์หาศักยภาพจากเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 5 ตัวแปร
2. สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ จำนวน 18 ตัวแปร
3. สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 4 ตัวแปร
4. คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 6 ตัวแปร

รวมตัวแปรทั้งหมด 33 ตัวแปร

ซึ่งตัวแปรทั้ง 33 ตัวแปร จะมีค่าดัชนีที่ใช้ในการวัดและค่าคะแนนมาตรฐานเพื่อให้ค่าดัชนีของตัวแปรทุกตัว อยู่ในช่วงคะแนนมาตรฐานเดียวกัน ได้ค่าคะแนนมาตรฐานของตัวแปรทั้ง 33 ตัวแปร ของแหล่งท่องเที่ยว 46 แห่ง ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังแสดงในตาราง 40 ดังนี้

จากนั้นให้ค่าน้ำหนัก (Weight) ของแต่ละตัวแปร โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
ของแต่ละตัวแปร ได้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ดังนี้

ตาราง 42 คำนวณน้ำหนักที่คำนวณได้ของแต่ละตัวแปร

ลำดับที่	ตัวแปร	ค่าน้ำหนักที่คำนวณได้
1.	ถนน	5.6724
2.	พาหนะ	7.7103
3.	ระยะทาง	1.5989
4.	ระยะเวลา	2.0323
5.	ป้ายชี้ทาง	2.6491
6.	น้ำ	7.1307
7.	ไฟฟ้า	6.6999
8.	สุขา	8.5755
9.	บริเวณที่จอดรถ	5.1060
10.	การกำจัดของเสีย	7.7205
11.	การกำจัดน้ำเสีย	6.6718
12.	สถานพยาบาล	4.3203
13.	ศาลาที่พักผ่อน	6.5006
14.	โทรศัพท์	5.7553
15.	สถานีบริการเชื้อเพลิง	0.9806
16.	ที่พักแรม	4.9272
17.	ร้านอาหารและเครื่องดื่ม	2.4971
18.	ร้านจำหน่ายของที่ระลึก	1.2160
19.	ร้านค้าปลีก	6.5166
20.	ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	0.9321
21.	ธนาคาร	4.5486

ตาราง 42 (ต่อ)

ลำดับที่	ตัวแปร	ค่าน้ำหนักที่คำนวณได้
22.	บริการน้ำเที่ยว	2.5077
23.	ความปลอดภัย	-1.7621
24.	สภาพธรรมชาติ	-3.0242
25.	นิเวศวิทยา	0.4652
26.	การใช้ที่ดิน	2.2173
27.	มลภาวะ	-2.1225
28.	ความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว	3.6195
29.	กิจกรรมทางการท่องเที่ยว	3.4959
30.	คุณค่าทางธรรมชาติ	-4.9860
31.	คุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี	5.4356
32.	คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม	6.3149
33.	ลักษณะเด่นของแหล่งท่องเที่ยว	4.9852

จากค่าน้ำหนักของตัวแปรแต่ละตัวที่คำนวณได้ นำค่าน้ำหนักมาคูณกับค่าคะแนนมาตรฐานของตัวแปรในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง ได้ค่าที่ให้น้ำหนักแล้วของตัวแปร ดังตาราง 43

เมื่อนำค่าตัวแปรของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งมารวมกัน จะได้ค่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนี้

ตาราง 44 ค่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

อำเภอ	แหล่งท่องเที่ยว	ประเภท	ค่าศักยภาพ
เมือง แม่ฮ่องสอน	1. หนองจองคำ	ธรรมชาติ	774.3621
	2. เชื้อนพลังน้ำผาป่อง	ธรรมชาติ	312.5373
	3. จุดชมวิวน้ำผาป่อง	ธรรมชาติ	487.0665
	4. บ่อน้ำร้อนผาป่อง	ธรรมชาติ	827.5178
	5. น้ำตกผาป่อง	ธรรมชาติ	- 265.4037
	6. วนอุทยานถ้ำปลา	ธรรมชาติ	715.4832
	7. วนอุทยานน้ำตกผาเสือ	ธรรมชาติ	341.6557
	8. บ้านน้ำเพียงดิน	ธรรมชาติ	144.1121
	9. เรือนประทับแรมโป่งแดง	ธรรมชาติ	451.7167
	10. เรือนประทับแรมปางตอง	ธรรมชาติ	453.6468
	11. วัดพระธาตุดอยกองมู	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	882.2480
	12. วัดหัวเวียง	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	954.4409
	13. วัดจองคำ - วัดจองกลาง	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	1,030.7972
	14. วัดพระนอน	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	951.8376
	15. วัดก้ำก่อ	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	815.6596
	16. หมู่บ้านม้งไมโครเวฟ	ศิลปวัฒนธรรม	534.7638
	17. ศูนย์ศิลปาชีพ	ศิลปวัฒนธรรม	821.2374

ตาราง 44 (ต่อ)

อำเภอ	แหล่งท่องเที่ยว	ประเภท	ค่าศักยภาพ
ขุนยวม	1. พู่งบัวตองดอยแม่ฮูค	ธรรมชาติ	467.0841
	2. น้ำตกแม่สุริน	ธรรมชาติ	553.7728
	3. น้ำตกแม่ฮูค	ธรรมชาติ	106.5500
	4. น้ำตกแม่ยวมหลวง	ธรรมชาติ	72.7593
	5. ถ้ำแม่ลาเกะ	ธรรมชาติ	68.1374
	6. บ่อน้ำร้อนหนองแห้ง	ธรรมชาติ	265.2056
	7. วัดต่อแพ	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	792.2806
	8. วัดม่วยต่อ	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	851.4770
ปาย	1. น้ำตกม่วงสร้อย	ธรรมชาติ	71.8825
	2. น้ำตกหมอบ้าง	ธรรมชาติ	334.8630
	3. น้ำพุร้อนเมืองแปง	ธรรมชาติ	337.0353
	4. บึงร้อนท่าปาย	ธรรมชาติ	363.1951
	5. กองแลน	ธรรมชาติ	225.3671
	6. ห้วยจอกหลวง	ธรรมชาติ	570.1788
	7. ห้วยน้ำดัง	ธรรมชาติ	631.9909
	8. การส่องแม่น้ำปาย	ธรรมชาติ	228.3469
	9. วัดน้ำฮู	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	821.2163
	10. วัดพระธาตุแม่เย็น	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	541.8824

ตาราง 44 (ต่อ)

อำเภอ	แหล่งท่องเที่ยว	ประเภท	ค่าศักยภาพ
แม่ลาน้อย	1. ถ้ำแม่ทุ	ธรรมชาติ	349.1604
	2. น้ำตกดาวดึงส์	ธรรมชาติ	147.6671
	3. น้ำตกปางตาย	ธรรมชาติ	88.7231
	4. โครงการหลวงบ้านดง	ธรรมชาติ	698.8284
	5. บ้านลี้วะละอุบ	ศิลปวัฒนธรรม	600.3426
แม่สะเรียง	1. หุบข้าวตองคอยแม่เหาะ	ธรรมชาติ	386.3392
	2. วัดกิตติวงศ์	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	860.1298
	3. วัดอุทยานรมย์	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	810.8445
	4. บ้านกะเหรี่ยงพะมะลอ	ศิลปวัฒนธรรม	704.0011
กิ่ง อ. ปางมะผ้า	1. วนอุทยานถ้ำน้ำลอด	ธรรมชาติ	491.0539
กิ่ง อ. สบเมย	1. บ้านแม่สามแลบ	ธรรมชาติ	547.0207

4. จัดลำดับคีย์ของแหล่งท่องเที่ยวตามค่าศักยภาพ

จัดลำดับคีย์ของแหล่งท่องเที่ยวตามค่าศักยภาพ โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่มีค่าศักยภาพสูง กลุ่มที่มีค่าศักยภาพปานกลาง และกลุ่มที่มีค่าศักยภาพต่ำ มีดังนี้

$$\text{อันดับภาคชั้น} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

คะแนนสูงสุดในการศึกษาครั้งนี้ คือ 1,030.7972

คะแนนต่ำสุดในการศึกษาครั้งนี้ คือ 68.1374

$$\text{จำนวนชั้น} = 3$$

$$\text{อันดับภาคชั้น} = \frac{1,030.7972 - 68.1374}{3}$$

$$\text{อันดับภาคชั้น} = 320.8866$$

ดังนั้น กลุ่มที่มีค่าศักยภาพสูงสุดมีช่วงคะแนน = 1,030.7972 - 709.9108

กลุ่มที่มีค่าศักยภาพปานกลางมีช่วงคะแนน = 709.9170 - 389.0241

กลุ่มที่มีศักยภาพต่ำสุดมีช่วงคะแนน = 389.0240 - 68.1374

4.1 แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีค่าศักยภาพสูง

(ช่วงค่าคะแนน 1030.7974 - 709.9108)

ตาราง 45 แหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพสูงของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

แหล่งท่องเที่ยว	ประเภท	อำเภอ	ค่าศักยภาพ
1. วัดจองคำ - วัดจองกลาง	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	เมืองแม่ฮ่องสอน	1,030.7972
2. วัดหัวเวียง	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	เมืองแม่ฮ่องสอน	954.4409
3. วัดพระนอน	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	เมืองแม่ฮ่องสอน	951.8376
4. วัดพระธาตุดอยกองมู	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	เมืองแม่ฮ่องสอน	882.2480
5. วัดกิตติวงศ์	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	แม่สะเรียง	860.1298
6. วัดม่วยต่อ	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	ขุนยวม	851.4770
7. บ่อน้ำร้อนผาบ่อง	ธรรมชาติ	เมืองแม่ฮ่องสอน	827.5178
8. ศูนย์ศิลปาชีพ	ศิลปวัฒนธรรม	เมืองแม่ฮ่องสอน	821.2374
9. วัดน้ำฮู	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	ปาย	821.2163
10. วัดก้ำก้อ	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	เมืองแม่ฮ่องสอน	815.6596
11. วัดอุทยานรมย์	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	แม่สะเรียง	810.8445
12. วัดต่อแพ	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	ขุนยวม	792.2806
13. หนองจองคำ	ธรรมชาติ	เมืองแม่ฮ่องสอน	774.3621
14. วนอุทยานถ้ำปลา	ธรรมชาติ	เมืองแม่ฮ่องสอน	715.4832

จากตาราง 45 แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีค่าศักยภาพสูงมีจำนวน 14 แห่ง โดยเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน จำนวน 10 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวตาม

ธรรมชาติ จำนวน 3 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม จำนวน 1 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 14 แห่ง กระจายอยู่ในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 4 อำเภอคือ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนจำนวน 8 แห่ง อำเภอขุนยวมจำนวน 2 แห่ง อำเภอแม่สะเรียง และอำเภอปายจำนวน 1 แห่ง

4.2 แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีคำศัณยภาพปานกลาง

(ช่วงคะแนน 709.9107 - 389.0241)

ตาราง 46 แหล่งท่องเที่ยวที่มีคำศัณยภาพปานกลางของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

แหล่งท่องเที่ยว	ประเภท	อำเภอ	คำศัณยภาพ
1. บ้านกะเหรี่ยงพะมะลอ	ศิลปวัฒนธรรม	แม่สะเรียง	704.0011
2. โครงการหลวงบ้านดง	ธรรมชาติ	แม่ลาน้อย	698.8284
3. ห้วยน้ำดัง	ธรรมชาติ	ปาย	631.9909
4. บ้านลี้วะละอูบ	ศิลปวัฒนธรรม	แม่ลาน้อย	602.3426
5. ห้วยจอกหลวง	ธรรมชาติ	ปาย	570.1788
6. น้ำตกแม่สุริน	ธรรมชาติ	ขุนยวม	553.7728
7. บ้านแม่สามแลบ	ธรรมชาติ	กิ่ง อ.สบเมย	547.0207
8. วัดพระธาตุแม่เย็น	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	ปาย	541.8824
9. หมู่บ้านม้งไมโครเวฟ	ศิลปวัฒนธรรม	เมืองแม่ฮ่องสอน	534.7638
10. วนอุทยานถ้ำน้ำลอด	ธรรมชาติ	กิ่ง อ.ปางมะผ้า	491.0539
11. จุดชมวิวกาบอง	ธรรมชาติ	เมืองแม่ฮ่องสอน	487.0665
12. พง์บัวตองคอยแม่อุคค	ธรรมชาติ	ขุนยวม	467.0841

ตาราง 46 (ต่อ)

แหล่งท่องเที่ยว	ประเภท	อำเภอ	ค่าศักยภาพ
13. เรือนประทับแรมปางตอง	ธรรมชาติ	เมืองแม่ฮ่องสอน	453.6468
14. เรือนประทับแรมโป่งแดง	ธรรมชาติ	เมืองแม่ฮ่องสอน	451.7167

จากตาราง 46 แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีค่าศักยภาพปานกลาง มีจำนวน 14 แห่ง โดยเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ จำนวน 10 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม จำนวน 3 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน จำนวน 1 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 14 แห่ง กระจายอยู่ในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 7 อำเภอคือ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนจำนวน 4 แห่ง อำเภอปายจำนวน 3 แห่ง อำเภอขุนยวมและอำเภอแม่ลาน้อยอำเภอละ 2 แห่ง อำเภอแม่สะเรียง กิ่งอำเภอปางมะผ้าและกิ่งอำเภอสบเมย อำเภอละ 1 แห่ง

4.3 แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีค่าศักยภาพต่ำ

(ช่วงคะแนน 389.0240 - 68.1374)

ตาราง 47 แหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพต่ำของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

แหล่งท่องเที่ยว	ประเภท	อำเภอ	ค่าศักยภาพ
1. พุงบัวตองดอยแม่เหาะ	ธรรมชาติ	แม่สะเรียง	386.3392
2. โป่งร้อนท่าปาย	ธรรมชาติ	ปาย	363.1951
3. ถ้ำแม่เหู	ธรรมชาติ	แม่ลาน้อย	349.1604

ตาราง 47 (ต่อ)

แหล่งท่องเที่ยว	ประเภท	อำเภอ	ค่าศักยภาพ
4. วนอุทยานน้ำตกผาเสือ	ธรรมชาติ	เมืองแม่ฮ่องสอน	341.6557
5. น้ำพุร้อนเมืองแปง	ธรรมชาติ	ปาย	337.0353
6. น้ำตกหมอบาง	ธรรมชาติ	ปาย	334.8630
7. เขื่อนพลังน้ำผาบ่อง	ธรรมชาติ	เมืองแม่ฮ่องสอน	303.6890
8. น้ำตกผาบ่อง	ธรรมชาติ	เมืองแม่ฮ่องสอน	265.4037
9. บ่อน้ำร้อนหนองแห้ง	ธรรมชาติ	ขุนยวม	365.2056
10. การส่องแม่น้ำปาย	ธรรมชาติ	ปาย	228.3469
11. กองแลน	ธรรมชาติ	ปาย	225.3671
12. น้ำตกดาวดั่งส์	ธรรมชาติ	แม่ลาน้อย	147.6671
13. บ้านน้ำเพียงดิน	ธรรมชาติ	เมืองแม่ฮ่องสอน	144.1121
14. น้ำตกแม่ฮูด	ธรรมชาติ	ขุนยวม	106.5500
15. น้ำตกปางตาย	ธรรมชาติ	แม่ลาน้อย	88.7231
16. น้ำตกแม่ยวมหลวง	ธรรมชาติ	ขุนยวม	72.7593
17. น้ำตกม่วงสร้อย	ธรรมชาติ	ปาย	71.8825
18. ถ้ำแม่ลาเกะ	ธรรมชาติ	ขุนยวม	68.1374

จากตาราง 47 แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีค่าศักยภาพต่ำมีจำนวน 18 แห่ง โดยเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติทั้ง 18 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 18 แห่งนี้ กระจายอยู่ในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 5 อำเภอ คือ อำเภอปายจำนวน 6 แห่ง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนและอำเภอขุนยวม อำเภอละ 4 แห่ง อำเภอแม่ลาน้อยจำนวน 3 แห่ง และอำเภอแม่สะเรียง 1 แห่ง

จากตาราง 45 ตาราง 46 และตาราง 47 ที่แสดงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 46 แห่งของจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยที่แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 46 แห่งนี้สามารถจัดกลุ่มได้ 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่มีศักยภาพสูง กลุ่มที่มีศักยภาพปานกลาง และกลุ่มที่มีศักยภาพต่ำ เมื่อพิจารณาในแต่ละอำเภอ จะได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวของแต่ละอำเภอมียุทธภาพแตกต่างกัน ดังที่จะกล่าวแสดงรายละเอียดใน แต่ละอำเภอดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 48 แหล่งท่องเที่ยวในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนแบ่งตามระดับศักยภาพ

ค่าศักยภาพ		
สูง	ปานกลาง	ต่ำ
1. วัดจองคำ-วัดจองกลาง 2. วัดหัวเวียง 3. วัดพระนอน 4. วัดพระธาตุดอยกองมู 5. บ่อน้ำร้อนผาบ่อง 6. ศูนย์ศิลปาชีพ 7. วัดก้ำก่อ 8. หนองจองคำ 9. วนอุทยานถ้ำปลา	1. หมู่บ้านแม้งามโครเวพ 2. จุดชมวิวกาบอง 3. เรือนประทับแรมปางตอง 4. เรือนประทับแรมโป่งแดง	1. วนอุทยานน้ำตกผาเลื้อ 2. เขื่อนพลังน้ำผาบ่อง 3. น้ำตกผาบ่อง 4. บ้านน้ำเพียงดิน

จากตาราง 48 แหล่งท่องเที่ยวของอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จำนวน 17 แห่ง แบ่งตามระดับค่าศักยภาพ 3 กลุ่ม ได้แหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพสูง จำนวน 9 แห่ง โดยที่แหล่งท่องเที่ยว

9 แห่งนี้ แบ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน จำนวน 5 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ จำนวน 3 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม 1 แห่ง สำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพปานกลาง จำนวน 4 แห่ง แบ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ 3 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม จำนวน 1 แห่ง สำหรับแหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพต่ำเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติทั้ง 4 แห่ง

จากตาราง 48 จะเห็นได้ว่าอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพสูงเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานถึง 5 แห่ง จึงกล่าวได้ว่าอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน มีสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน และจากการสำรวจภาคสนาม พบว่าเหตุที่แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานมีค่าศักยภาพสูงนั้น เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตเทศบาลมีการเข้าถึงสะดวก ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปเที่ยวชมได้ง่าย โดยใช้เวลาไม่นานจากย่านที่พักที่อยู่ในเขตใจกลางเมือง และแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตเทศบาล(ยกเว้น วนอุทยานถ้ำปลา และบ่อน้ำร้อนผาบ่อง)จะมีที่ตั้งอยู่ไม่ห่างกันมาก เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางไปเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งแล้ว นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงได้ โดยใช้เวลาในการเดินทางไม่นาน ตัวอย่างเช่น เมื่อนักท่องเที่ยวไปยังวัดจองคำ-วัดจองกลางแล้ว แหล่งท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปเที่ยวในรายการต่อไป คือ พนงจองคำ ศูนย์ศิลปาชีพ วัดก้ำก่อ วัดพระนอน วัดพระธาตุดอยกองมู และวัดหัวเวียง นอกจากนี้ภายในแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณใกล้เคียง ยังมีสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการไว้หลายอย่าง เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว สำหรับวณอุทยานถ้ำปลาและบ่อน้ำร้อนผาบ่องเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่มีศักยภาพสูง เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนในรัศมีไม่เกิน 20 กิโลเมตร มีการคมนาคมที่สะดวก เข้าถึงได้ง่าย เพราะแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 2 แห่งอยู่ติดกับทางหลวงที่สังเกตได้ชัดเจนและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการพัฒนาแล้ว ภายในแหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการต่าง ๆ แตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพปานกลางและค่าศักยภาพต่ำ โดยที่แหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้น เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ห่างจากตัวอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนในรัศมีที่มากกว่า 20 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางมากกว่า และภายในแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณใกล้เคียงขาดสิ่งอำนวยความสะดวก

และการบริการที่จำเป็นต่อนักท่องเที่ยวแต่ละแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้จะมีสภาพที่ค่อนข้างเป็นธรรมชาติหรือคงสภาพเดิมมากกว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง

ตาราง 49 แหล่งท่องเที่ยวในอำเภอขุนยวมแบ่งตามระดับศักยภาพ

ค่าศักยภาพ		
สูง	ปานกลาง	ต่ำ
1. วัดม่วยต่อ 2. วัดต่อแพ	1. น้ำตกแม่สุริน 2. หุบข้าวตองดอยแม่ฮูคอง	1. บ่อน้ำร้อนหนองแห้ง 2. น้ำตกแม่ฮูคอง 3. น้ำตกแม่ยวมหลวง 4. ถ้ำแม่ลาเกะ

จากตาราง 49 แหล่งท่องเที่ยวของอำเภอขุนยวม จำนวน 8 แห่ง แบ่งตามระดับค่าศักยภาพ 3 กลุ่ม ได้แหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพสูง จำนวน 2 แห่ง และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานทั้ง 2 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพปานกลางจำนวน 2 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติทั้ง 2 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพต่ำ จำนวน 4 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติทั้ง 4 แห่ง

จะเห็นได้ว่าจากตาราง 49 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานของอำเภอขุนยวมที่มี 2 แห่ง มีค่าศักยภาพมากกว่าแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่มี 6 แห่ง และจากการสำรวจภาคสนาม พบว่า วัดม่วยต่อและวัดต่อแพเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตชุมชน โดยที่วัดม่วยต่อตั้งอยู่ในเขตสุขาภิบาลขุนยวม และติดกับทางหลวงหมายเลข 108 ที่มองเห็นได้ชัดเจนเวลาเดินทางผ่านอำเภอขุนยวม ซึ่งเป็นสิ่งหนึ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวแวะชมได้ เช่นเดียวกับวัดต่อแพ

ที่อยู่ห่างจากตัวอำเภอขุนยวมเพียง 6.8 กิโลเมตร มีความสะดวกในการเข้าถึงทุกฤดูกาล ใช้เวลาในการเดินทางน้อย ทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงอีกแห่งหนึ่งของอำเภอขุนยวม ประกอบกับลักษณะเด่นของวัดต่อแพ ที่มีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่ชอบทางด้านสถาปัตยกรรม คือ เจดีย์ศิลปมอญที่งดงาม รวมทั้งผ้าไหมปักโบราณศิลปผ้า นับเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมให้วัดต่อแพมีศักยภาพสูง แตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติของอำเภอขุนยวม ที่บางแห่งมีลักษณะเด่นที่สำคัญ เช่น น้ำตกแม่สุริน ซึ่งเป็นน้ำตกชั้นเดียวมีความสูงประมาณ 200 เมตร ที่นับว่าเป็นน้ำตกชั้นเดียวที่สูงที่สุดในประเทศไทยขณะนี้ แต่สภาพเส้นทางการคมนาคมค่อนข้างลำบากในช่วงฤดูฝน ใช้เวลาในการเดินทางนาน ทำให้มีศักยภาพน้อยกว่าวัดม่วยต่อและวัดต่อแพ เช่นเดียวกับทุ่งบัวตองดอยแม่ฮุค ที่มีฤดูกาลเข้าชมได้เพียงฤดูกาลเดียว คือ ช่วงฤดูหนาวที่ดอกบัวตองบาน ซึ่งจะดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เพียงช่วงเวลาสั้น ๆ แต่ทุ่งบัวตองนี้จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากในฤดูหนาว เนื่องจากภาพลักษณ์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ปรากฏต่อชาวจังหวัดอื่น ๆ คือ ทุ่งบัวตองบนดอยแม่ฮุค ส่วนแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ คือ บ่อน้ำร้อนหนองแห้ง จากการสำรวจภาคสนาม สภาพภายในแหล่งท่องเที่ยวไม่มีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร มีเพียงบ่อน้ำร้อนผุดขึ้นมาเท่านั้น ขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แม้ว่าจะมีการเข้าถึงสะดวกอยู่ห่างจากทางหลวงหมายเลข 108 เพียง 1.5 กิโลเมตร สภาพถนนเป็นดินลูกรังอัดแน่น ใช้ได้ทุกฤดูกาลและใช้เวลาเดินทางไม่นานจากตัวอำเภอขุนยวม สิ่งที่ยกพร่องของบ่อน้ำร้อนหนองแห้งคือ ขาดป้ายชี้ทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว เช่นเดียวกับน้ำตกแม่ฮุค และถ้ำแม่ลาเกะ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นอกจากจะขาดแคลนสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการต่าง ๆ แล้ว นักท่องเที่ยวต้องใช้เวลาในการเดินทางนาน เนื่องจากต้องเดินเท้าเข้าไปยังแหล่งท่องเที่ยว ทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพต่ำ เช่นเดียวกันกับน้ำตกแม่ยวมหลวงที่การเข้าถึงใช้เวลาเดินทางไม่นานและมีการเดินเท้าเพียง 700 เมตร แต่ภายในบริเวณน้ำตกแม่ยวมหลวง ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ จึงทำให้มีศักยภาพต่ำ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าอำเภอขุนยวมมีแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเป็นประเภทประวัติศาสตร์และศาสนสถาน

ตาราง 50 แหล่งท่องเที่ยวในอำเภอปายแบ่งตามระดับศักยภาพ

ค่าศักยภาพ		
สูง	ปานกลาง	ต่ำ
1. วัดน้ำฮู	1. ห้วยน้ำดัง 2. ห้วยจอกหลวง 3. วัดพระธาตุแม่เย็น	1. โป่งร้อนท่าปาย 2. น้ำพุร้อนเมืองแปง 3. น้ำตกหมอบาง 4. การส่องแม่น้ำปาย 5. กองแลน 6. น้ำตกม่วงสร้อย

จากตาราง 50 แหล่งท่องเที่ยวของอำเภอปาย จำนวน 10 แห่ง แบ่งตามระดับค่าศักยภาพ 3 กลุ่ม ได้แหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพสูง จำนวน 1 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน แหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพปานกลาง จำนวน 3 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ จำนวน 2 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน จำนวน 1 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพต่ำ จำนวน 6 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติทั้ง 6 แห่ง

จากการสำรวจภาคสนาม พบว่าเหตุที่วัดน้ำฮูมีค่าศักยภาพสูงเนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ไม่ห่างจากตัวอำเภอปายมาก มีการเข้าถึงสะดวก ระยะเวลาในการเดินทางไม่นาน สภาพถนนดี ภายในแหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวที่เป็นแรงดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ คือ พระพุทธรูปยืนเมือง แหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพปานกลางของอำเภอปาย คือ วัดพระธาตุแม่เย็นตั้งอยู่ในตัวอำเภอปาย ที่มีการเข้าถึง

สะดวก ใช้เวลาในการเดินทางไม่นาน แต่ไม่สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร นอกจากการไปชมทิวทัศน์ของอำเภอปาย แหล่งท่องเที่ยวที่มีคำศักราชปานกลางอื่น ๆ คือ ห้วยน้ำดัง ห้วยจอกหลวง ถึงแม้ว่าจะมีระยะห่างจากตัวอำเภอปาย แต่มีการเข้าถึงสะดวก นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางไปท่องเที่ยวโดยเฉพาะห้วยน้ำดังที่มีทิวทัศน์สวยงาม แหล่งท่องเที่ยวที่มีคำศักราชต่ำ เช่น การล่องแม่น้ำปาย สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มาก เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบการผจญภัยที่น่าตื่นเต้นแม้ว่าในขณะท่องเที่ยวไม่ค่อยจะได้รับความสะดวกสบาย ต่างจากแหล่งท่องเที่ยวที่มีคำศักราชต่ำแห่งอื่น ๆ คือ โป่งร้อนท่าปาย น้ำตกหมอบาง น้ำพุร้อนเมืองแปง กองแลนและน้ำตกม่วงสร้อย เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสะดวกในการเข้าถึง เวลาในการเดินทางไม่เกิน 1 ชั่วโมง 30 นาที สะดวกต่อการเดินทางของนักท่องเที่ยว มีน้ำตกม่วงสร้อยเพียงแห่งเดียวที่ต้องเดินเท้าเข้าไปด้วย แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้ถึงแม้ว่าจะมีคำศักราชต่ำแต่ภายในแหล่งท่องเที่ยวยังคงรักษาสภาพตามธรรมชาติไว้ได้ เหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่นิยมสภาพธรรมชาติของท้องถิ่น

ตาราง 51 แหล่งท่องเที่ยวในอำเภอแม่ลาน้อยแบ่งตามระดับคำศักราช

คำศักราช		
สูง	ปานกลาง	ต่ำ
-	1. โครงการหลวงบ้านดง 2. บ้านลี้จะละอูบ	1. ถ้ำแม่พู่ 2. น้ำตกดาวดึงส์ 3. น้ำตกปางตาย

จากตาราง 51 แหล่งท่องเที่ยวของอำเภอแม่ลาน้อย จำนวน 5 แห่ง แบ่งตามระดับคำศักราช 3 กลุ่ม โดยที่ไม่มีแหล่งท่องเที่ยวใดที่มีคำศักราชสูง มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีคำศักราช

ปานกลาง จำนวน 2 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ 1 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม 1 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวที่มีคำศัภัยภาพต่ำ จำนวน 3 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติทั้ง 3 แห่ง

จากการสำรวจภาคสนาม พบว่าเหตุที่แหล่งท่องเที่ยวของอำเภอแม่ลาน้อย มีคำศัภัยภาพปานกลางและคำศัภัยภาพต่ำนั้น เนื่องจากว่าแหล่งท่องเที่ยวอยู่ห่างไกลจากตัวอำเภอ การเข้าถึงไม่สะดวกใช้เวลาในการเดินทางนาน สภาพถนนเป็นถนนลูกรังบดดิน ภายในแหล่งท่องเที่ยวไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการต่าง ๆ ทำให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางสู่แหล่งท่องเที่ยวในอำเภอแม่ลาน้อยยังมีไม่มาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวไทย มีเพียงนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่นิยมเดินทางมาท่องเที่ยว เนื่องจากความชื่นชอบสภาพธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยวทั้งที่ยังคงสภาพตามธรรมชาติอยู่ ยกเว้น ถ้ำแม่เห้ และน้ำตกดาวดึงส์ ที่มีสภาพเปลี่ยนแปลงไปมาก ไม่มีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวต่างจากน้ำตกบางตายที่มีคำศัภัยภาพต่ำแต่มีสภาพตามธรรมชาติที่สวยงามเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเที่ยวน้ำตกบางตายด้วยการขี่ช้าง ในกรณีแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมที่ยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมไว้เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวนิยมมาเยี่ยมชม

ตาราง 52 แหล่งท่องเที่ยวในอำเภอแม่สะเรียงแบ่งตามระดับศัภัยภาพ

คำศัภัยภาพ		
สูง	ปานกลาง	ต่ำ
1. วัดกิตติวงศ์ 2. วัดอุทยานรมย์	1. ช้างกะเหรี่ยงพะมะลอ	1.ทุ่งบัวตองคอยแม่เหาะ

จากตาราง 52 แหล่งท่องเที่ยวในอำเภอแม่สะเรียง จำนวน 4 แห่ง แบ่งตามระดับ
ค่าศักยภาพ 3 กลุ่ม ได้แหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพสูง จำนวน 2 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวทาง
ประวัติศาสตร์และศาสนสถานทั้ง 2 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพปานกลางจำนวน 1 แห่ง
และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพต่ำมี 1 แห่ง เป็นแหล่ง
ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ กล่าวได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอแม่สะเรียงมีแหล่งท่องเที่ยวทาง
ประวัติศาสตร์และศาสนสถานเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจ

จากการสำรวจภาคสนาม พบว่าแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน 2 แห่ง
ของอำเภอแม่สะเรียง คือ วัดกิตติวงศ์ และวัดอุทยานรมย์ ที่มีค่าศักยภาพสูงนั้น เนื่องมาจากเป็น
แหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในเขตสุขาภิบาลแม่สะเรียง นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปได้สะดวก มี
ความสะดวกในการเข้าถึง ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการต่าง ๆ ที่มีอยู่ในแหล่ง
ท่องเที่ยวและบริเวณใกล้เคียง ภายในแหล่งท่องเที่ยวมีสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวในตัวเอง คือ
ที่วัดกิตติวงศ์มีคัมภีร์ธรรมโบราณที่บันทึกเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ระหว่างพม่ากับไทยทางภาคเหนือ
วัดอุทยานรมย์มีเจดีย์ที่เป็นศิลปมอญที่แสดงถึงการแผ่ขยายอิทธิพลทางสถาปัตยกรรมของมอญในอำเภอ
แม่สะเรียง สำหรับบ้านกะเหรี่ยงพะมะลอ ที่มีค่าศักยภาพปานกลาง เนื่องมาจากเป็นแหล่งท่องเที่ยว
ที่อยู่ห่างจากตัวอำเภอแม่สะเรียงประมาณ 4 กิโลเมตร นักท่องเที่ยวต้องใช้เวลาในการเดินทาง
มากกว่าการไปวัดกิตติวงศ์และวัดอุทยานรมย์ ซึ่งจะเดินเท้าไปก็ได้ ภายในหมู่บ้านกะเหรี่ยงพะมะลอ
ยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการบางอย่าง แต่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีลักษณะเด่นในตัว
คือ เป็นหมู่บ้านชาวเขาที่ยังคงรักษาสภาพการดำเนินชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นวัฒนธรรม
ดั้งเดิมอยู่เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ดี เช่นเดียวกับทุ่งบัวตองดอยแม่เหาะ เป็นแหล่งท่องเที่ยว
ที่มีค่าศักยภาพต่ำของอำเภอแม่สะเรียง แต่มีนักท่องเที่ยวมาแวะชมมากเนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยว
ที่อยู่ติดกับเส้นทางหลวงหมายเลข 108 (แม่สะเรียง-ฮอด) ในฤดูหนาวดอกบัวตองที่ออกดอกสะพรั่ง
ตามสองข้างทางหลวงบริเวณบ้านแม่เหาะนี้ เป็นลักษณะเด่นที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี
โดยการแวะชมเพียงชั่วครู่ ก็สามารถเดินทางต่อไปยังแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ได้

ตาราง 53 แหล่งท่องเที่ยวในกิ่งอำเภอบางมะผ้าแบ่งตามระดับศักยภาพ

ค่าศักยภาพ		
สูง	ปานกลาง	ต่ำ
-	1. วนอุทยานถ้ำน้ำลอด	-

จากตาราง 53 แหล่งท่องเที่ยวในกิ่งอำเภอบางมะผ้า มี 1 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่มีค่าศักยภาพในระดับปานกลาง

จากการสำรวจภาคสนาม วนอุทยานถ้ำน้ำลอด เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมไปเที่ยวกันมาก ถึงแม้ว่าจะมีระยะห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นระยะทาง 76 กิโลเมตร แต่มีการคมนาคมสะดวก ถนนลาดยาง เป็นถนนลูกรังเพียง 8 กิโลเมตร ภายวนถ้ำน้ำลอด นอกจากมีสภาพธรรมชาติที่มีน้ำไหลทะลุถ้ำแล้ว ยังถ้ำเล็ก ๆ อีกหลายถ้ำที่มีหินงอกหินย้อยที่สวยงาม ประกอบกับมีแหล่งโบราณคดีอยู่ภายในถ้ำด้วย ทำให้เป็นที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี นักท่องเที่ยวที่ไปเที่ยวถ้ำน้ำลอด สามารถที่จะเลือกที่พักได้ทั้งในเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอบาย หรือที่บ้านสบป่อง กิ่งอำเภอบางมะผ้า

ตาราง 54 แหล่งท่องเที่ยววนกึ่งอำเภอสบเมยแบ่งตามระดับศักยภาพ

ค่าศักยภาพ		
สูง	ปานกลาง	ต่ำ
-	1. บ้านแม่สามแลบ	-

จากตาราง 54 แหล่งท่องเที่ยววนกึ่งอำเภอสบเมยมี 1 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่มีค่าศักยภาพในระดับปานกลาง

จากการสำรวจภาคสนาม พบว่าบ้านแม่สามแลบเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งที่นักท่องเที่ยวนิยมไปเที่ยว แม้สภาพถนนจะลำบากในการเดินทาง สภาพถนนอยู่ในช่วงการสร้างถนนใหม่ สภาพถนนเป็นถนนลูกรัง บางแห่งต้องใช้ลาช่วยแทนถนน ทำให้ใช้เวลาในการเดินทางมากขึ้น แต่สภาพถนนเช่นนี้เป็นสิ่งที่นักท่องเที่ยวชื่นชอบ เมื่อไปถึงบ้านแม่สามแลบแล้ว นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางด้วยเรือหางยาวไปยังสบเมย ที่เป็นจุดที่แม่น้ำเมยไหลลงสู่แม่น้ำสาละวิน หรือเดินทางด้วยเรือหางยาวไปบ้านจอกท่า ที่มีทัศนียภาพของสองฝั่งแม่น้ำสาละวินที่สวยงามไม่น้อยไปกว่าบ้านแม่สามแลบ หลังจากนั้นนักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาพักที่บ้านแม่สามแลบหรือจะพักแรมที่บ้านสบเมยก็ได้ตามความต้องการ บ้านแม่สามแลบ มีปัญหาที่มีผลต่อการท่องเที่ยวประการหนึ่งในเรื่องปัญหาทางด้านชายแดนทางด้านฝั่งพม่า เมื่อพม่ากับกะเหรี่ยงรบกันทำให้นักท่องเที่ยวไม่สามารถล่องเรือในแม่น้ำสาละวินได้

5. การเปรียบเทียบค่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภท

แหล่งท่องเที่ยวที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งได้เป็น 3 ประเภทคือ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ค่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งแยกตามประเภทมีค่าดังนี้

ตาราง 55 แสดงค่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภท

	ธรรมชาติ	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	ศิลปวัฒนธรรม	รวม
	774.3621	882.2480	537.7638	
	312.5373	954.4409	821.2374	
	487.0665	1,030.7972	600.4326	
	827.5178	951.8376	704.0011	
	265.4037	815.6596		
	715.4832	792.2806		
	341.6557	851.4770		
	144.1121	821.2163		
	451.7167	541.8824		
	453.6468	860.1298		
	467.0841	810.8445		
	553.7728			
	106.5500			
	72.7563			
	68.1374			

ตาราง 55 (ต่อ)

	ธรรมชาติ	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	ศิลปวัฒนธรรม	รวม
	265.2056			
	71.8825			
	334.8630			
	337.0353			
	363.1951			
	225.3671			
	570.3671			
	631.9909			
	228.3469			
	349.1604			
	147.6671			
	88.7231			
	698.8284			
	386.3392			
	491.0539			
	547.0207			
รวม	11,778.6627	9,312.8139	2,663.3449	7,918.2730
เฉลี่ย	379.9569	846.6194	665.8362	630.9032
จำนวน	31	11	4	46

ตาราง 56 แสดงการเปรียบเทียบศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภท

ที่มา	df	SS	MS	F
ระหว่างกลุ่ม	2	1841659.48	920829.74	24.19*
ภายในกลุ่ม	43	1636892.30	38067.26	
รวม	45	3478551.78		

$$F_{0.05} (2,43) = 3.32$$

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

ผลการเปรียบเทียบศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ปรากฏว่า ค่า F ที่คำนวณได้ (ตาราง 56) มีค่า 24.19 มากกว่า ค่า F จากตารางที่ระดับ 0.05 ซึ่งมีค่า 3.23 แสดงว่าแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนทั้ง 3 ประเภท มีศักยภาพแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นั่นคือ ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวที่ต่างกัน ส่งผลต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแตกต่างกัน พิจารณาจากค่าคะแนนสูงสุด (ตาราง 55) พบว่าแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานมีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 846.6194 รองลงมาได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 665.8362 คะแนนทั้งสองกลุ่มมีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าค่าคะแนนเฉลี่ยโดยรวม (630.9032) ส่วนแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติมีค่าคะแนนเฉลี่ยของศักยภาพต่ำสุด เท่ากับ 379.9596

นำค่าเฉลี่ยของศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภท มาเปรียบเทียบเป็นรายคู่ เพื่อดูความแตกต่าง โดยใช้วิธีทดสอบของเชฟเฟ (Scheffe' test) ดังแสดงผลในตาราง 57

ตาราง 57 แสดงการเปรียบเทียบศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภทเป็นรายคู่

ประเภทของแหล่งท่องเที่ยว	ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน ศิลปวัฒนธรรม			
	$\bar{X}$			
		379.95	846.62	665.83
ธรรมชาติ	379.95	-	174.06*	259.54*
ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน	846.62		-	289.54
ศิลปวัฒนธรรม	665.83			-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

จากตาราง 57 จะเห็นว่าค่าเฉลี่ยของศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตามความแตกต่างของประเภทของแหล่งท่องเที่ยว 2 คู่คือ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติกับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน กับแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน กับแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการวิเคราะห์นี้แสดงว่าแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานมีศักยภาพสูงกว่าแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมมีศักยภาพสูงกว่าแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ แต่แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานมีศักยภาพไม่แตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งขัดแย้งกับสมมติฐานข้อที่ 1 ของการวิจัยในครั้งนี้ ที่วางไว้ว่าแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติมีศักยภาพสูงกว่าแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานมีศักยภาพสูงกว่าแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม

6. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวกับปริมาณนักท่องเที่ยว

การวิเคราะห์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวกับปริมาณนักท่องเที่ยว ได้ผลการวิเคราะห์ดังตาราง 58

ตาราง 58 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวกับปริมาณนักท่องเที่ยว

ความสัมพันธ์ของ	ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว	ปริมาณนักท่องเที่ยว
ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว	-	.34*
ปริมาณนักท่องเที่ยว		-

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

จากตาราง 58 แสดงให้เห็นว่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวกับปริมาณนักท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95% โดยมีค่าความสัมพันธ์เป็น .34 แสดงว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพสูง มีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก และแหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพต่ำ จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวเป็นจำนวนน้อย ซึ่งผลจากการวิเคราะห์นี้สอดคล้องกับสมมติฐานข้อที่ 2 ของการวิจัยครั้งนี้ที่วางไว้ว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับปริมาณนักท่องเที่ยว

สรุปผลการศึกษา อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อทำการสำรวจข้อมูลและศึกษารายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 49 แห่ง ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อนำมาทำการเปรียบเทียบศักยภาพและจัดลำดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมทั้งการศึกษาถึงปริมาณการท่องเที่ยวเกี่ยวกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาเพื่อวิเคราะห์หาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย

1. ตัวแปรในเรื่องความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ถนน พาหนะ ความยาวของระยะทาง ระยะเวลาในการเดินทาง บำรุงรักษา
2. ตัวแปรในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ ได้แก่ น้ำ ไฟฟ้า สุขา บริเวณที่จอดรถ การกำจัดของเสีย การกำจัดน้ำเสีย สถานพยาบาล ศาลาที่พักผ่อน โทรศัพท์ สถานีบริการเชื้อเพลิง ที่พักแรม ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ร้านค้าปลีก ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ธนาคาร บริการนำเที่ยว ความปลอดภัย
3. ตัวแปรในเรื่องคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ ความมีชื่อเสียงในปัจจุบันกิจกรรมทางการท่องเที่ยว คุณค่าทางธรรมชาติ คุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี คุณค่าทางศิลป-วัฒนธรรม ลักษณะเด่นของแหล่งท่องเที่ยว

กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวจำนวน 49 แห่ง ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศที่เดินทางมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในช่วงเวลาตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2535 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ. 2536 โดยแบ่งเป็นนักท่องเที่ยวชาวไทยจำนวน 165 คน นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจำนวน 227 คน และบริษัทนำเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 12 บริษัท

ผลการศึกษาพบว่า

1. การวิเคราะห์ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวจำนวน 46 แห่ง ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการศึกษารายกว่า แหล่งท่องเที่ยว จำนวน 46 แห่ง มีศักยภาพแตกต่างกัน โดยที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงสุด คือ วัดจองคำ-วัดจองกลาง ที่ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนมีศักยภาพ 1,030.7972 และแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพต่ำสุด คือ ถ้ำแม่ลาเกะ ที่ตั้งอยู่ในอำเภอขุนยวม มีศักยภาพ 68.7374

2. การจัดลำดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวตามศักยภาพ โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่มีศักยภาพสูง กลุ่มที่มีศักยภาพปานกลาง และกลุ่มที่มีศักยภาพต่ำ ได้ผลดังนี้

2.1 กลุ่มที่มีศักยภาพสูง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในช่วงค่าคะแนน 1,030.7974-709.9108 มีจำนวน 14 แห่ง โดยเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน จำนวน 10 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ จำนวน 3 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม จำนวน 1 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 14 แห่ง กระจายอยู่ในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 4 อำเภอ คือ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จำนวน 8 แห่ง อำเภอขุนยวม จำนวน 4 แห่ง อำเภอแม่สะเรียง และอำเภอปาย อำเภอละ 1 แห่ง

2.2 กลุ่มที่มีศักยภาพปานกลาง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในช่วงค่าคะแนน 389.0241-709.9107 มีจำนวน 14 แห่ง โดยเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ จำนวน 10 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม จำนวน 3 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์และศาสนสถาน จำนวน 1 แห่ง ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 14 แห่งนี้ กระจายอยู่ในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 7 อำเภอคือ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จำนวน 4 แห่ง อำเภอปาย จำนวน 3 แห่ง อำเภอขุนยวมและอำเภอแม่ออน้อย อำเภอละ 2 แห่ง อำเภอแม่สะเรียง กิ่งอำเภอปางมะผ้า และกิ่งอำเภอสบเมยอำเภอละ 1 แห่ง

2.3 กลุ่มที่มีศักยภาพต่ำ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในช่วงคะแนน 68.1374-389.0240 มีจำนวน 18 แห่ง โดยเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติทั้ง 18 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 18 แห่งนี้ กระจายอยู่ในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนจำนวน 5

อำเภอ คือ อำเภอบาย จำนวน 6 แห่ง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนและอำเภอขุนยวม อำเภอละ
4 แห่ง อำเภอแม่ออน้อย จำนวน 3 แห่ง และอำเภอแม่สะเรียง จำนวน 1 แห่ง

3. การเปรียบเทียบค่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภท พบว่าแหล่งท่องเที่ยว
ทั้ง 3 ประเภท มีค่าศักยภาพแตกต่างกัน ดังนี้

3.1 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานมีค่าศักยภาพสูงกว่าแหล่ง
ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ

3.2 แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมมีค่าศักยภาพสูงกว่าแหล่งท่องเที่ยวตาม
ธรรมชาติ

สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานมีค่าศักยภาพไม่แตกต่างจากแหล่ง
ท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม

4. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวกับปริมาณนักท่องเที่ยว
พบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กันทางบวกกับปริมาณนักท่องเที่ยว

อภิปรายผลการศึกษา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้นจะได้นำมาอภิปราย โดยเรียงลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. ที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. ลำดับคีย์ของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
4. การเปรียบเทียบศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภท
5. ความสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวกับปริมาณนักท่องเที่ยว

1. ที่ตั้งจากแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากผลการศึกษาโดยการสำรวจทางภาคสนาม พบว่า แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัด
แม่ฮ่องสอนมีแหล่งท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ในเขตตัวเมืองของอำเภอต่าง ๆ ภายในจังหวัดจำนวน 16 แห่ง

จากจำนวนแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด 49 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน จำนวน 11 แห่ง ได้แก่ วัดพระธาตุดอยกองมู วัดหัวเวียง วัดจองคำ-วัดจองกลาง วัดพระนอน และวัดก้ำก้อ ในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน วัดต่อแพ วัดม่วยต่อ ในอำเภอขุนยวม วัดน้ำฮู วัดพระธาตุแม่เย็น ในอำเภอบาย วัดกิตติวงศ์ และวัดอุทยานรมย์ ในอำเภอแม่สะเรียง แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ งานประเพณีปอยส่างลอง งานประเพณีผ้าสการพระธาตุดอยกองมู งานประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด และศูนย์ศิลปาชีพ ในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ จำนวน 1 แห่งคือ หนองจองคำ ในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นที่น่าสังเกตว่า แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน มีจำนวนมากกว่าแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ สืบเนื่องมาจากความเป็นพุทธศาสนิกชนของชาว จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่มีความเคร่งครัดในพุทธศาสนา ถือว่าการสร้างวัดเป็นบุญกุศล ดังนั้นวัดที่สร้างขึ้นจึงตั้งอยู่ในเขตชุมชนเพื่อความสะดวกในการเข้าถึง และเป็นศูนย์รวมของชุมชน ซึ่งในสมัยโบราณเปรียบวัดเสมือนศาลาประชาคม เพื่อเป็นสถานที่ชุมชนประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งการด้านศาสนา การศึกษา และด้านอื่น ๆ ในปัจจุบันนี้ วัดยังคงเป็นที่รวมทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่นเดิม ที่ตั้งของวัดในแต่ละอำเภอ มีรัศมีไม่เกิน 3 กิโลเมตร จากย่านใจกลางชุมชน เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สะดวกต่อการเข้าถึงของนักท่องเที่ยว เช่นเดียวกับวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วัดราชบูรณะ วัดนางพญา ที่อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ที่มีที่ตั้งอยู่ในตัวเมือง สะดวกต่อการเข้าถึงของนักท่องเที่ยว และมีที่ตั้งอยู่ใกล้ทางหลวง สังเกตได้ง่าย (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2527 : 4-24 - 4-27) ซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดลำพูน ของ วิวัฒน์ชัย บุญยักดิ์ (2532 : 162 - 163) ที่พบว่าวัดพระธาตุหริภุญชัย วัดจามเทวี วัดมหาวัน วัดพระคงฤาษี วัดพระยืน เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนา ที่ตั้งอยู่ในเขตตัวเมืองของจังหวัดลำพูน ในกรณีของแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีที่ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นรูปแบบของงานประเพณีที่จัดขึ้น ตามความเชื่อทางศาสนาและเพื่อจุดมุ่งหมายในการสักการะบูชาทางพุทธศาสนา การจัดงานจึงมีขึ้นในวัด เช่น งานประเพณีผ้าสการพระธาตุดอยกองมู หรือจัดที่ตลาดซึ่งเป็นศูนย์รวมของประชาชน ดังงานประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด ที่จัดขึ้นในบริเวณตลาดเทศบาล หรืองานประเพณี

บอยสา่งลอง ที่มีรูปแบบของการจัดงานในปัจจุบันนี้ร่วมกันจัดงานที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นงานใหญ่ ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการจัดงานบอยสา่งลอง เมื่อปี พ.ศ. 2525 ที่มีงานบวชสามเณร (สา่งลอง) จำนวน 200 องค์ เพื่อการเฉลิมฉลองที่กรุงเทพมหานคร มีอายุครบ 200 ปี ทำให้เป็นงานที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา สำหรับศูนย์ศิลปาชีพเป็นสถานที่ที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นที่รวบรวมผลิตภัณฑ์ที่เป็นงานหัตถกรรมของชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ทำงานอยู่ในศูนย์ศิลปาชีพ ซึ่งเป็นงานในโครงการพระราชดำริ เพื่อจัดหาหนายแก่นักท่องเที่ยวและประชาชนโดยทั่วไป ดังนั้นสถานที่ที่ตั้งของศูนย์ศิลปาชีพ จึงตั้งอยู่ริมทางหลวงหมายเลข 108 เพื่อดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้แวะชมต่างกับหนองจองคำ ที่ตั้งอยู่ในใจกลางเมืองนั้นเป็นหนองน้ำที่มีตามธรรมชาติ ต่อมา มีการปรับปรุงสภาพบริเวณรอบ ๆ หนองจองคำให้สวยงาม เป็นสถานที่พักผ่อนของชาวเมืองแม่ฮ่องสอนได้เป็นอย่างดี

แหล่งท่องเที่ยวอีกจำนวน 33 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีที่ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองในระยะทางมากกว่า 3 กิโลเมตรขึ้นไป เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติจำนวน 30 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมจำนวน 3 แห่ง เหตุที่แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติมีที่ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองออกไปนั้น เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ตามสภาพทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่มีสภาพเป็นเทือกเขาสูงอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ที่ก่อให้เกิดต้นน้ำลำธาร ซึ่งเมื่อไหลผ่านภูมิประเทศที่สูงชันต่างระดับกัน ทำให้เกิดเป็นน้ำตก เช่น น้ำตกแม่สุริน จากสายน้ำแม่สุริน น้ำตกผาบ่องจากสายน้ำห้วยตาซอ้น น้ำตกม่วงสร้อยจากสายน้ำของห้วยม่วงสร้อย ซึ่งส่วนมากแล้วน้ำตกในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะตั้งชื่อตามลำห้วยนั้น ๆ มีเพียงน้ำตกบางแห่ง ที่ตั้งชื่อตามลักษณะที่เกิดขึ้นในบริเวณน้ำตก เช่น น้ำตกผาเสื่อ ที่เกิดจากสายน้ำแม่สะงา บริเวณที่น้ำไหลผ่านมีแผ่นหินกว้างที่มีลักษณะคล้ายเสื่อ จึงตั้งชื่อตามสภาพภูมิศาสตร์นั้น นอกจากตามสภาพภูมิศาสตร์ที่ก่อให้เกิดน้ำตกแล้ว ในบริเวณอำเภอปายที่อยู่ในเขตหิมาลัยเขาถนนธงชัยตะวันออก ซึ่งหิมาลัยเขาถนนธงชัยประกอบด้วยหินแกรนิตและหินแกรนิตไดออไรต์ ที่เมื่อแทรกขึ้นมาในชั้นหิน จะนำพาความร้อนจากภายในโลกมาด้วย ทำให้น้ำมีอุณหภูมิสูงกว่าหินบริเวณอื่น ๆ เพื่อน้ำไหลผ่านหินทำให้น้ำมีอุณหภูมิสูงกลายเป็นน้ำพุร้อน เช่น น้ำพุร้อนเมืองแปง ไปงร้อนท่าปาย นอกจากนั้นยังมีแหล่งน้ำร้อนตามแนวหินแกรนิตอีกหลายแห่ง คือ บ่อน้ำร้อนผาบ่อง ที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน บ่อน้ำร้อนหนองแห้ง

ที่อำเภอขุนยวม แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่เกิดจากสภาพภูมิศาสตร์ อีกประการหนึ่งคือ ถ้ำที่เกิดขึ้นจากหินปูน ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในทิวเขาถนนธงชัยตะวันตก ด้านตะวันตกของตัวจังหวัด เป็นแนวหินปูนที่มีอายุอยู่ในยุคชาลูเรียน-ยุคโทรแอสสิก ที่ก่อให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติประเภทถ้ำหลายแห่ง เช่น ถ้ำน้ำลอดที่กิ่งอำเภอปางมะผ้า ถ้ำปลาที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน สภาพภูมิศาสตร์นอกจากถ้ำกำเนิด สายน้ำ น้ำตก และถ้ำ สภาพเทือกเขาที่สลับซับซ้อน ยังมีผลให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวอีกหลายประการ เช่น พงบัวตองบนยอดดอยสูง ทั้งที่ดอยแม่อูคอ อำเภอขุนยวม และดอยแม่เหาะ อำเภอแม่สะเรียง ที่เป็นการเกิดขึ้นตามสภาพภูมิศาสตร์ โดยไม่มีการตัดแปลงใด ๆ หรือการปรับแต่งสภาพบางส่วนที่ทำให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น เรือนประทับแรมโปงแดง เรือนประทับแรมปางตอง โครงการหลวงบ้านดง เป็นการปรับปรุงสภาพภูมิประเทศให้ใช้งานได้ตามความประสงค์ และยังคงรักษาสภาพธรรมชาติของพื้นที่เดิมไว้ นอกจากสภาพภูมิศาสตร์ทางเทือกเขาสูงที่มีแหล่งท่องเที่ยวเกิดขึ้นแล้ว ตามที่ราบริมฝั่งแม่น้ำ ที่เป็นที่ตั้งของชุมชนยังได้รับความนิยมของนักท่องเที่ยว เนื่องจากมีสิ่งดึงดูดใจบางอย่าง เช่น หมู่บ้านแม่สามแลบ ที่ริมฝั่งแม่น้ำสาละวิน ที่เป็นแม่น้ำนานาชาติ ไหลผ่านประเทศไทยที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเพียงแห่งเดียว หมู่บ้านบางแห่ง เช่น หมู่บ้านมังไมโครเวฟ บนยอดดอยไมโครเวฟ หรือบ้านลิ่วละอูป ซึ่งตั้งอยู่บนยอดดอยสูง นอกจากจะมีสภาพธรรมชาติที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวแล้ว สภาพทางวิถีชีวิตานหมู่บ้านก็เป็นส่วนหนึ่งที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้เช่นกัน เป็นการผสมผสานกันทางธรรมชาติกับทางศิลปวัฒนธรรม

2. ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผลจากการศึกษา พบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง มีค่าแตกต่างกัน ค่าที่แสดงถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง วัดได้จากตัวแปรต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ตัวแปรในเรื่องความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วยตัวแปรย่อย 5 ตัวแปรคือ ถนน พาหนะ ความยาวของระยะทาง ระยะเวลาในการเดินทาง บำรุงรักษา

2.2 ตัวแปรในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ ประกอบด้วยตัวแปรย่อย 18 ตัวแปรคือ น้ำ ไฟฟ้า สุขา บริเวณที่จอดรถ การกำจัดของเสีย การกำจัดน้ำเสีย สถานพยาบาล ศาลาที่พักผ่อน โทรศัพท์ สถานีบริการเชื้อเพลิง ที่พักแรม ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ร้านจำหน่ายของที่ระลึก ร้านค้าปลีก ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ธนาคาร บริการนำเที่ยว ความปลอดภัย

2.3 ตัวแปรในเรื่องคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วยตัวแปรย่อย 4 ตัวแปรคือ สภาพธรรมชาติ นิเวศวิทยา การใช้ที่ดิน มลภาวะ

2.4 ตัวแปรในเรื่องสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย ตัวแปรย่อย 6 ตัวแปรคือ ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน กิจกรรมทางการท่องเที่ยว คุณค่าทางธรรมชาติ คุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ลักษณะเด่นของแหล่งท่องเที่ยว

ผลจากตัวแปรที่กำหนดไว้ทั้ง 33 ตัวแปรย่อยนี้ เป็นสิ่งที่แสดงถึงค่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง สิ่งที่สำคัญต่อแหล่งท่องเที่ยว เมื่อพิจารณาจากตัวแปรในเรื่องต่าง ๆ แล้ว ปรากฏว่าสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ มีผลต่อค่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวมาก เนื่องจากมีตัวแปรย่อยถึง 18 ตัวแปร แหล่งท่องเที่ยวใดที่มีตัวแปรในเรื่องนี้ครบจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพสูง ดังข้อเสนอของ วิวัฒน์ชัย บุญยภักดี (2532 : 43 - 45) ที่กล่าวไว้ว่า เมื่อจะทำการพิจารณาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวต้องพิจารณาจากเรื่องสภาพการเข้าถึงของแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ ที่จะเป็นตัวบ่งชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับคำกล่าวของ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (2531 : 6-80 - 6-81) ที่กล่าวว่าการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว นั้น ต้องมีการพิจารณาถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวก่อน เพื่อจะได้วางแผนการพัฒนาได้ถูกต้อง โดยมีองค์ประกอบที่ต้องพิจารณาในเรื่อง สภาพการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการ ที่สามารถแสดงถึงค่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งได้ ส่วนตัวแปรในเรื่องความสะดวกในการเข้าถึงสิ่งแวดล้อม และคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร (2512 : 43 - 44) กล่าวว่า เป็นปัจจัยประกอบที่ช่วยเสริมให้แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพสูงขึ้น

3. ลำดับคีย์ของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากการศึกษาได้จัดลำดับคีย์ของแหล่งท่องเที่ยวตามค่าศักยภาพ ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่มีค่าศักยภาพสูง มีช่วงคะแนน 1,030.7972 - 709.9108 กลุ่มที่มีค่าศักยภาพปานกลาง มีช่วงคะแนน 709.9170 - 389.0241 และกลุ่มที่มีค่าศักยภาพต่ำ มีช่วงคะแนน 389.0240 - 68.1374 กลุ่มที่มีค่าศักยภาพสูง มีแหล่งท่องเที่ยวจำนวน 14 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน จำนวน 10 แห่ง เมื่อพิจารณาถึงค่าคะแนนของแต่ละตัวแปรในเรื่องต่าง ๆ แล้ว พบว่าเหตุที่แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานมีค่าศักยภาพสูง เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสะดวกในการเข้าถึงถนนที่เข้าสู่จุดเป็นถนนคอนกรีตหรือถนนลาดยาง ระยะทางไม่ห่างจากชุมชนมากใช้เวลาในการเดินทางไม่นาน ประกอบกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้อยู่ในเขตชุมชนจึงได้รับการบริการทางด้านสาธารณูปโภคจากชุมชนได้หลายประการ

ดังที่ มนัส สุวรรณ (2530 : 20-21) กล่าวว่าไว้ว่า สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการมีความสำคัญต่อแหล่งท่องเที่ยวมาก แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้แต่การเข้าถึงไม่สะดวก จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความท้อแท้ในการไปใช้บริการ นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีจุดประสงค์การเดินทางเพื่อพักผ่อน เพื่อที่จะไปยังแหล่งท่องเที่ยวใด ย่อมต้องการความสะดวกสบายในขณะที่อยู่ภายในแหล่งท่องเที่ยว นั้น เมื่อได้รับการบริการที่ดีแล้ว ย่อมมีความพึงพอใจ และประการสำคัญอีกเรื่องหนึ่งคือ นักท่องเที่ยวมีความต้องการสภาพแวดล้อมที่เป็นสภาพธรรมชาติที่มีความแตกต่างจากสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ปัจจุบันของนักท่องเที่ยว ภายในแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานนี้ นอกจากมีสิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการแล้วเพื่อพิจารณาถึงคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ พบว่าแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้มีลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น วัดพระธาตุดอยกองมู ที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ที่ตั้งอยู่บนภูเขาเป็นจุดเด่นสังเกตได้ชัดเจน วัดต่อแพที่อำเภอขุนยวม มีผ้าปักโบราณแบบพม่า วัดน้ำฮู ที่อำเภอปาย มีลักษณะเด่นที่พระพุทธรูปมีพระเศียรกลางกายานมีน้ำขังอยู่ วัดหัวเวียง ที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน มีวิหารที่เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยใหญ่ที่งดงาม สำหรับแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่มีค่าศักยภาพสูง เมื่อพิจารณาถึงทำเลที่ตั้ง พบว่า แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติทั้ง 3 แห่งคือ บ่อน้ำร้อนมาบ่อง หนองจองคำ และวนอุทยานถ้ำปลา มีที่ตั้งอยู่ริมถนนสังเกตได้เด่นชัดการเข้าถึงสะดวก มีสิ่งอำนวยความสะดวก

และการบริการภายในแหล่งท่องเที่ยว และบริเวณใกล้เคียงหลายประการ รวมทั้งมีสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวที่ดี มีการจัดระเบียบทางภูมิทัศน์สวยงามเหมาะแก่การพักผ่อน ส่วนศูนย์ศิลปาชีพเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งที่มีลำดับคีย์สูงเช่นกัน เมื่อพิจารณาคำคะแนนของตัวแปรในด้านต่าง ๆ แล้ว สิ่งที่มีส่วนให้คีย์สูงเช่นกัน คือ ความสะดวกในการเข้าถึง และสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ เนื่องจากมีที่ตั้งอยู่ในเขตชุมชนเหมือนกับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพปานกลางมีจำนวน 14 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติจำนวน 10 แห่ง เมื่อพิจารณาจากคำคะแนนศักยภาพที่ได้จากตัวแปรต่าง ๆ (ตาราง 43) ตัวแปรที่มีผลต่อแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ คือ ความสะดวกในการเข้าถึง ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติในกลุ่มนี้มีเส้นทางในการเข้าถึง ที่มีสภาพถนนเป็นลูกรังมีป้ายชี้ทางบอกทิศทางและระยะทาง เวลาที่ใช้ในการเดินทางไม่เกิน 1 ชั่วโมง 30 นาที ยกเว้น น้ำตกแม่สุริน ที่อำเภอขุนยวม และวนอุทยานถ้ำน้ำลอด ที่กิ่งอำเภอปางมะผ้า ที่ใช้เวลาในการเดินทางมากกว่า แต่ถนนที่เข้าสู่วนอุทยานถ้ำน้ำลอด เป็นถนนลาดยางมีถนนลูกรังเพียง 8 กิโลเมตร แต่ว่ามีระยะทางไกลจึงใช้เวลาในการเดินทางมากกว่า สิ่งที่ทำให้มีศักยภาพต่างจากแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง คือ สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการ ในแหล่งท่องเที่ยวไม่ได้รับความสะดวกเท่าที่ควร มีเพียงแหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ เช่น ห้วยน้ำดัง โครงการหลวงบ้านดง ตungบัวตองคอยแม่ฮ่อ (ในฤดูกาลบัวตองบาน) และเมื่อมองภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มที่มีศักยภาพปานกลาง ในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการจะยังไม่ครบถ้วน ทำให้มีศักยภาพต่ำกว่าแหล่งท่องเที่ยวกลุ่มแรก แต่จะมีความพร้อมในเรื่องของสภาพแวดล้อมที่มีสภาพเป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ค่อยได้รับการดัดแปลงให้เปลี่ยนไปจากเดิมมากนัก สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม 3 แห่ง ที่อยู่ในกลุ่มศักยภาพปานกลางนั้น เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่การเข้าถึงใช้เวลานาน สภาพถนนของแหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง เช่น บ้านลี้ละอูป เป็นถนนดินลำบากต่อการเข้าถึงโดยเฉพาะในฤดูฝน ต่างกับหมู่บ้านม้งไมโครเวฟที่มีถนนลาดยางตลอดสาย เช่นเดียวกับหมู่บ้านกะเหรี่ยงพะมะลอ แต่หมู่บ้านนี้จะมีถนนลูกรังด้วยประมาณ 2 กิโลเมตร แต่เมื่อพิจารณาถึงตัวแปรในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ ตลอดจนสภาพแวดล้อมของ

แหล่งท่องเที่ยว ตัวแปรในเรื่องนี้มีค่าคะแนนอยู่ในระดับปานกลาง เนื่องจากเป็นหมู่บ้าน ระบบนิเวศวิทยา มีการเปลี่ยนแปลงไปสภาพการใช้ที่ดินบางแห่งยังไม่ถูกต้อง มีการตัดไม้ทำลายป่า เผาป่า เพื่อทำการเกษตรกรรม

แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพด้านจำนวน 18 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติทั้งหมด เมื่อพิจารณาค่าของตัวแปรต่าง ๆ (ตาราง 43) พบว่าแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้จะมีค่าของตัวแปรในเรื่องความสะดวกในการเข้าถึงต่ำ ยกเว้นทุ่งบัวตอง ดอยแม่เหาะ ที่อำเภอแม่สะเรียง ไร่ปรงร้อนท่าปายและกองแลนที่อำเภอปาย ที่มีการเข้าถึงสะดวก นอกจากนั้นค่าตัวแปรในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ มีค่าต่ำเช่นเดียวกัน ซึ่งตัวแปรทั้งในเรื่องความสะดวกในการเข้าถึงและสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ มีตัวแปรร้อยมากที่ส่งผลถึงค่าคะแนนศักยภาพ แต่แหล่งท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมีค่าคะแนนในเรื่องสภาพแวดล้อมและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว (ทางด้านคุณค่าทางธรรมชาติ) สูง เนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ไกล ไม่ถูกรบกวนจากนักท่องเที่ยวหรือผู้คนในท้องถิ่นเท่าใด และแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพต่ำบางแห่งเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวดี เช่น การล่องแม่น้ำปาย ที่อำเภอปาย ก็เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวที่ชอบการผจญภัยทางน้ำ

4. การเปรียบเทียบศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภท

จากการศึกษาพบว่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานมีศักยภาพสูงกว่าแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมมีศักยภาพสูงกว่าแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ซึ่งขัดแย้งกับสมมติฐานข้อที่ 1 ที่วางไว้ว่า แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติมีศักยภาพสูงกว่าแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานมีศักยภาพสูงกว่าแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม

จากผลการศึกษาที่ขัดแย้งกับสมมติฐาน ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากตัวแปรต่าง ๆ ที่ใช้ในการหาค่าศักยภาพ ดังจะกล่าวในแต่ละหัวข้อ ดังนี้

4.1 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน มีค่าศักยภาพสูงกว่าแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ จากการพิจารณาคำนำหนักของตัวแปรในตาราง 43 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานกับแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ มีค่าต่างกันดังต่อไปนี้

ตัวแปรในเรื่องความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

1) ถนน แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานมีสภาพถนนที่เข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวทั้งจำนวน 11 แห่งเป็นถนนคอนกรีตหรือถนนลาดยาง ทำให้เข้าถึงสะดวกทุกฤดูกาล ต่างกับแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่มีสภาพถนนเป็นถนนดินหรือถนนลูกรังเป็นส่วนใหญ่ ทำให้การเข้าถึงลำบาก จะสะดวกเฉพาะในฤดูหนาวหรือฤดูร้อนเท่านั้น มีเพียงแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งที่มีถนนลาดยางผ่าน เช่น หนองจวงคำ วนอุทยานถ้ำปลา บ่อน้ำร้อนผาบ่อง จดชมวิวดผาบ่อง ในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน กองแลน ที่อำเภอปาย หุบวัวตองคอยแม่เหาะ ที่อำเภอแม่สะเรียง และมีแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งที่ต้องเดินเท้าเข้าไปด้วย คือ น้ำตกแม่ฮูคอง น้ำตกแม่ยมหลวง ถ้ำแม่ลาเกะ ที่อำเภอขุนยวม น้ำตกม่วงสร้อย ที่อำเภอปาย ถ้ำแม่ทุ น้ำตกบางตาย ที่อำเภอแม่ลาน้อย ถ้ำน้ำลอด ที่กิ่งอำเภอปางมะผ้า

2) พาหนะ จากสภาพถนนที่เข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน ที่ใช้การได้ทุกฤดูกาล ทำให้พาหนะประเภทต่าง ๆ เข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวได้ เป็นต้นว่า รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ รถยนต์ประเภทต่าง ๆ ต่างจากแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่เป็นถนนลูกรัง ใช้พาหนะได้เพียงบางประเภท เช่น รถจักรยานยนต์อย่างเดียว รถยนต์อย่างเดียวหรือต้องใช้รถยนต์ประเภทขับเคลื่อน 4 ล้อ มีแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งต้องใช้เรือด้วยคือ บ้านน้ำเพียงดิน ที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

3) ความยาวของระยะทาง ระยะทางในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน มีระยะไม่เกิน 3 กิโลเมตรจากแหล่งชุมชนสะดวกต่อการเข้าชม ต่างกับแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ที่มีที่ตั้งอยู่นอกเมืองออกไป มีระยะทางไกล นอกจากหนองจวงคำเพียงแห่งเดียวที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมือง

4) ระยะเวลาในการเดินทาง เนื่องจากสภาพถนนที่เป็นถนนลาดยางหรือถนนคอนกรีต และมีระยะไม่ห่างจากชุมชน มีพาหนะในการเข้าถึงหลายประเภทของแหล่ง

ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน ทำให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาในการเดินทางไม่นาน
ต่างจากแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่ส่วนใหญ่ที่ตั้งอยู่ไกล ทำให้ต้องใช้เวลาในการเดินทางนาน
มีแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งเท่านั้นที่ใช้เวลาในการเดินทางไม่นานคือ หนองจอกคำ บ่อน้ำร้อนผาบ่อง
วนอุทยานถ้ำปลา ที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และถ้ำแม่หู่ ที่อำเภอแม่ลาน้อย

5) ป้ายชี้ทาง ป้ายชี้ทางเป็นสิ่งที่แสดงถึงชื่อ ทิศทาง และระยะทาง
ของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ทราบ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน
ส่วนมากจะมีป้ายชี้ทางที่บอกทิศทางเท่านั้น ไม่ได้แสดงระยะทางไว้ให้ทราบ แหล่งท่องเที่ยวตาม
ธรรมชาติบางแห่งไม่มีป้ายชี้ทาง การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวอาศัยการสอบถามจากประชาชนที่อยู่
ใกล้กับแหล่งท่องเที่ยว

จากคำนำหน้าของตัวแปรทั้ง 5 ตัว ที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า คำนำหน้า
ของตัวแปรของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน มีค่าสูงกว่าคำนำหน้าของตัวแปร
ของแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ มีเพียงแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติบางแห่งที่มีคำนำหน้าของตัวแปร
เท่ากับคำนำหน้าของตัวแปรของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน

ตัวแปรในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ

1) น้ำ น้ำในการศึกษาครั้งนี้หมายถึงน้ำที่ให้นักท่องเที่ยวไว้ใช้อุปโภค
และบริโภคตามความต้องการ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานมีน้ำที่ได้จากการ
ประปาส่วนภูมิภาคหรือจากประปาภูเขา ที่สามารถให้บริการนักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอ ส่วน
แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติส่วนมากจะได้น้ำจากแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่มีตามฤดูกาล บางแห่ง
มีปริมาณน้ำน้อยและใช้ในการอุปโภคไม่ได้ นักท่องเที่ยวต้องเตรียมน้ำไปเอง เช่น ถ้ำแม่หู่ ที่
อำเภอแม่ลาน้อย ถ้ำแม่ลาเกะ ที่อำเภอขุนยวม

2) ไฟฟ้า ไฟฟ้าเป็นสิ่งจำเป็นต่อแหล่งท่องเที่ยวในตอนกลางคืนหรือใน
ตัวอาคารในเวลากลางวัน แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานทุกแห่งมีไฟฟ้าไว้ใช้งาน
ซึ่งใช้ให้แสงสว่างในโบสถ์ วิหาร เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นรายละเอียดและสิ่งต่าง ๆ ภายใน
แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติส่วนมากไม่ต้องการแสงสว่างจากไฟฟ้า อาศัยแสงสว่างจากดวงอาทิตย์
ประกอบกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีลักษณะ เป็นภูมิประเทศเปิดโล่ง ที่แสดงให้เห็นรายละเอียด

ต่าง ๆ ภายในแหล่งท่องเที่ยวโดยไม่มีสิ่งปกคลุม ดังนั้นแสงสว่างจากไฟฟ้าจึงไม่ค่อยมีความจำเป็นต่อแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ นอกจากแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติประเภทถ้ำ ต้องอาศัยแสงสว่างจากตะเกียงหรือไฟฟ้าเพื่อให้ชมภูมิทัศน์ภายในถ้ำได้ชัดเจน และไฟฟ้าจะมีความจำเป็นต่อแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ในเรื่องที่พักของนักท่องเที่ยวภายในแหล่งท่องเที่ยวนี้

3) สุขา แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติจะประสบปัญหาในเรื่องสุขาที่นี่มากมีแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งเท่านั้นที่มีสุขาไว้บริการ เช่นที่บ่อน้ำร้อนผาบ่อง จุดชมวิวดำบ่อง วนอุทยานถ้ำปลา ที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน น้ำตกแม่สุริน ที่อำเภอขุนยวม (เนื่องจากเป็นอุทยานแห่งชาติ) ห้วยน้ำดัง ที่อำเภอปาย และมีแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งที่มีสุขาแต่ชำรุดใช้การไม่ได้

4) บริเวณที่จอดรถ แหล่งท่องเที่ยวส่วนมากจะขาดแคลนบริเวณที่จอดรถ โดยเฉพาะที่จอดรถโดยสารขนาดใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานหรือแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติประสบปัญหานี้เช่นกัน บริเวณที่จอดรถที่มีอยู่จอดได้เพียงรถยนต์ขนาดเล็กและรถจักรยานยนต์

5) การกำจัดของเสีย เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางจะมีอาหารและเครื่องดื่มไปด้วย แหล่งท่องเที่ยวใดที่มีภาชนะรองรับขยะไม่เพียงพอ มักจะมีขยะทิ้งเกลื่อน แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน ไม่ค่อยมีปัญหาในเรื่องการกำจัดขยะ มีภาชนะรองรับขยะเพียงพอ มีบางแห่งที่มีภาชนะไว้แต่นักท่องเที่ยวยังทิ้งขยะไม่เป็นที่ เช่น ที่วัดพระธาตุดอยกองมู ที่นักท่องเที่ยวมักจะทิ้งขยะไปตามความลาดชันของภูเขา เช่นเดียวกับที่วัดพระธาตุแม่เย็น ที่อำเภอปาย ทำให้เกิดภูมิทัศน์ที่ไม่น่าดู แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติถ้าเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทอุทยาน หรือวนอุทยานจะมีภาชนะรองรับขยะเพียงพอ หากเป็นแหล่งท่องเที่ยวทั่ว ๆ ไปมักจะไม่ค่อยมีภาชนะรองรับ ขยะที่รกร้างทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นดูแย่ไป ขยะที่พบมากที่สุดตามแหล่งท่องเที่ยวคือ ขวดน้ำพลาสติก

6) การกำจัดน้ำเสีย ปัญหาเรื่องการจัดน้ำเสียภายในแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานหรือแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติไม่มีปัญหามากนัก แหล่งท่องเที่ยวจะมีท่อระบายน้ำไว้ นอกจากแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่มีการระบายน้ำไปตามสภาพภูมิประเทศ

7) สถานพยาบาล การพิจารณาตัวแปรนี้พิจารณาจากระยะทางของสถานพยาบาลกับแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานมีสถานพยาบาลที่อยู่ในรัศมีการให้บริการได้ง่ายกว่าแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่อยู่ในเขตชนบท

8) ศาลาที่พักผ่อน ศาลาพักผ่อนมีไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ใช้นั่งพักผ่อนหรือประกอบกิจกรรมต่าง ๆ แหล่งท่องเที่ยวทั้งทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน และแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติมักจะไม่มียุทธศาสตร์การพักผ่อน ทั้งนี้เนื่องมาจากการขาดแคลนงบประมาณในการสร้างแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งที่มีที่ตั้งอยู่ไกลไม่สะดวกต่อการเข้าถึง จำนวนนักท่องเที่ยวมีน้อย จึงไม่ได้สร้างศาลาที่พักผ่อนไว้ แหล่งท่องเที่ยวที่มีศาลาพักจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการดูแลจากกรมทางหลวงหรือกรมป่าไม้ หรือจากทางวัด เช่น ศาลาที่พักที่จุดชมวิวน้ำตกห้วยน้ำดัง วนอุทยานถ้ำปลา ถ้ำน้ำลอด ศาลาที่พักที่วัดพระธาตุตอดยกองมู

9) โทรศัพท์ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติมีโทรศัพท์ให้บริการนักท่องเที่ยวน้อย เนื่องจากโทรศัพท์จะให้บริการเฉพาะในเขตชุมชนเมืองเท่านั้น ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน ที่มีที่ตั้งอยู่ในตัวเมืองจึงได้รับการบริการนี้

10) สถานบริการเชื้อเพลิง ที่ตั้งของสถานบริการเชื้อเพลิงส่วนมากจะตั้งอยู่ในเขตตัวเมือง และเขตชุมชนหมู่บ้าน จะเป็นการให้บริการด้านน้ำมันเชื้อเพลิงเท่านั้น ไม่มีบริการอื่น ๆ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่ให้บริการด้านนี้โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้เขตชุมชน ซึ่งมีเพียงไม่กี่แห่ง เช่น วนอุทยานถ้ำน้ำลอด กังอาเภอบางมะผ้า ใช้บริการจากบ้านถ้ำลอด บ่อน้ำร้อนผาบ่อง น้ำตกผาบ่อง เขื่อนพลังน้ำผาบ่อง ใช้บริการที่บ้านผาบ่อง บ่อน้ำร้อนหนองแห้ง ใช้บริการที่บ้านหนองแห้ง ถ้ำแม่ทุ น้ำตกดาวดึงส์ ใช้บริการที่บ้านแม่ลาน้อย ทุ่งบัวตองดอยแม่เหาะ ใช้บริการที่บ้านแม่เหาะ สำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานไม่มีปัญหาในเรื่องนี้

11) ที่พักแรม เป็นที่พักแรมในกรณีที่พักท่องเที่ยวต้องการพักแรมในแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานทุกแห่ง มีที่พักแรมให้บริการนักท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นวัดมีศาลาที่พักแรมอยู่แล้ว นักท่องเที่ยวสามารถนำศาลาวัดเป็นที่พักได้ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติส่วนมากไม่มีที่พักแรมแบบบ้านพัก จะมีเพียงบริเวณให้นักท่องเที่ยวได้กางเต็นท์พักแรม

แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่เป็นอุทยานหรือสังกัดหน่วยงานราชการจะมีบ้านพักให้นักท่องเที่ยว รวมทั้งบริเวณที่กางเต็นท์ เช่น ห้วยน้ำดัง ที่อำเภอปาย น้ำตกแม่สุริน ที่อำเภอขุนยวม โครงการหลวงบ้านดง ที่อำเภอแม่ลำน้อยบางครั้งนักท่องเที่ยวสามารถใช้บริการเรื่องที่พักร้านชุมชนที่ใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยววนั้น ๆ

12) ร้านอาหารและเครื่องดื่ม แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน ส่วนมากไม่มีร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม นอกจากที่วัดพระธาตุดอยกองมู ถ้าเป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติจะมีร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มเพียงบางแห่ง เช่น วนอุทยานถ้ำน้ำลอด วนอุทยานถ้ำปลา ห้วยน้ำดัง บ้านแม่สามแลบ บ่อน้ำร้อนผาบ่อง

13) ร้านจำหน่ายของที่ระลึก แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอนไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน หรือแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ไม่มีร้านจำหน่ายของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว

14) ร้านค้าปลีก ในเรื่องร้านค้าปลีกนี้แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานไม่มีปัญหาสามารถใช้บริการทางด้านนี้ในบริเวณใกล้เคียงแหล่งท่องเที่ยว ต่างจากแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่มวนใหญ่มักร้านค้าปลีก นอกจากแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้ชุมชน

15) ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เป็นแหล่งที่ทำให้ชาวสารแก่นักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะขาดแคลนศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวเพียงบางแห่งที่มีการให้บริการในเรื่องนี้ และการให้บริการจะทำให้รูปรูปร่างของแผ่นป้ายแสดงข่าวสารเท่านั้น ดังเช่นที่วนอุทยานถ้ำปลา

16) ธนาคาร ธนาคารจะให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องการแลกเปลี่ยนเงินตรา การฝาก-ถอนเงิน ตามสภาพความเป็นจริงธนาคารที่ตั้งอยู่ภายในเขตชุมชนเมือง ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติจึงไม่มีบริการในด้านนี้ ถ้าหากนักท่องเที่ยวต้องการต้องมาใช้บริการในเมือง ซึ่งบางครั้งก็อยู่ไกลเกินกว่าที่จะไปใช้บริการได้ ต่างจากแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานที่ตั้งอยู่ในเขตตัวเมือง นักท่องเที่ยวใช้บริการในเรื่องนี้ได้สะดวก

17) บริการนำเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 2 ประเภท ส่วนมากภายในแหล่งท่องเที่ยวจะไม่มีบริการนำเที่ยว นอกจากแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งที่ต้องอาศัยมัคคุเทศก์นำทาง เช่น

การส่องแม่น้ำปาย ที่อำเภอปาย บ้านน้ำเพียงดิน ที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน น้ำตกปางตาย ที่อำเภอขุนยวม มีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่เดินทางมาเที่ยวยังจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยการมาเป็นกลุ่มทัวร์ที่มีมัคคุเทศก์นำเที่ยว

18) ความปลอดภัย เมื่อพิจารณาจากตาราง 43 คำนี้นักของตัวแปรในเรื่องนี้ของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน มีค่าเป็น 0 หมายความว่า มีความปลอดภัยภายในแหล่งท่องเที่ยวสูง ต่างจากแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ที่สภาพภูมิประเทศ อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อนักท่องเที่ยวได้ เช่น หินงอก หินย้อย ภายในถ้ำ ความลื่นของแผ่นหินตามน้ำตกต่าง ๆ น้ำร้อนจัดของบ่อน้ำร้อน ลัทธิร้ายภายในถ้ำหรือปัญหาความปลอดภัยทางด้านชายแดนพม่า

จากตัวแปรทั้ง 18 ตัวแปร ในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ จะเห็นได้ว่า ค่าของตัวแปรมีผลต่อค่าศักยภาพรวมของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง จากตาราง 43 คำนี้นักของตัวแปรในเรื่องนี้ของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน มีค่ามากกว่าแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ

ตัวแปรในเรื่องสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

จากตาราง 43 พบว่า คำนี้นักของตัวแปรในเรื่องสภาพธรรมชาติ (V24) มลภาวะ (V27) มีค่าเป็นลบ หมายความว่า คำนี้นักของตัวแปรทั้ง 2 ตัวนี้ มีผลตรงข้ามกับ คำนี้นักของตัวแปรอื่น ๆ

1) สภาพธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติส่วนมากยังคงรักษาสภาพเดิมอยู่ มีบางแห่งที่ถูกทำลายโดยการตัดไม้ หรือปล่อยให้เกิดความเสื่อมโทรม ส่วนแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน สภาพธรรมชาติดีมีการเปลี่ยนแปลง โดยการปรับแต่งบริเวณต่าง ๆ ให้เป็นไปตามต้องการ

2) นิเวศวิทยา แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน และแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ส่วนใหญ่ไม่ได้รับผลกระทบทางด้านนิเวศวิทยา มีแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งที่ได้รับผลกระทบโดยตรง เช่น ถ้ำแม่เห้ ที่อำเภอแม่ลาน้อย ตัวถ้ำถูกตัดแปลงให้เป็นที่พักของสงฆ์ มีการปรับสภาพด้วยการก่อสร้าง และยังได้รับแรงสั่นสะเทือนจากการระเบิดหินที่อยู่

ด้านล่างของถ้ำ ทำให้แก้ไขลำบาก มีแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งที่เกิดปัญหาแต่มีทางแก้ไขได้ เช่นที่
น้ำตกผาบ่อง ในบริเวณทางเดินสู่น้ำตกมีสำนักสงฆ์ตั้งอยู่แต่สามารถย้ายไปยังบริเวณอื่นได้

3) การใช้ที่ดิน เป็นปัญหาที่พบน้อยมากไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทาง
ประวัติศาสตร์และศาสนสถานหรือแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ

4) มลภาวะ ปัญหามลภาวะที่เกิดจากแหล่งท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว
ทั้ง 2 ประเภทจะแตกต่างกัน แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน จะประสบปัญหา
ในเรื่องเสียงรบกวนเนื่องจากอยู่ใกล้เขตชุมชน เช่น วัดกิตติวงศ์ ที่อำเภอแม่สะเรียง มีที่ตั้งอยู่
ใกล้ตลาด เช่นเดียวกับวัดหัวเวียง ที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ จะ
ประสบปัญหาในเรื่องขยะ ครั้นจากการเผาป่าในหน้าแล้ง

จากคำสัมภาษณ์เรื่องสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ได้ว่าคำตัวแปรใน
เรื่องนี้ของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 2 ประเภทนั้นแตกต่างกันมาก

ตัวแปรในเรื่องคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

จากตาราง 43 พบว่าคำนิยามของตัวแปรในเรื่อง กิจกรรมทางการท่องเที่ยว
(V₂₉) และคุณค่าทางธรรมชาติ (V₃₀) มีค่าเป็นลบ หมายความว่าคำนิยามของตัวแปร
มีผลตรงข้ามกับคำนิยามของตัวแปรอื่น ๆ

1) ความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์
และศาสนสถาน และแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติแต่ละแห่ง จะมีชื่อเสียงที่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว
เที่ยว เช่น ประเภทประวัติศาสตร์และศาสนสถานคือ วัดพระธาตุดอยกองมู วัดจองคำ-วัดจองกลาง
วัดหัวเวียง ที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ประเภทธรรมชาติคือ หุบผาดอยดอยแม่ฮูด ที่อำเภอขุนยวม
หุบผาดอยแม่เหาะ ที่อำเภอแม่สะเรียง วนอุทยานถ้ำน้ำลอด ที่กิ่งอำเภอปางมะผ้า วนอุทยาน
ถ้ำปลา ที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน การส่องแม่น้าบาย ห้วยน้ำดัง ที่อำเภอปาย บ้านแม่สามแลบ ที่
กิ่งอำเภอสบเมยซึ่งความมีชื่อเสียงของแหล่งเที่ยวนั้น เป็นผลมาจากโฆษณาประชาสัมพันธ์ของ
ทางจังหวัดแม่ฮ่องสอน แหล่งท่องเที่ยวใดที่ทางจังหวัดเลือกเป็นสื่อโฆษณา นักท่องเที่ยวจะรู้จัก
ก่อนที่จะเดินทางมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอน คำนิยามของตัวแปรของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 2 ประเภท
ในเรื่องนี้มีค่าไม่ต่างกันมาก

2) กิจกรรมทางการท่องเที่ยว กิจกรรมที่มีขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยวนั้น

แหล่งท่องเที่ยว แต่ละประเภทจะมีกิจกรรมต่างกันไป แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และ
ศาสนสถาน กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถกระทำได้คือ การถ่ายภาพ การชมสิ่งต่าง ๆ ภายใน
แหล่งท่องเที่ยว ต่างจากแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่นักท่องเที่ยวสามารถประกอบกิจกรรมได้
หลายอย่าง

3) คุณค่าทางธรรมชาติ คุณค่าทางธรรมชาตินี้ ในแหล่งท่องเที่ยวตาม

ธรรมชาติจะมีค่าน้ำหนักของตัวแปรมากกว่าแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานเนื่องจาก แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานจะมีการปรับปรุงสภาพธรรมชาติเดิม เพื่อการใช้ประโยชน์ทางศาสนา ต่างจากแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่ต้องรักษาสภาพธรรมชาติไว้ให้มากที่สุด เพื่อให้เกิดความงามตามธรรมชาติเพื่อที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ค่าน้ำหนักของตัวแปรในเรื่องนี้ของแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติจึงมีค่ามากกว่าแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน

4) คุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ค่าน้ำหนักของตัวแปรในเรื่องนี้

แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน มีค่ามากกว่าแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ซึ่งตรงตามประเภทของแหล่งท่องเที่ยว แต่มีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติบางแห่งที่นอกจากมีคุณค่าทางธรรมชาติแล้วยังมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีด้วยคือ ถ้ำน้ำลอด ที่กิ่งอำเภอปางมะผ้า มีหลักฐานที่แสดงถึงว่าในอดีตเคยเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์โบราณ โดยหลักฐานที่คงเหลือไว้เป็น โครงศพไม้โบราณ

5) คุณค่าทางวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติไม่มีค่าน้ำหนักของ

ตัวแปราน เรื่องนี้ นอกจากแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และศาสนสถาน ที่มีสิ่งที่น่าสนใจให้ถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตในอดีตหรือวัฒนธรรมหลัก ประจักษ์ เช่น รูปแบบของสถาปัตยกรรมแบบไทยในวัดต่าง ๆ

6) ลักษณะเด่นของแหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และ

ศาสนสถาน และแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนมากจะมีลักษณะเด่นเฉพาะตัวเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด เช่น การนิยมนิยสร้างวัดบนยอดเขา สถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ที่มีการ

สร้างหลังคาของอาคารในวัดชั้น ๆ กันขึ้นไปเป็นชั้น ๆ หรือแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น ถ้ำที่มีน้ำไหลลอดผ่าน

จากตัวแปรทั้ง 6 ตัวแปร ในเรื่องคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว เป็นส่วนหนึ่ง ที่แสดงถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว จากตาราง 43 คำนวณน้ำหนักของตัวแปรในเรื่องนี้ของแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน และแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติมีค่าไม่ต่างกันมาก

ผลจากการกำหนดค่าคะแนนเพื่อใช้วัดศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ปรากฏว่า ค่าคะแนนในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการมีผลต่อศักยภาพมาก สามารถเป็นตัวบ่งชี้ได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวแห่งใด จะมีศักยภาพมากน้อยเพียงใด เนื่องจากมีตัวแปรย่อย 18 ตัวแปร และเมื่อได้ศักยภาพออกมาประกอบกับการสำรวจภาคสนาม ปรากฏว่าแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน มีศักยภาพสูงกว่าแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ดังเช่นการศึกษาของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2533 : 5-7 - 5-9) ที่ศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ มีศักยภาพสูงกว่าแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ และยังสอดคล้องกับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดสุโขทัย ที่แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ มีศักยภาพสูงกว่าแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2533 : 5-48 - 5-52)

4.2 แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม มีศักยภาพสูงกว่าแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ทั้งนี้เนื่องจาก ค่าของตัวแปรต่าง ๆ ที่ใช้ในการวัดหาค่าศักยภาพ และอีกประการหนึ่ง แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม มีจำนวนแหล่งท่องเที่ยวเพียง 4 แห่งคือ หมู่บ้านมังฆ้องเวทศุนย์ศิลปาชีพ ที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน บ้านลี้วะละอุบ ที่อำเภอแม่ลาน้อย และบ้านกระเหรี่ยงพะมะลอ ที่อำเภอแม่สะเรียง เมื่อคิดค่าน้ำหนักของตัวแปรทุก ๆ เรื่อง เทียบกับค่าน้ำหนักของแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่มีจำนวน 25 แห่งแล้ว ปรากฏว่าค่าน้ำหนักรวมของแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมมีค่าสูงกว่าค่าน้ำหนักของแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ เมื่อพิจารณาจากตัวแปรในเรื่องความสะดวกในการเข้าถึง แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมทั้ง 4 แห่ง มีความสะดวกในการเข้าถึงดี นอกจากบ้านลี้วะละอุบที่มีสภาพถนนเป็นถนนดิน สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการของแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมมีมากกว่าแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ เนื่องจาก

แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมเป็นชุมชนหมู่บ้าน ย่อมมีสิ่งต่าง ๆ อำนวยความสะดวกมากกว่า แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่มีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลจากตัวเมือง ค่านักพักของตัวแปรในเรื่อง สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว มีค่าไม่ต่างกันมาก เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม เป็นหมู่บ้านชนบทยังมีความเป็นอยู่ตามสภาพเดิม นอกจากศูนย์ศิลปาชีพที่ได้รับการปรับแต่งสภาพ แต่ยังคงรักษาสภาพธรรมชาติเดิมไว้อยู่ สภาพแวดล้อมเป็นไปตามธรรมชาติ มีผลต่อคุณค่าของ แหล่งท่องเที่ยว ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมอยู่ รวมทั้งคุณค่าทางธรรมชาติที่เกิดจากการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม ที่ได้รับการดูแลจากเจ้าของเป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ใน ความดูแลของทางราชการหรือแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นของประชาชนในหมู่บ้าน

4.3 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม มีศักยภาพไม่แตกต่างกัน ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงค่าตัวแปรต่าง ๆ ที่ใช้ในการวัดศักยภาพนั้น ปรากฏว่าค่าของตัวแปรต่าง ๆ มีค่าไม่แตกต่างกันมาก โดยเฉพาะตัวแปรในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 2 ประเภท มีการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวหลายประการ เช่น ไฟฟ้า น้ำ ที่พัก เป็นต้น อีกประการหนึ่งคือแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม มีที่ตั้งอยู่ในเขตชุมชนไม่จะเป็นชุมชนในตัวเมืองหรือชุมชนที่เป็นหมู่บ้านชนบทจึงมีการบริการด้านต่าง ๆ ที่มีให้แก่ประชาชนในชุมชนแล้วยังประโยชน์มาถึงนักท่องเที่ยวด้วย ซึ่งต่างจากแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่ส่วนใหญ่อยู่ห่างไกลชุมชน ทำให้เกิดความขาดแคลนในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ สิ่งที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งคือ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าอยู่ในตัว ที่อาจถือเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ เช่น ลักษณะสถาปัตยกรรมแบบไทยใหญ่ แบบมอญ แบบพม่า วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยเผ่าต่าง ๆ ในจังหวัด ซึ่งในแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งก็มีคุณค่าทั้งทางประวัติศาสตร์และคุณค่าทางวัฒนธรรมอยู่ในตัว ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้หลายประการ

จากผลการศึกษา เรื่องศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ทำให้ทราบว่าจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีภาพรวมของการท่องเที่ยวในด้านประวัติศาสตร์และศาสนสถาน ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และมีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติเป็นบทบาทรอง ที่มีส่วนช่วยเสริมให้

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวโดยทั่วไป ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่มีบทบาท
 ร่องนั้น มีส่วนทำให้จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวได้มาก เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยว
 ตามธรรมชาตินั้นนอกจากจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภท ถ้ำ น้ำตก บ่อน้ำร้อน แม่น้ำแล้ว ภูเขา
 ป่าไม้ที่มีอยู่ทั่วไปในจังหวัดก็เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติเช่นกัน ซึ่งป่าไม้ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
 เป็นป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์เขียวชอุ่มไปทั่ว ไม่ว่าจะเป็นตามภูเขาสูงที่มองเห็นได้ในระยะไกล ๆ หรือ
 ตามไหล่เขา สองข้างทางหลวงที่เป็นเส้นทางเข้าสู่ตัวจังหวัด ทั้งทางอำเภอท่าสองยาง จังหวัด
 ตาก อำเภอแม่แตง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ล้วนแต่เป็นภูมิประเทศที่สวยงาม มีป่าไม้ขึ้น
 อยู่หลายประเภท เช่น ป่าเบญจพรรณ ป่าสนเขา ป่าเต็งรัง ที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสได้โดย
 ทั้งการนั่งรถผ่านหรือการหยุดพักแวะชม จะทำให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอน
 ได้รับความเพลิดเพลินตลอดเวลาการเดินทาง เป็นการเปลี่ยนบรรยากาศจากสถานที่เดิมของนัก
 ท่องเที่ยว และเมื่อถึงช่วงฤดูหนาวภูมิประเทศของสองข้างทางยิ่งเพิ่มความงดงามมากขึ้นจาก
 ดอกไม้ป่าที่ผลิบาน เช่น ดอกบัวตอง กล้วยไม้ป่า เป็นต้น เป็นการเพิ่มความเพลิดเพลินขึ้น และ
 เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางถึงที่พักแล้ว นักท่องเที่ยวบางส่วนที่มีความประทับใจในเส้นทางที่มีสภาพ
 เป็นธรรมชาติแล้ว จึงหาโอกาสไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตตัวเมือง ซึ่งส่วนมากเป็นแหล่ง
 ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถานหรือแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม เป็นการท่อง
 เที่ยวที่กล่าวได้ว่าครบวงจรการเดินทางมาท่องเที่ยวยังจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่นักท่องเที่ยวเดิน
 ทางท่องเที่ยวแหล่งท่องเที่ยวได้ครบทั้ง 3 ประเภท และนักท่องเที่ยวบางส่วนที่ต้องการท่อง
 เที่ยวแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ก็สามารถเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวแห่งอื่น ๆ ได้
 ตามต้องการ

5. ความสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวกับปริมาณนักท่องเที่ยว

จากการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวกับปริมาณนักท่องเที่ยว
 พบว่า ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับปริมาณนักท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับ
 สมมติฐานข้อที่ 2 แสดงให้เห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง จะมีปริมาณนักท่องเที่ยวที่เดินทาง
 เข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวแห่งนั้นเป็นจำนวนมากด้วย ซึ่งสอดคล้องกับที่สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย (2527 : 5-7 - 5-52) ได้ศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มี ศักยภาพสูง ปริมาณนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปเที่ยวชมวัดมีเป็นจำนวนมากกว่แหล่งท่องเที่ยวแห่งอื่นในจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งสอดคล้องกับแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุโขทัย ที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มี ศักยภาพสูง จำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าชมมีอัตราเพิ่มขึ้นทุกปี โดยมีการเพิ่มถึงร้อยละ 7 ต่อปี

ข้อเสนอแนะ

ก่อนที่จะดำเนินการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จากการศึกษาโดยการสำรวจภาคสนาม ประกอบกับการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวและบริษัทนำเที่ยว พบว่าแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีปัญหาในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัญหาทางด้านความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนมากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่นอกตัวเมือง โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ สภาพถนนที่เข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวเป็นถนนลูกรังหรือถนนดิน ทำให้ลำบากในการเข้าถึง โดยเฉพาะในฤดูฝน ทำให้ต้องใช้เวลาในการเดินทางมากขึ้นกว่าการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในฤดูกาลอื่น ๆ ทั้งที่แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติประเภทน้ำตกจะเหมาะกับการท่องเที่ยวในฤดูฝนเนื่องจากมีปริมาณน้ำตกมาก
2. ปัญหาทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการแหล่งท่องเที่ยวยังขาดแคลน การบริการทางด้านนี้มาก ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อนักท่องเที่ยว เช่น สุขา ศาลาที่พักผ่อน ป้ายชี้ทาง ภาชนะรองรับขยะ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว
3. ปัญหาทางด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาที่พบมากในแหล่งท่องเที่ยวแทบทุกแห่งคือ ขยะ แหล่งท่องเที่ยวบางแห่งมีภาชนะรองรับขยะแต่ไม่มีคนดูแล ทำให้ขยะล้นออกมาก่อให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่น่าดู และทำให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ถ้าเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ มักมีการขีดเขียนตามผนังถ้ำ การทุบ ทาลายหินงอก หินย้อย ที่ทำให้เกิดความเสื่อมโทรม

4. ปัญหาทางด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว ปัญหาในด้านนี้เกิดขึ้นกับแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมที่ความเจริญทางด้านวัตถุนิยมของสังคมเมืองเข้าไปภายในหมู่บ้านมาก ทำให้เกิดการกลืนทางวัฒนธรรม เอาอย่างวัฒนธรรมสมัยใหม่ ที่เห็นได้ชัดเจน คือการแต่งกาย ในปัจจุบันนี้ ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ที่เป็นเด็กวัยรุ่นเล็กการแต่งกายแบบชนเผ่าดั้งเดิม มาเป็นการแต่งกายสมัยนิยม ที่นุ่งกางเกงยีนส์ และสวมเสื้อยืด ทำให้ความเป็นเอกลักษณ์ของเผ่าหายไป ในด้านชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งเท่านั้นที่นักท่องเที่ยวรู้จักมาก่อนที่จะเดินทางมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนใหญ่นักท่องเที่ยวจะเที่ยวชมแหล่งท่องเที่ยวตามที่ได้รับทราบข่าวสารของแหล่งท่องเที่ยวที่มีเผยแพร่เฉพาะแหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง เช่น ถ้ำน้ำลอดทุ่งบัวตอง ดอยแม่อูคอ

แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากผลการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง แล้วนำมาจัดกลุ่มตามระดับศักยภาพออกเป็น 3 กลุ่มคือ แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพปานกลาง และแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพต่ำ ในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ควรเริ่มการพัฒนาที่แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูงก่อน เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในการพัฒนา มีแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งในกลุ่มนี้ ถ้าหากมีการพัฒนาเพียง 2-3 เรื่อง จะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้มากขึ้น ดังนั้นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ควรดำเนินการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

1.1 แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ทำการปรับปรุงสภาพภายในแหล่งท่องเที่ยว ให้สะอาด มีระเบียบ จัดภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยวให้ดึงดูดงาม โดยให้สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศ ให้คงรักษาสภาพสมดุลทางสิ่งแวดล้อมไว้ให้มากที่สุด การดัดแปลงหรือสร้างอาคารสถานที่ในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ ต้องพิจารณาให้มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม

1.2 แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน ควรมีการกำหนดรูปแบบสิ่งก่อสร้างภายในแหล่งท่องเที่ยวที่จะสร้างขึ้นใหม่ให้มีความกลมกลืนกับสถาปัตยกรรมที่มีอยู่ก่อนแล้วภายในแหล่งท่องเที่ยว และให้เหมาะสมกับสอดคล้องกับเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ซึ่งจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรม ที่แตกต่างไปจากสถาปัตยกรรมแบบล้านนาของจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือ รูปทรงที่เป็นเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ การสร้างอาคารที่มีหลังคาเป็นชั้น ซ้อนกันขึ้นไปหลายชั้น ถ้าหากมีการซ้อน 3 ชั้น เรียกว่าหลังคาแบบสองคอสามชาย ดังนั้นการพัฒนาอาคารในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้จะเป็นการอนุรักษ์ โดยการซ่อมแซม บำรุงรักษาให้คงสภาพเดิมไว้ให้มากที่สุด ดังเช่นการบูรณะวิหารพระเจ้าพลละแช่ง ที่วัดหัวเวียง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และจากการสำรวจทางภาคสนาม พบว่ามีสิ่งก่อสร้างที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนหลายแห่งที่ไม่ได้รับการดูแลปล่อยให้ทรุดโทรม ควรที่เจ้าของสถานที่หาวิธีการอนุรักษ์ไว้

1.3 แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ต้องอาศัยความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ ที่ช่วยกันรักษาวัฒนธรรมของเผ่าไว้ เพื่อการสืบทอดทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่อง ทางศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอนควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้

2. การพัฒนาทางด้านความสะดวกในการเข้าถึง

2.1 ทำการปรับปรุงถนนที่เข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว

2.2 จัดทำป้ายชี้ทาง เพื่อบอกทิศทาง ระยะทาง และจัดติดตั้งไว้ริมทางหลวง เพื่อให้เป็นที่สังเกตได้ง่าย

3. การพัฒนาทางด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ

3.1 ปรับปรุงหรือสร้างสุขา โดยให้มีลักษณะของอาคารที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมภายในแหล่งท่องเที่ยว

3.2 จัดบริเวณที่จอดรถให้เป็นสัดส่วน

3.3 จัดตั้งศูนย์พยาบาลทำให้การปฐมพยาบาลเบื้องต้นไว้นในแหล่งท่องเที่ยวที่มีค่าศักยภาพสูง ที่มีนักท่องเที่ยวมาก เพื่อช่วยเหลืออำนวยความสะดวก

3.4 จัดสร้าง จัดหาภาชนะรองรับขยะ

3.5 จัดสร้างศาลาที่พักผ่อน เน้นสถาปัตยกรรมของท้องถิ่น

3.6 จัดการเรื่องร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม โดยพิจารณาตามสมควรว่า แหล่งท่องเที่ยวใด ควรจะมีร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม แหล่งท่องเที่ยวที่มีความจำเป็นในเรื่องนี้มากคือ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ

3.7 จัดตั้งร้านจำหน่ายของที่ระลึก ซึ่งไม่จำเป็นต้องอยู่ภายในแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภท ควรจัดตั้งร้านขึ้นภายในแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม ที่นอกจากจะเป็นการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ซื้อสินค้าแล้ว ยังเป็นการเสริมรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น สินค้าที่จำหน่ายควรเป็นสินค้าที่ผลิตขึ้นภายในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

3.8 จัดทำแผ่นป้าย แผ่นพับ แสดงข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ไว้แจกตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น โรงแรม บ่อน้ำร้อน ตำรวจท่องเที่ยว เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากที่เดินทางมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอนแล้ว ไม่มีรายละเอียดแหล่งท่องเที่ยว ภายในแหล่งท่องเที่ยวควรมีเอกสารที่อธิบายถึงประวัติความเป็นมาหรือความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวนั้น และควรจัดตั้งศูนย์บริการข่าวสารทางการท่องเที่ยว เพื่อให้บริการด้านข่าวสารแก่นักท่องเที่ยวตามอำเภอต่าง ๆ

3.9 ทางจังหวัดแม่ฮ่องสอนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวที่เป็นภาคเอกชน เช่น หอการค้าจังหวัด ชมรมมัคคุเทศก์ ให้นำมาหารือร่วมกันในการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยการจัดตั้งเป็นชมรมหรือหน่วยงานที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้น อาจจะอยู่ในรูปของชมรมอนุรักษ์ธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว โดยความร่วมมือระหว่างภาครัฐบาลภาคเอกชน ประชาชนในท้องถิ่น เพื่อที่จะช่วยกันสอดส่องดูแลแหล่งท่องเที่ยวทำให้เกิดความเสื่อมโทรม รวมทั้งการปลูกฝังค่านิยมในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้แก่เด็กนักเรียน เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรของท้องถิ่น

3.10 จัดเจ้าหน้าที่ตำรวจ คอยดูแลความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวมาเที่ยวเป็นจำนวนมาก

4. การพัฒนาทางด้านสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

4.1 จัดให้มีเจ้าหน้าที่คอยดูแลภายในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อความเป็นระเบียบและป้องกันการเกิดมลภาวะ

4.2 กำหนดการใช้ที่ดินในแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นสัดส่วน

5. การพัฒนาทางด้านคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว

5.1 ขอความร่วมมือจากนักท่องเที่ยว ในการรักษาความสะอาดภายในแหล่งท่องเที่ยว

5.2 เสนอรูปแบบงานประเพณีที่มีขึ้นในจังหวัด เพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องตลอดปี

5.3 พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแนวชายแดน เพื่อเป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่น บ้านแม่สามแลบ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการสำรวจและศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแยกตามประเภท เพื่อเป็นการเสนอแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่

2. ควรศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบทัวร์ป่าในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เนื่องจากเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ

3. ควรทำการศึกษาปัจจัยที่มีส่วนดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อจะได้นำข้อมูลไปวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวได้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

เกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัย. แผนหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดนครราชสีมา เล่ม 1.

กรุงเทพฯ : ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2528.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2525.

_____. โครงการสำรวจการท่องเที่ยวภายในประเทศ ปี 2535 ภาคเหนือ. เชียงใหม่ : ม.ป.ท., ม.ป.ป.

_____. วิธีการจัดทำสถิติทางการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2525.

_____. อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2529.

_____. สถิติการท่องเที่ยว พ.ศ.2530 ปีท่องเที่ยวไทย. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2530.

_____. การสำรวจเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดลพบุรี. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กองวิชาการและฝึกอบรม, 2530.

_____. "การท่องเที่ยวของประเทศไทย," จุลสารการท่องเที่ยว. 9(1) : 1 -4; มกราคม 2533.

_____. แนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2534.

ขวัญฤทัย ทองอินทร์. การวิเคราะห์ศักยภาพพื้นผิวด้านพาณิชยกรรม : กรณีศึกษาเมืองหาดใหญ่. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534. ถ่ายเอกสาร.

คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน. วัฒนธรรมพื้นบ้าน ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีภาคเหนือตอนบน. กรุงเทพฯ : กองส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้าน, 2531. อัดสำเนา.

จารุพงศ์ พลเดช. "การท่องเที่ยว : ความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ," เทศาภิบาล. 82(2) : 3-7; กุมภาพันธ์ 2530.

จังหวัดแม่ฮ่องสอน, สำนักงาน. แผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน (พ.ศ.2535-2539).

แม่ฮ่องสอน : สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2534. อัดสำเนา.

_____. บรรยายสรุปจังหวัดแม่ฮ่องสอน. แม่ฮ่องสอน : สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน,
ม.ป.ป. อัดสำเนา.

_____. แผนพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน 5 ปี (2535-2539). แม่ฮ่องสอน : ศูนย์ข้อมูล
สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน, ม.ป.ป. อัดสำเนา.

_____. ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดแม่ฮ่องสอน. แม่ฮ่องสอน : องค์การบริหาร
ส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2528.

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์. "ปัจจัยเบื้องต้นของความต้องการท่องเที่ยว," จุลสารการท่องเที่ยว.
7(1) : 88-90; มกราคม 2531.

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. "ปัจจัยเบื้องต้นก่อนการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว," จุลสารการท่องเที่ยว.
6(4) : 51-54; ตุลาคม 2530.

_____. "การท่องเที่ยว : ความหมาย," เอกสารประกอบการบรรยายในการฝึกอบรม
เรื่องเทคนิคการประชาสัมพันธ์เพื่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว. 14-18 กุมภาพันธ์ 2530.
วิทยาลัยครูเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่. อัดสำเนา.

ชาญชัย ดวงจิตต์. "การท่องเที่ยวกับปัจจัยทางด้านจิตวิทยา," จุลสารการท่องเที่ยว.
2(3) : 75-87; เมษายน 2526.

ทรัพยากรธรณี, กรม. "ทรัพยากรดินถิ่นแม่ฮ่องสอน," เอกสารกรมทรัพยากรธรณี เล่มที่ 1.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, 2525.

ไทยคดีศึกษา, สถาบัน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู งานเทศกาล
และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในประเทศไทย. ม.ป.ท., 2529.

ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร. "แนวทางและมาตรการในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว," สรุปผลการ
สัมมนาการพัฒนาการท่องเที่ยวภาคเหนือ. ม.ป.ท., 2512.

นิติดา ประยงค์. "ผลกระทบด้านสังคมของการท่องเที่ยว," จุลสารการท่องเที่ยว. 3(3) :
73-87; เมษายน 2527.

- บุญช่วย ศรีคำพร. ธุรกิจการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : บริษัท อินเทอร์เน็ตเนชั่นเนล บิสซิเนส พับลิเคชั่น จำกัด, 2534.
- ประคอง กรรณสูตร. สถิติประยุกต์สำหรับครู. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2534.
- ประยูร ดาศรี. "การท่องเที่ยว : กิจกรรมเชิงภูมิศาสตร์สมัยใหม่," รายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง บทบาทของภูมิศาสตร์กับการพัฒนาการท่องเที่ยว. จัดโดย สมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย ร่วมกับวิทยาลัยครูกาญจนบุรี. 26-29 ตุลาคม 2530. ม.ป.ท., อัดสำเนา.
- พงศธร เกษสาส์. "การพิจารณาแหล่งท่องเที่ยวในการจัดการทัศนศึกษาสำหรับเยาวชน," จุลสารการท่องเที่ยว. 9(4) : 8-11; ตุลาคม 2533.
- _____. การศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงราย-พะเยา. วิทยานิพนธ์ ผ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2527. ถ่ายเอกสาร.
- พรพจน์ สุขเกษม. การศึกษาเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดใกล้เคียง. วิทยานิพนธ์ ผ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2523. ถ่ายเอกสาร.
- พัฒนาที่ดิน, กรม. แผนการใช้ที่ดินจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2532. กรุงเทพฯ : กองวางแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน, ม.ป.ป.
- พาณิชย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน, สำนักงาน. ข้อมูลการตลาดจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประจำปี 2533. แม่ฮ่องสอน : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน, ม.ป.ป. อัดสำเนา.
- _____. ข้อมูลการตลาดจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประจำปี 2534. แม่ฮ่องสอน : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดแม่ฮ่องสอน, ม.ป.ป. อัดสำเนา.
- พิภพ พัทธศิลป์. การศึกษาเพื่อวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ ผ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527. ถ่ายเอกสาร.
- มนัส สุวรรณ. "แนวความคิดเชิงนิเวศน์วิทยาบางประการในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว," จุลสารสภาวะแวดล้อม. 6(4) : 19-26; พฤษภาคม - มิถุนายน 2530.

มหิดล, มหาวิทยาลัย. การศึกษาเบื้องต้นเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว จังหวัดสุพรรณบุรี
อย่างทอง ลพบุรี สระบุรี. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล,
 ม.ป.ป.

* _____. การศึกษาเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมพรและระนอง. คณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, . 2530.

วิชัยสังคม, สถาบัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. แผนหลักพัฒนาการท่องเที่ยว พิชญ์โลก สุขโขทัย
กำแพงเพชร ตาก พิจิตร. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2527.

วินิจ วีรยางกูร. การจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว.. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., 2532.
 อัดสำเนา.

วิไลภรณ์ พานอ่อง. ท้องถิ่นของเรา 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน (ดินแดนล้านนา) เล่ม 2
แม่ฮ่องสอน-เชียงใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช
จำกัด, 2533.

วีณา พันธุ์รัตน์. "ท่องเที่ยว โอกาสที่รออยู่," วารสารเศรษฐกิจและสังคม. 28(1) :
38-45; มกราคม-กุมภาพันธ์ 2534.

วาสนา งามภักตร์. การศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบุรี โดยระบบเส้น
ทางนิเวศน์สำจร. วิทยานิพนธ์ ผ.ม. กรุงเทพฯ : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
เจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง, 2531. ถ่ายเอกสาร.

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์. "การท่องเที่ยว : การพัฒนาที่มีชีวิตจำกัด," จุลสารการท่องเที่ยว.
7(4) : 1-8; ตุลาคม 2531.

_____. "การท่องเที่ยวเกี่ยวเนื่องกับอนุรักษ์เพียงใด," จุลสารการท่องเที่ยว. 8(4) :
10-13; ตุลาคม 2532.

_____. "ศักยภาพสำคัญอย่างไรต่อแหล่งท่องเที่ยว," จุลสารการท่องเที่ยว. 8(2) :
42-49; เมษายน 2532.

_____. การศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดลำปาง-ลำพูน. วิทยานิพนธ์ ผ.ม.
กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528. ถ่ายเอกสาร.

ศิริธร สุวรรณเลิศ. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดชุมพร. วิทยานิพนธ์ ผ.ม.

กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533. ถ้ายเอกสาร.

สันติ ชูตินธรา. การศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วิทยานิพนธ์

ผ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525. อัดสำเนา.

Chua, L.A. A Guide in Perparing ; A Research Proposal. The Philippines : College Laguna. 1984.

Gearing, Charles E., Swart W. Willam and Var, Turget. Planning For Tourism Development. Praeger Publishers, Inc. 1976.

Gee, Chuck Y., Makens C. James and Choy J.L. Dexter. The Travel Industry. Second edition. New York : Van Nostrand. 1989.

Goh Choeng Leong and Gillian C. Morgan. Human and Economic Geography. Hong Kong : Wing Tai Cheung Printing Co. Ltd., n.d.

Hudman, Lloyed E. and Jackson H. Richard. Geography of Travel & Tourism. New York : Delmar Published, Inc. 1990.

McIntosh, Robert W. and Goeldner. Tourism : Principles, Practics, Philosophies. Fourth edition. Ohio : Grid Publishing Inc., 1980.

Tourism Authority of Thailand. Thailand Tourism Statistical Report 1990. Bangkok : n.d.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ข้อมูลของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ข้อมูลของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประวัติความเป็นมาของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

แม่ฮ่องสอนเดิมเป็นชุมชนบ้านป่า ไม่มีผู้ใดปกครอง คงมีแต่ชาวไทยใหญ่จากชายแดนพม่า เข้ามาอยู่อาศัยทำมาหากินเป็นบางฤดู ความสำคัญในสมัยนั้นเป็นเพียงทางผ่านของกองทัพบม่าที่ เดินทางเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยา หรือหัวเมืองฝ่ายเหนือของไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาเท่านั้น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2374 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเจ้ามโหตรประเทศ (เจ้าพระยาเชียงใหม่มหาวงศ์) เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ประสงค์จะได้ช้างป่ามาฝึกใช้งาน จึงบัญชาให้เจ้าแก้วเมืองมา ควบคุมไพร่พล หมอควาญพร้อมด้วยกำลังช้างต่อ ออกเดินทาง ไปสำรวจและคล้องช้างป่าทางดินแดนแถบนี้ เจ้าแก้วเมืองมาเดินทางรอนแรมจากเชียงใหม่มาถึงที่แห่งหนึ่งทางทิศใต้ริมฝั่งน้ำปาย เห็นว่าทำเลดีและเหมาะสม เพราะเป็นที่ราบมีน้ำท่าบริบูรณ์ ทั้งยังเป็นป่าโปร่ง มีหมู่ป่าลงกินโป่งชุกชุม เหมาะสมที่จะจัดตั้งเป็นหมู่บ้านได้ จึงหยุดไพร่พลอยู่ ณ ที่แห่งนี้ แล้วทำการรวบรวมชาวไทยใหญ่ที่กระจัดกระจายกันอยู่ให้มาตั้งบ้านเรือนเป็นหลักแหล่ง และตั้งชื่อว่า "บ้านโป่งหมู" ซึ่งปัจจุบันได้เพี้ยนเป็น "บ้านปางหมู" ซึ่งเป็นสถานที่ที่เก่าแก่ที่สุดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน (ปัจจุบันอยู่ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนไปทางทิศเหนือประมาณ 6 กิโลเมตร) และตั้งให้ "พะกาหม่อง" เป็นหัวหน้าบ้านปกครองดูแล เมื่อเจ้าแก้วเมืองมาได้จัดตั้งหมู่บ้านโป่งหมู เรียบร้อยแล้ว ก็ออกเดินทางต่อไปทางทิศใต้เพื่อคล้องช้างป่า จนถึงลำห้วยแห่งหนึ่งไม่ไกลจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนในปัจจุบันนัก ได้พบรอยเท้าช้างป่ามากมายจึงหยุดพักพลอยู่ ณ ที่นั้น ทำการคล้องช้างป่าได้หลายเชือก เมื่อได้ช้างป่ามาแล้ว ก็ได้ตั้งคอกฝึกสอนช้างป่าในลำห้วยนั้น และได้มอบให้ "แสนโกม" บุตรชายพะกาหม่องไปชักชวนผู้คนมาร่วมกันเป็นหมู่บ้าน และให้ชื่อว่า "แม่ฮ่องสอน" ซึ่งปัจจุบันเรียกเพี้ยนเป็น "แม่ฮ่องสอน"

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือสุดของประเทศไทย ระหว่างเส้นรุ้งที่ 19 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 97 องศาตะวันออก (แอล.บี. 916328) ระยะทางจากทิศเหนือจดทิศใต้ประมาณ 250 กิโลเมตร กว้างประมาณ 95 กิโลเมตร มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 13,184 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 8,270,000 ไร่ อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศเหนือโดยระยะทางถนนประมาณ 936 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ จดรัฐฉาน สาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่าโดยมีเทือกเขาแดนลาวเป็นแนวแบ่งเขตแดน

ทิศใต้ จดอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก โดยมีแม่น้ำยวมเป็นแนวกันเขต

ทิศตะวันออก จดอำเภอเชียงดาว อำเภอแม่แจ่ม อำเภอแม่แตง อำเภอแม่อิง และอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเทือกเขาถนนธงชัย ซึ่งแยกจากเทือกเขาแดนลาวเป็นแนวแบ่งเขตและทอดต่อลงไปบรรจบกับเทือกเขาตะนาวศรี

ทิศตะวันตก จดรัฐกอกูเล รัฐคะยา และรัฐฉาน ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่า โดยมีเทือกเขาถนนธงชัยตะวันตกและแม่น้ำสาละวินเป็นแนวแบ่งเขตแดน

ลักษณะภูมิประเทศ

แม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีภูเขามากที่สุดในประเทศไทย พื้นที่ภูเขาครอบคลุมอาณาบริเวณกว่า 4/5 ของพื้นที่จังหวัด สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไป เป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน พื้นที่ราบมีอยู่บ้างตามลำน้ำสายต่าง ๆ และระหว่างหุบเขา ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนและเป็นพื้นที่สำหรับประกอบเกษตรกรรมต่าง ๆ ระดับชั้นความสูงเหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง โดยเฉลี่ยในพื้นที่ตามที่ราบหรือชุมชนประมาณ 285 เมตร และในพื้นที่เนินเขาสูงชันมา แต่มีการประกอบเกษตรกรรมมีระดับความสูงเฉลี่ยประมาณ 321 เมตร

ลักษณะภูมิอากาศ

เนื่องจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ทางตอนเหนือของประเทศ จึงทำให้ไม่ได้รับอิทธิพลจากน้ำทะเล ประกอบกับมีสภาพพื้นที่ถูกโอบล้อมโดยภูเขาสูงและปกคลุมไปด้วยป่าไม้เป็นจำนวนมาก จึงทำให้ภาวะอากาศแตกต่างไปจากพื้นที่อื่นมาก โดยในฤดูร้อนก็จะร้อนจัดและฤดูหนาวก็จะหนาวจัด ซึ่งพอจะสรุปเกี่ยวกับภูมิอากาศได้ดังนี้

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ประมาณกลางเดือนกุมภาพันธ์เป็นต้นไป จนถึงประมาณต้นเดือนพฤษภาคม โดยจะร้อนอบอ้าวมากที่สุดในเดือนเมษายน มีอุณหภูมิเฉลี่ย 42.0 องศาเซลเซียส

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคม จนถึง กลางเดือนตุลาคม โดยมีฝนตกชุกในเดือนมิถุนายน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,200-1,400 มิลลิเมตร

ฤดูหนาว เริ่มประมาณปลายเดือนตุลาคมไปจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ สภาพโดยทั่วไปอากาศหนาวจัด มีหมอกปกคลุมอยู่ทั่วไป อุณหภูมิต่ำสุดเฉลี่ย 8.3 องศาเซลเซียส

ตาราง 59 แสดง อุณหภูมิ ความชื้นสัมพัทธ์ และปริมาณน้ำฝน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี 2534

เดือน	อุณหภูมิ (°C)		ความชื้นสัมพัทธ์ (%)		ปริมาณน้ำฝน ตลอดเดือน (มิลลิเมตร)
	สูงสุด	ต่ำสุด	สูงสุด	ต่ำสุด	
มกราคม	29.7	13.9	95	40	8.4
กุมภาพันธ์	32.9	14.0	92	30	2.0
มีนาคม	36.3	17.4	83	24	5.3
เมษายน	38.0	22.3	78	29	50.4
พฤษภาคม	35.2	23.7	89	47	180.1
มิถุนายน	32.2	23.7	93	62	185.0

ตาราง 59 (ต่อ)

เดือน	อุณหภูมิ (°C)		ความชื้นสัมพัทธ์ (%)		ปริมาณน้ำฝน ตลอดเดือน (มิลลิเมตร)
	สูงสุด	ต่ำสุด	สูงสุด	ต่ำสุด	
กรกฎาคม	31.4	23.5	94	66	212.7
สิงหาคม	31.2	23.3	95	68	252.2
กันยายน	32.1	23.0	95	64	199.3
ตุลาคม	32.1	21.9	95	61	114.7
พฤศจิกายน	30.9	19.2	95	54	37.1
ธันวาคม	29.1	15.6	95	47	15.2
รวมทั้งปี (เฉลี่ย)	32.6	20.1	92	49	1,262.4

ที่มา : สถานีตรวจอากาศจังหวัดแม่ฮ่องสอน (อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน)

แม่น้ำ

จังหวัดฮ่องสอนมีแม่น้ำที่สำคัญไหลผ่าน คือ

1. แม่น้ำปาย มีต้นน้ำอยู่ตามรอยต่อระหว่างเทือกเขาถนนธงชัยกับเทือกเขาแดนลาว ในเขตอำเภอปาย ไหลลงมาทางใต้ตามหุบเขาผ่านอำเภอปาย อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และไหลไปบรรจบกับแม่น้ำสะละวิน ที่บ้านใหม่ รัฐคะยา ประเทศพม่า รวมความยาวของแม่น้ำสายนี้ประมาณ 180 กิโลเมตร ไหลผ่านเขตประเทศไทยประมาณ 135 กิโลเมตร แม่น้ำปายเป็นแม่น้ำที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีลำห้วยมากมายที่ทำให้เกิดแม่น้ำสายนี้ ซึ่งมีความกว้างประมาณ

40 เมตร ลึก 7 เมตร ในช่วงฤดูฝน น้ำในแม่น้ำจะไหลเชี่ยวจัด และบ่อยครั้งที่แม่น้ำได้เปลี่ยนทางเดิน สร้างความเสียหายแก่ไร่นา เกษตรกรที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำเป็นจำนวนมาก แม่น้ำสายนี้สามารถอำนวยความสะดวกแก่พื้นที่เกษตรในเขตอำเภอบาย และอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

2. แม่น้ำยวม ต้นน้ำอยู่บริเวณเทือกเขาทางทิศตะวันตกของอำเภอยวม ที่ช่องปางเกียะไหลลงทางทิศใต้ ผ่านอำเภอยวม อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอแม่สะเรียง แล้วไปบรรจบกับแม่น้ำเมย ที่บ้านสบเมย กิ่งอำเภอสบเมย มีความยาว 215 กิโลเมตร แม่น้ำยวมนี้สามารถอำนวยความสะดวกแก่พื้นที่การเกษตรในอำเภอยวม อำเภอแม่ลาน้อย และอำเภอแม่สะเรียง

3. แม่น้ำสะมาด ต้นน้ำอยู่ที่คอยแม่สะมาด ตำบลห้วยโป่ง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ไหลผ่านบ้านผาป่องไปบรรจบกับแม่น้ำปายที่บ้านห้วยเตือ ในเขตตำบลผาป่อง อำเภอแม่ฮ่องสอน แม่น้ำแม่สะมาดนี้ สามารถอำนวยความสะดวกแก่พื้นที่การเกษตรในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

4. แม่น้ำสาละวิน ชาวบ้านในท้องถิ่น เรียกว่า "แม่น้ำคง" ต้นน้ำอยู่บริเวณเทือกเขาในประเทศอินเดีย ไหลผ่านสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งสหภาพพม่าลงมาถึงประเทศไทยและส่วนหนึ่งของแม่น้ำสาละวิน ประมาณ 118 กิโลเมตร เป็นเส้นกั้นพรมแดนระหว่าง ตำบลแม่คง ตำบลแม่ยวม อำเภอแม่สะเรียงกับสหภาพพม่า แม่น้ำสาละวินไม่ทำให้ประโยชน์โดยตรงต่อการเกษตรในจังหวัดแม่ฮ่องสอน แต่เป็นแม่น้ำที่นักท่องเที่ยวนิยมมาเที่ยว โดยเฉพาะที่บ้านแม่สามแลบ กิ่งอำเภอสบเมย นักท่องเที่ยวที่นิยมนั่งเรือหางยาวไปถึงสบเมย ซึ่งเป็นจุดที่แม่น้ำเมยไหลมาลงแม่น้ำสาละวิน

นอกจากนี้ยังมีแม่น้ำสายอื่น ๆ อีกหลายสายที่เป็นแหล่งน้ำที่สามารถใช้ทำการเกษตรได้ คือ แม่น้ำของ แม่น้ำปาง แม่น้ำแม่สะงา ในเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน แม่น้ำแม่สุริน ซึ่งเป็นเส้นแบ่งเขต อำเภอยวมกับอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน แม่น้ำเงาในเขตอำเภอแม่สะเรียง

ภูเขา

ภูเขานในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีอยู่ทั่วไปเป็นจำนวนมาก เป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อน มียอดดอยที่สำคัญ ๆ ดังนี้

ยอดดอยที่ติดต่อกันเป็นเทือกเขาอยู่ทางด้านตะวันตกของจังหวัด มีแนวยาวจากเหนือมาทางใต้เป็นเส้นกั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับสหภาพพม่า ได้แก่ ดอยหลักแต่ง ดอยขุนเต๋อ ดอยประดู่เวียง และดอยวีจ้อหล่อ ยอดดอยของเทือกเขาทางทิศเหนือมีแนวยาวจากตะวันออกไปตะวันตก เป็นเส้นกั้นพรมแดนระหว่างไทยกับสหภาพพม่าเช่นกัน ยอดดอยที่สำคัญของเทือกเขาทางด้านตะวันออก เป็นเส้นกั้นเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอนกับจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ดอยแปรเมือง

นอกจากนี้ยังมีดอยอีกมากมายในเขตตำบลปางหมู อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน บริเวณที่เป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อนยากแก่การคมนาคม ได้แก่ ด้านตะวันออกและตะวันตกของอำเภอขุนยวม อำเภอแม่ลาน้อย และทางทิศตะวันตกของอำเภอแม่สะเรียง มีภูเขาสูงระดับ 700-1,900 เมตร ส่วนในเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และอำเภอปาย มีภูเขาหลายลูกเช่นกัน แต่มีความสูงชันไม่มากนัก

ทรัพยากรธรรมชาติ

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีพื้นที่ป่าไม้ประมาณ 11,970.60 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 90.5% ของพื้นที่ทั้งหมด คงเหลือพื้นที่ราบประมาณ 1,213.80 ตารางกิโลเมตร หรือ 9.5% สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน จึงมีสภาพป่าไม้ค่อนข้างสมบูรณ์ แยกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ป่าประเภทไม้ผลัดใบ เป็นป่าที่มีต้นไม้เขียวชอุ่มตลอดปี การผลัดใบเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไปและมีใบใหม่ทดแทนอยู่เสมอ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีป่าประเภทไม้ผลัดใบแยกได้ 3 ชนิด คือ

1.1 ป่าดงดิบแล้ง มีลักษณะเป็นป่าดงดิบที่มีต้นไม้ขึ้นอยู่ค่อนข้างน้อย จึงมีชั้นน้อยมักพบตามหุบเขา ริมแม่น้ำ ลำธาร ห้วย แหล่งน้ำและบนภูเขา มีชนิดพันธุ์ไม้ที่สำคัญ และมีคุณค่าทางเศรษฐกิจขึ้นอยู่ เช่น ยาง ตะเคียน กะบาก เตี้ยม จาปาป่า มะหาด มะม่วงป่า มะยมป่า ตาเสือ ฯลฯ

1.2 ป่าดงดิบหรือป่าดิบเขา มักพบตามพื้นที่ที่มีความสูงอยู่เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง ประมาณตั้งแต่ 1,000 เมตรขึ้นไป มีต้นไม้ขนาดใหญ่ขึ้นอยู่มองดูเขียวชอุ่มตลอดปี อากาศค่อนข้างเย็น เนื่องจากอยู่บนที่สูง ป่าชนิดนี้มีความสำคัญต่อการรักษาต้นน้ำลำธารมาก ชนิดพันธุ์ไม้ที่ขึ้นอยู่ส่วนมากเป็นจำพวกก่อ และมีพันธุ์ไม้ชนิดอื่นขึ้นปะปนอยู่ด้วย เช่น กาลัง เสือโคร่ง จาปีป่า หว่า มะขามป้อมตง พญาไม้ และไม้สนเขา เป็นต้น

1.3 ป่าสนเขา เป็นป่าที่อยู่ตามภูเขาสูง ซึ่งมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณตั้งแต่ 700 เมตรขึ้นไป สภาพพื้นดินไม่ค่อยจะสมบูรณ์นัก มีความเป็นกรดสูง ลักษณะเป็นป่าโปร่งไม่ผลัดใบ ชนิดพันธุ์ไม้ที่สำคัญของป่าชนิดนี้คือ สนสองใบ สนสามใบ ส่วนต้นไม้ชนิดอื่น ๆ ที่ขึ้นอยู่ด้วย ได้แก่ ก่อชนิดต่าง ๆ หรือพันธุ์ไม้ป่าแดงบางชนิด เช่น เต็ง รัง เหียง พลวง เป็นต้น บางแห่งเป็นต้นสนล้วน ๆ

2. ป่าประเภทผลัดใบ เป็นป่าที่มีต้นไม้ใหญ่น้อยขึ้นปะปนกันหลายชนิด มีการผลัดใบในฤดูแล้ง ทำให้มีเชื้อเพลิงเกิดไฟไหม้ป่าได้ง่าย และเกิดไฟป่าขึ้นทุกปี เมื่อเข้าฤดูฝนจึงจะผลิใบและกลับเขียวชอุ่มเหมือนเดิม แยกไว้ได้เป็น 2 ชนิด คือ

2.1 ป่าเบญจพรรณ มีลักษณะเป็นป่าโปร่งในพื้นที่ไม่สูงนัก พื้นดินเป็นดินร่วนปนทราย ชนิดพันธุ์ไม้ที่สำคัญขึ้นอยู่ได้แก่ ลัก ประดู่ แดง ตะแบก เสลา อ้อยช้าง ส้าน ยมหอม ยาทิน มะเกลือ สมพง ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีไม้ที่สำคัญหลายชนิดขึ้นอยู่ เช่น ไม้ฉาก ไม้รวก เป็นต้น

2.2 ป่าแดงหรือป่าเต็งรัง ลักษณะทั่วไปเป็นป่าโปร่ง มีต้นไม้ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็กขึ้นปะปนกัน ไม่ค่อยแน่นทึบ พื้นที่แห้งแล้ง ดินร่วนปนทราย หรือกรวด ลูกรัง ความสมบูรณ์น้อย ต้นไม้แทบทั้งหมดผลัดใบและเกิดไฟไหม้ลูกกลามทุกปี ป่าแดงมีอยู่ทั่วไป ทั้งในที่ราบและที่ภูเขา มีชนิดพันธุ์ไม้ที่สำคัญขึ้นอยู่ ได้แก่ เต็ง รัง เหียง พลวง พะยอม ประดู่แดง สมอไทย ตะแบกเลือด รกฟ้า ฯลฯ

สัตว์ป่า

สัตว์ป่าที่พบในป่าจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีอยู่หลายชนิด ได้แก่ เก้ง กวาง หมูป่า หมี เสียงผา เป็นต้น เนื่องจากสภาพป่ายังมีหลาย ๆ แห่งที่เป็นป่าดิบ ดังนั้นจังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงได้มีเขตอนุรักษ์ไว้เพื่อให้ป่าไม้และสัตว์ป่าถูกทำลายจนสูญพันธุ์ เขตอนุรักษ์สัตว์ป่ามี 2 แห่งคือ เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าลุ่มแม่น้ำปาย และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสาละวิน นอกจากนี้ป่าแม่ฮ่องสอนยังมีผลพลอยได้อีกเป็นจำนวนมาก ได้แก่ หวาย น้ำมันงา ช้างควา เปลือกบง กล้วยไม้ เป็นต้น

แร่ธาตุ

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีแร่ธาตุเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญรองจากป่าไม้ แร่ธาตุที่พบในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ ดีบุก พลูอิไรต์ วุลแฟรม ซีไลต์ พลวง เหล็ก ตะกั่ว เป็นต้น กระจายอยู่ในตำบลต่าง ๆ 19 ตำบล ปัจจุบันแร่เหล่านี้ได้มีการขุดขึ้นมาบ้างแล้ว แหล่งแร่ที่พบปรากฏว่าเป็นแหล่งแร่พลูอิไรต์ถึง 13 ตำบล แหล่งแร่ที่เหลือกระจายอยู่ในอีก 6 ตำบล

ดิน

ลักษณะดินในจังหวัดแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่เป็นดินปนทรายและกรวด ใช้ปลูกพืชไร่และไม้ผลได้ในระดับปานกลาง รองลงมาเป็นดินเหนียว และดินลูกรังบริเวณที่เป็นภูเขา มีดินร่วนซุยสีดำเพียงเล็กน้อยในพื้นที่ราบลุ่มซึ่งเหมาะแก่การเพาะปลูก แต่อย่างไรก็ตาม การใช้ที่ดินในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ถูกจำกัดด้วยสภาพภูมิประเทศที่เป็นป่าและภูเขา สภาพการใช้ที่ดินจึงขึ้นอยู่กับลักษณะความสูงของพื้นที่ซึ่งแบ่งได้ดังนี้ คือ

พื้นที่ราบบริเวณลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ สามารถนำไปใช้ทำการเกษตรได้ทุกชนิดรวมทั้งที่อยู่อาศัย

พื้นที่ซึ่งมีลักษณะเป็นเนินเขาที่ราบสูง ๆ ต่ำ ๆ สลับกันใช้ทำการเกษตรได้ทุกชนิด แต่ต้องมีวิธีการป้องกันการกัดกร่อนและการพังทลายของดิน เช่น การทำพื้นที่เป็นขั้นบันได การปลูก

พืชตามแนวระดับ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีลักษณะพื้นที่ดินแบบนี้ประมาณร้อยละ 10 ของ พื้นที่ทั้งหมดของจังหวัด

ลักษณะพื้นที่อีกลักษณะ คือ พื้นที่ที่โดยทั่วไปเป็นภูเขาและที่สูงและพื้นที่ที่มีลักษณะ เป็นที่สูง ๆ ต่ำ ๆ ที่ดินบริเวณนี้ใช้ทำสวนผลไม้ เลี้ยงสัตว์ ป่าเศรษฐกิจ และต้องมีการป้องกันการกัดกร่อนและการพังทลายของดินอย่างดี ส่วนที่สูงขึ้นไปจะเป็นบริเวณป่าต้น น้ำลำธาร เขตสงวนพันธุ์สัตว์ อุทยานแห่งชาติ เป็นต้น พื้นที่ดินลักษณะนี้ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีร้อยละ 89 ของพื้นที่ทั้งหมด

การชลประทาน

ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน การชลประทานที่มีอยู่ยังเป็นขนาดเล็กและมีประสิทธิภาพในการอำนวยความสะดวกให้แก่พื้นที่เพาะปลูกได้น้อย จำนวนอ่างเก็บน้ำ ผาย เขื่อน ทานบ ที่เป็นการชลประทานราษฎร์และของทางราชการมีประมาณ 119 แห่ง มีคลองชลประทาน 2 แห่งคือ คลองชลประทานแม่ยวม ในอำเภอแม่สะเรียง และคลองชลประทาน ที่ตำบลแม่ยวมน้อย อำเภอขุนยวม มีพื้นที่รับน้ำชลประทานทั้งจังหวัดประมาณ 131,974 ไร่ นอกจากนี้ยังมีเขื่อนที่มีจุดประสงค์นอกเหนือจากการอำนวยความสะดวกทางการเกษตรคือ เขื่อนผาบ่อง เป็นเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำสามารถผลิตไฟฟ้าได้ประมาณ 800 กิโลวัตต์ โดยอาศัยกระแสน้ำจากห้วยแม่สะมาด

เขตการปกครอง

การแบ่งเขตการปกครองของจังหวัดแม่ฮ่องสอน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 5 อำเภอ และ 2 กิ่งอำเภอ รวม 44 หมู่บ้าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ตาราง 60 ตารางแสดงการแบ่งเขตการปกครองของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

อำเภอ / กิ่งอำเภอ	จำนวนตำบล	จำนวนหมู่บ้าน	ระยะห่างจากจังหวัด (กม.)
เมืองแม่ฮ่องสอน	7	63	-
แม่สะเรียง	7	69	164
ขุนยวม	6	42	67
ปาย	7	57	111
แม่ลาน้อย	7	67	134
สบเมย	6	45	194
ปางมะผ้า	4	29	68
รวม	44	372	-

ที่มา : ทำเนียบปกครองท้องถิ่น 2534

เศรษฐกิจ การพาณิชย์ และการตลาด

โครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นโครงสร้างที่มีขนาดเล็ก โดยเฉพาะโครงสร้างทางเกษตรกรรม ซึ่งถูกจำกัดขอบเขตจากขนาดพื้นที่ถือครองเฉลี่ยต่อฟาร์มต่ำ เพียง 8.6 ไร่ และสภาพพื้นที่เกษตรยากต่อการขยายตัว เนื่องจากสภาพภูมิประเทศเป็นภูเขาและป่าสงวนแห่งชาติ แต่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่กำลังพัฒนาตัวเองไปสู่ธุรกิจท่องเที่ยว เนื่องจากมีทรัพยากรการท่องเที่ยวซึ่งเป็นธรรมชาติมากมาย สำหรับการพาณิชย์และการตลาดโดยทั่วไปแล้ว จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำเป็นต้องซื้อสินค้าที่จำเป็นต่อการบริโภคจากจังหวัดอื่น ๆ เข้ามาจำหน่าย

จังหวัดโดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่เป็นตลาดส่งสินค้าที่สำคัญ แต่ยังมีปัญหาทางด้านการขนส่งที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง อันเนื่องมาจากเส้นทางคมนาคมขนส่งซึ่งคดเคี้ยวลาดชันไปตามไหล่เขา

สำหรับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่มากมายและมีค่า เช่น ป่าไม้ และสินแร่ต่าง ๆ กลับเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มผู้มีโอกาสประกอบการเพียงไม่กี่กลุ่ม จึงไม่ทำรายได้และไม่เป็นประโยชน์ให้กับประชากรส่วนใหญ่ของแม่ฮ่องสอน ด้วยเหตุนี้สภาวะเศรษฐกิจในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงอยู่ในระดับต่ำ อำนาจในการซื้อขายมีน้อย การพัฒนาการผลิตด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับต่ำ ทำให้ฐานะประชากรชาวแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน

การเกษตรกรรม สภาพทางเกษตรของจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีดังนี้

การเพาะปลูก พืชสำคัญที่เกษตรกรจังหวัดแม่ฮ่องสอนทำการเพาะปลูกได้แก่ ข้าว ถั่วต่าง ๆ กระเทียม ยาสูบ งา ข้าวโพด เป็นต้น โดยมีพื้นที่ทำการเพาะปลูกพืชทุกชนิด ประมาณ 8,473,568 ไร่

ข้าว มีการปลูกข้าวทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียว ในหมู่ชาวเขาที่นิยมบริโภคข้าวเจ้าจะปลูกข้าวเจ้าเป็นส่วนใหญ่ ในหมู่คนเมืองซึ่งบริโภคข้าวเหนียวเป็นอาหารหลักจะปลูกข้าวเหนียวเป็นส่วนใหญ่ และปลูกข้าวเจ้าบ้างเล็กน้อย การทำนามีทั้งนาปี และนาไร่ เนื่องจากพื้นที่ราบมีน้อยเกษตรกรจึงนิยมปลูกข้าวไร่เพื่อเพิ่มผลผลิต อย่างไรก็ตามข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักของชาวแม่ฮ่องสอนก็ไม่สามารถผลิตให้เพียงพอได้ ยังต้องซื้อจากจังหวัดใกล้เคียงปีหนึ่ง ๆ เป็นจำนวนมาก

ถั่วลิสง เป็นพืชที่ปลูกมากรองจากการปลูกข้าว ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนสามารถปลูกถั่วลิสงได้ 2 ฤดูกาลคือ ช่วงเดือนพฤษภาคม-เดือนสิงหาคม เรียกว่า ถั่วลิสงฝน ถ้าปลูกหลังฤดูเก็บเกี่ยวข้าว ราวเดือนธันวาคม-เดือนพฤษภาคม ซึ่งต้องอาศัยน้ำค้างจากภูมิอากาศที่หนาวเย็นในช่วงนั้น เรียกว่า ถั่วลิสงเหมย

กระเทียม มีปลูกทั่วไปตามพื้นที่ราบ ส่วนมากปลูกไว้เพื่อบริโภค ถ้าเหลือก็ขายในชุมชนของตนเอง

ชา ปลูกกันมากในหมู่ชาวเขา ส่วนใหญ่ปลูกบนดอยเช่นเดียวกับข้าวไร่

ยาสูบ ปลุกทั้งพันธุ์พื้นเมืองและพันธุ์เวอร์จิเนีย แต่ไม่มากนักถ้าเปรียบเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือ

การประมง

ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีแหล่งจับสัตว์น้ำต่าง ๆ คือ แม่น้ำปาย แม่น้ำยวม หนอง บึงต่าง ๆ เป็นต้น แต่ปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ส่วนใหญ่จากหน่วยและบริเวณภายในจังหวัดเท่านั้น สัตว์น้ำที่พบ ได้แก่ ปลานิล ปลาดุก ปลาช่อน กุ้ง ปลาซาบะ ปลาเกล็ด เขียดแลว เป็นต้น การประมงในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะมีสำนักงานประมงรับผิดชอบโดยตรง ทหาพื้นที่ส่งเสริมแนะนำให้ประชาชนหันมานิยม ขุดบ่อเลี้ยงปลาเพื่อบริโภคและจำหน่าย มีการสาธิตการเพาะเลี้ยงปลาและปล่อยพันธุ์ปลาในแหล่งน้ำต่าง ๆ เพื่อเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำให้แพร่ขยาย ซึ่งปันทั้งอาหารและเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชนด้วย

การเลี้ยงสัตว์

มีการเลี้ยงสัตว์เพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่เลี้ยงไว้เพื่อบริโภค และไว้ใช้งานภายในครอบครัว มีกิจการเลี้ยงสัตว์รายใหญ่เพียง 3 รายเท่านั้น เป็นฟาร์มเลี้ยงหมู 2 แห่ง และฟาร์มเลี้ยงไก่อีก 1 แห่ง สัตว์เลี้ยงที่เลี้ยงโดยทั่วไป ได้แก่ ไก่ โค กระบือ ช้าง ม้า สุกร เป็นต้น ปัญหาอุปสรรคที่ทำให้เกษตรกรไม่นิยมเลี้ยงสัตว์รายใหญ่ก็คือการคมนาคมขนส่งไม่สะดวก พืชที่เป็นอาหารสัตว์มีน้อย อาหารสำเร็จรูปมีราคาแพงเกษตรกรยังไม่มีประสิทธิภาพในการเลี้ยงสัตว์โดยวิธีใหม่ ปัญหาโรคระบาดในหมู่อัตว์ และปัญหาการลักลอบนำสัตว์จากพม่าเข้ามาจำหน่ายในจังหวัดมีเป็นจำนวนมาก ดังนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบจึงมีการส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ให้แพร่หลายขึ้น เช่น มีโครงการธนาคารโค กระบือ เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรที่ยากจนไม่มีเงินพอที่จะซื้อมาไว้ใช้งานได้ โดยการให้เกษตรกรยืมโคและกระบือเพื่อใช้ในการผลิต

การจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรส่วนใหญ่อาศัยพ่อค้าคนกลางมารับซื้อ ทั้งพ่อค้าจากในเมืองและต่างจังหวัด ทำให้ตลาดรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรมีจำกัด ไม่มีแหล่งรับซื้อในลักษณะอื่นอีก ประกอบกับการคมนาคมขนส่งไม่สะดวก เกษตรกรจึงถูกกดราคาผลผลิตลง สำหรับตลาดซื้อขายภายในหมู่บ้านยังมีไม่มากนัก เนื่องจากสภาพชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นชุมชนขนาดเล็ก อาศัย

อยู่กันอย่างกระจุกกระจายตามสภาพพื้นที่ของจังหวัด จึงเป็นการยากที่จะเกิดชุมชนตลาดขึ้นมาได้ ส่วนมากชาวบ้านจะซื้อขายของตามร้านขายของชำที่มีในหมู่บ้าน

การอุตสาหกรรม

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีสภาพภูมิประเทศไม่เอื้ออำนวยต่อการลงทุนทั้งทางด้านอุตสาหกรรม และกิจการอื่น ๆ การอุตสาหกรรมที่มีอยู่เป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก อาศัยวัตถุดิบจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่รอบท้องถิ่นเท่านั้น เช่น โรงเลื่อยไม้ โรงสีข้าว โรงบ่มใบยา เหมืองแร่ เป็นต้น การพัฒนาการหรือการขยายตัวทางอุตสาหกรรมเป็นไปได้ยาก อุปสรรคที่สำคัญที่สุดคือ การคมนาคมขนส่ง

การประกอบอุตสาหกรรมในครอบครัวของชาวแม่ฮ่องสอนยังมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่ทำขึ้นเพื่อใช้เอง หรือขายบ้างเป็นครั้งคราว เช่น การทอผ้าในหมู่บ้านกระเหรี่ยง แต่มีลักษณะการทอดจากค่ายในตลาดที่รับซื้อมาจากเมืองใหญ่ และมีการจักสานโดยใช้น้ำตาลที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง เป็นต้น

การสหกรณ์

ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีการสหกรณ์อยู่หลายประเภท ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ค้า สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์ร้านค้า และสหกรณ์บริการ

นอกจากนี้ ยังมีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรของชาวแม่ฮ่องสอน เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มยุวเกษตรกร

การปฏิรูปที่ดิน

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ราบน้อยที่สุดในภาคเหนือ ทำให้ประชาชนชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอนประสบกับปัญหาไม่มีที่ทำกิน จึงมีการโค่นถางป่าเพื่อทำไร่ ทำนา เป็นจำนวนมาก การปฏิรูปที่ดินในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงมีความจำเป็นมาก แต่เนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่มีความจำกัด ไม่สามารถขยายพื้นที่ที่ทำกินให้มากขึ้นได้ จึงใช้วิธีทำการพัฒนาที่ดินที่มีอยู่ให้ใช้ประโยชน์มากที่สุด

และป้องกันการพังทลายของดินโดยการส่งเสริมให้มีการปลูกพืชหมุนเวียนในพื้นที่เพาะปลูกที่มีลักษณะสูง ๆ ต่ำ ๆ จัดให้มีการเพาะปลูกพืชแบบขึ้นบันได แนะนำให้ความรู้แก่เกษตรกรในการจัดเตรียมพื้นที่เพาะปลูกที่ถูกต้อง การคัดเลือกพันธุ์ การใช้น้ำ การใช้สารฆ่าแมลงเป็นต้น เพื่อเป็นการเพิ่มผลผลิตในพื้นที่ดินที่มีอยู่ให้มากขึ้น

ประชากร

ประชากรของจังหวัดแม่ฮ่องสอน แบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ประชากรในพื้นที่ราบ คือชาวไทยใหญ่ หรือที่เรียกว่าชาวไต เป็นประชากรดั้งเดิมของท้องถิ่น อีกประการหนึ่ง คือ ชาวไทยภูเขา คือบรรดาชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เช่น กะเหรี่ยง แม้ว เย้า มูเซอร์ ลีซอ ลีวะ และอื่น ๆ โดยมีร้อยละของชาวไทยพื้นราบและชาวไทยภูเขา ประมาณ 48.8 และ 51.2

สำนักงานทะเบียนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้รวบรวมสถิติเกี่ยวกับประชากรในจังหวัด เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม 2534 จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีประชากรทั้งสิ้น 167,889 คน หรือ 36,589 ครัวเรือน อัตราความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 13 คน ต่อ 1 ตารางกิโลเมตร และจำนวนประชากรเฉลี่ยต่อครัวเรือน เขตที่มีประชากรอยู่หนาแน่นที่สุดคือ เขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน เฉลี่ยจำนวนประชากร 1,134 คน ต่อ 1 ตารางกิโลเมตร และเขตที่มีประชากรเฉลี่ยต่อพื้นที่น้อยที่สุดคือ กิ่งอำเภอปางมะผ้า เฉลี่ย 7 คน ต่อ 1 ตารางกิโลเมตร

ตาราง 61 แสดงจำนวนเนื้อที่ จำนวนครัวเรือน จำนวนประชากรของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปี
พ.ศ. 2534

อำเภอ/ กิ่งอำเภอ	จำนวนเนื้อที่ (ตร.กม.)	จำนวนครัวเรือน ครอบครั้ว	จำนวนประชากร (คน)		
			ชาย	หญิง	รวม
เมืองแม่ฮ่องสอน	2,390	6,872	15,414	14,244	29,658
แม่สะเรียง	2,497.4	10,098	23,821	22,066	45,887
ขุนยวม	2,365	3,345	9,250	8,556	17,806
ปาย	2,324	5,067	11,201	10,152	21,353
แม่ลาน้อย	1,337	4,950	13,915	13,375	27,209
สบเมย	1,177	4,984	9,784	9,304	19,088
ปางมะผ้า	1,094	1,273	3,669	3,138	6,807

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดแม่ฮ่องสอน 31 ธันวาคม 2534

อาชีพ ประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอนจำนวนร้อยละ 80 มีอาชีพหลักคือ การเกษตรกรรม อาชีพรองลงมา ได้แก่ การรับจ้าง ค้าขาย หาของป่า และอื่น ๆ อาชีพรับจ้างมีมากรองจากการเกษตรกรรม โดยเฉพาะในช่วงหลังฤดูเก็บเกี่ยว อาชีพรับจ้างที่มีอยู่ ได้แก่ รับจ้างในงานเกษตรกรรมเหมืองแร่ และการทำป่าไม้ เป็นต้น รายได้เฉลี่ยครอบครัวจะประมาณ 2,000 บาทต่อปี นับว่าต่ำมาก และพบว่ามีถึงร้อยละ 71 ของประชากรทั้งหมดมีฐานะยากจน

ศาสนา ศาสนาพุทธเป็นศาสนาที่ประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอนนับถือมากที่สุดประมาณ ร้อยละ 60 สำหรับศาสนาอื่น ๆ เช่น ศาสนาคริสต์ จะมีชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงบางส่วนและชาวพื้นราบเล็กน้อยที่นับถือ นอกนั้นนับถือศาสนาอิสลาม และความเชื่อต่าง ๆ เช่น ในหมู่บ้านบางหมู่บ้านยังมีการยึดมั่นในความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับภูตผีต่าง ๆ เป็นต้น

การศึกษา การจัดการศึกษาในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีตั้งแต่ก่อนอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สถานศึกษาระดับอาชีวศึกษา และอุดมศึกษายังไม่มี จำนวนโรงเรียนในระดับประถมศึกษาที่มีจำนวนมากที่สุดคือ 168 โรงเรียน จากจำนวนโรงเรียนทั้งหมด 175 โรงเรียน จำนวนนักเรียนที่จบการศึกษาภาคบังคับมีเพียงร้อยละ 28.2 เท่านั้นที่มีโอกาสเข้าศึกษาต่อในระดับสูงต่อไป ที่เหลือส่วนใหญ่ออกไปช่วยผู้ปกครองทำงานและรับจ้าง

อุปสรรคและปัญหาการจัดการศึกษาในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ สถานศึกษายังไม่กระจายไปสู่ท้องถิ่นที่ทุรกันดาร ทำให้ประชาชนที่อยู่ห่างไกลซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากไม่มีโอกาสได้ศึกษาในโรงเรียน ปัจจุบันจำนวนประชากรทั้งจังหวัดที่ไม่รู้หนังสือ มีถึงร้อยละ 49.2 และเป็นประชากรชาวกะเหรี่ยงเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงได้มีการจัดการศึกษาออกโรงเรียนขึ้น เพื่อให้ผู้ที่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาได้รับการศึกษา โดยจัดให้มีการศึกษาผู้ใหญ่ ที่อ่านหนังสือกลุ่มสนทน และการศึกษาเคลื่อนที่ เป็นต้น

การสาธารณสุข จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีสถานบริการด้านสาธารณสุขคือ โรงพยาบาลประจำจังหวัด 1 โรง อยู่ที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน โรงพยาบาลประจำอำเภอ ๗ ละ 1 โรง นอกนั้นเป็นสถานอนามัย สำนักรงานผดุงครรภ์ สาธารณสุขอำเภอต่าง ๆ และนิคมโรคเรื้อนอีก 1 โรง

สถานให้บริการทางด้านสาธารณสุขที่ยังไม่กระจายไปทั่วท้องที่โดยเฉพาะตามชนบท ส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในแหล่งชุมชนใหญ่ ๆ ตามอำเภอและตัวจังหวัด ดังนั้นการรักษาพยาบาลของประชากรในชนบท ซึ่งส่วนใหญ่นานะยากจนไม่มีเงินเพียงพอที่จะเดินทางไปมารักษาในตัวเมืองใหญ่ จึงใช้วิธีการรักษาตามแบบแผนโบราณ ตามความเชื่อ ตามวิธีการทางไสยศาสตร์ เป็นต้น

โรคที่พบมาก ได้แก่ มาลาเรีย มีจำนวนผู้ป่วยเป็นจำนวนมากเมื่อเปรียบเทียบกับจังหวัดใกล้เคียงในภาคเหนือ นอกนั้นได้แก่ โรคทางเดินอาหาร โรคขาดอาหาร ไข้หวัด โรคเรื้อน เป็นต้น

การสาธารณสุขพื้นฐานยังอยู่ในสภาพที่ไม่ดีเท่าที่ควร ประชากรยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการป้องกันและรักษาสุขภาพอนามัยขั้นพื้นฐาน ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นได้ชัด เช่น ครวเรือนที่มีส่วนราดน้ำไม่ถึงร้อยละ 50 ของจำนวนครัวเรือนในแต่ละตำบล ยกเว้นในเขตเทศบาลและสุขาภิบาลเท่านั้นที่ครัวเรือนส่วนใหญ่ มีส่วนราดน้ำ แต่ในตำบลที่มีประชากรเป็นชาวเขาทั้งตำบล

จะไม่มีส่วนลาดน้ำเลย เช่น ตำบลเส้าหิน อำเภอแม่สะเรียง ตำบลแม่โก อำเภอแม่ลาน้อย เป็นต้น

การคมนาคมและการขนส่ง

การเดินทางคมนาคมและขนส่งติดต่อระหว่างจังหวัดแม่ฮ่องสอนกับจังหวัดใกล้เคียงมี 2 ทางคือ ทางบก และทางอากาศ

การคมนาคมทางบก มีถนนติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่ 3 สาย คือ

1. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 (เชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน) ระยะทางทั้งสิ้น 350 กิโลเมตร ผิวจราจรลาดยางโดยตลอดเป็นเส้นทางคดเคี้ยว เริ่มจากอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ อำเภอหางดง อำเภอสันป่าตอง อำเภอจอมทอง อำเภอฮอด และเข้าเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอนทางกิ่งอำเภอสบเมย อำเภอแม่สะเรียง อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอขุนยวม ถึงอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ลักษณะเป็นทางคดเคี้ยวไปมาตามไหล่เขา มีจำนวนโค้งมากถึง 1,864 โค้ง
2. ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1095 (เชียงใหม่-ปาย-แม่ฮ่องสอน) ระยะทางประมาณ 245 กิโลเมตร ผิวจราจรลาดยางโดยตลอดเป็นเส้นทางจากอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ผ่านกิ่งอำเภอปางมะผ้า อำเภอปาย และเข้าเขตจังหวัดเชียงใหม่ โดยบรรจบกับเส้นทางอำเภอฝาง-เชียงใหม่ที่บ้านแม่มาลัย อำเภอแม่แตง
3. ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1295 (ขุนยวม-แม่แจ่ม) ระยะทาง 95 กิโลเมตร แยกออกจากอำเภอขุนยวมไปทางทิศตะวันออกถึงอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ถนนสายนี้ใช้ได้เฉพาะฤดูแล้งเท่านั้น

การคมนาคมทางบก ติดต่อกับจังหวัดตาก 1 สายคือ

ทางหลวงหมายเลข 1085 (ท่าสองยาง-แม่สะเรียง) ระยะทาง 295 กิโลเมตร ผิวจราจรส่วนใหญ่ลาดยางเกือบตลอดสาย เริ่มจากอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก เข้าเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่กิ่งอำเภอสบเมย และมาบรรจบกับทางหลวงหมายเลข 108 ที่อำเภอแม่สะเรียง ผ่านอำเภอแม่ลาน้อย อำเภอขุนยวม ถึงอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

การเดินทางติดต่อระหว่างแม่ฮ่องสอนกับกรุงเทพมหานคร เส้นทางที่ใช้มี 3 เส้นทางคือ

1. เส้นทางผ่านจาก อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอขุนยวม อำเภอแม่สะเรียง เข้าเขตจังหวัดเชียงใหม่ ที่อำเภอฮอด อำเภอดอยเต่า เข้าเขตจังหวัดลำพูนที่อำเภอลี้ ผ่านจังหวัดตาก จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดนครสวรรค์ ตามถนนสายเอเชีย เข้าถึงกรุงเทพมหานคร ระยะทางประมาณ 928 กิโลเมตร

2. เส้นทางผ่านจากอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอขุนยวม อำเภอแม่สะเรียง ถึงอำเภอสบเมย เข้าเขตจังหวัดตากที่อำเภอท่าสองยาง อำเภอแม่ระมาด อำเภอแม่สอด อำเภอเมืองตาก ผ่านจังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดนครสวรรค์ ตามถนนสายเอเชีย เข้าถึงกรุงเทพมหานคร ระยะทางประมาณ 900 กิโลเมตร

3. เส้นทางผ่านอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ถึงอำเภอปางมะผ้า เข้าเขตจังหวัดเชียงใหม่ ที่อำเภอแม่แตง อำเภอแม่ริม อำเภอเมืองเชียงใหม่ ผ่านจังหวัดลำปาง จังหวัดตาก จังหวัดกำแพงเพชร จังหวัดนครสวรรค์ ตามถนนสายเอเชีย เข้าถึงกรุงเทพมหานคร ระยะทางประมาณ 1,000 กิโลเมตร

การคมนาคมทางอากาศ ในปัจจุบันการคมนาคมติดต่อระหว่างจังหวัดแม่ฮ่องสอนกับจังหวัดเชียงใหม่ หรือกรุงเทพมหานคร สามารถเดินทางโดยเครื่องบินได้โดยตลอดทุกวัน ซึ่งเป็นการประหยัดเวลาเป็นอันมาก โดยใช้เวลาบินจากจังหวัดแม่ฮ่องสอน ไปยังจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 30 นาที

ตาราง 62 แสดงการบินระหว่างจังหวัดแม่ฮ่องสอน-จังหวัดเชียงใหม่

การเดินทาง/จังหวัด	เวลา			
ออกจากเชียงใหม่	09.10	11.35	13.15	16.15
ถึงแม่ฮ่องสอน	09.50	12.15	14.55	16.55
ออกจากแม่ฮ่องสอน	10.20	12.45	15.05	17.25
ถึง เชียงใหม่	11.00	13.25	15.45	18.05

ภาคผนวก ข

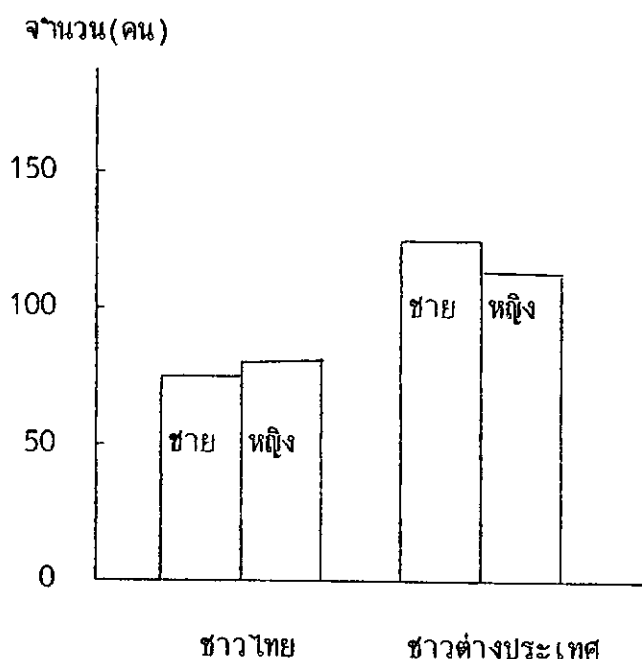
การท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

การท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในการศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ทำการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ ที่เดินทางเข้ามาจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่เดือนตุลาคม 2535 - เดือนมกราคม 2536 ซึ่งมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่ใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 392 คน ดังรายละเอียดของข้อมูลต่อไปนี้

เพศของนักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งเพศชายและเพศหญิงมีจำนวนใกล้เคียงกันคือ นักท่องเที่ยวชาวไทย เพศชาย 80 คน เพศหญิง 85 คน นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ เพศชาย 126 คน เพศหญิง 101 คน ข้อมูลดังแสดงได้ในรูปภาพ ดังนี้

อายุ

อายุของนักท่องเที่ยวก่อนที่เดินทางเข้ามายังจังหวัดแม่ฮ่องสอน สำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทย นักท่องเที่ยวที่มีอายุระหว่าง 21-30 ปี จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากที่สุด รองลงมาเป็นนักท่องเที่ยวที่มีอายุระหว่าง 31-40 ปี นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ อายุระหว่าง 21-30 ปี มีจำนวนมากที่สุด รองลงมาเป็นนักท่องเที่ยวที่มีอายุระหว่าง 31-40 ปี เช่นเดียวกับนักท่องเที่ยวชาวไทย

ตาราง 63 แสดงอายุของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ

ช่วงอายุ	จำนวนนักท่องเที่ยว	
	ชาวไทย	ชาวต่างประเทศ
น้อยกว่า 20 ปี	20	3
21 - 30 ปี	103	154
31 - 40 ปี	23	43
41 - 50 ปี	10	13
51 - 60 ปี	5	11
มากกว่า 60 ปี	4	3
รวม	165	227

ที่มา : จากการสำรวจ เมื่อตุลาคม 2535 - มกราคม 2536

อาชีพ

อาชีพของนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามายังจังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนมากจะมีอาชีพเป็นพนักงาน บริษัทเอกชน นอกจากนั้นมีอาชีพอื่น ๆ อีก ดังแสดงในตาราง 64

ตาราง 64 แสดงอาชีพของนักท่องเที่ยว

อาชีพ	จำนวนนักท่องเที่ยว	
	ชาวไทย	ชาวต่างประเทศ
รับราชการ	23	13
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	15	-
พนักงานบริษัทเอกชน	58	78
พ่อค้าหรือนักธุรกิจ	13	36
ประกอบกิจการส่วนตัว	15	6
เกษตรกร	5	3
นักเรียน/นักศึกษา	16	49
อื่น ๆ	20	42
รวม	165	227

ที่มา : จากการสำรวจ เมื่อตุลาคม 2535 - มกราคม 2536

ถิ่นพำนักของนักท่องเที่ยว

จากการสำรวจปรากฏว่านักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอนมาจากจังหวัดที่อยู่ในภาคเหนือเป็นอันดับหนึ่ง รองลงมาได้แก่นักท่องเที่ยวที่มาจากกรุงเทพมหานคร นอกนั้นจะเป็นนักท่องเที่ยวที่กระจายอยู่ตามภาคต่าง ๆ ดังข้อมูลในตาราง 65

ตาราง 65 แสดงถิ่นพำนักของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่เดินทางมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาค	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)
กรุงเทพฯ	48
เหนือ	90
กลาง	7
ตะวันออก	10
ตะวันออกเฉียงเหนือ	3
ตะวันตก	3
ใต้	4
รวม	165

ที่มา : จากการสำรวจ เมื่อตุลาคม 2535 - มกราคม 2536

นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศนั้นเดินทางมาจากประเทศในแถบยุโรป อเมริกา และประเทศทางแถบเอเชียบางประเทศ ดังข้อมูลในตาราง 66

ตาราง 66 แสดงประเทศของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประเทศ	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)
ไอร์แลนด์	1
สหราชอาณาจักร	45
เยอรมนี	29
เนเธอร์แลนด์	13
สวิสเซอร์แลนด์	26
ฝรั่งเศส	26
สหรัฐอเมริกา	32
ออสเตรเลีย	13
เม็กซิโก	3
แคนาดา	18
เชโกสโลวาเกีย	3
ญี่ปุ่น	10
จีน	3
สิงคโปร์	3
รวม	227

ที่มา : จากการสำรวจเมื่อ ตุลาคม 2535 - มกราคม 2536

จุดมุ่งหมายในการเดินทาง

จุดมุ่งหมายในการเดินทางมาท่องเที่ยวยังจังหวัดแม่ฮ่องสอนของนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างประเทศ ส่วนใหญ่มีความต้องการมาเพื่อการพักผ่อน รองลงมาเป็นการทัศนศึกษา การเยี่ยมเยือนหรือ เยี่ยมญาติ บางคนเดินทางมาปฏิบัติราชการก็ถือโอกาสแวะท่องเที่ยวเพื่อ เป็นการพักผ่อนไปในตัวด้วย

ตาราง 67 แสดงจุดมุ่งหมายในการเดินทางมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จุดมุ่งหมาย	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)	
	ชาวไทย	ชาวต่างประเทศ
พักผ่อน	101	206
ทัศนศึกษา	17	3
เยี่ยมเพื่อน/ญาติ	22	7
ปฏิบัติราชการ/สัมมนา	7	3
ธุรกิจ	11	3
อื่น ๆ	7	5
รวม	165	227

ที่มา : จากการสำรวจเมื่อ ตุลาคม 2535 - มกราคม 2536

พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง

นักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศจะเดินทางมาโดยรถยนต์โดยสารประจำทาง ซึ่งการเดินทางโดยวิธีนี้เป็นวิธีที่สะดวกและประหยัดสำหรับนักท่องเที่ยว นอกจากนั้นเป็นการเดินทางมาโดยเครื่องบิน ซึ่งนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศนิยมกันมาก รองลงมาจากการใช้รถยนต์โดยสารประจำทาง ส่วนนักท่องเที่ยวชาวไทยใช้รถยนต์ส่วนตัวขับมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอน รองลงจากการโดยสารรถประจำทาง นอกจากนั้นนักท่องเที่ยวยังนิยมมากับรถของบริษัทยานยนต์

ตาราง 68 แสดงพาหนะที่ใช้ในการเดินทางของนักท่องเที่ยว

พาหนะ	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)	
	ชาวไทย	ชาวต่างประเทศ
รถยนต์โดยสารประจำทาง	91	107
รถยนต์ส่วนตัว	36	10
เครื่องบิน	31	89
รถจักรยานยนต์	7	21
รวม	165	227

ที่มา : จากการสำรวจเมื่อ ตุลาคม 2535 - มกราคม 2536

ลักษณะการเดินทาง

นักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีรูปแบบของการเดินทางดังตาราง 69

ตาราง 69 แสดงลักษณะการเดินทางของนักท่องเที่ยว

ลักษณะการเดินทาง	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)	
	ชาวไทย	ชาวต่างประเทศ
คนเดียว	42	50
กลุ่มเพื่อน	84	134
ครอบครัว	29	27
บริษัทนำเที่ยว	10	16
รวม	165	227

ที่มา : จากการสำรวจเมื่อ ตุลาคม 2535 - มกราคม 2536

จากตาราง 69 นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศนิยมเดินทางมาเที่ยวกันเป็นกลุ่มที่เป็นเพื่อนกัน ที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากอยู่อาศัยด้วยกัน หรือทำงานในที่แห่งเดียวกัน

การพักในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาจังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนใหญ่จะพักค้างคืนภายในจังหวัดแม่ฮ่องสอนก่อน ถึงจะเดินทางกลับมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่เดินทางไป-กลับ โดยไม่พักค้างคืน ซึ่งนักท่องเที่ยวที่ไม่พักค้างคืน จะเดินทางมายังอำเภอปาย แล้วเดินทางกลับเชียงใหม่ ภายในวันเดียวกัน

ตาราง 70 แสดงการพักของนักท่องเที่ยวภายในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลักษณะการพัก	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)	
	ชาวไทย	ชาวต่างประเทศ
พักค้างคืน	154	219
ไม่พักค้างคืน	11	8
รวม	165	227

ที่มา : จากการสำรวจเมื่อ ตุลาคม 2535 - มกราคม 2536

ในกรณีที่นักท่องเที่ยวพักค้างคืน ส่วนมากจะค้างคืนเพียง 2 คืน แล้วจึงเดินทางกลับ มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่พักมากกว่า 2 คืนขึ้นไป

ตาราง 71 แสดงจำนวนวันที่พักค้างคืนของนักท่องเที่ยว

ลักษณะการพัก	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)	
	ชาวไทย	ชาวต่างประเทศ
1	47	30
2	74	99
3	27	33
4	5	36
5	9	16
มากกว่า 5	3	13
รวม	165	227

ที่มา : จากการสำรวจเมื่อ ตุลาคม 2535 - มกราคม 2536

สถานที่นักท่องเที่ยวนิยมมาใช้เป็นที่พักค้างคืน ส่วนมากนิยมพักแรมตามเกสต์เฮาส์ซึ่งมีอยู่มากโดยเฉพาะในเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอปาย กิ่งอำเภอปางมะผ้า เนื่องจากมีค่าที่พักค่อนข้างถูก และบางอำเภอไม่มีโรงแรม นอกจากเกสต์เฮาส์เท่านั้น ที่พักนอกจากนั้นจะเป็นการพักแรมตามโรงแรม บ้านเพือนหรือบ้านญาติ ตลอดจนการพักในสถานที่พักแรมของทางวัด บางคนก็พักตามบ้านเช่า ดังข้อมูลในตาราง 72

ตาราง 72 แสดงสถานที่พักในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่นักท่องเที่ยวพักแรม

สถานที่พัก	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน)	
	ชาวไทย	ชาวต่างประเทศ
โรงแรม	56	41
เกสต์เฮ้าส์	75	186
วัด	5	-
บ้านเพื่อน/ญาติ	19	-
อื่น ๆ	10	-
รวม	165	227

ที่มา : จากการสำรวจเมื่อ ตุลาคม 2535 - มกราคม 2536

แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมไปชม

แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมไปชมเมื่อมาเที่ยวยังจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นมีหลายแห่งด้วยกัน และนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศก็นิยมไปเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ กัน ในการสำรวจทางภาคสนาม เพื่อการทำการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศแล้ว ปรากฏว่ามีแหล่งท่องเที่ยวมากมายหลายแห่งที่นักท่องเที่ยวนิยมไปเที่ยว ในการนำเสนอข้อมูลจะเสนอแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวนิยมไปเที่ยวชมกันเพียง 10 อันดับ ซึ่งอาจถึงได้ว่าแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 10 อันดับนี้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตาราง 73 แสดงแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวชาวไทยนิยมไปเที่ยว

อันดับที่	แหล่งท่องเที่ยว	ประเภท
1	วัดพระธาตุดอยกองมู	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน
2	ทุ่งบัวตองดอยแม่อูคอ	ธรรมชาติ
3	วนอุทยานถ้ำปลา	ธรรมชาติ
4	กะเหรี่ยงคอยาว บ้านน้ำเพียงดิน	-
5	วนอุทยานถ้ำน้ำลอด	ธรรมชาติ
6	วัดจองคำ - วัดจองกลาง	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน
7	หนองจองคำ	ธรรมชาติ
8	บ่อน้ำร้อนมาปอง	ธรรมชาติ
9	ทุ่งบัวตองดอยแม่เหาะ	ธรรมชาติ
10	น้ำตกผาเสื่อ	ธรรมชาติ

ที่มา : จากการสำรวจ เมื่อตุลาคม 2535 - มกราคม 2536

จากตาราง 73 จะเห็นว่านักท่องเที่ยวชาวไทยนิยมไปเที่ยวยังวัดพระธาตุคอกงมูเป็นอันดับหนึ่ง ซึ่งมีเหตุผลในการไปเที่ยวหลายประการคือ ประการแรก วัดพระธาตุคอกงมูตั้งอยู่บนเนินเขาสูงที่เป็นลักษณะเด่นอยู่ในตัวเมืองแม่ฮ่องสอน สังเกตเห็นได้ชัดเจน เป็นแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวอยากขึ้นไปเที่ยว อีกประการหนึ่งเมื่อขึ้นไปยังวัดพระธาตุคอกงมูแล้ว นอกจากได้ชมสถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ที่มีอยู่ภายในวัด เช่น รูปแบบศาลาการเปรียญ เจดีย์ แล้วยังสามารถมองลงมาจากคอกงมูเพื่อชมทิวทัศน์ของอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนได้ชัดเจน ส่วนแหล่งท่องเที่ยวอันดับที่สอง ที่นักท่องเที่ยวนิยมไปเที่ยวชม คือทุ่งบัวตองคอกแม่อุคอ ที่อำเภอขุนยวม ซึ่งทุ่งบัวตองนี้อาจถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ทางการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และทางจังหวัดแม่ฮ่องสอนใช้เป็นสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีลักษณะเด่นคือเป็นทุ่งของดอกบัวตองที่ขึ้นอยู่บนเนินเขาหลายเนินของคอกแม่อุคอ มีเนื้อที่ประมาณ 100 ไร่ เป็นทุ่งเหลืองอร่ามในช่วงเดือน พฤศจิกายน-ธันวาคมของทุกปี เมื่อนักท่องเที่ยวเห็นภาพทุ่งบัวตองในสื่อโฆษณาต่าง ๆ เมื่อมายังจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงเดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวแห่งนี้ และแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ต่อไปคือ แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในตัวอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนแทบทั้งสิ้น และส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางเข้ามาจังหวัดแม่ฮ่องสอน นิยมไปเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยว

ดังตาราง 74

ตาราง 74 แสดงแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศนิยมไปเที่ยวชม

อันดับที่	แหล่งท่องเที่ยว	ประเภท
1	วัดพระธาตุคอกยงมู	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน
2	วนอุทยานถ้ำปลา	ธรรมชาติ
3	วนอุทยานถ้ำน้ำลอด	ธรรมชาติ
4	กะเหรี่ยงคอยาว บ้านน้ำเพียงดิน	-
5	บ่อน้ำร้อนผาปอง	ธรรมชาติ
6	วัดจองคำ - วัดจองกลาง	ประวัติศาสตร์และศาสนสถาน
7	หนองจองคำ	ธรรมชาติ
8	น้ำตกผาเสื่อ	ธรรมชาติ
9	ทุ่งบัวตองดอยแม่อูคอ	ธรรมชาติ
10	หมู่บ้านชาวเขา	ศิลปวัฒนธรรม

ที่มา : จากการสำรวจเมื่อ ตุลาคม 2535 - มกราคม 2536

จากตาราง 74 แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศนิยมไปเที่ยวเป็นอันดับหนึ่งคือวัดพระธาตุคอกยงมู เช่นเดียวกับนักท่องเที่ยวชาวไทย อันดับสองคือวนอุทยานถ้ำปลาอันดับสามคือ วนอุทยานถ้ำน้ำลอด และจะเห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศนิยมไปเที่ยวเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ และสิ่งที่แตกต่างกันระหว่างนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศคือ นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศนิยมไปเที่ยวตามหมู่บ้านชาวเขานิเทศอำเภอด่าง ๆ ที่อยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน อันเนื่องมาจากความแตกต่างกันทางวัฒนธรรม ระหว่างวัฒนธรรมทางตะวันตกของชาวต่างประเทศ กับวัฒนธรรมตะวันออกของชาวเขาที่ยังคงยึดถือและรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของตนเองไว้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศได้เป็นอย่างดี

สรุป

จากการสำรวจทางภาคสนามระหว่างเดือนตุลาคม 2535 - เดือนมกราคม 2536 ในเรื่องของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปรากฏว่านักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะอยู่ในวัย 21-30 ปี และเป็นเพศชายและเพศหญิงในสัดส่วนใกล้เคียงกัน การประกอบอาชีพของนักท่องเที่ยวประกอบอาชีพในบริษัทเอกชน ซึ่งมีเวลาในการพักผ่อนจากการทำงานไม่ค่อยมากนัก เมื่อเดินทางมาจังหวัดแม่ฮ่องสอน มักจะพักค้างคืนเพียง 2 คืน โดยพักตามเกสท์เฮ้าส์และโรงแรม ลักษณะการเดินทางส่วนมากเดินทางกันมาเป็นกลุ่มโดยการโดยสารรถประจำทาง จุดมุ่งหมายเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ แหล่งท่องเที่ยวที่นิยมไปเที่ยวส่วนมากเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เช่น น้ำตก ภูเขา

หนึ่งในการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวบางครั้งมีความจำเป็นต้องใช้บริการของบริษัทนำเที่ยว เพื่อเป็นการช่วยเหลือในการนำชมแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ และช่วยให้นักท่องเที่ยวไม่ต้องเสียเวลาในการหาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวจากที่อื่น ๆ ทางบริษัทนำเที่ยวจะมีข้อมูลของแหล่งท่องเที่ยวว่าให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้เพิ่มขึ้น นอกเหนือจากข้อมูลที่นักท่องเที่ยวได้มาจากแหล่งอื่น ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีบริษัทนำเที่ยวไม่มากนัก บางแห่งตั้งได้ไม่นานก็เลิกกิจการไป จำนวนของบริษัทนำเที่ยวที่ได้ทำการสัมภาษณ์ ในช่วงเดือนตุลาคม 2535 - เดือนมกราคม 2536 มีจำนวน 12 บริษัท ซึ่งมีข้อมูลดังนี้

1. บริษัทนำเที่ยวเปิดบริการมานานประมาณ 2-3 ปี จำนวน 6 แห่ง 4-5 ปี จำนวน 2 แห่ง 6-7 ปี จำนวน 2 แห่ง 8-9 ปี จำนวน 2 แห่ง ดังในตาราง 75

ตาราง 75 แสดงจำนวนปีที่บริษัทนำเที่ยวเปิดบริการ

จำนวนปี	บริษัทนำเที่ยว (แห่ง)
2-3	6
4-5	2
6-7	2
8-9	2
รวม	12

2. จำนวนนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการเฉลี่ยตลอดปี มีประมาณวันละ 6-10 คน
3. เดือนที่มีนักท่องเที่ยวมาก อยู่ในช่วงเดือนธันวาคม-เดือนกุมภาพันธ์ เดือนที่มีนักท่องเที่ยวน้อย อยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคม-เดือนสิงหาคม
4. รายการนำเที่ยวของบริษัท ส่วนใหญ่จะจัดตามความต้องการของลูกค้า ซึ่งมีทั้งการจัดนำเที่ยวเป็นหมู่คณะ จัดเป็นกลุ่มเล็ก ๆ จำนวน 2-3 คน
5. รายการนำเที่ยวที่นักท่องเที่ยวชาวไทยนิยมคือ การไปเที่ยวน้ำตก ชมทะเลเหวี่ยง คอยาวบ้านน้ำเพียงดิน การขี่ช้าง-ล่องแพ วนอุทยานถ้ำปลา วัดต่าง ๆ
- รายการนำเที่ยวที่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศนิยมคือ การทัวร์ป่า การชมหมู่บ้านชาวเขา น้ำตก ถ้ำต่าง ๆ และวัด ดังข้อมูลในตาราง 76

ตาราง 76 แสดงรายการน้ำท่วมที่นักท่องเที่ยวนิยม

อันดับที่	นักท่องเที่ยว	
	ชาวไทย	ชาวต่างประเทศ
1	น้ำตก	การทัวรป่า
2	กะเหรี่ยงคอยาว	หมู่บ้านชาวเขา
3	ชีช้าง ล่องแพ	น้ำตก
4	วนอุทยานถ้ำปลา	ถ้ำ
5	วัด	วัด

ที่มา : จากการสำรวจเมื่อ ตุลาคม 2535 - มกราคม 2536

6. อุปสรรคในการทำงานของบริษัทน้ำท่วม พอสรุปได้ดังนี้

6.1 ขาดแคลนบุคลากรทางการท่องเที่ยว

6.2 ถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวบางแห่ง สภาพถนนเป็นลูกรังหรือถนนดิน ล้ายากต่อการเข้าถึง

6.3 ปัญหาเกี่ยวกับความปลอดภัยทางด้านชายแดน (หมู่บ้านน้ำเพียงดิน และหมู่บ้านที่อยู่ตามชายแดนไทย-พม่า)

7. ข้อเสนอแนะของบริษัทน้ำท่วม

7.1 ต้องการให้ทางราชการดูแลเรื่องความปลอดภัย

7.2 ต้องการให้มีระเบียบที่แน่นอนและชัดเจนในการทำทัวร์ป่า เนื่องจากปัจจุบันนี้ทัวร์ป่าเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวมาก

7.3 ต้องการให้มีการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ และให้ทางราชการเผยแพร่ข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวให้มากขึ้น

ภาคผนวก ค

ตารางแสดงปริมาณการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตาราง 77 แสดงปริมาณการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

อำเภอ	แหล่งท่องเที่ยว	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน/เดือน)
เมืองแม่ฮ่องสอน	1. หนองจองคำ	900
	2. เชื้อนปลั่งน้ำผาบ่อง	225
	3. จุดชมวิวน้ำผาบ่อง	2,963
	4. บ่อน้ำร้อนผาบ่อง	3,975
	5. น้ำตกผาบ่อง	278
	6. วนอุทยานถ้ำปลา	11,850
	7. วนอุทยานน้ำตกผาเสือ	750
	8. บำบัดน้ำเพียงดิน	2,776
	9. เรือนประทับแรม	675
	10. เรือนประทับแรมปางตอง	900
	11. วัดพระธาตุดอยกองมู	13,650
	12. วัดหัวเวียง	7,350
	13. วัดจองคำ - วัดจองกลาง	7,425
	14. วัดพระนอน	5,500
	15. วัดก้ำก่อ	6,300
	16. หมู่บ้านม้งไมโครเวฟ	675
	17. ศูนย์ศิลปาชีพ	2,813
ขุนยวม	1. หุบวัดตองคอยแม่ฮูคอ	19,650
	2. น้ำตกแม่สุริน	1,740
	3. น้ำตกแม่ฮูคอ	863

ตาราง 77 (ต่อ)

อำเภอ	แหล่งท่องเที่ยว	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน/เดือน)
	4. น้ำตกแม่ยวมหลวง	1,725
	5. ถ้ำแม่ลาเกะ	30
	6. บ่อน้ำร้อนหนองแข็ง	173
	7. วัดต่อแพ	300
	8. วัดม่วยต่อ	675
ปาย	1. น้ำตกม่วงสร้อย	450
	2. น้ำตกหมอแปง	410
	3. น้ำพุร้อนเมืองแปง	487
	4. ไร่ป้งร้อนท่าปาย	860
	5. กองแลน	53
	6. ห้วยจอกหลวง	660
	7. ห้วยน้ำดัง	2,400
	8. การส่องแม่ฟ้าปาย	2,025
	9. วัดน้ำฮู	278
	10. วัดพระธาตุแม่เย็น	935
แม่ลาน้อย	1. ถ้ำแม่หุ	322
	2. น้ำตกดาวดึงส์	105
	3. น้ำตกปางตาย	375

ตาราง 77 (ต่อ)

อำเภอ	แหล่งท่องเที่ยว	จำนวนนักท่องเที่ยว (คน/เดือน)
	4. โครงการหลวงบ้านดง	750
	5. บ้านลี้วะละอูบ	525
แม่สะเรียง	1. หุ่นบัวตองคอยแม่เหาะ	3,038
	2. วัดกิตติวงศ์	203
	3. วัดอุทยานรมย์	255
	4. บ้านกะเหรี่ยงพะมะลอ	277
กิ่งอำเภอปางมะผ้า	1. วนอุทยานถ้ำน้ำลอด	5,025
กิ่งอำเภอสบเมย	1. บ้านแม่สามแลบ	2,175

ที่มา : จากการสำรวจเมื่อตุลาคม 2535 - มกราคม 2536

ภาคผนวก ง

- แบบสัมภาษณ์
- แบบบันทึกการสำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว
- แบบสอบถามสำหรับบริษัทฯ

แบบสอบถามสำหรับนักท่องเที่ยว

การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

สถานที่ท่องเที่ยว _____

ตำบล _____

อำเภอ _____

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

1. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

2. อายุ _____ ปี

3. อาชีพ

☐ รับราชการ

☐ พนักงานรัฐวิสาหกิจ

☐ พนักงานบริษัทเอกชน

☐ พ่อค้าหรือนักธุรกิจ

☐ ประกอบกิจการส่วนตัว

☐ เกษตรกร

☐ นักเรียน / นักศึกษา

☐ อื่น ๆ ระบุ _____

ตอนที่ 2 ข้อมูลลักษณะการเดินทางมาท่องเที่ยว

5. จุดมุ่งหมายในการเดินทางมาครั้งนี้
 - ☐ พักผ่อน
 - ☐ หัดศึกษา
 - ☐ เยี่ยมเพื่อน /ญาติ
 - ☐ ปฏิบัติราชการ / สัมมนา
 - ☐ ธุรกิจ
 - ☐ อื่น ๆ ระบุ _____
6. ท่านเดินทางมาโดยพาหนะ _____
7. ลักษณะการเดินทาง
 - ☐ คนเดียว
 - ☐ กลุ่มเพื่อน
 - ☐ ครอบครัว
 - ☐ บริษัทฯ/เที่ยว
8. ท่านพักค้างคืนอยู่ในจังหวัดหรือไม่
 - ☐ ค้างคืน
 - ☐ ไม่ค้างคืน
9. ท่านพักค้างคืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นเวลา _____ คืน
10. ท่านพักค้างคืนที่
 - ☐ โรงเรียน
 - ☐ เกสต์เฮ้าส์
 - ☐ วัด
 - ☐ บ้านเพื่อน / ญาติ
 - ☐ อื่น ๆ ระบุ _____

ตอนที่ 3 ทศนคติต่อแหล่งท่องเที่ยว

11. แหล่งท่องเที่ยวที่ท่านไปชมในครั้งนี้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____
- 4) _____
- 5) _____

12. สถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ต่อไปนี้

ช่องหมายเลข 1 คือ ท่านไปเที่ยวชม

ช่องหมายเลข 2 คือ ท่านรู้จัก

ช่องหมายเลข 3 คือ ท่านไม่รู้จัก

	3	4	5
อ.เมือง			
1. หนองจองคำ			
2. เขื่อนพลังน้ำผาบ่อง			
3. จุดชมวิวผาบ่อง			
4. บ่อน้ำร้อนผาบ่อง			
5. น้ำตกผาบ่อง			
6. วนอุทยานถ้ำปลา			
7. วนอุทยานน้ำตกผาเสือ			
8. บำบัดน้ำเพียงดิน			
9. เรือนประทับแรมโป่งแดง			

	3	4	5
10. เรือนประทับแรมบางตอง			
11. วัดพระธาตุคอกยงมู			
12. วัดหัวเวียง			
13. วัดจองคำ-วัดจองกลาง			
14. วัดพระนอน			
15. วัดก้ำก่อ			
16. งานประเพณีปอยส่างลอง			
17. งานประเพณีมัสการพระธาตุคอกยงมู			
18. งานประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด			
19. หมู่บ้านมังไมโครเวฟ			
20. ศูนย์ศิลปาชีพ			
อ. พายวม			
1. ทุ่งบัวตองดอยแม่ฮูด			
2. น้ำตกแม่สุริน			
3. น้ำตกแม่ฮูด			
4. น้ำตกแม่ยมหลวง			
5. ถ้ำแม่ลาเกะ			
6. บ่อน้ำร้อนหนองแห้ง			
7. วัดต่อแพ			
8. วัดม่วยต่อ			

	3	4	5
อ.ปาย			
1. น้ำตกม่วงสร้อย			
2. น้ำตกหมอบาง			
3. น้ำพุร้อนเมืองแปง			
4. บึงร้อนท่าปาย			
5. กองแลน			
6. ห้วยจอกหลวง			
7. ห้วยน้ำดัง			
8. การส่องแม่น้ำปาย			
9. วัดน้ำฮู			
10. วัดพระธาตุแม่เย็น			
อ.แม่ลาน้อย			
1. แก้วแม่หู			
2. น้ำตกดาวดึงส์			
3. น้ำตกปางตาย			
4. โครงการหลวงบ้านดง			
5. บ้านลี้ะละอูบ			
อ.แม่สะเรียง			
1. หุบบัวตองคอยแม่ทေး			
2. วัดกิตติวงศ์			
3. วัดอุทยานรมย์			
4. บ้านกระเหรี่ยงพะมะลอ			

	3	4	5
กิ่ง อ.ปางมะผ้า			
1. วนอุทยานถ้ำแม่ลอด			
กิ่ง อ.สบเมย			
1. บ้านแม่สามแลบ			

TOURIST SURVEY QUESTIONNAIRE

A Study of Potential of Tourist Sites for Tourism Development

in Changwat Mae Hong Son

Tourist Site _____

Tambon _____

Amphoe _____

Part 1 Personal Data

1. Sex

☐ Male

☐ Female

2. Your age _____ years.

3. Occupation

☐ Government Official

☐ Employee

☐ Firm owner / Merchant

☐ Agricultural worker

☐ Student

☐ Other _____

4. Nationality _____

Part 2 Particulars of your trip to Mae Hong Son

5. The main purpose of your visit to Mae Hong Son
- ☐ Pleasure / Holiday
 - ☐ Educational trip
 - ☐ Visit Friends / Relatives
 - ☐ Seminar
 - ☐ Business
 - ☐ other _____
6. You came to Mae Hong Son by _____
7. You are travelling with
- ☐ Alone
 - ☐ Friends
 - ☐ Family
 - ☐ On business
8. Do you intend to stay overnight in Mae Hong Son
- ☐ Yes
 - ☐ No
9. If yes, How many nights will you stay in Mae Hong Son?
- _____ nights
10. Type of accommodation
- ☐ Hotel
 - ☐ Guest house
 - ☐ Temple
 - ☐ Home of friend or Relatives
 - ☐ Other _____

Part 3 The outlook for tourist sites in Mae Hong son

11. What places would you like to visit in Mae Hong Son?

1) _____

2) _____

3) _____

4) _____

5) _____

12. Please check the following tourist sites : using Nos.

1, 2 or 3

Mark 1 = *You Have visited*

Mark 2 = *You know of but have not visited*

Mark 3 = *You do not know of*

	1	2	3
Amploe Muang			
1. Nong Chogn Kham			
2. Pha Bong power Dam			
3. Pha Bong view point			
4. Pha Bong Hot Spring			
5. Pha Bong Waterfall			
6. Tham Pla Forest Park			
7. Pha Sua Waterfall Forest Park			
8. Ban Nam Pheang Din			
9. Tha Pong Daeng Royal Quarter			

	1	2	3
10. Pang Tong Royal Quarter			
11. Wat Phatat Doi Kong Mu			
12. Wat Hua Wiang			
13. Wat Chong Kham - Wat Chong Klang			
14. Wat Phar Non			
15. Wat Kam Ko			
16. Poi Sang Long customary ceremony			
17. Pharthat Doi Kong Mu customary-ceremony			
18. Poi Loen Sib-et customary ceremony			
19. Mong Micro - Wave Tribal Village			
20. The Royal Art			
Amphoe Khun Yuam			
1. Tung Bua Tong Doi Mae U - Kor			
2. Mae Surin Waterfall Nation Park			
3. Mae U - Kor Waterfall			
4. Mae Yuam Luang Waterfall			
5. Mae La Ka Cave			
6. Nong Haeng Hot Spring			
7. Wat To Phae			
8. Wat Moi To			

	1	2	3
Amphoe Pai			
1. Muag Soi Waterfall			
2. Mo Paeng Waterfall			
3. Muang Paeng Hot Spring			
4. Tha Pai Hot Spring			
5. Kong Lan			
6. Huai Chok Luang			
7. Huai Nam Dang			
8. Rafting along Pai river			
9. Wat Nam Hu			
10. Wat Pharthat Mae Yen			
Amphoe Mae La Noi			
1. Mae Hu Cave			
2. Daw Dung Waterfall			
3. Pang Tai Waterfall			
4. The Ban Dong Royal Project			
5. Lua La - Up Tribal Village			
Amphoe Mae Sarieng			
1. Thung Bua Tong Doi Mae Ho			
2. Wat Kittiwong			
3. Wat Uttayanrom			
4. Karen Pha - ma - lo Tribal Village			

	1	2	3
King Amphoe Pang Ma Pha			
1. Lot Cave Forest Park			
Kin Amphoe Sop Moei			
1. Ban Mae Sam Lap			

แบบบันทึกการสำรวจข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว

สถานที่ _____ ประเภท _____

ที่ตั้ง หมู่บ้าน _____ ตำบล _____

อำเภอ _____

การเข้าถึง ประเภท _____ สภาพ _____

ระยะทาง _____ ก.ม. ระยะเวลา _____ ช.ม. _____ นาที

จาก _____

พาหนะที่ใช้ในการเดินทาง _____

สถานที่ท่องเที่ยวใกล้เคียง _____ ห่าง _____ ก.ม.

แผนที่แสดงที่ตั้งสถานที่ท่องเที่ยวและการเข้าถึง

สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ

ป้ายชี้ทาง _____

น้ำ _____

ไฟฟ้า _____

สุขา _____

บริเวณที่จอดรถ _____

การกำจัดของเสีย _____

การกำจัดน้ำเสีย _____

สถานรักษาพยาบาล _____

ศาลาที่พัก _____

โทรศัพท์ _____

สถานีบริการเชื้อเพลิง _____

ที่พักแรม _____

ร้านอาหารและเครื่องดื่ม _____

ร้านจำหน่ายของที่ระลึก _____

ร้านค้าปลีก _____

ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว _____

ธนาคาร _____

บริการนำเที่ยว _____

ความปลอดภัย _____

สภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว

สภาพธรรมชาติ _____

นิเวศวิทยา _____

การใช้ที่ดิน _____

มลภาวะ _____

คุณค่าในตัวของแหล่งท่องเที่ยว

ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน พิจารณาจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมหรือรู้จัก _____

คุณค่าทางธรรมชาติ _____

คุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี _____

คุณค่าทางวัฒนธรรม _____

ลักษณะเด่นของแหล่งท่องเที่ยว _____

จำนวนของกิจกรรม _____

ปริมาณการท่องเที่ยว _____

แบบสอบถามสำหรับบริษัทน้ำเตียว

การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1. ชื่อบริษัทน้ำเตียว _____
2. เปิดบริการมานาน _____ ปี
3. บริษัทจัดนำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวเฉลี่ย (จากทั้งปี) ประมาณวันละ _____ คน
4. มีนักท่องเที่ยวมารับบริการสม่ำเสมอทั้งปีหรือไม่
☐ สม่าเสมอ ☐ ไม่สม่าเสมอ
5. การจัดโปรแกรมนำเที่ยวของบริษัท
☐ จัดเป็นกลุ่มตั้งแต่ 40 คนขึ้นไป ☐ จัดเป็นกลุ่มย่อย
☐ จัดตามความสนใจของลูกค้า ☐ จัดทั้ง 3 ชนิด
6. โปรแกรมการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่นักท่องเที่ยวเลือกไปชมมากที่สุด (จากมากไปหาน้อย)

นักท่องเที่ยวชาวไทย

นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ

1) _____	1) _____
2) _____	2) _____
3) _____	3) _____
4) _____	4) _____
5) _____	5) _____

7. นอกจากแหล่งท่องเที่ยวที่บริษัทของท่านจัดนำเที่ยวอยู่ในปัจจุบัน ถ้ามีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอื่นเพิ่มขึ้น ท่านคิดว่านักท่องเที่ยวสนใจหรือไม่

☐ สนใจ

☐ ไม่สนใจ

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ นางสาวจุฑามาศ ไชยศรี

เกิดวันที่ 8 มีนาคม พุทธศักราช 2506

สถานที่เกิด อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สถานที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 50/130 หมู่ 11 แขวงวังทองหลาง เขตบางกะปิ
กรุงเทพฯ 10310

ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน อาจารย์ 1 ระดับ 3

สถานที่ทำงานปัจจุบัน โรงเรียนวัดหนองโรง อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2528 วท.บ. (ภูมิศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง

พ.ศ. 2536 กศ.ม. (ภูมิศาสตร์) จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทคัดย่อ

ของ

จุฑามาศ ไชยศรี

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกภูมิศาสตร์

กันยายน 2536

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา และเปรียบเทียบศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนปริมาณการท่องเที่ยวแต่ละแห่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 49 แห่ง นักท่องเที่ยวไทย 165 คน นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 227 คน และบริษัทนำเที่ยว 12 บริษัท ในช่วงเดือนตุลาคม 2535 ถึงเดือนมกราคม 2536 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยตัวแปรเรื่องความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น ถนน พาหนะ ระยะเวลาเดินทาง เป็นต้น ตัวแปรเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการ เช่น น้ำ ไฟฟ้า สุขา เป็นต้น ตัวแปรในเรื่องสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว เช่น นิเวศวิทยา การใช้ที่ดิน เป็นต้น และตัวแปรในเรื่องคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว เช่น ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน กิจกรรมการท่องเที่ยว และคุณค่าทางธรรมชาติ เป็นต้น การวิเคราะห์แหล่งท่องเที่ยวทั้งหมด 49 แห่ง แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ 31 แห่ง ทางประวัติศาสตร์และศาสนสถาน 11 แห่ง และทางศิลปวัฒนธรรม 7 แห่ง

ผลการวิเคราะห์ปรากฏว่าแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดมีศักยภาพแตกต่างกัน โดยวัดจองค์ความรู้-วัด จองกลาง ในเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนมีศักยภาพสูงสุด และถ้าแม่ลาเกะในเขตอำเภอขุนยวม มีศักยภาพต่ำสุด การจัดลำดับศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว พบว่าศักยภาพสูงและปานกลาง จะพบในแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในเขตตัวเมือง โดยเฉพาะเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และศักยภาพ ต่ำ จะพบกระจายอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ห่างไกลจากตัวเมืองมาก ในเขตอำเภอต่าง ๆ การ เปรียบเทียบศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภท พบว่าแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และศาสนสถาน และทางศิลปวัฒนธรรม มีศักยภาพมากกว่าแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวกับปริมาณนักท่องเที่ยว พบว่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับปริมาณนักท่องเที่ยว

จากผลการศึกษา พบว่าภาพลักษณ์ของการท่องเที่ยว จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีลักษณะเด่นทาง ด้านประวัติศาสตร์และศาสนสถาน แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวควรสอดคล้องกับนโยบายการ พัฒนาจังหวัด โดยยึดหลักการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยวให้คุ้มค่า ไม่ทำลายสภาพแวดล้อม และรักษา สภาพวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ควรให้เอกชนมีส่วนร่วม ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพิ่ม มากขึ้น และจัดความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการพัฒนา ซึ่งควรเริ่มพัฒนากลุ่มแหล่งท่องเที่ยว ที่มีศักยภาพสูง ปานกลาง และต่ำ ไปตามลำดับ

A STUDY OF POTENTIAL OF TOURIST SITES FOR TOURISM DEVELOPMENT
IN CHANGWAT MAE HONG SON

AN ABSTRACT

BY

JUTHAMAT CHAIYASORN

Presented in Partial Fulfillment of the Requirement for
the Master of Education degree in geography
/
at Srinakharinwirot University

September 1993

This is a study of the perceived adequacy of facilities at selected tourist sites in Mae Hong Son Province and a consequent assessment of the sites' potential as tourist attractions. The study was conducted between October 1992 to January 1993 and involved the use of questionnaires and interviews at 49 tourist sites into 165 Thai tourists, 227 foreign tourists and 12 travel agencies. The 49 sites were of three types : 31 natural tourist sites, 11 historical tourist sites and religious place and 7 cultural tourism assets. The factors considered at each site include the subjects' perceptions of, for example road, vehicle quality and journey length; the adequacy of facilities and services such as water, and electricity supply, and toilets; the environments such as ecology, landuse; and also their appreciation of any shows of cultural activities and natural scenery.

The results show a wide range of potentials between the various sites; from the highest at the two temples of Wat Chong Kham and Wat Chong Klang in the town of Mae Hong Son to the lowest at Mae La Ka Cave in Khun Youm District. The sites with the highest potential were mainly in more urban areas, especially Mae Hong Son town itself, while more rural and remote location showed lower values. Of the three site types the historical-religious and cultural tourism assets exhibit higher potential values.

A further finding was that the potential value of each site showed a high correlation with the number of tourists visiting the site over a given period.

These findings support the provincial development plan's assumption of the potential of Mae Hong Son's historical-religious and cultural sites and therefore its policy of promoting and preserving this type of site. Increased co-operation with, and participation by, the private sector in development would enable sites of high, intermediate and low potential values to increase their attractiveness to visitors.